تەڭرىتاغ

2005·2

• ئالتۇن • يازغۇچىنىڭ ۋاقتى • قىش بىلەن يازنىڭ ئارىلىقىدا

• يۈرەك يۈرەكنى تونۇيدۇ • ماكومبىنىڭ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى

ISSN 1004-1745

9 771004 174004 03

国际标准刊号：ISSN1004-1745 国内统一刊号:CN65-1012/I 邮发代号:58-83 零售价:6.00

شىنجاڭ خەلقئارا چوڭ بازىرى

خەلقئارا چوڭ بازار ئىسلام بىناكارلىقى ئۇسلۇبىدا سېلىنغان بولۇپ، ئىگىلىگەن يەر مەيدانى 40 مىڭ كۋادرات مېتىر. قۇرۇلۇش ئومۇمىي كۆلىمى 100 مىڭ كۋادرات مېتىر كېلىدۇ. بۇ بازاردا 80 مېتىر ئېگىزلىكتىكى مۇنار، بىر مەسچىت، 1000 كىشىلىك رېستوران، 3000 كۋادرات مېتىرلىق يېمەك - ئىچمەك بازىرى، 3000 كۋادرات مېتىرلىق دۇكان ئورنى، 500 مېتىرلىق پىيادىلەر ئارامگاھ كوچىسى، 50 ماشىنا سىغدۇرغان يەر يۈزى ماشىنا توختىتىش مەيدانى، 170 ماشىنا سىغدۇرغان يەر ئاستى ماشىنا توختىتىش مەيدانى، ئىككى سەيلە لېفتى، 55 مال سېتىۋېلىش لېفتى، 24 زامانىۋى تازىلىق ئۆيى، 18 كىرىش - چىقىش ئېغىزى بار.

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 8 - نومۇر شىنجاڭ خەلقئارا چوڭ بازىرى
پوچتا نومۇرى: 830001   تېلېفون: 8558800، 8555519، 8555485، 8559900 _ 0991
تور ئادرېسى: www.gjdbz.com   تور نامى: 国际大巴扎   新疆国际大巴扎

تەڭرىتاغ

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت،

ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

2005.2

(ئومۇمىي 109- سان)

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى چىقاردى
«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

تەڭرىتاغ

مۇندەرىجە

تۇرمۇش تەسۋىرلىرى

4 ئالۋۇن (پوۋېست) .... تۇرسۇنجان مۇھەممەت

ئەدەبىيات ھەققىدە پاراڭلار

52 يازغۇچىنىڭ ۋاقتى .... ياسىنجان سادىق چوغلان
86 دۇردانىلەر .... ۋىلىيام گاردون
75 تاڭ دەۋرى نەزمىستانىدىن ئەقىل ـ پاراسەت دەستۇرىغىچە .... مۇسا ئەھەد

شېئىرلار

33 لىرىكىلار .... مۇختەر بۇغرا
34 چىن دوستلۇق .... مەريەم ئەھەت

«ئاقىيول» ناملىق مۇكاپاتلىق ئەسەرلەر

66 شېئىرلار .... ئاسىمجان ئوبۇلقاسىملار

نەزەر

35 قىش بىلەن يازنىڭ ئارىلىقىدا .... ئابدۇقادىر جالالىدىن

نەشرىيات باشلىقى :
ھەبىبۇللا مۇھەممەت
باش مۇھەررىر :
بولات ھېۋزۇللا

مەسئۇل مۇھەررىر : **ئەركىن نۇر**
بۇ سانىنىڭ مۇھەررىرلىرى: **ئەكبەر سالىھ، ئىمىرھەسەن مەخمۇت**
مەسئۇل كوررېكتور : **خەلچەم ئابلىمىت**
ئىشخانا خادىمى : **سەنەۋەر ئۆمەر**
مەسئۇل تارقاتقۇچى : **ئىمىرھەسەن مەخمۇت**

主管: 乌鲁木齐市文联　　主办:《天尔塔格》杂志社

2005 ـ يىللىق 2 ـ سان (ئومۇمىي 109 ـ سان)

ئەدىبلەر مەخسۇس سەھىپىسى

57 شېئىرلار .... چىمەنگۈل ئاۋۇت

59 يۈرەك يۈرەكنى تونۇيدۇ .... ئايسىمە ئىدرىس

63 تۇيغۇ دۇنياسىغا سىغدالغان «تاش ياپراق» .... ئايسىمە ئىدرىس

مائارىپ ۋە تەرەققىيات

70 مائارىپ ھەققىدە پاراڭلار .... ئوسمانجان زۇنۇن

مەشھۇر شەخس ۋە مەشھۇر ئەسەر

89 فىرانسىس ماكومبىنىڭ قىسقىغىنە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى .... ئېرنىست ھېمىڭۋاي

جۇڭگو ئەدەبىياتىدىكى نامايەندىلەر

83 تاڭ دەۋرى شېئىرلىرى .... ياسىن ھاۋازى

ئاپتور، ئوقۇرمەن، مۇھەررىر

112 «ئاقىيول» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئەسەرلەر ....

مۇقاۋا1 ـ بەتتە: سىردىشىش ئۆتكۈر نىجات فوتۇسى

قىستۇرما رەسىملەرنى ئەنۋەر ئابدۇرىشىت سىزغان

ئادرېس : ئۈرۈمچى شەھىرى شەرقىي شىخۇڭ يولى 52 ـ نومۇر
地址: 乌鲁木齐市西虹东路 52 号
تور ئادرېس : http:// www. tangritagh. net E – mail: editor@ tangritagh. net
تېلېفون : 4658897 ، 4696807 ـ 0991 پوچتا نومۇرى : 830063
ئۈرۈمچى لۇكېيىدا باسما مۇلازىمىتى چەكلىك شىركىتىدە بېسىلدى
جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ (782 ـ خەت ساندۇقى)
خەلقئارادا بىرلىككە كەلگەن نومۇرى : ISSN1004– I745
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن نومۇرى : CN65– 10012/ I
پوچتا ۋاكالەت نومۇرى : 83 ـ 58 پارچە سېتىلىشى : 6.00 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئالـــۋۇن

(پوۋېست)

تۇرسۇنجان مۇھەممەت

1

ئەڭ ئاخىرقى مېھمان ئۇزاپ بولغاندا كېچە تەڭدىن ئاشقانىدى . داۋۇت مەيچى ئاسمانغا قاراپ ، كۆكسىنى تولدۇرۇپ ئېغىر نەپەس ئالدى . ئۇنىڭ ھاراق ، تاماكا ۋە ئاللىقانداق نەرسىلەرنىڭ ھىدى سىڭىپ كەتكەن ئىچكى ئەزالىرىدىن سېسىغان گۆشنىڭكىدەك بىر خىل قاڭسىق پۇراق ئېتىلىپ چىقتى . «گارت» قىلغان كېكىرىك بىلەن كۆكسى ـ قارنى بوشاپ ، ئۆزىنى يەڭگىل سەزدى . ئۇ يۇلتۇزلار جىمىرلىشىپ تۇرغان ئاسمان بېتىدىن نەزىرىنى ئۆيى تەرەپكە ئاغدۇرغىنىدا ، كۈندىكىدەك غەللە ساناش تەقەززاسى كۈچىيىپ ئۆزىنى قازناققا ئاتتى.

قازناقنىڭ بۇلۇڭىغا قويۇلغان كىچىككىنە تۆمۈر ساندۇق بەئەينى ئالائىدىنىنىڭ سېھىرلىك چىرىغىدەك ، ئۇنىڭغا چەكسىز ۋەدىلەرنى بېرىپ قۇچىقىنى ئېچىپ قاراپ تۇراتتى . ئاشۇ تۆمۈر ساندۇقتا ئۇنىڭ بوگۇنكى ئۈمىد ـ ئارزۇلىرى سولىنىپ ياتاتتى . ئۇ ئاشۇ ئۈمىد ـ ئارزۇ ئۈچۈن بوگۈن ھېرىپ چارچىدى ، تۇتقان ـ قويغىنىنى بىلمەي ، پۇتى پۇتىغا تەگمەي شاپاشلىدى ، مانا ئەڭ ئاخىرقى مېھمانمۇ ھازىر ئۇزىدى ، پېشكەل ئوغرىنىڭ قىلىقلىرى ئۇنىڭ جان ـ پېنىنى چىقارغان بولسىمۇ ، كېتەر چاغدا غەللىگە تاشلىغان بىرمۇنچە پۇل ئۇنىڭ ھەممە ھاردۇقلىرىنى ، رەنجىشلىرىنى بىراقلا يوقىتا چىقاردى.

داۋۇت مەيچى بىر بۇلۇڭغا تۇرتۇلۇپ كەتكەن ئورۇن ـ كۆرپىلەرنى يېغىشتۇرۇۋاتقان تاز چىراي خوتۇنىغا مۇنداقلا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ، غەللە ساندۇقنى قۇچىقىغا ئالدى .

ـــ كېچە بىر يەرگە بارغاندىمۇ ساندۇققا قاراپ باقمىسىلا كۆزلىرىگە ئۇيقۇ كىرمەمدۇ؟ ـــ دېدى ئايال نارازى بولغاندەك ئالىيىپ.

ـــ كېچە بىر يەرگە بارغان بولسا كۆزۈڭگە كۆپ چىمەمسەن؟ ـــ داۋۇت مەيچى خوتۇنىغا گۆلەيدى .

ـــ ئۇنداق دېگەنىبىلەن ئادەمنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا بارار ـ بارمايلا كاچكۇلغا سەكرىگەن ئىتتەك دۇگدەرەپ ئادەمنىڭ قويىنىغا كىرسىلە ئويغىنىپ كېتىمەن، ـــ ئايال نارازىلىق چىقىپ تۇرغان ئۇيقۇچان كۆزلىرىنى داۋۇت مەيچىگە تىكتى، ـــ بىرلا ئويغىنىپ كەتسەم قايتا ئۇخلىيالمىقىم تەس.

ـــ خوتۇن دېگەننىڭ پوقى دورا ئەمەس، ـــ دېدى داۋۇت مەيچى خىر ـ خىر ھىجىيىپ، ـــ ئاشۇنداق ھېرىپ ـ ئاچقاندا ، توڭۇپ ـ تەرلىگەندە قويىنىغا كىرەرمىز دەپ ئالمىساق نېمە قىلىمىز سىلىنى قېرى كالىدەك بورداپ؟

دەل شۇ چاغدا قازناققا ئون يەتتە ـ ئون سەككىز ياشلار چامىسىدىكى بىر قىز كىرىپ كەلدى . ئۇنى كۆرۈپ ئايال باشقا گەپ ـ سۆز قىلماستىن ، بىر قوچاق يوتقان ـ كۆرپىنى قولتۇقلىغىنىچە سىرتقا ماڭدى . قىزمۇ چىنە ـ قاچا ، قاپاق ـ تاۋاقلارنى جاللىلىتىپ ئېلىپ ماڭدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل خالىماسلىق ، نارازىلىق ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى .

داۋۇت مەيچى قازناقنىڭ ئىشىكىنى ئىچىدىن دەملىدى ، ئاندىن «بىسمىللا» دېگىنىچە ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچتى . ساندۇقتا ھەقىقەتەن ئۇنىڭ پەرەز قىلغىنىدەك خېلىلا پۇل بار ئىدى . قالايمىقان چېچىلىپ تۇرغان ھەررەڭ ـ سەررەڭ پۇللارنى قاماللىغاندا ، ئۇنىڭ كۆز جىيەكلىرىدىكى ئۇششاق قورۇقلار يەنىمۇ كۆپەيدى ، يىرىك ساقاللىرى دىر ـ دىر تىترىدى ، ئىسلاشقىنىدىن قارامتۇل كۆرۈنىدىغان چىرايىغا ئاشۇ بىر تۇتام پۇلدىن تارىغان ئاجايىپ بىر خۇشاللىقنىڭ يارقىن نۇرلىرى ۋىللىدە تېپىپ چىقتى . داۋۇت مەيچىنىڭ بۈگۈن ھەقىقەتەن ئامىتى كەلگەنىدى.

ئۇ پۇللارنى ئاۋۋال چوڭلىرىدىن باشلاپ سايلاشقا باشلىدى ، ئاخىرىدا موچەن ـ سىنتلىرىغىچە بىلىنى باغلىدى . ئۇ خۇددى قانداقتۇر بىر ئىگىلىكنىڭ ماگناتلىرىدەك ، قولىدىكى پۇللارنىڭ ھېسابىنى مەڭگۈ ئېلىپ بولالمايدىغاندەك بىر ھېسسىياتتا بارمىقىغا تۈكۈرۈپ ئولتۇرۇپ بىرمۇبىر ساناپ چىقتى . ھەممىسى 255 يۈەن ئالتە مو سەككىز پۇڭ ئىدى.

— قايسى تېجىمەلىنىڭ ئىشكىنە بۇ؟ — داۋۇت مەيچى پارچە پۇللارنى سانىغاندا بىردىنلا كۆڭلى يېرىم بولدى . دېمىسىمۇ بۇ پۇللار كىمدۇ بىرىنىڭ يەنىلا ھېسابىنى چالا قىلغىنىنى ، يېگەن ـ ئىچكىنىنىڭ پۇلىنى پۈتۈنلەي تاپشۇرمىغىنىنى بىلدۈرەتتى، — ھەي ، ئۆزىنى بىلمەيدىغان سېيت نوچىدىن يەنە بىرسى تېپىلىپتۇ ـ دە، — داۋۇت مەيچى رەتلىنىپ بېلى باغلانغان پۇللارنى كەڭ ئاغلىق رەسمانى ئىشتانىنىڭ ئىچىگە ئورنىتىۋالغان يانچۇققا سېلىپ، ئاغزىنى ئىلغۇچ بىلەن ئېتىپ قويدى، — بۇيېرۇتاردا يانچۇق بىلەن ھېسابلاشماي نوچىلىق قىلىپ ، ھېساب ـ كىتاب قىلغاندا بەزگە تويمىغان ئاچ مۇشۇكتەك كۆزىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ تىل چاينايدىغان ، ھەتتا ئىشتانىنى سېلىپ ئادەمنىڭ ئالدىدا دۈم يېتىشتىنمۇ يانمايدىغان بىنومۇسلار ھەجەپ كۆپىيىپ كەتتى مۇشۇ كۈنلەردە . نېمە ئامال «نېسى بولمىغان تىجارەت يوق» دېگىنى راست ئوخشىمامدۇ؟ — ئۇ تاماكا ئىسى ۋە بوزۇلغان ئۈزۈم پۇراپ تۇرىدىغان قازناقتىن دالان ئۆيگە چىقتى . ئايال بەكلا چارچىغانلىقتىنمۇ ياكى شۇنداق ياتسىلا ئۇيقۇسى تەييارمۇ ، ئەيتاۋۇر خارقىراپ ئۇيقۇغا كەتكەنىدى . داۋۇت مەيچى تامبىلىنى سېلىپ پۈرلەپ ـ تۈرمەكلەپ بېشىغا قويغاندىن كېيىن ، خوتۇنىنىڭ يوتقىنىنى قايرىدى ـ دە ، سۇغۇردەك بىرلا دەۋرەپ كىرىپ كەتتى . ئايال ئۇيقۇلۇق ھالدا يىلاندەك تولغىنىپ گۇڭگۇرلىدى:

— بېشىنى يېگۈر داۋۇت تاز ، يەنە ئۇيقۇنى ھارام قىلىپ...

داۋۇت مەيچى مۇزدەك ئالقىنى بىلەن ئايالىنىڭ خالتىلىشىپ ، بېقىنىغا ساڭگىلاپ قالغان كۆكسىنى مۇجۇپ تۇتۇپ قويدى ، ئايال يىلان چاققاندەك تولغىنىپ يۇلقۇندى . شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ جەينىكى داۋۇت مەيچىنىڭ نەق كۆزىگە كېلىپ تەگدى ، «پال» قىلىپلا چاچرىغان بىر پارچە ئوت ئۇنىڭ كۆز گۆھىرىنى كۆيدۈرۈپ ئۆتتى.

— نېمىگە چىچاڭشىيسەن قېرى چوشقا؟ — داۋۇت مەيچى ئوت چىقىپ كەتكەن كۆزىنى تۇتقىنىچە ئايالىغا تىل سالدى، — پۈرلىشىپ قالغان بەز خالتاڭنى ساۋاپ بولار دەپ تۇتۇپ قويسام ، كۆكۈيۈن چاققان غۇنجىنىدەك سەكرەپ مۆكسەنغۇ؟ مانا ئەمەسە، — ئۇ شۇنداق دەپلا ئايالىنىڭ ساغرىسىغا كۈچ بىلەن بىرنى تەپتى ـ دە ، ياستۇق ئاستىدىكى ئىشتانىنى قولتۇقلاپ يەنە قازناققا ماڭدى.

— مېنى تەپكەن پۇتلىرىڭ دوزاختا تۇتۇرۇق بولار خۇدايىم، — ئايالىنىڭ بوغۇق ئاۋازدا قىلغان نىدالىرى ئۆي ئىچىدە ياڭراپ كەتتى، — ئادەمگە يا كېچىسى ئارامچىلىق يوق ، يا كۈندۈزى ، مەن تويدۇم ، بۇنداق كۈندىن تويدۇم ، ھۇ ھاراقكەش ، تۈز يولدا كېتىۋېتىپ ماشىنىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كېتەرسەن ئىلاھىم ، ئىت ئۆلۈمدە ئۆلەرسەن قېرى لەقۋا...

داۋۇت مەيچى ئاغرىغان كۆزىنى تۇتقىنىچە يوتقان ـ كۆرپىسى يىغىۋېتىلگەن قازناق سۇپىسىغا كېلىپ ، ئىشتانىنى بېشىغا قويۇپ قىيسىيىپ ياتتى . ئەمما ئۇنىڭ كۆزىدىكى دەھشەت ئاغرىق ئۇيقۇسىنى قاچۇرغانىدى . ئۇ يەنە ئىشتانىنى كىيىپ قازناقتىن سىرتقا ماڭدى . كەچكۈز كىرىپ قالغانىدى ، كېچىنىڭ كىشىگە ئارام بېرىدىغان سالقىن ھاۋاسىنىڭ ئورنىنى چىداپ بولماس ئاچچىق سوغۇق ئىگىلىگەنىدى . قاياقتىندۇر سوقۇپ تۇرغان ئىزغىرىن شامال داۋۇت مەيچىنىڭ بىر جەينەك زەربىسىدە مەستلىكىدىن يېشىلگەن ۋۇجىك تېنىنى شۈركەندۈرۈۋەتتى . ئاسماندا بۈگۈن نېمىشقىدۇر يۇلتۇزلار كۆپىيىپ قالغانىدى . بىر تاغار سامانىنى چېچىۋەتكەندەك كۆرۈنىدىغان يۇلتۇزلار تويىنىڭ سەل نېرىسىدا بەكمۇ يارقىن نۇرلىرى بىلەن چاقناپ تۇراتتى . باشقىچە پارقىراپ كەتكەن چولپان يۇلتۇز بۈگۈن ئەسلى ئورنىدىن تېخىمۇ پەسلەپ كەتكەندەك ، ئۇنىڭ باش ئۈستىدىلا ساڭگىلاپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى . داۋۇت مەيچى قول سوزسىلا ئۇنى تۇتۇۋېلىپ قوينىغا سالىدىغاندەك بىر تۇيغۇدا چولپانغا

تىكىلدى . يۇلتۇز بىر قارىسا ئۇنىڭ بىچارە ھالىتىگە ئىچ ئاغرىتىۋاتقاندەك ، يەنە بىر قارىسا ئۇنىڭ ھالىدىن كۈلۈۋاتقاندەك جىمىرلاپ تۇراتتى.

دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ قوشنىسى كاملجاننىڭ قوش قاناتلىق دەرۋازىسى غارقىراپ ئېچىلىپ ، ئىشىك ئارىلىقىدىن قىلىچنىڭ بىسىدەك يالتىراپ كېچە باغرىنى تىلىپ تۇرغان چىراغ يورۇقى ئېتىلىپ چىقتى . ئاشۇ يورۇقلۇقتا ئۈچ كىشىنىڭ چىرايى غىل - پال كۆرۈنۈپ قالدى . سېمىز بەستى قېلىن دۇراپ پەلتۇ ئىچىگە ئاران سىققان ، بېشىغا بايۇەچچىلەردەك قاما تۇماق كىيىۋالغان ، پارقىراپ تۇرغان مەڭزىدىن ۋە شامال سوققان قومۇش پۇپۇكىدەك ئىرغاڭلىشىدىن خۇش كەيپلىكى بىلىنىپ تۇرغان بىر جاناب يېشى تېخى 18 لەردىن ئاشمىغان ، چىرايلىق بىر قىزنى قولتۇقلىۋالغانىدى . ئۇلارنى ئۇزىتىپ چىققان كاملجاننىڭمۇ خۇشاللىقتىن چىرايى پارقىراپ كەتكەنىدى.

— يەنە كېلىشەرلا با جوجاڭ، — دېدى كاملجان سېمىز كىشىنىڭ پەلتۇسىنى ئوڭشىغاچ، — سىلىگە ئىشىكىمىز ھەر ۋاقىت ئوچۇق.

— مۇلازىمىتىڭلاردىن بەكلا رازى بولدۇم، — قاراڭغۇلۇقتىن كىشىنىڭ يۈرىكىگە بېرىپ تېگىدىغان غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋاز ئاڭلاندى، — بۇ يەرنىڭ مۇھىتى بولىدىكەن ، شۇنداق تېپتىنچ ، ئەتراپىڭدا كۆز - قۇلاقمۇ يوق . مەن ئەتە يەنە كېلىمەن ، پۇلدىن غەم قىلماي ئاشۇ خاننى يەنىلا ماڭا ئېلىپ قويۇڭ.

— ئوبدان، — كاملجاننىڭ ھاياجان ئارىلاش تىترەك ئاۋازى ئاڭلاندى، — سىلى دائىم كېلىپ تۇرسىلا مېنىڭ سوداممۇ روناق تاپىدۇ با جوجاڭ ، چۈنكى سىلە دېگەن ئالدى يوللۇق ئادەم ، تىجارەتتە يول بولمىسا بىزنىڭ توكەشكىنىمىز شۇ . ئەتىگىچە باللار ئۇ خاننى يەنىمۇ سەرەمجانلاشتۇرۇپ ، كۆڭۈللىرىدىكىدەك جابدۇپ قويسۇن . خاتىرىلىرىنى جەم قىلىپ كېلىۋەرسىلە.

— خوش ئەمسە، — ھېلىقى يوغان گەۋدە شۇنداق دەپلا مەستلىكتىنمۇ ياكى چارچاپ ، پوت - قولىدا جان قالمىغانلىقتىنمۇ ، ئەيتاۋۇر لىڭشىپ ئاران تۇرغان قىزنى قولتۇقلىغىنىچە قاراڭغۇلۇق ئىچىگە كىرىپ كەتتى . كاملجاننىڭ قوش قاناتلىق دەرۋازىسى يەنە سەت غاراسلاپ يېپىلدى . ئۇياقتىن كاملجاننىڭ قانداقتۇر بىر كويىگە ئىسقىرتقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— كاساپەتنىڭ سودىسى ياخشى بولغان ئوخشىمامدۇ؟ — داۋۇت مەيچى بۇ قوشنىسىنى ئوبدان بىلەتتى . كاملجان بىرەر ئىشتىن كۆڭۈلدىكىدەك پايدا ئالالىسا مانا مۇشۇنداق ئىسقىرتىپ قوياتتى . ئۇ بارچە خۇشاللىقنى ئاشۇ ئىسقىرتىشىدا ئىپادىلەيتتى.

داۋۇت مەيچى ئىشىكنى كۈچ بىلەن قاتتىق يېپىۋەتكەندىن كېيىن ، ھويلىنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى ئۇجمە كۆتىكىنىڭ ئۈستىگە كېلىپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ خىيالى چېچىلىپ ، مۇشۇ بىرنەچچە ئايدىن بېرى بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار يەنە كۆز ئالدىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى...

2

قاينۇق مەھەللىسى ناھىيە بازىرىنىڭ بۇرنىغىلا جايلاشقان قەدىمىي مەھەللە . شەھەردىن باشلانغان ئاسفالت يول مەھەللىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتىدۇ . بۇ يەردە ئولتۇرىدىغانلارمۇ ئاساسەن ناھىيە بازىرىنى تەشكىل قىلىدىغان سان - ساناقسىز ۋېنتىلار — باققال ، موزدۇز ، ساتىراش ، ۋاپۇرۇش ، ئاشپەز ، ناۋاي ، تۈنىكىچىلەردىن ئىبارەت . مۇشۇ كىچىككىنە ناھىيە بازىرىنى ئاۋاتلاشتۇرۇپ يۈرگەن بۇ كىشىلەر خۇددى ئۆلچەمسىز قويۇلۇپ يا تۈزۈك ئىشلىتىلمەي ، يا تاشلىۋېتىلمەي قالغان ۋېنتىلاردەك سۇرۇلۇپ يۈرۈپ مۇشۇ كوڭگىچە كەلگەنىدى . بۇ مەھەللىنىڭ يەرلىرىنى كەنت مەسئۇللىرى دۆلەت ئىشچى - خىزمەتچىلىرىنىڭ ئولتۇراق ئۆي سېلىشىغا سېتىپ بېرىپ ، يەردىن ئايرىلىپ قالغان دېھقانلار قىلارغا تۈزۈككىنە ئىش تاپالماي ، شەھەر كوچىلىرىدا لالما ئىتلاردەك لاغايلاپ يۈرۈشكە ئادەتلىنىپ قېلىشقانىدى . كېيىن نېمە بولغان ، بۇ مەھەللىدە ئازدۇر - كۆپتۇر گازىر - پۇرچاق ، كاۋا - قاپاق ، لوۋىيا - ماش ساتىدىغان ئۇششاق يايمىكەشلەر پەيدا بولۇپ قالدى . سودا قىلىنغانىكەن ، خەقنىڭ قولىدا پارچە - پۇرات بولسىمۇ پۇل پەيدا بولىدۇ . «ئاچنىڭ كۆزى ئاشتا» دېگەنەدەك سىنتىرغا زار كىشىلەر مەھەللىداشلىرىنىڭ قولىدىكى پارچە - پۇرات بولسىمۇ شىرىقلاپ ، قولاقنا ئاجايىپ يېقىملىق ئاڭلىنىدىغان پۇلنىڭ شەپىسىنى ئاڭلىغىنىدا ، ئۆز تەبىئىتىگە ماس ھالدا چىدىمايلا قېلىشتى . شۇنىڭغا ئەگىشىپ مەھەللىدە بەس - بەستە غالتەك ھارۋا ياساش قىزغىنلىقى كۆتۈرۈلۈپ ، باققاللار ، گازىرچىلار ، كاۋىچىلار ۋە تۈرلۈك ئۇششاق تىجارەتچىلەر بىراقلا بازارغا يۈرۈش قىلدى . ئۇلار ھەر كۈنى بامدات نامىزىدىن كېيىن خۇددى بىرى كوماندا بەرگەندەكلا مايسىرىغان غالتەكلىرىنى غىچىرلىتىپ بازارغا پالاقلايدىغان بولدى.

داۋۇت مەيچىمۇ ئەتراپقا ئەلەڭلەپ قاراپ ، مەھەللىداشلىرىنىڭ قىلىپ يۈرگەن تىجارىتىگە يىراقتىن كۆز سېلىپ ، بىرنەچچە يىلنى ئۆتكۈزۈۋەتتى . دېمىسىمۇ ئۇ ئاشۇ كىچىك ، قىستاڭ بازارغا قانداق كىرىشنى ، نېمە تىجارەت قىلىشنى ، قانداق پايدا ئېلىشنى بىلەلمەي دېلىغۇللۇقتا قالغانىدى . ئۇ كۆزىتەتتى ، باشقىلاردىن بازار ئەھۋالىنى تىڭ ـ تىڭلايتتى . بازاردا قانداق تىجارەتنىڭ ئېقىۋاتقانلىقىنى ، نېمىنىڭ پۇل بولۇۋاتقانلىقىنى سۈرۈشتۈرەتتى . ئەمما بىر نانىنى ئىككى قىلىپ بولالماي يۈرگەن كىشىلەرنىڭ ئۆز رىزقىغا چاڭ سېلىش غەرىزىدە سورالغان سوئالىغا قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بېرىشى ، مۇشۇ بازارنى مارىلاپ يۈرگەن ئادەمگە راست گەپ قىلىشى مۇمكىنمۇ؟

— ھەي ئىست ، نېمىشقىمۇ بۇنداق پۇقنى يېگەن بولغىيدىم؟ سالغان دەسمايىنى قايتۇرالماي يۈرىكىم ئېقىپ كېتىۋاتىدۇ داۋۇتتاي ، تىجارەت قىلدىم دەپ ئۆز بېشىمغا ئۆزۈم پىت سالغانىكەنمەن . بۇ كوچىغا خۇدايىم بەندەم دېسە ھەرگىز يولاتمىسۇن!

— بازارغا كىرىپ بولغۇچە تۆت تەرەپتىن بازار باشقۇرغۇچىلار ، باجگىرلار ، شەھەر قۇرۇلۇش ئىدارىسىدىكىلەر ، ئامانلىق ساقلىغۇچىلار ، تازىلىق قىلغۇچىلار ، يەر ئورنى ھەققى يىغقۇچىلار شىۋاقلىقتىكى ئېشەك يېغىرىغا ئۆزىنى ئاتقان چىۋىنلاردەك ئەتراپىڭدا پەيدا بولۇشىدۇ ، تاپقان بىر ـ ئىككى تەڭگەڭ قايسىبىرىگە توشىدۇ دەيسەن؟ ئاشۇ تويمىغۇرلارنى بېقىپ بولالماي پاتاڭغىچە قەرزگە بوغۇلدۇق . سىلە بولساڭلىمۇ تىنچ ياشاڭلا داۋۇتئاخۇن.

— مۇشۇ كۈندە ئالارمەندىن ساتارمەن كۆپ بولۇپ كەتتى ، بىز تېشىمىزدا ھېيت ئوينىغان بىلەن دەردىمىز ئىچىمىزدە! ئاۋۇينىڭ بارىدا بىرنېمىلەرنى قىلىپ تىمىسقىلاپ يۈرىمىز.

گەپ ـ سۆزلەر بەكمۇ قورقۇنچلۇق ، ئىڭىلىگەن ئۇچۇرلار ئەندىشىلىك ئىدى . شۇڭا داۋۇت مەيچى تاپقان زاغرىسىغا شۈكۈر قىلىپ يەنە بىرنەچچە يىلنى ئۆزدىتىۋەتتى . ئۇنىڭ كۈنلىرى يىلسېرى كەينىگە ماڭماقتا ئىدى . قىلىدىغان ئىشىنىڭ تايىنى بولمىغاندىكىن ، ئەلۋەتتە يانچۇقلىرىنىڭمۇ ھالى بوش ، تۇزغا تاپسا گۈڭگۈتقا يوق ، قازانغا تاپسا چۆمۈچكە يوق كۈنلەر ئۇنىڭ يەلكىسىدىن غايەت زور تاغدەك باسماقتا ئىدى.

— بۇ قانداق كۈن بولۇپ كەتتى ـ ھە؟ — بىر كۈنى ئۇ قوشنىسى كامىلجان بىلەن موخۇركا چېكىشكەچ ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشتى . دېمىسىمۇ ئەينى چاغدا داۋۇت مەيچىگە قوقاق سالغان يايمىكەشلەر بىرەردىن موتسىكلىتلىق بولۇپمۇ قېلىشقانىدى . كونىلىقىدىن ئاۋازىمۇ ئايروپىلانىڭكىدەك گۈركىرەيدىغان بۇ جانىۋارلارغا مىنىۋالغان نوچىلار توپىلىق يولدا بوغىناق چىقىرىشىپ چېپىپ يۈرەتتى . ئۇلار ئەبجەق موتسىكلىتتا ئەمەس ، زۇڭتۇڭنىڭ مەخسۇس ئايروپىلانىدا ئولتۇرغاندەك كۆرەڭلەيتتى . ئىلگىرىكى سېرىق سىنتىنىڭ تۆشۈكىدىن مىڭ ئۆتىدىغان كۈنلىرىنى ئۇنتۇغان ھالدا ھېچكىمنى كۆزگە ئىلىپمۇ قويۇشمايتتى . بۇ ھال داۋۇت مەيچىنىڭ ئىچىنى لازا سۈيى قۇيغاندەك ئېچىشتۇراتتى.

— بازاردىكى ھەر نېمىلەرنى دېگەنبىلەن ئاز ـ تولا مىدىرىغانىنىڭ زىيىنى بولمىسا كېرەك، — دېدى كامىلجان چېكىلىپ بولاي دەپ قالغان موخۇركىسىنىڭ كۆلىنى پۇۋلىگەچ، — بىز كىشىلەرنىڭ ئەپقاچتى گەپلىرىگە ئىشىنىپ نۇرغۇن ۋاقىتنى قولدىن بېرىپ قويۇپتۇق ، ھېلىمۇ كېيىن ئەمەس ، زادى بىر ئىش قىلمىساق بولمىدى.

— نېمە قىلاي دەيسىلە كامىلاخۇن؟ — داۋۇت مەيچى قىزىقىپ سورىدى.

— تىجارەتكە دەسمايە يوق قوشنام ، چوڭراق بىر ئىش قىلالمايمەن ، ياش قىرىقتا تاقىغاندا بىرەر ھۈنەرنىڭ كەينىدىن مېڭىشمۇ ئەپلەشمەيدۇ ، خۇدا بەرگەن تەۋەرۈك دەسمايە — مۇشۇ نىمكەش چاپانغا ئورالغان ئاۋاق تەندىكى ئىسسىق قان بىلەن ئاز ـ تولا كۈچتىن باشقا ھېچنېمەم يوق . شۇڭا ، ئاتا كەسپىنى داۋام قىلىپ ساتىراشلىق قىلايمىكىن دەيمەن.

— مېنىڭمۇ ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىپ ياماقچىلىق قىلىش ئويۇم بار، — داۋۇت مەيچى قولىدىكى موخۇركا كۆتىكىنى خۇددى يەۋېتىدىغاندەك كۈچەپ بىر ـ ئىككىنى شورىغاندىن كېيىن ، يەرگە تاشلاپ پۇتىدا توپىغا ئىلەشتۈردى، — ئاز ـ تولا يىپ ـ يىڭنە ، ئالىقاندەك ياماقلىق ، بىرنەچچە تال ئۇششاق مىخ ، بىرەر كاللەك موم تېپىۋالسام ، دادامدىن قالغان تەۋەرۈك بولقىنىڭ ھىممىتىدە نان تېپىپ يېيەلەيمەنمىكىن دەيمەن . ئاشۇ كىشىلەر مىسلىداپ يۈرگەن رەستىلەردە خۇدانىڭمۇ بىزگە ئاتىغىنى باردۇ كامىلاخۇن.

— توغرا ، ھەركىم يېسە ئۆزىنىڭ رىزقىنى يەيدۇ، — كامىلجان قەتئىيەت بىلەن بېشىنى كۆتۈردى . ئۇنىڭ ئۆسكىلەڭ قاشلىرى تېگىدىكى چوڭقۇر كۆزلىرىدە يېڭىدىن پەيدا بولغان بىر ئۈمىد ئۇچقۇندىدى، — قېنى

بۇرادەر ، بىزمۇ بىر ھە ــ ھۇ قىلىپ باقمايمىزمۇ؟

شۇ سۆھبەت بولۇپ ھەپتىدىن كېيىن ، ئىككى قوشنا ئەسۋابلىرى قاچىلانغان سومكىلىرىنى كۆتۈرۈپ «يا تەۋەككۇل» دېيىشىپ بازارغا مېڭىشتى . شەھەرگە تۇتىشىدىغان ئاسفالت يول ، يولدىن تەرەپ ــ تەرەپكە خۇددى دەريانىڭ تارماقلىرىدەك سوزۇلغان ئەگرى ــ بۈگرى تار كوچىلار ، ئاسمانغا بوي سوزۇشقان قەۋەت ــ قەۋەت ئىمارەتلەر ، غۇيۇلداپ كېتىشىۋاتقان ماشىنىلار ئۇلارغا ئاجايىپ كاتتا ۋەدىلەرنى بېرىۋاتقاندەك ئىدى . خۇدادىن رىزىق تىلەپ ، زور ئۈمىدلەر بىلەن كېلىۋاتقان بۇ ئىككى قوشنا ئۇششاق ئوقەتچىلەر يايما ئاچىدىغان كەڭرىرەك بىر مەيدانغا كەلگەندە ھەيرانلىقتىن تۇرۇپ قېلىشتى . چۈنكى ، بازارنىڭ يەر ئاستى ئەۋرەز يولى بولمىغاچقا بۇ مەيدان ئاشپەز ــ زاسىيچىلەرنىڭ ئاخشىمى تۆككەن مەنتاڭ ــ يۇندىلىرى بىلەن مىلىچلاپ تۇراتتى . يۇرەكلىك قەدەم ئالماقمۇ بەسىي مۈشكۈل ئىدى.

كاملجان ئەسۋابلىرىنى كۆتۈرۈپ ساتىراشلار قاتارىغا يۈرۈپ كەتتى . داۋۇت مەيچى پاسىرى چېپىۋېلىنغان قوناق كۆتەكلىرىدەك قاتار ئولتۇرۇشقان ياماقچىلار ئارىسىدىن ئۆزىگە ئورۇن تېپىش ئۈچۈن خېلىلا قاتىرىدى . سومكىدىكى لاقا ــ لۇقلارنى يامىتىش ئۈچۈن ئېلىپ كېلىنگەن ئاياغ دەپ بىلگەن ياماقچىلار ئۇنىڭغا ئۈمىد بىلەن بېقىشىپ ، ياسالما كۈلكىلىرى چىقىپ تۇرۇشقان كۆزلىرىدە ئىشارەت قىلىشتى.

ــــ كونىنى كونا دېمەيمەن ، قانچە كونا بولسا شۇنچە يېڭىلايمەن...

ــــ تىكىشى ئەرەبىستاندىن ، ھۈنىرى باغداتتۇ ــ رۇمدىن...

ــــ رازى بولمىساڭ پۇل ئالمايمەن خېرىدار...

داۋۇت مەيچى سەپىنىڭ ئايىغىغا بېرىپ ، بالا كۆرپە ــ سىچىلىك بوش يەرنى تاپتى ــ دە ، بىسمىللا دەپ يايـ ــ مىسىنى يايدى . ئۇنىڭغا ئۈمىدلىك بېقىلغان چىرايلار ــ دىكى خۇش تەبەسسۇم دەرھال ئۆچۈپ ، يامغۇرلۇق ئاسـ ــ ماندەك تۇتۇلدى . كەلگۈچىنىڭ بىر خېرىدار ئەمەس ، ئاغزىدىكى لوقمىنى تارتىۋېلىشقا كەلگەن كالتە ــ كۆ ــ سەي ھۈنەرۋەن ئىكەنلىكىنى بىلىشكىنىدە ، ياماقچىلار ئارىسىدىن غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى . ھەممەيلەن داۋۇت مەيـ ــ چىگە يەۋەتكۈدەك ئالىيىپ ، ئاغىلىتىپ تۇرۇپ دوق قىـ ــ لىشماقتا ئىدى:

ــــ نەدىن كەلگەن سۇپىرا تاپان بۇ؟ خۇددى بۇ يەردە ئانىسىنىڭ ئېلىشى باردەك ، كېلىپلا تۇگىدەك چۆكۈپ ئولتۇرىدىغۇ؟

ــــ ئۇنىڭسىزمۇ ئاران جان ئېتىۋاتقان خەق تۇرساق ، ئەمدى كېلىپ يەنە بىر ئاچاق كۆز قېتىلدىغۇ بۇ سەپكە؟

ــــ بىر ئوبدان كېتىۋاتقان بازار ئىدى ، قازاندىكى ئاشقا چىۋىن چۈشكەندەك بولدىغۇ ئەمدى.

داۋۇت مەيچى قۇلىقىغا كىرىۋاتقان بۇ گەپ ــ سۆز ــ لەرگە پەرۋا قىلماستىن كونا مىخ ، لاتىپۇرۇشلىرىنى ئالـ ــ دىرىماي رەتلەشكە تۇتۇندى . ئۇنىڭچە بولغاندا بىر ئاز چىدىسا ، بۇ غۇلغۇيلۇق قارا بورانمۇ ئۆتۈپ كېتەتتى . چۈنكى ، جاھاندا مەڭگۈ قاۋاپ ھارمايدىغان ئىت يوق ئىدى . شۇڭا ، ئۇ بېشىنىمۇ كۆتۈرمەستىن نەرسە ــ كېـ ــ رەكلىرىنى ئەستايىدىل رەتلەشكە باشلىدى.

ــــ كىمسەن؟ ــــ ئاجايىپ ھەيۋەتلىك ، خۇددى تۈيۈقسىز بومبا پارتلىغاندەك گۈمبۈرلەپ ئاڭلانغان بىر ئاۋازدىن داۋۇت مەيچىنىڭ يۈرىكى جىغىلداپ ، پۇت ــ قولىدا جان قالمىدى . ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئۆزىگە مىختەك قادىلىپ تۇرغان كاسا چىراي بىرىنى كۆردى . كۆزلىرى چەكچەيگەن ، چىشلىرى غۇچۇرلاپ ، يىرىك ساقىلى دىردايغان ، خۇددى بىچارە چاشقاننى بوغۇشقا تەييار تۇرغان سۈرلۈك مۈشۈكتەك بەستىدىن دەھشەت يېغىپ تۇرغان بۇ كىشى كېلىپلا داۋۇت مەيچىنىڭ چاـ ــ پان ــ چارىلىرىنى بېشىدىن ئايلاندۇرۇپ ئېتىشقا باشلىـ ــ دى، ــــ نەدىن كەلگەن ھابدالسەن؟ بۇ يەرنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟

ــــ بۇ يەرنىڭ خان بازىرى ئىكەنلىكىنى بىلمەن ئۇكام ، بىزمۇ ھۆكۈمەتكە پۇقرا بولغاندىكىن بىر كىشىـ ــ لىك يەر چىقار دەپ ئويلاپ...

ــــ نىمە؟ ھۆكۈمەتكە پۇقرا بولساڭ ماڭا نىمىدى؟ــــ ئۇياق قوزۇققا ئولتۇرۇپ قالغان مايمۇندەك چىرقىرىدى،ــــ بۇ يەرنى بارغۇ ، شەھەرلىك قۇرۇلۇش ئىدارىسى غوجىـ ــ كاڭغا تەقسىم قىلىپ بەرگەن ، ئاللىقانداق كەلگىندىـ ــ لەرنىڭ ئۆزى خالاپ ئولتۇرىۋېرىدىغان مەسچىت ئالدى ئەمەس ، ئىگىسى بار يەر بۇ! قوپە تۇز قوڭ ئوغرى ، سەپرايىم ئۆرلىمەستە ئىت جېنىڭنى ياقىغا ئال ، ھېلى بولمىسا سېسىق جېنىڭ ھارام بولىدۇ.

داۋۇت مەيچى كىملەردىندۇر مەدەت تىلىگەندەك ئەتـ ــ راپقا قارىدى ، ھېلىلا غۇتۇلداپ چىرايىدىن مۇز ياغدۇرۇپ ، ئۇنى يەۋېتىدىغاندەك قىلىپ كېتىشكەن ياماقچىلار بايرام تەنتەنىسىگە چۆمۈشكەنىدى . قانداقتۇر بىر ئاتا مىراس ئۆچىنى ئېلىپ بېرىۋاتقاندەك مەمنۇنلۇق ئىلكىدە ھېـ ــ لىقى پور كۆتەككە قاراپ كۈلۈشەتتى . باش لىڭشىتىپ ،

«بۇ قىلغىنىڭ تامامەن توغرا بولدى ، بۇ بازارغا بىزدىن باشقا ھېچكىمنى يېقىن ئەكېلىدىغان ئىش ئەمەس ، ئەجەب جايىدا ئىش قىلدىڭ ، ياشاپ كەت!» دېگەندەك مەنىلەردە ئىلھام بېرىشەتتى.

— يوقال، — ئۇياق تېخىچە تىترەپ ـ تەمترەپ تۇرغان داۋۇت مەيچىنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ ، كونا لاتىنى چۆرگەندەك ئېتىۋەتتى . نەچچە سەنتۇرۇلۇپ ، يەرنى قۇچاقلاپ ئورنىدىن قوپقان داۋۇت مەيچىنى يىغا تۇتتى . شۇنچە كىشىلەرنىڭ — بىر يۇرتتا ياشاپ، بىر ئېقىننىڭ سۈيىنى ئىچىپ يۇرگەن بۇ ئوقەتچىلەرنىڭ بىر نان ئۇۋ-چۇن قىلىپ كېتىشكەن بۇ قىلىقىنى ئۇ زادىلا ئەقلىگە سىغدۇرالمىدى . ئەجەبا ، بازار بۇلارنى شۇنچىلىك بۇ-زۇۋەتتىمۇ؟ «ھەر كىم ئۆزىنىڭ رىزقىنى يەيدۇ» دېگىنى قېنى؟ شۇنچە ئادەم مىغىلداپ يۇرگەن بۇ بازارغا داۋۇت مەيچى سىغماسمۇ؟ ئۇ ئاشۇ ئەبگا ھالىتى بىلەن بۇ يەر-دىكى ئوقەتچىلەرنىڭ قانچىلىك نېنىنى تارتىۋالار؟ ھەي نان!

داۋۇت مەيچى ئۇياقىنىڭ چاقچاق قىلمايۋاتقانلىقىنى ، ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەن بۇ بازارغا ، مۇشۇ كىشىلەر ئارىسىغا سىغمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتى . ئىت جېنىدا «چاغ» دېسە كېتىدىغۇ ، ئۇ لاقا ـ لۇقىلىرىنى تېرىپ تىقىشتۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ بۇ ھالىغا ئېچىنىش ئەمەس ، خۇشاللىق بىلەن كولۇلشۇپ تۇرغانلارغا نەپرەت بىلەن قا-راپ قويغاندىن كېيىن ئاستا يۇرۇپ كەتتى.

شۇ ئىشتىن كېيىن ئۇ بىرنەچچە كۈنگىچە تالا ـ تۈزگىمۇ چىقمىدى ، خوتۇنى گەپ سورىسا جاۋابمۇ بەر-مىدى ، ئاچچىق موخۇركىسىنى ئۇلاپ چېكىپ تورۇسقا قاراپ ياتقىنى ياتقاندى . ئۇنىڭ بۇ ھالىغا قاراپ خوتۇنى ئىچ ئاغرىتىش ، ھالىغا يېتىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، ئەك-سىچە تىنماي كوتۇلداپ بېشىنى ئوچاق قىلاتتى.

— ھە ، يېنى ئاجراپ كەتكەن مايماق ئېشەكتەك يېتىۋېرەمدۇق؟ ئوسۇرۇپ ـ چىچىپ ياتقان بىلەن نېمە-لىرى ھەل بولاتتى؟ بازارغا بارىمەن دېدىلە ، ھە دېدىم ، بېرىپلا دەككىلىرىنى يەپ ، پالتا ـ كەكىلىرىنى قاقتۇرۇپ كەپلا ، ئەمدى بۇ دەردنى بىزدىن ئالاملا؟ كۈچلىرى يەتسە ئاشۇ نىجىسنىڭ بىرنېمىسىدىن ئېلىپلا ئاللا باركاللا-سىنى چىقارسىلا بولمامدۇ؟ قاچانغىچە يېتىپ بېرىدىلا ئەمدى؟ خالتىنىڭ تېگى كۆرۈنۈپ قالغىلى نېكەم؟ مە-رىكىنىڭ پولۇسىدىكى بىر تىكە گۆشتەك ياتماي قوپىلى ئەمدى...

ئۇ ئايالىغا ئالىيىپ قاراپ قويدىيۇ ، ئارتۇق گەپ قىلمىدى.

— قىزىمىز بىر ساۋاقداشىدىن گەپ ئېيتىپتۇ ، مەكتەپتىن كىتاب پۇلىنى تاپشۇرۇۋېتىڭلار دېگەنمىش . دادام 30 يۇەن ئەۋەتسۇن دەپتۇ.

— پۇل يوق، — دېدى داۋۇت مەيچى تولىمۇ زەئىپ ئاۋازدا، — مەكتەپتە ئوقۇما دېسەك ئۇنىمىدى . ئەمدى كېلىپ پۇل ـ پۇل دەۋەرسە مەن قانداق قىلىمەن؟ يا خانىمدىن ئالسۇن ، يا مېنى 30 يۇەنگە ئالىدىغان ئادەم بولسا ساتسۇن.

— ۋايىيەي ، سىلىنى 30 يۇەنگە ئەمەس ، ئۈچ مو-چەنگە ئالىدىغانمۇ ئادەم چىقمايدۇ.

— ئەمىسە مەندە پۇل يوق.

— ھەي ، ئۇ دېگەن قىز بالا تۇرسا ، دېگىنىنى قىلىپ بەرمىسەك ئالمادىس بىرەر پۇلدار ئوغرى كۆز سېلىپ قالسا ئىش چاتاق بولمامدۇ؟

— قېنى شۇنداق قىلىپ باقسۇنچۇ ، ئاۋۋال ئۇنىڭ ، ئاندىن كېيىن سىلىنىڭ توككىيىڭلارنى چېقىپ ، بويـ-نۇڭلارنى قۇشقاچنىڭكىدەك ئۈزۈۋېتىمەن.

شۇ كۈنى كەچتە ئۆيگە ئىسقىرتقىنىچە كاملجان كىرىپ كەلدى ، ئۇنىڭ روھىي ھالىتى خېلىلا كۆتۈرەڭگۈ ئىدى . كاملجان كىرىپلا ئېغىزىدىكى يېرىمى چېكى-لىپ بولغان ئاچچىق موخۇركىسىنى داۋۇت مەيچىگە سۇندى.

— قانداقراق؟ — دېدى ئۇ ئاچكۆزلۈك بىلەن مو-خۇركا شوراۋاتقان قوشنىسىغا قاراپ، — ئاچچىق بىر ئاز بېسىلغاندەكمۇ؟

— قويۇڭلا كاملاخۇن ، بىر مۇسۇلمان دېگۈچە-لىكى قالماپتۇ بۇ كىشىلەرنىڭ.

— ھەي... شۇ ئەمەسمۇ؟ سىلە ئاچچىق يۇتۇپ ياتقىنىڭلا بىلەن ھېچكىمنىڭ بىر يېرى غىڭ قىلىپ قويمايدۇ ، ھەر كىمنىڭ قازنى ئۆزى ئۈچۈن قاينايدىغان زامانكەن بۇ ، نېمانچە قىلىسىلە دەيمەن؟ ۋوپۇڭلا بۇرا-دەر.

— سىلىنىڭ ئوقەتچۇ كاملاخۇن؟ ئۇستىرا ـ كاپقا ئېسىلىدىغان بىرەرسى چىقمىغاندۇ؟

— كۆزدە مىخ قاقىدىغانلار بار ئىكەن ، ئەمما ئاشكارا بىرنەرسە دېيىشمىدى . بولمىسا مېنىڭ ئاچچىـ-قىمنىمۇ بىلىسىلە ، بىر ئىش نېرۋامغا تەگكەندە كۆزۈمگە ھېچنەرسە كۆرۈنمەي قالىدۇ ، خۇدا ساقلىسۇن ، بىرەرى غىدى ـ پىدىڭ قىلىدىغان بولسا ، ئۇستىرىنى نەق گې-لىغا سۈركىۋېتىمەن.

— بىر دەملىك ئاچچىقنىڭ كەينىگە ئالدىراپ كىرىپ سالماڭلا كاملاخۇن ، يوروق ئاپتاپ بولمىسىمۇ كۈن كۆرمىسەك بولماس، — داۋۇت مەيچى شۇنداق دېگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ پوتىسىنى باغلىدى، — نەگە بارىمىز قوشنام؟

— يىراققا ئەمەس، — دېدى كاملىجان ئۇنىڭ قولتۇقىغا يېپىشىپ، — يىراق يېزىدا بىر تونۇشۇم بار ئىدى ، شۇ بۇرادەر كۆڭلى تۈيغاندەكلا بىر قاپاق مەيزاپ كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ ، نەپسىم تاقىلداپ ھۈنەرنى تېزلا يىغىشتۇردۇم – دە ، ئۆيگە كەلدۇق . سىلىنىڭمۇ كۆڭلۈڭلا جايىدا ئەمەس ، نەچچە كۈندىن بېرى ھۈنەر بىلەن بولۇپ كېتىپ تۈزۈكرەك ھال – ئەھۋالمۇ سورىيالمىغاندىم ، شۇڭا بىرەر – يېرىمدەم گۇڭگۇر – مۇڭگۇر بولۇشايلى دەپ كىرىشىم.

— رەھمەت! — داۋۇت مەيچىنىڭمۇ لولىسىغا ئوت كەتتى . ئۇ شۇنداق دەپلا كاملىجاننىڭ ئالدىدا ئۆيدىن چىقتى . چۈنكى ، نەچچە كۈندىن بېرى ئۇمۇ بىر – ئىككى سىر قېتىۋېلىش بىلەن يۈرىكىدىكى بۇ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىشنى ئويلىغان بولسىمۇ ، يانچۇقىنىڭ ھالى خاراب بولغاچقا ئىچىگە تىنىپ ، دەردىنى ئاچچىق موخۇركىسىدىن ئېلىپ يېتىۋەرگەنىدى.

3

كاملىجاننىڭ ئۆيىمۇ داۋۇت مەيچىنىڭكىدىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى . ئىسلاشقان تاملار ، ئۇمۇچۇكلەر قالايمىقان تور تارتىشقان تورۇس ، بىر قەۋەت توپا ئاستىدا سۇس يورۇپ تۇرغان تۆۋەن قۇۋۋەتلىك لامپوچكا ، مانتا ئوچاقتا شىڭىلداپ تۇرغان قومچۇگۈن ، داستىخاندىكى قىڭغىر – قىيسىق كاكچا نان ، بىر تەخسىدە يېرىمى يېيىلىپ بولغان بەسەي قورۇمىسى ، ھەر ھالدا كاملىجان ساتىراشلىق قىلىپ يۈرۈپ پۇل تاپقاننىڭ نىشانى بولۇپ ، بىر – ئىككى تەخسە پۇرچاقلىق لەمپۇڭ... داستىخاننى چۆرىدەپ ئولتۇرغان ئۈچ ئەرنىڭ خىلىلا كەيپى كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى . ئەلۋەتتە ، بۇلارنى كەيپى ھاراقكەش دەپ ئاتاش ئارتۇقچە ، چۈنكى «كاناي ياغلىغىلى يوق تۇرسا ، سۇنايغا نەدە تۇرۇپتۇ» دېگەندەك ، تاپقان – تەرگىنى نانغا ئۇلگۇرمىگەن بۇ بىقۇۋۇللارغا ھاراق ئېلىش ئانچە ئاسان ئىش ئەمەس . ئەمما ، ھويلىسىدىكى تاللىرى ئوبدان ئوخشاپ قالغان يىللىرى ئانچە – مۇنچە سىركە – مەيزاپ سېلىشىۋالىدىغان ئادىتى بار . بەزىدە ناھەق دەشنام تېپىپ يەپ قورسىقى كۆپكەن چاغلاردا قازناقتا شۈگۈنۈشۈپ ، خۇدادىن ئەيمەنمىگەن بىلەن ئاۋامدىن نومۇس قىلىشىپ ، ھېچقانداق ئىس – بۇسىنى چىقارمايلا بىرەر قېتىم ياشاپ قويىدۇ . ئۇلارغا شۇ نەرسىمۇ ئايانكى ، ئۆزۈمنى خۇدا ياراتقان ، سۈيىنىمۇ بىللە ئاپىرىدە قىلغان ، خۇدانىڭ نېمىتىدە ياسالغان بۇ مەيزاپ دېگىنى ئەلۋەتتە ھارام ئەمەس ، شۇڭا ئەقلىنى يوقاتمىغان ھالدا ئاز – تولا ئىچىپ قويغاننىڭ زىيىنى يوق...

مانا ، كاملىجاننىڭ يىراق يېزىلىق ئاغىنىسى — ئۆزۈن يەكتەكنىڭ پېشىنى تىزىنىڭ ئاستىغا قىستۇرۇپ ، ئىككى قولىنى قولتۇقىدىن ئاجراتماي ئەدەپ ساقلاپ ئولتۇرغان سايىمجان قىرىقلارنىڭ قارىسىنى ئېلىپ قالغان تەمبەل يىگىت . ئۇنىڭ ئارتۇق – تۆشۈك سۆزىمۇ يوق ، ئۇلپەتلىرىنىڭ سۆزىگە كۈلۈمسىرەپلا قويىدۇ . نۆۋەتنى بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە جىمجىتلا ئىچىدۇ . غورتۇلدىغان ئاۋازغا ئەگىشىپ ئۇنىڭ گېلىدا يوگۇرۇپ يۈرگەن بۇغدىيەك كىشىگە بەكمۇ كۈلكىلىك تۇيۇلىدۇ . ئۇ مەيزاپنى ئىچىپ بولۇپ ، لەۋلىرىنى تامشىغىنىچە پىيالىنى چىڭ تۇتۇپ بىرئاز ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ساقىيغا قاراپ بىرنى ھىجىيىدۇ – دە ، پىيالىنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ ، ئەدەپ بىلەن ئېگىلىپ تۇرۇپ قايتۇرۇپ بېرىدۇ . ئۇنىڭ بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ، پىيالىنى مەھكەم تۇتۇپ ئولتۇرۇپ كەتكەن ئاشۇ ھالىتى ئادەمگە نۇرغۇن دەردى بار كىشىدەك تەسىرات بېرىدۇ.

— شۇنداق قىلىپ ، شۇنداق قىلىپ، — دېدى داۋۇت مەيچى بىر پىيالىنى كۆتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن ، يىرىك ساقاللىرى ئارىسىغا يۇگۇرگەن مەيزاپ ساقىندىلىرىنى ئالقىنى بىلەن سۈرتۈپ، — نەچچە كۈندىن بېرى يۈرىكىمنى غاجاپ كېلىۋاتقان دەرد – ئەلەملەردىن بىراقلا قۇتۇلغاندەك بولدۇم – يا!

— بۇ ئەسلى ئۇنچىۋالا دەرد تارتقۇدەك ئىشمۇ ئەمەس، — كاملىجان ئۇنىڭ قولىدىن پىيالىنى ئالغاچ قوشۇپ قويدى، — سىلە بىزنىڭ مۇشۇ يېشىمىزغىچە تارتقان نۇرغۇن دەردلىرىمىزنىڭ ئالدىدا ، بىر توكگۈزنىڭ دەشنىمى دېگەن قانچىلىك ئىشتى؟ ناھايىتى ياماق بازىرىدىن قوغلاپتۇغۇ شۇ؟

— سىلە شۇنداق دېگىنىڭلا بىلەن ، بىرمۇنچە ئادەمنىڭ كۆزىچە كونا چاپاننى ئاتقاندەك نېرى – بېرى قىلىپ يۈرسە ، ساقال ئاقارغاندا ئادەمگە ئېغىر كېلىدىكەن . نېمىلا كۆرسەك مەيلى دەيدىغان يەردىن ئۆتۈپ كەتتۇق كاملاخۇن.

— ئۆتۈپ كېتىپ نەگە باردۇق بۇرادەر؟ — سا-
يىمجان ئالقىنىغا جىرتتىدە تۈكۈرۈپ ، ئۇنى يەكتىكى-
نىڭ ئىچ ئەستىرىگە سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن ، تولىمۇ
ئىنچىكە ئاۋازدا ئۇن قاتتى، — بىز دېگەن شەھەرلىك
ئەمەس ، ئۇلار دېگەن بىزنى نېمە قىلسا قىلىۋېتەلەيدۇ.

— ئۇنداق ئەمەس ، ئۇلار نەدە يۈرۈپ شەھەرلىك
بولۇپ قاپتىكەن؟ ناھايىتى شۇ شەھەرنىڭ كىندىك ئاس-
تىدىن قوپقان بىرنېمىلەر ئۇ، — داۋۇت مەيچى شالد-
سىنى چېچىپ قايناپ كەتتى، — شەھەرلىك دېسە بىزنى
دېسە بولىدۇ ، مانا ، ئاتا - بوۋىمىزدىن تارتىپ مۇشۇ بازار
ئەتراپىدا ياشاپ كەلگەنمىز ، كىندىك قېنىمىزدىن باشلاپ
تۇنجى ئوغۇز يوقىمىزغىچە مۇشۇ يەرگە سىڭگەن...

— هاي... نېمە دېگىنىڭلا بۇ داۋۇتاخۇن؟ — كا-
مىلجان بېشىنى چايقىدى، — نەدىكى
گەپنى قىلىۋاتىسىلە؟ سىلە شۇنداق
دېگەنبىلەن پوقلۇق قوڭۇڭلىنى
ئېرتقىلىمۇ ئۇدۇل كەلگەن يەردىن خا-
لىغانچە بىرەر كالالەك چالما ئالالمايسى-
لەر ، قويۇڭلا ئۇنداق گەپنى...

— راست دېدىلە، — سايىمجان
يەنە شۇنداق يەرگە قاراپ ئولتۇرغىنىچە
پەس ئاۋازدا سۆزىنى داۋام قىلدى،—
بىز بازارغا كېيىن قالغان ، شۇڭا ئا-
سانلىقچە پاتمايمىز . ئەمما ، بازار دې-
گەننى قۇربىڭ يەتسە نەدە قىلساڭ
بولىۋېرىدىغۇ . مەسىلەن ، مۇشۇ يەردە ،
مۇشۇ ئۆيىنىڭ ئىچىدە...

— سايىمجان ، ئاغىنە ، بىر -
ئىككى پىيالە ئارتۇق كەتتىمۇ نېمە؟
ئىشتانىسىز تۇرۇپ يۇپتاق كالىغا مىنىپ
چۈش كۆرگەندەك جۆيلۈپ قوپتۇڭلىغۇ
ئەمدى.

داۋۇت مەيچى بىلەن كامىلجان
قاقاقلىشىپ كۈلۈپ كېتىشتى.

— مېنى مازاق قىلىشمىسىلا، — سايىمجان سۇس
كۈلۈمسىرەپ ئۇلارغا ئايانچلىق نەزىرى بىلەن قاراپ قويد-
دى، — سىلى ، بىزنى مۇشۇ ئۆيگە جەم قىلغان نېمە؟
خۇمار! مەيزاپ خۇمارى! ھەئە ، دەل ئۆزى شۇ . بۇنداق
خۇمار مۇشۇ ئۈچىمىزدىلا بار دەپ قارىشاملا؟ ھازىر دېگەن
بارغۇ ، خۇدانىڭ بەيئىتىنى كۆرۈپ ، بىلىپ - بىلمەي
شەيتانغا تاشنى تەتۈر ئېتىپ كەلگەن ھاجىلىرىمىز جې-
نىدا قاپاق بىلەن مۇڭدىشىپ كەيپ سۈرۈۋاتىدۇ . كىشلەر
ئارىسىدا «ئاق ھاراق — شەربىتى مېيىپ ، پىۋا دېگىنى—
شەربىتى زەئىپ ، مەيزاپ - مۇسەللەس — شىددىتى زد-
ۋىت» دېگەن بىر قىزىق چاقچاق كېزىپ يۈرۈپتۇ ، شۇ-
نىڭدىنلا ئىشنىڭ نەگىچە بېرىپ قالغىنىنى بىلىشمى-
دىلىما؟ ھازىر كۆپ سانلىق ئىچەرمەنلەر ئاق ھاراقتىن
كېچىپ ، مەيزاپ - مۇسەللەسلەرگە تۈرلۈك دورا - دەر-
مەكلەرنى قوشۇپ ئىسسىقىنى ئاشۇرۇپ ، پىلىك ئەشكەن
شوينىدەك لىڭتاسما بولۇپ قالغان جىسمىغا قۇۋۋەت تو-
لۇقلىماقتا . مەيزاپ - مۇسەللەسلەرنىڭ ئېخىمۇ بازىرى
چىقىدۇ بۇرادەرلەر . بىزنىڭ مەھەللىدىمۇ بىر مەيزاپچى
بار . ئۇ شارابنى ئاتا - بوۋىسىنىڭ مەخپىي رېتسېپى
بويىچە قەدىمىي ئۇسۇلدا تەييارلىغاچقا يېقىن - يىراقتا
داڭقى كەتكەن ،
ناھىيە بازىرىدىن
تارتىپ ۋىلايەت
مەركەزلىرىگىچە
ھەممىلا ئادەم ئۇ-
نىڭ مەيزىپىغا يۈ-
گۈرۈشىدۇ . ئاڭلى-
سام ئۇنىڭ مەيزاپ-
لىرى ۋالىي بىلەن
ھاكىمدىن ئاش-
ماسمىش... مانا ،
بۇ مەيزاپمۇ شۇ
زاتى مۇبارەك ئۇس-
تىنىڭ تەۋەرۈك
قولىدا ياسالغان ،
تەمى قانداقراق
ئىكەن؟

كامىلجان ئۇ-
نىڭ چىرايىغا قا-
راپ بىر ئاز تۇر-
غاندىن كېيىن ،
ئىتتىكلا بىر پىيالىگە لىقلاپ مەيزاپ قۇيدى - دە ، ئاچ-
كۆزلۈك بىلەن غۇرتۇلدىتىپ ئىچىشكە باشلىدى . داۋۇت
مەيچىمۇ لەۋلىرىنى تامشىپ ، پىيالىدىن كۆزىنى ئۈزەل-
مەيلا قالدى.

— قانداق ، گېپىم راستمىكەن؟ — سايىمجان
مەغرۇرلۇق بىلەن كۈلۈپ قويدى، — بىلسەڭلار ، سىلەر
ۋالىي بىلەن ھاكىمدەك ئىلتىپاتقا سازاۋەر بولدۇڭلار.

— تېز ، تېزرەك بولۇڭلا كاملاخۇن، — داۋۇت مەيچى تۇكۇرۇكنى يۇتقىنىچە كاملجانغا ئىلتىجا قىلدى، — قېنى ، بىزمۇ تېتىپ باقايلى.

كاملجان پىيالىنى قۇرۇقداپ ، تاڭلىيىنى چاكىلدىتىپ ، خۇددى داڭلىق هاراق - شاراب باهالىغۇچىلىرىدەك بىر ئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن تەنتەنىلىك هالدا جاكارلىدى:

— راست ، تەمى بۆلەكچە ئىكەن ، ھەقىقەتەن داڭلىغۇچىلىكى بار ئىكەن ، رەھمەت سايىمجان ئاغىنە ، شۇنچە يىراقتىن بىزنى دەپ كۆتۈرۈپ كەلگەن بىر قاپاق مەيزىپىڭغا مىڭ - مىڭ رەھمەت!

— تولا ئەزمىلىك قىلماي بىر پىيالە قۇيۇڭلا كاملاخۇن ، بىزمۇ ئۇسساپ كەتتۇق، — داۋۇت مەيچى سۆت خۇمارى تۇتقان كىچىك بالىدەك قەغىشلىك قىلىپ تېپچەكلىدى، — قېنى ، بىزمۇ بىر پىيالە...

كاملجان قاپاقنى يېنى قىلىپ ، چوڭ پىيالىگە بۇلدۇقلىتىپ مەيزاپ قۇيۇشقا باشلىدى . داۋۇت مەيچى تېخىچە تولۇپ بولالمىغان پىيالىگە دەممۇ دەم قول سۇنماقتا ئىدى . سايىمجان ئەتىدىن بېرى نېمە ئىچكىنىگە ئانچە ئېرەن قىلماي ، ئەمدىلىكتە داڭقىنى ئاڭلاپلا تۇرالماي قالغان بۇ ئىككىسىگە قاراپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى . ئاخىر داۋۇت مەيچىنىڭ قولىغىمۇ بىر پىيالە مەيزاپ تەگدى . ئۇ چىنىدىكى شارابقا بىر پەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ، تولىمۇ نازۇك بىر ھەرىكەتتە ئاستا كۆتۈرۈپ سەللا دىققەت قىلمىسا مەيزاپنى تۆكۈۋېتىدىغاندەك ئېھتىيات بىلەن پىيالىنى لېۋىگە يېقىپ يەنە سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، كىرت - كىرت ئاۋاز چىقىرىپ سۈمۈرۈشكە باشلىدى.

— ئەزمەڭلىنى ئىزىپ ئادەمنى ھەجەپ تىت - تىت قىلدىڭلىغۇ داۋۇتاخۇن؟ خاتىرەڭلىنى جەم قىلىپ ، لېۋىڭلىنى قورۇپراق ئىچىۋېرىڭلا ، كوماك چىشىڭلا ئاردىن ئېقىپ كەتمەيدۇ .

داۋۇت مەيچىنىڭ بۇنداق چاقچاقلارغا بىرنەرسە دېيىشكە پۇرسىتى يوق ، ئۇ پۈتۈن ئىشقى بىلەن چىنىنى دەممۇدەم يۇقىرى كۆتۈرۈپ مەيزاپ ئىچمەكتە . ئۇ ھاسىراپ تۇرۇپ چىنىنى پەسكە چۈشۈرگەندە چىرايى ئالمىدەك قىزىرىپ كەتكەنىدى.

— راست ، راست ئىكەن ، سايىمجان دوستىمىزنىڭ دېگەنلىرى راست ئىكەن، — دېدى داۋۇت مەيچى لەۋلىرىنى تامشىپ تۇرۇپ، — ئېغىزىمغا چىش چىققاندىن بېرى بۇنداق تېتىملىق مەيزاپنى ئىچىپ بېقىشىم تۇنجى قېتىم . يەنە بارمۇ؟ — ئۇ ئاچكۆزلۈك بىلەن قاپاققا تىكىلدى.

— ئەمدى بولدى قىلساڭلىمىكىن، — دېدى سايىمجان تىزىغا مۇشتلىغىنىچە خىر - خىر كۈلۈپ، — بۇ مەيزاپنىڭ ھەممە سىرى ئەسرالىرىدىن تولۇق خەۋەر تېپىپ بولۇشمىدىلا تېخى .

— نېمە ، ئۇنىڭ يەنە بىز بىلمەيدىغان خاسىيىتى بارمۇ؟

— ئەمەلىيەتتە، — سايىمجان ئۆزىگە قاراپ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئولتۇرۇشقان ئىككى ئۆلپەتكە قاراپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئەكەلگەن بىر قاپاق مەيزىپىنى داڭلاپ ھاۋادا ئۇچۇرۇۋاتىدۇ دەپ قېلىشمىسىلا ، مەيزاپچى قوشنىمىز ئۇنىڭ كۈچىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ، يەنە چېكىملىكىنىڭ ئاكىسىدىن ئاز - تولا ئارىلاشتۇرۇۋېتىكەنىكەن ، ئۇنى ئىچكەن ئادەم تۇرماق سۈيدۈك پۇراشقىمۇ ماجالى قالمىغان قېرى ھاڭگىلارغا شۇنداقلا پۈركىتىپ قويسا ، ئارغامچىسىنى ئۈزۈپ مەھەللىنى بېشىغا كىيەرمىش ، ئۆچۈرگىنىلا مادىنى چىشلەپ تالاپ ، ئارقىسىدىن قوغلاپ ئارام بەرمەسمىش . ناۋادا سىلىمۇ ئىچىپ كەيپ بولۇپ قالسىلا ، باغلانجا توشىماسمىكىن دەپ ئەنسىرەپ قالدىم.

— بۇ مەيزاپنىڭ راستلا شۇنداق ھېكمەت - سىرلىرى بارمىكەن؟ — ئىككىسى تەڭلا سوراشتى .

— بولمىسا ئۇنىڭ شۇنداق داڭقى چىقىپ كېتەمدۇ؟ —سايىمجان ھەيبارلىق بىلەن كۆزىنى قىسىپ قويدى، — بىلىپ قېلىشسىلا ، كۈچىنى كۆرۈپ قېلىشسىلا ، نېچاغدىن بېرى مۆگدەپ يۈرگەن خوتۇنلىرىنىڭ بۇگۈن ئۇيقۇسى ئېچىلىپ ، «جان ئانا» دېمىسە بۇ مەيزاپ ھارام بولۇپ كەتسۇن.

كاملجان يەنە بىر پىيالە قۇيدى ، داۋۇت مەيچى ئىتتىكلا قولىنى سۇندى .

— ئىنساپ داۋۇتاخۇن ، ئىنساپ! ئازراقلا گېلىم سىقىلىپ چاقىرىپ قويسام ، ئەمدى ئاشقا تاشلانغان پوكانىيىدەك قول سۇنۇپ ئولتۇرالماي كەتتىلىغۇ؟ توختىسىلا ، ئالدىرىماي نۆۋەتتە كېلىدۇ دەيمەن، — كاملجان ئات سۈغۇرغاندەك ئىسقىرتىپ تۇرۇپ چىنىدىكى مەيزاپنىڭ ھەممىسىنى بىر كۆتۈرۈشتە ئىچىۋەتتى . ئۇنىڭ ئورا كۆزلىرى خۇمارلىشىپ بارغانسېرى تېشىغا تەپمەكتە ئىدى . داۋۇت مەيچى ئەمدى قاپاقتىكى شارابتا ئۆزىنىڭ نېسىۋىسى قالمىغاندەك ، ھەرقانچە يىلىنىپ يالۋۇرسىمۇ بىرەر پىيالە شارابقا ئېرىشەلمەيدىغاندەك

لەسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

— مانا ، بازار دېگەن مۇشۇ، — سايىمجان ئۆز نۆۋىتىنى بىر تەرەپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئالىقىنى بىلەن دىردىيىپ تۇرغان قارامتۇل لەۋلىرىنى سۈرتۈپ قويدى، — مېلىڭ جىق بولسا ، بازارغا بېرىپ كىشىلەر بىلەن بىر موچەننىڭ ئۈستىدە تاك ـ تاك ئوينىماي كۆرپەڭنى قات ـ قات سېلىپ ، ئاللا يارىمغا دۆڭ تووۋلاپ ياتساڭمۇ خېرىدار دېگەن ئۆزى بوسۇغاڭنى ئاۋات قىلىپ بازارغا ئايلاندۇرىدۇ . ئالىلىكىملەرنىڭ ئالدىدا سارغىيىپمۇ يۈرمەيدىغان گەپ ، سىلەر نېمىشقا بۇ ئىشنىڭ كەينىگە كىرىپ باقمايسىلەر؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ دېگەن بازار يېرى تۇرسا ، تىجارەتنى قانداق قىلساڭلارمۇ ئېقىۋېرىدۇ ئەمەسمۇ؟

سايىمجان بارغانسېرى قىزىشىپ ، بۇ ئىشتىن كىرىدىغان پايدىنى كونا چوتاكەشتەك ھېسابلاشقا باشلىدى ، ئۇنىڭ ئېغىزىغا قاراپ ئولتۇرغان ئىككى ئۆلپەتنىڭ بېشى ۋاڭشىپ كەتتى.

— شۇنداق پايدا چىقىدىغان ئىش بولسا ، سىلە نېمىشقا قىلمىدىڭلا؟ — ئاسماقچىلاپ سورىدى كاملجان ئىشەنمىگەندەك قىلىپ.

— مېنى شۇنداق قىلىشنى ئويلىمىدى دەمسىلە؟ — ئۇ كاملجاننىڭ بۇ سوئالىدىن رەنجىگەندەك چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويدى، — لېكىن بىزنىڭ ئۆي مەسچىتكە يېقىن ، ئىمامنىڭ كۆزىدىن ھېچقانداق ئىشنى يوشۇرۇپ قىلىش مۇمكىن ئەمەس ، ناۋادا سېزىپ قالغۇدەك بولسا ئۆيۈمگە ئوت قويۇۋېتىشتىن يانمايدۇ.

— مېنىڭ بىر ئوبدان تىجارىتىم بار، — كاملجان قاپاققا قول سوزدىيۇ ، داۋۇت مەيچىنىڭ بىلىنى رۇسلاپ، ئۇۋغا تەييارلانغان بۆرىدەك بېشىنى كۆتۈرگىنىنى كۆرۈپ ئىتتىكلا قولىنى تارتىۋالدى، — مەن بازاردا ساتىراشلىق قىلىمەن ، ھېچكىم مېنى ئۇيان تۇر ، بۇيان تۇر دېيەلمەيدۇ . قولۇمدىكى نانىمۇ تارتىۋالالمايدۇ . شۇنداق قىلىشقا ھەددىمۇ؟ مەن ئاشۇ ئۇستىرامغا تايىنىپ نان تېپىپ يەيمەن.

داۋۇت مەيچى كاملجانغا قاراپ ئالىيىپ قويدى ، چۈنكى ئۇ داۋۇت مەيچىنىڭ نەق يۈرىكىدىكى جاراھەتنى تاتىلاشقا باشلىغانىدى . شۇ ئىش يادىغا يەتسىلا سەپرايى ئۆرلەيتتى . ئۆزىنى غايەت زور قورام تاشنىڭ ئاستىدا قالغاندەك ، ئاشۇ تاشنى ھېلىقى پور كۆتەك ئۇغرى دەسسەپ تۇرغاندەك ، ئۇنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدى ئاشۇ قورام تاشنىڭ ۋەزنىدىن ئەمەس ، نومۇس كۈچىدىن پارە ـ پارە بولغاندەك ھېس قىلاتتى.

— خەقنىڭ ئېڭىكىنى سىلاپ يۈرۈشنىمۇ بىر ئوبدان ئوقىتىم بار دەپ كەتكۈلۈكمۇ؟ — داۋۇت مەيچى مەنسىتمىگەندەك بېشىنى چايقىدى، — سوپۇن ماغزىپىغا چىلىنىپ ، ھە دېسە قىل ـ چۇپۇر يەپ يۈرىدىغان گەپقۇ ئۆزى.

— خەقنىڭ ئېڭىكىنى سىلاش قاغا چوقۇۋالغان تاپىنىڭ كونا تېرىسىدە ئىشلەنگەن لاتىپۈرۈشلارنىڭ ئارىسىدا بىخسىپ ئولتۇرغاندىن كۆپ ياخشى ـ دە، — مەيزاپىنىڭ كەيپىدە قىزىشقان كاملجانمۇ تېرىكتى، — ماكچىيىپ كەتكەن ئىسكەتسىز ئاياغنىڭ قونجىغا تۇكۇرۇپ ـ مىشقىرىپ يۈرگەندىن قىل ـ چۇپۇر يېگەنىمۇ ياخشىراق!

ئۆز ھۈنىرىنىڭ مۇنداق مەسخىرە قىلىنىشىغا چىداپ تۇرالمىغان داۋۇت مەيچى پەشلىرىنى قېقىپ ئورنىدىن تۇردى ۋە سايىمجاننىڭ «هاي ، هوي» لىرىغىمۇ پەرۋا قىلماستىن سىرتقا ماڭدى.

3

دەرد ئۈستىگە دەرد ئارتىۋالغان داۋۇت مەيچىگە بەكمۇ ئۇزۇن بىلىنگەن بۇ كېچە ئاخىر ئۆتۈپ كەتتى . تاڭ ئاتتى ، ياز مەۋسۇمىنىڭ ئوچۇق ئاسمىنىدا قىپقىزىل چوغلانغان شەپەق ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى . ئۇنىڭدىن تارىغان تالا ـ تالا قىزغۇچ نۇر كوكاتلار بېغىشىدىكى شەبنەم تامچىلىرىنىمۇ قىزارتىپ ، بەئەينى تۇنجى توي كېچىسىنى ئۆتكۈزگەن كېلىنچەكنىڭ مۇنچىدىن چىقىپ ئېرىگە قارىغاندىكى يۈزلىرىگە ئوخشىتىپ قويغانىدى . ئەتراپتىن تاڭ پەيزىگە چۆمگەن قۇشلارنىڭ شادلىق ناخشىسى ياڭرايتتى.

داۋۇت مەيچى ئۇيقۇسىزلىقتىن ئېغىرلىشىپ ، قاپاقتەك ۋاڭشىپ تۇرغان بېشىنى تەستە كۆتۈرۈپ ئۆيىدىن چىقتى . ھويلا ئالدىدىكى توپىلىق يولدىن ھېلىلا بىرسى پادا ھەيدەپ ئۆتتىمىكىن ، ئەتراپتىن نېپىز بىر قەۋەت توپا بۇخسۇپ تۇراتتى . ئۇ نېمىشقىكىن كاملجاننىڭ ھويلىسى تەرەپكە قاراپ قويدى . ئېغىر قوش قاناتلىق دەرۋازا ھىم ئېتىلگەن ، كاملجاننىڭ بازارغا ماڭغان ـ ماڭمىغانلىقى ، سايىمجاننىڭ كەتكەن ـ كەتمىگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى . ئۇ ئاخشامقى سۆھبەتنى يەنە بىر قېتىم ئەسلەپ ئۆتتى . گەرچە كاملجاننىڭ كەيپىلىكتە دېگەن گەپلىرى ئۇنىڭ زەردىسىنى قايىنىتىپ

تۇرسىمۇ ، لېكىن سايىمجاننىڭ دېگەنلىرى ئويلىنىپ بېقىشقا ئەرزىيتتى . مىياڭلىمىغان مۇشۇكنىڭ گۆشىنى ئاز يېگىنى نەدە بار؟ ئىشنى جىمجىتلا ، شەپىسىزلا بىر تەرەپ قىلسا كىم بوران چىقىرىپ بىرنەرسە دېيەلەيدۇ؟ لېكىن ، ھەر ھالدا يېتەرلىك مەبلەغ ، بەزىبىر شارائىت بولمىسا بۇ ئىشنى ھە دەپلا باشلىغىلى بولمايتتى . ئۇ ئەتراپقا ئالاڭلاپ قاراپ ، مەھەللە يولىدا بىر پەس ئايلاندى . كىچىك ئېرىقتا شوخلىنىپ ئېقىۋاتقان بىر تارام سۇ ، غۇچچىدە مېۋىلىرى قىزىرىشقا باشلىغان قەدىمىي جىگدىلەر ، سۇيىدۇك پۇراپ باش بېغىنى ئۇزەلمەي تىپىرلاۋاتقان ياش ھاڭگا ، يول بويلىرىدا مېكىيان قوغلاپ يۈگۈرۈپ يۈرگەن چۈجە خوراز... بۇ مەنزىرىلەر ئۇنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى . تۈيۈقسىز ئۇنىڭ يادىغا يەنە سايىمجاننىڭ ئاشۇ بىمەززە سۆزلىرى كېلىپ قالدى.

— بۇ شارابنىڭ شۇنچىلىك خاسىيىتى باركى ، نېچاغدىن بېرى ئۇيقۇسى ئېچىلمىغان خوتۇنلىرىڭلا «جان ئانىكا» دېمىسە ھېساب ئەمەس...

ئۇ ئاخشام ئۆزىنىڭ ئاچچىق يۇتۇپ جىمجىتلا ياتقىنىنى ، بىمەھەل يۇتقان ئاچچىقنىڭ شارابنىڭ خاسىيىتىنى كېسىپ يوقۇقا چىقارغىنىنى ئويلاپ سوغۇق كۈلۈپ قويدى.

— دەسلەپىدە ئېتىكاپتا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان مۇنەججىمدەك مىسلىداپ ئولتۇرغان سايىمجاننىڭ بىردىنلا شارابنىڭ خاسىيىتى ئۈستىدە شۇنچىۋالا كاپشىغىنى قىزىقتە ، ئۇ نېمە مەقسەتتە شۇنداق دەيدىغاندۇ؟ ياكى مەيزاپچى بۇ يەردىمۇ بىر بازار ئېچىش ئۈچۈن ئۇنى ئاتايىن قايىنۇققا ئەۋەتكەنمىدۇ؟ ناۋادا مېنىڭ شۇنداق بىر تىجارەتنى باشلىۋالغىنىمنى ئۇقسا ، قايىنۇقلۇقلار نېمە دەپ قالار؟ مېنىڭ جان بېقىش ئۈچۈن شۇنداق يولنى تاللىغىنىمنى ئۇلار چۈشىنەرمۇ؟

داۋۇت مەيچى باش ـ ئايىغى يوق خىياللار بىلەن مەھەللە ئىچىنى نەچچە ئايلانغان بولسىمۇ ، كاللىسىدا ھېچبىر پىلان شەكىللەنمىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ لىگشىپ مېڭىپ ئاسفالت يولغا چىقتى ـ دە ، سەۋدا كېسىپ كېلىش ئۈچۈن بازارغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

ناھىيە بازىرى ئاۋۋالقىدەكلا بىر تەرىزدە كىشىلەرنىڭ شاۋقۇن ـ سۈرەنلىرى بىلەن گۇڭۇرلاپ تۇراتتى . ئالارمەندىن ساتارمەن كۆپ بۇ بازاردا ھەقىقەتەن بىر خىل ئېچىرقاش ، تەمە ، بىر ـ بىرىگە يوشۇرۇن خىرىس قىلىشلار ھۆكۈم سۈرمەكتە.

داۋۇت مەيچى نېمە ئۈچۈندۇر ياماقچىلار رەستىسىگە قاراپ يول ئالدى . ئۇ ئاشۇ كونى ئۆزىنى كونا چاپاندەك چۆرۈۋەتكەن پور كۆتەكنىڭ قايسى ھالدا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ بېقىشنى ئويلىدىمىكىن ، ياكى ئۆزى پاتمىغان ئاشۇ بازاردا ياماقچىلارنىڭ قانچىلىك ھاللىنىپ ، قانچىلىك نەپدار بولغانلىقىنى بىلىپ باقماقچىمىكىن؟ ئىشقىلىپ شۇنىڭغا ئوخشاپراق كېتىدىغان بىر قىزىقىش ئۇنى يەلكىسىدىن ئىتتىرىپ ، مىچىلداپ تۇرغان مەيدانىدىكى ياماق بازىرىغا ئېلىپ كەلدى . ئۇ ئاستا ئايلىنىپ قايسى كۈنى ئۆزى ئورۇن راسلىغان يەرگە كەلگەندە ئاشۇ پور كۆتەكنىڭ بېشىنى چاتىرىقىغا ساڭگىلىتىپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى . خېرىدارسىز بازاردا ئۇ بەكمۇ بىچارە كۆرۈنەتتى . داۋۇت مەيچى قەستەن گېلىنى ياساپ يۆتىلىپ قويدى . ئېغىر خىياللار قوينىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىققان پور كۆتەك ئىتتىكلا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا ئىلتىجالىق نەزەردە تىكىلدى.

— كەلسىلە مېھمان ، ئاياغ دېگەننى يالىغاندەك پارقىرىتىمەن ، ھۈنەر دېگەننى يىپ ماڭمىغاندەك قىلىمەن ، ئەرزىمىسە پۇل ئالمايمەن ، كەلسىلە...

داۋۇت مەيچى بىردىنلا ئۇنىڭغا قاراپ توختاپ قالدى . ھەيرانلىقتىن كۆزلىرىنى چوڭ ئاچقىنىچە ئۇنىڭغا تىكىلدى . ئۆز دۇكىنى ئالدىدا توختىغان بىرىنى كۆرگەن پور كۆتەكنىڭ چىرايىغا ئىللىق تەبەسسۇم ، خۇشال كۈلكە يامرىدى . ئۇ ئىتتىكلا ئورنىدىن تۇرۇپ داۋۇت مەيچىنى يېنىغا چاقىرىپ ئورۇن كۆرسەتتى.

— كەلسىلە ، ياماق بولسا سۇ كىرمىگۈدەك ، شامال ئۆتمىگۈدەك يامايمەن ، ئاياغنى يالىغاندەك پارقىرىتىمەن ، بۇ بازاردا مېنىڭ ئالدىمغا ئۆتىدىغان كاسىپ يوق ، كەلسىلە...

داۋۇت مەيچىنىڭ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى . بۇ بازاردا ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان ھۈنەرۋەننىڭلا ئەمەس ، ئۇنىڭدىن ئېشىپ چۈشىدىغان بىچارىنىڭمۇ يوقلۇقىغا شەكسىز ئىشەندى . شۇ تۇرقىدا پوركۆتەك ئۇنىڭ كۆزىگە بىر ھۈنەرۋەن ئەمەس ، ئۆزىگە قاراپ قول سوزۇۋاتقان قەلەندەردەك كۆرۈندى . ناۋادا ، يانچۇقىدا سېرىق سىنتنىڭ پارچىسى بولغان بولسا ، ئۇ بېشىدىن ئۆرۈپ پور كۆتەكنىڭ ئالدىغا تاشلىغان بولسا ، ئۇ خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلارمىدى ياكى قايسى كۈندىكىدەك غەزەپكە كېلىپ داۋۇت مەيچىنى كونا چاپاندەك چۆرۈۋېتەرمىدى؟ ياق ، پور كۆتەكتە ئۇنداق جاسارەت بۈگۈن كۆرۈنمەيتتى.

— يامايدىغان يۈرەك بار ، دەرد كىرمىگۈدەك ئېتە-

لەمدىلا؟

— نېمە؟ يۈرەك؟ — پور كۆتەك ئۇنىڭغا قاراپ دەقىقە ئىچىدە تۇرۇپ قالدى، — ساراڭ بولۇپ قالغان ئوخشىمامدىلا؟ نەدىمۇ يۈرەك دېگەننى يامىغىلى بولسۇن؟ قىلىپ كۆرمىگەن ھۈنەرغۇ بۇ؟ مېنى كولدۇرلاتماي يوللىرىغا ماڭسىلا ، ئا... نەدىكى بىر دەلدۈشكە ئېغىز ئۇچراتقىنىمنى كۆرمەمدىغان، — پور كۆتەك لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

داۋۇت مەيچىنىڭ ئىچى بوشاپ ، ئۆزىنى قۇش پېيىدەك يەڭگىل سەزدى . ئۇ شۇ تۇرقىدا سەللا يۈگۈرسە قانات قېقىپ ئۇچامدىكىن؟ ئادەم دېگەنگە خۇشاللىق شۇنداق يارىشامدىغاندۇ؟ قايسى كۈنى ئۇ بىر ئۆزى دادىسىنىڭ تاۋۇتىنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندەك ، قەدەملىرى بەكمۇ ئېغىر بىلىنگەن بولسا ، ئەمدىلىكتە ئۆزىنى ئۇچۇشتىن ئاران - ئاران تۇتۇۋېلىۋاتقاندەك يەڭگىل چامدىماقتا ئىدى.

— توغرا ، پۇل تېپىش كېرەك . چوقۇم پۇل تېپىش كېرەك! قانداق يولدا بولمىسۇن بىرەر ئوقەتنىڭ بېشىنى تۇتۇپ يانچۇقنى تومىلىغاندا ، ئاشۇ پور كۆتەكلەرنى ئاياغنى يالىغاندەك مايلاتقىلى ، گىدىيىپ ئولتۇرۇپ ئالدىڭدا باش ئەگدۈرگىلى بولىدۇ . مەن بىر ئىش قىلاي ، ئۆيدە مەيزاپ ساتساممۇ مەيلى ، پۇللا تاپىدىغان ئىش بولسا ئەمدى ھەرگىز قاچمايمەن ، كىمنىڭ نېمە دېيىشى بىلەن پەرۋايىم پەلەك!

ئۇ شۇ خىيال بىلەن كامىلجاننى ئىزدەپ ساتىراشلار قاتارىغا كەلدى.

— ھە ، كەپقاپتۇققۇ؟ — ئۇستىرا كېسىۋەتكەن تازنىڭ بېشىغا ماز چاپلاۋاتقان كامىلجان ئۇنىڭغا سوغۇققىلا قاراپ قويدى.

— مۇنداقمۇ ھۈنىرىم بار دەڭلا قوشنام، — داۋۇت مەيچى پەرۋايىغا ئالمىغان قىياپەتتە ئۇنىڭغا چاقچاق قىلدى، — مېنىڭ سۈننىتىمنى كەسكەندە نەدە قالغان بولغىيدىڭلا كاملاخۇن؟ ھەجەپ ئوبدان مازلايدىكەنسىلە ئەمەسمۇ؟ ۋاي ئىسىت ، ئانام رەھمىتى قان شۇنداق كۆپ چىقىپ كەتكەن دەۋاتقان...

— ئەتىگەندە بىر يېرىڭلا قىچىشىپ ، مېنىڭ بېسىقتۇرۇپ قويۇشۇمنى تىلەپ كەلگەن ئوخشىمامسىلە؟— ئۇنىڭ بۇ چاقچىقىغا يا ئاچچىقلىنىشنى ، يا كۈلۈشنى بىلمىگەن كامىلجان پوكاندەك قىزاردى.

— خاسىيەتلىك دورىنى بىزدىن قىزغىنىپ بىر ئۆزۈڭلا ئىچىۋالغاندىن كېيىن ، ئۇنچىلىك ئىشنىڭ قولۇڭلىدىن كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن، — داۋۇت مەيچى يامغۇردا قالغان ساماندەك ساپسېرىق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايدى، — قانداق ، ئاخشام بىر يولىلا «جان ئانا» دېگۈزگەنسىلە؟

— شۇ ئىشنى بىلمەك بولۇپ كېچىچە كۆزۈڭلىگە ئۇيقۇ كىرمىگەن ئوخشىمامدۇ؟ ئوغرى كۆزۈڭلىنىڭ چاپاقلىشىپ تۇرغىنى بىكار ئەمەسكەن - دە ، ئۇنداق ئادەم دېگەن بىزنىڭ تۈگۈلۈككە قۇلاق يېقىپ ياتساڭلا بولماسمىدى؟! — كامىلجانمۇ كۈلۈپ قويدى.

— بولدى قوشنام ، ھەرقانچە چېچاڭشىپ بىردىمىزنىڭ ئۈستىگە بىرىمىز يۈندا چېچىپ يۈرسەكمۇ يەنىلا ئىشكتىن چىققاندا دوقۇرۇشۇپ قالىمىز . ئۇنىڭدىن كۆرە نېمە خاپىلىقىڭلا بولسا كۆڭلۈڭلىدىن چىقىرىۋېتىڭلا ، ئاخشام مەن ئوبدان قىلماپتىمەن ، شۇڭا ئەتىگەندىلا سىلىدىن ئەپۇ سوراشقا كەلدىم . قوشنا دېگەن قىيامەتكىچە دەپتىكەن ، ئاغرىنىپ ماي تارتىشىپ يۈرسەك ، ناھايىتى كەلسە بىلىدىغانلارغا قىلىشقىلى گەپ تېپىپ بېرىمىز شۇ . قانداق دېدىم؟

— دېگىنىڭلا راست، — دېدى كامىلجانمۇ ئەستايىدىل قىياپەتتە، — خۇدا قوشقان قوشنىلار تۇرۇپ ئىت - مۈشۈكتەك خىرقىرىشىپ يۈرسەك ، ئەھلى مەھەللە ئالدىدىمۇ سەت . مەندىن ئۆتكەن يەر بولسا سىلىمۇ رەنجىمەڭلا داۋۇتاخۇن.

— ئەتىگەن ئىش باشلىۋاپسىلە ، يول بولسۇن قوشنام ، مەن سىلىنى بىكارغا گەپكە تۇتۇپ ، تېپىپ يەيدىغان نېنىڭلىدىن قۇرۇق قويماي، — داۋۇت مەيچى ئاستا كەينىگە ياندى ۋە بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك چېپىپىدە توختاپ كامىلجاندىن سورىدى، — سايىمجان كېتىپ بولدىما؟

— ھەئە ، ماڭغىلى بىر چۆگۈن قاينىمىچىلىك ۋاقىت بولدى، — دېدى كامىلجان خېرىدارنىڭ يۈزىدىكى چاچ توزۇندىلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، — قانداق ، ئۇنى ئىزدەپ قاپتىمىزغۇ؟ يا ئاخشام مەيزاپنىڭ كەيپى ئوبدان تۇتقان بولسا ، قۇشناچىم يەنە شۇنىدىقىدىن تېپىپ كەل دەپ قوغلىغان ئوخشىمامدۇ؟

— مەنمۇ بىر ئىش قىلايمىكىن دەيمەن، — دېدى داۋۇت مەيچى ئۇنىڭ چاقچىقىغا ئۇدۇللا جاۋاب بېرىپ، — ئۆيدە مەيزاپخانا ئاچسام ، سىلىچە بولارمۇ؟

— بولمايدىغان نېمىسى بار؟ ئۇمۇ بىر تىجارەتقۇ؟— كامىلجان خېرىدار سۇنغان پۇلنى تەكەللۇپ قىلىپ بىرئاز تۇرغاندىن كېيىن ، «بىسمىللا» دەپ يەرگە بىر سۈرۈۋېتىپ يانچۇققا سالدى، — ھە داۋۇتاخۇن ، ئاخشامقى

uyghurkitap.com

مەيزاپ راستلا تېتىپتۇ ـ دە ، شۇنداقمۇ؟

ــ تېتىشقۇ بىر گەپ ، سايىمجاننىڭ مەسلىھەتى مېنى شۇنداق خىيالغا كەلتۈرۈپ قويدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇلنىڭ كۈچىنى مەن يېڭىۋاشتىن كۆرۈپ قويدۇم كاملاخۇن ، شۇڭا بىر ئىش قىلىپ پۇل تاپاي دەيمەن.

ــ بۇ ئىشقا سايىمجاندىن مەسلىھەت ئالماقچىكەنسىلىدە، ــ داۋۇت مەيچىنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنگەن كاملجان بىكار بولغان پەلتەڭنى ئۇنىڭغا سۇندى،ــ بۇ ئاسان ، ئۇنىڭغا مەن خەۋەر قىلاي ، ھايت دېسەملا ئۇنۇپ بولىدىغان نوچام ئۇ.

ــ ئەمسە خەۋىرىڭلىنى كۈتمەن ئاغىنە ، كەچتە سىلىنى ئۆيدىلا ساقلاي، ــ داۋۇت مەيچى ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ مەھەللىگە قاراپ يول ئالدى.

4

بىر مەزگىللىك ئالدىراشلىقتىن كېيىن ، كاملجاننىڭ ھە ـ ھۇلىرى بىلەن بۇ مەيزاپخانا داۋۇت مەيچىنىڭ ئىسلاش تاملىق ئاددىي ئۆيىدە پەيدا بولدى . ئەلۋەتتە ئۇمۇ ئاز رىيازەت تارتمىدى . بىر تەخەيلىك ئېشەك ، تۆت تۇياق قوي ، يەنە خوتۇنىنىڭ بىر دانە تەۋەرۈك ئۈزۈكى مەبلەغ قىلىپ سېلىندى . دەسلىپىدە ئىچەرمەنلەرنى كاملجان بىر ـ ئىككىدىن باشلاپ كەلدى . سايىمجان ئەكېلىپ بەرگەن ئون قاپاق مەيزاپنىڭ تەمى ئىچەرمەنلەرنىڭ تامىقىدا قالدى . ئاندىن بۇ ئالاھىدە مەيزاپخانىنىڭ داڭقى ئاستا ـ ئاستا يېقىن ئەتراپقا تاراشقا باشلىدى . ئارىدىن ھېچقانچە ئۆتمەيلا ئۇنىڭ كەلتۈرگەن مەيزاپلىرى پاك ـ پاكىز تۈگىدى.

ــ ئىش چاتاق، ــ دېدى داۋۇت مەيچى بىر كۈنى ئەتىگەن يەنە كاملجاننى ئىزدەپ بازارغا كېلىپ،ــ ئۆيدە بۇرۇتنى نەمدىگۈچىلىكمۇ بىرنەرسە قالمىدى ، سايىمجان بۇگۈنلا يەنە بىرنەچچە قاپاق مەيزاپ كەلتۈرۈپ بەرمىسە ، كەچتە چۆپقەتلەر ئالدىدا سارغىيىپ قالىمەن .

ــ بازار كۆڭۈلدىكىدەك ئوخشىمامدۇ؟ ــ كاملجان ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى، ــ قايسى كۈندىكى ئون قاپاق مەيزاپنىڭ ھەممىسى تۈگىدىمۇ!

ــ ھېچنېمە قالمىدى كاملاخۇن ، ھەممىنى ئىچىپ بولۇشتى،ــ ئۇ ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزىدا يېلىندى ــ ئەمدى قوشنام ، ياخشىلىقنى ئاخىرغىچە قىلىپ سايىمجانغا بىر تونۇۋەتسەڭلا ، بۈگۈنلا يەتكۈزۈپ بېرىشنىڭ ئامالىنى قىلسا ، بۇدا ئىككىڭلارغا ئېيتىدىغان ئوبدان بىر

رەھمىتىم بار.

ــ ماقۇل داۋۇتاخۇن ، مەن ھازىرلا تونۇۋېتەي.

ــ ئەمسە مەن تولۇق خاتىرجەم بولدۇم قوشنام، ــ ئۇ كاملجان بىلەن خوشلىشىپ توخۇ بازىرىغا باردى ۋە ئىچەرمەنلەرگە قورداق تەييارلاش ئۈچۈن بىرنەچچە توخۇ سېتىۋالدى . ئاندىن يەنە سەي ـ كۆكتات دېگەندەك لازىملىق نەرسىلەرنى ئېلىپ بىر ئېشەك ھارۋىسىنى كىرا قىلىپ مەھەللىگە قايتتى .

كەچكە يېقىن سايىمجانمۇ ئون قاپاق مەيزاپنى بىر كىرا موتسىكلىتكە بېسىپ ئېلىپ كەلدى . بۇ چاغدا نەپسى تاقىلداپ ، كۈننى كەچ قىلىشقا تاقىتى قالمىغان بىرنەچچىسى ئالللىقاچان ئۇنىڭ يەرلىك «يازور» لىرىدىن ئورۇن ئېلىپ ، مەيزاپ جېدىلىنى باشلىغانىدى . ئاچقان يەرگە بارغان ئاشتەك يېتىپ كەلگەن مەيزاپنى كۆرۈپ داۋۇت مەيچىنىڭ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى . ئۇ سايىمجاننىڭ قولىنى تۇتۇپ ئۈزۈنغىچە قويۇپ بەرمىدى.

ــ رەھمەت ، رەھمەت سايىمجان بۇرادەر ، قېرىندىشىم ، مېنى بىر تەڭلىكتىن چىقاردىڭىز . شۇ تۇرقىدا ئۇلار مېنى مەيزاپ چىچارتىش ئالدىدا تۇرغانىدى . قېنى كېلىڭ ، ئاۋۋال مەن سىزگە بىر چاي بېرەي.

ــ ياق داۋۇتاخۇن ، سىلى ئىشنى ئوڭ قىلىپ ئاۋۋال مېھمانلارغا قارىسىلا ، بىز دېگەن قېچىپ كەتمەيمىز، ــ سايىمجان ئۇنىڭ يەلكىسىدىن ئىتتەردى،ــ قېنى ، جېدەلخورلارنىڭ ئوتىنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن ئاۋۋال مەيزاپ ئەكىرسىلە.

داۋۇت مەيچى بىر قاپاق مەيزاپنى كۆتۈرگىنىچە قازناققا يۈگۈردى.

ھېرىپ چارچىغان كەچكى شەپەق يەنە ئەتىگەندىكى قىزىللىقى بىلەن تاغ ئارقىسىغا باش قويدى . كۆيگەن بۇلۇتلارمۇ ئاستا ـ ئاستا قىزىللىقىنى يوقىتىپ ، ئەتراپ گۈگۈم پەردىسى ئىچىدە بارا ـ بارا قاراڭغۇلاشتى . مەھەللە يولىدا پۇرۇقلاپ ئۆرلەۋاتقان توپا ـ چاڭمۇ بېسىققانىدى . ئەتراپتىن ئوت ـ بوغۇزغا تويمىغان ئېشەكلەرنىڭ جەھلى بىلەن ھاڭراشلىرى ، كىملەرنىڭدۇ ئۈنلۈك ئاۋازدا قىلىشقان پاراڭلىرى ، بەڭۋاش ئوغلىنى قىچقىرىپ تووۋلاۋاتقان ئانىنىڭ بوغۇق ئاۋازى ، بازاردىن يانغان ئۇششاق يايمىكەشلەرنىڭ غالتەك ھارۋىسىدىن كېلىۋاتقان چاقنىڭ سۈركىلىش ئاۋازى قوشۇلۇپ ئاجايىپ بىر شاۋقۇنلۇق سىمفونىيىنى ھاسىل قىلغانىدى.

قاراڭغۇ كوچىلاردا ئوغرى مۈشۈكتەك ئەتراپقا ئەندىشىلىك بېقىپ كېلىۋاتقان قارا گەۋدىلەر بارغانسېرى

كۆپىيىشكە باشلىدى . بىردىن - ئىككىدىن كېلىشۋاتقان بۇ مەيخورلار دوقمۇشتىن قايرىلىپ داۋۇت مەيچىنىڭ غېرىبانە هويلىسى ئالدىغا كەلگەندىلا «ئۇھ» دېيىشىپ ، ئەتراپقا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ئۆزىنى هويلا ئىچىگە ئېتىشاتتى.

ئىشلار ئەنە شۇنداق داۋاملاشماقتا . بىر ھەپتىگە قالمىغان ۋاقىت ئىچىدە ئىككى يول مەيزاپ كەلتۈرگەن داۋۇت مەيچىنىڭ قولىدا ئوبدانلا پايدا قالدى . بۇنى كۆرۈپ تاش چىراي خوتۇنىنىڭمۇ قاپىقى ئېچىلىپ ، چىرايىدا كۈلكە پەيدا بولدى . ئۇ زىرىسى ئۇچۇن ئالەمنى مالەم قىلىپ ، داۋۇت مەيچىنىڭ ياقىسىدا ئىلەڭگۈچ ئۇچقىنىنى ئويلىغىنىدا بىرئاز خىجىلچىلىقمۇ تارتقان بولدى.

— شۇ چاغدا كەم ئەقىللىق قىلغانىكەنمەن، — دېدى بىر كۈنى خوتۇنى داۋۇت مەيچىنى قۇچاقلاپ يېتىپ، — ئوقىتىمىزنىڭ مۇنداق بازار تېپىشىغا پەقەت كۆزۈم يەتمەي ، بىر زىرە ئۈچۈن كۆزۈمنىڭ يۇندىسىنى ئېقىتىپ كېتىپتىمەن . رەنجىمىسىلە دادىسى ، مەن سىلىنىڭ ئالدىلىرىدا بەكمۇ خىجىل ، كەلسىلە ، شۇ كۈندىكى گۇناھىمنى بۈگۈن بىر يۇياي...

— توختاڭلا ئانىسى.

— نېمىشقا؟

— مەيزاپتىن ئازراق...

— بولدى ، بولدى ، بۈگۈن مانا مەن مەيزاپ ، قانچىلىك ئىچىمەن دېسىلە ئىختىيارلىرى...

ئۆي ئىچىدىن مۈشۈك سۇ ئىچىۋاتقاندەك يېنىك ئاۋاز كېلىشكە باشلىدى.

— خۇ... خۇدا بۇيرىسا، — قاراڭغۇلۇقتىن داۋۇت مەيچىنىڭ ھاسىراش ئارىلاش ئۈزۈك - ئۈزۈك ئاۋازى كەلدى، — سو... سودىمىزدىن كۆز چىقماي مۇ... مۇشۇنداق يۈرۈشسە ، بىر يىلغا قالماي تە... تەۋەرۈك زىرەڭلىنى بىر ، ئۇ... ئۈزۈكىڭلىنى ئىككى قىلىپ بېرىمەن خوتۇن . مە... مەھەللىدە ھە... ھەممىنىڭ كۆ... كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتىمەن ئوت...

— بۇنداق چاغدا خۇدانىڭ ئىسمى سۈپاتىنى ئېغىزغا ئالمىسىلا دادىسى ، يامان بولىدۇ.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى سىلە ھازىر جۇنۇپ ، پاكىز ئەمەس.

— ئەمىسە سىلىمۇ دېدىڭلىغۇ؟

— نېمە ، مەنمۇ دېدىممۇ؟ ۋاي خۇدايىم...

— يەنە خۇدا دەۋاتىسىلەغۇ؟ — قاراڭغۇلۇقتىن داۋۇت مەيچىنىڭ خىر - خىر قىلىپ كۈلگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

— بېشىنى يەيدىغان داۋۇتۇم ، ئادەمنى ئازدۇرۇپ گۇناھقا شېرىك قىلغانلىرى نېمىسى؟

— سىلىنىڭ شۇنداق پات - پات ئېرىپ تۇرۇشۇڭلىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن خوتۇن.

— ھەشىلە دەپ بەرسەم ئېشىۋالمىسىلا ئەمدى، — ئايال داۋۇت مەيچىنىڭ بېقىنىنى چىمدىدى.

— ھە راست ، قىزىمىزنى كېلەر ئايدا مەكتەپتىن قويۇۋەتكۈدەك . نەرسە - كېرەكلىرىمنى ئەكېلىشكە دادام ئۆزى كەلسۇن دەپ بىر ساۋاقدىشىدىن تونۇپتۇ.

— ئاخىر ئەپەندىم دېگەن دەيۈزلەردىن قۇتۇلۇپتۇ - دە! بىزنىڭ قۇلىقىمىزمۇ ئەمدى تىنجىپ قالغۇدەك، — داۋۇت مەيچى يىرگىنىشلىك بىر ئىشنى تىلغا ئېلىۋاتقاندەك ئاۋازىنى غەلىتە چىقىرىپ خورسىندى، — ئاشۇ يىلى ئۇنى مەكتەپكە بەرمەي سەيپۇڭ قىلىلى دەپ تۇرۇۋالغىنىمدا ، ئۇ كىراكەش ئەپەندىلەر مېنى مەكتەپكە ئاپىرىپ مۇزدەك ئىشخانىغا بىر كېچە سولىمىدىمۇ؟ ھازىرغىچە ئېسىمدىن چىقمايدۇ خوتۇن.

— بىراق ، مەكتەپكە بارغاندىن كېيىن ئوقۇتقۇچىسى ئاسىيە خانىم ئۇنىڭغا بەك كۆپ ياخشىلىقلارنى قىلدى دادىسى ، بۇ ياخشىلىقلارنىمۇ ئەسلىرىدىن كۆتۈرۈۋەتمىگەنلىرى تۈزۈك .

— بۇ خانىم بەك قاقۋاش ئىكەن ، ئۇ قىزىمىزغا ياخشىلىق قىلىپ ، بىرەر تال كونا كىيىم ، ئانچە - مۇنچە پۇل - پىچەك دېگەندەك نەرسىلەرنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، ئۇنى ئۆزىگە يامان ئۆگىتىۋالدى ، ئەمەلىيەتتە بۇلارنىڭ قىزىمىزنى كۆندۈرۈۋېلىش ئۈچۈن قۇرۇلغان بىر قىلتاق ئىكەنلىكىنى كىم بىلمەيدۇ؟

— بوپتۇ ، شۇنداقمۇ بولسۇن دەيلى ، ئەمدى قىزىمىز ئاشۇ قىلتاقتىن قۇتۇلۇپ قايتىپ كەلمەكچى ، ئۇنى يەنە سەيپۇڭ قىلىمىزمۇ نېمە؟ — ئايال يەنە قوشۇپ قويدى، — ھۈنەر ئۆگىتىدىغان ئىش بولسا قايسى ئۇستىغا تۇتقۇزىمىز؟

— كىم ئۇنى ھۈنەرگە بېرىمىز دەپتۇ؟ — قاراڭغۇلۇقتىن داۋۇت مەيچىنىڭ قوپال ئاۋازى ئاڭلاندى،— ھۈنەرگە بېرىمىز دېگەنبىلەن قىز بالىنىڭ ئاتىقى يامان ، تۆشۈك تورلاشنى ئۆگىنىپ بولغۇچە قۇلىقىمىز ساق تۇرمايدۇ . ئەڭ ياخشىسى ئۇ يېنىمىزدا تۇرۇپ بىزنىڭ تىجارەتكە قارىشىپ بەرسۇن . ئىككى قولنى تۆت قىلالماي تۇرغاندا ، ئۇنى تەييار مەدىكار قىلىپ خەققە تۇتقۇزۇپ قويىمىزمۇ؟ ئۇنداق ئەخمەق داۋۇتاخۇن تېخى ئانىسىنىڭ

www.uyghurkitap.com

قورسىقىدىن يەرگە چۈشمىدى.

— لېكىن ئۇ قىز بالا تۇرسا ، مەستلىكتىن شەي‐ تىنى ئۆرلەپ تۇرغان هاڭگىلارنىڭ يېنىدا ئۇنى ساقلىماق تەس بولارمىكىن؟

— بىز يېنىدا بارغۇ ، كۆز ــ قۇلاق بولىمىز خوتۇن . ئەمدى ئۇخلايلى ، ئەتە يەنە قىلىدىغان ئىش بار . سەھەر تۇرمىساق بولمايدۇ.

بىر پەستىن كېيىن بىرى قوپال ، يەنە بىرى تولىمۇ رايىش ، يۇمشاق ، قوش كىشىلىك خورەك ئۆي ئىچىنى لەرزان كېزىشكە باشلىدى.

5

تىجارەت دېگەن شۇنداق نەرسە . قىلىپ كۆرمىگەن ئادەمگە نىسبەتەن ئۇنىڭ ئالغان هەربىر قەدىمى پۇل! ئەمما تىجارەتكە كىرىشكەن ئادەمگە نىسبەتەن ئۇنىڭ ئا‐

ۋارىچىلىقلىرىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ.

غىڭگىدە چىققان ئۇسۇرۇقنى ئىشتاننىڭ ئىچىدە تۇتۇپ قالغىلى بولمىغاندەك ، قاينۇق مەھەللىسىدە ئاچا‐ يىپ داڭلىق بىر مەيزاپخانىنىڭ دەۋر سۇرۇۋاتقانلىقىمۇ كۆپ ئۆتمەي كىشىلەر تەرىپىدىن سېزىلىپ قالدى . مە‐ هەللىنىڭ ئارامبەخشلىك كېچىلىرى مەيزاپ كەيپىدە تەڭشەلگەن مەستلەرنىڭ بار ئاۋازى بىلەن چىڭقىلىپ تۇرۇپ ئالىتاغىل توۋلاشلىرى ، بىر ــ بىرى بىلەن كىم‐ ىندۇر تالىشىپ ياقا سىقىشىپ مۇشتلىشىشلىرى ، يولدا ئۇچرىغاننى ئۇرۇپ سوقۇپ ، كېچىدە بىمالال سىرتقا چىقىدىغان قىز ــ جۇۋانلارغا ساقال تاشلاشلىرى قاينۇق‐ لۇقلارنى ساراسىمىگە سېلىپ قويدى . كۈنلىرىنى تاپقان نېسىۋىسىگە شۈكرى قىلىپ ئۆتكۈزۈپ ئۆگىنىپ قالغان بۇ كىشىلەرگە ئۆز مەھەللىسىدە بىر مەيزاپخانىنىڭ ئېچىلىشى — قىيامەتنىڭ باشلىنىشىدىن ، خاتىرجەم‐ سىزلىكنىڭ ئەۋج ئېلىشىدىن دېرەك بېرەتتى . شاراب‐ خورلۇقنى هەممە جىنايەتلەرنىڭ مەنبەسى دەپ بىلىد‐ غان قاينۇقلۇقلارغا نىسبەتەن بۇ مەيزاپخانىنىڭ ئېچىل‐ شى كەچۈرگىلى بولمايدىغان جىنايەت هېسابلىناتتى.

بىر كۈنى مەھەللە مەسچىتىنىڭ ئىمامى ئابلىز قارى ئۇنىڭ يولىنى توستى.

— بۇ قىلغانلىرى بولماپتۇ داۋۇتاخۇن، — دېدى ئىمام ئۇنىڭ كۆرۈشۈشكە تەڭلىگەن قوللىرىنى ئېتىبار‐ سىز قالدۇرۇپ، — بىز سىلىنى خېلى دۇرۇس ئادەم دەپ بىلىپ يۈرگەن ، ئۇنداق قىلىدۇ دەپ هەرگىزمۇ ئويلى‐ مىغان.

— مەن نېمە قىپتىمەن؟ — ئىمامنىڭ كۆرۈشۈشكە قول بەرمەسلىكى ئۇنىڭ ئوغىسىنى قايناتىپ قويدى — خەقنىڭ تېمىنى تېشىپتىمەنمۇ؟ بىر كىمنىڭ كېلىنىگە چاقچاق قىپتىمەنمۇ؟ يا بىرسىنىڭ ئارپىسىنى خام ئو‐ رۇپتىمەنمۇ؟ قايسى قىلغىنىم ئوبدان بولماپتۇ؟

ئىمامنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

— ئىشتانغا چىققان كۆكۈلگە تايىن دېگەندەك ، قايسى ئىشنى خاتا قىلغانلىرى ئۆزلىرىگە مەلۇملۇق ، بىز يەنە ئەزمىسىنى ئېزىپ چۈشەندۈرۈپ يۈرمىسەكمۇ بولار، — ئىمام ئۇنىڭغا مىختەك تىكىلدى، — لېكىن ، ئەلمە‐ ساقتىن بېرى پاك ــ پاكىز تۇرغان مەھەللىمىزدە سىلى‐ نىڭ شارابخانا ئېچىپ ، كىشىلەرنىڭ ئەقلى ــ هوشىدىن ئېزىشىغا شارائىت يارىتىپ بەرگەنلىكلىرى پەقەتلا بول‐ مىدى . گۇناهقا پاتتىلا داۋۇتاخۇن.

— خۇدا هەرقانداق بەندىگە ئۆز رىزىق ــ نېسىۋ‐ سىنى تېپىپ يېيىشنىڭ يولىنى بەرگەن . ماڭا رىزىق ئاشۇ مەيزاپخانىدىن كېلىۋاتىدۇ.

— سىلە دېهقان بولغاندىكىن ، رىزقىنى تېپىپ يېيىش يەردىن بولسا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى . ئەمما

سىلە...

— ھۆرمەتلىك ئىمامىم، — داۋۇت مەيچى ئۇنى مەسخىرە قىلغاندەك چىشلىرى ئارىسىدىن دانىمۇ دانە چىقىرىپ سۆزلىدى، — مەن ئاشۇ يەر بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرگەندىن بېرى ھېچقاچان نېنىم بۇگۇنكىدەك پۈتۈن بولۇپ باقمىغان . خۇدا ماڭا نانىنى پۈتۈنلەپ يېيىشنى مۇشۇ ئوقەتتىن ئىرادە قىلغان بولسا كېرەك . مەن مەيزاپ ساتتىم . لېكىن ھەرگىز ئىمان ساتمىدىم...

— سىلى... — ئىمام ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن ئالىيىپ قارىدى ، ئۇنىڭ كۈيە چۈشۈپ كەتكەندەك كۆرۈندىغان كۆتمەك ساقىلى دىر – دىر تىترىدى . ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى بولدىيۇ ، توختاپ قالدى . بىر – بىرىگە تىكىلگەن كۆزلەر ئۈستۈنلۈك تالىشىپ خېلى ئۇزۇن قارىشىپ تۇردى ، قارىچۇقلار تېلىپ ، كۆزلەر خىرەلىگەندىلا ئىمام پېشىنى قېقىپ يولىغا راۋان بولدى.

كىچىككىنە مەھەللىدە نېمىنى يوشۇرۇپ بولۇش مۇمكىن؟ خاپىچىلىقتا ئۇدۇللا مەسچىتكە ماڭغان ئىمام ئارقىلىق بۇ سۆھبەتنىڭ مەزمۇنىدىن كىشىلەر بىردەمدىلا خەۋەر تېپىشتى . گۇناھقا پاتقان قارا يۈز داۋۇتنىڭ ئۇيالماستىن ئىمامغا دېگەن سۆزلىرى ھەقىقەتەن مەھەللىدىكىلەرنىڭ ئۇغىسىنى قاينىتىۋەتتى.

— نېمە دېگىنى بۇ؟ داۋۇت مەيچى ئۆلمەمدىغاندۇ؟

— قاراپ تۇرۇپ ئىمامغا شۇنداق ھۆرمەتسىزلىك قىلسا بولامدۇ؟

— ئاشۇ سولامچىنىڭ مەيزاپخانىسى ئېچىلغاندىن بېرى بۇ مەھەللە تىنجىپ باقتىمۇ؟

— قىلغۇلۇقنى ئۆزى قىلىپ بولۇپ يەنە ئىمامغا تەنە قىلغىنى نېمىسى؟

— بۇنداق ئىبلىسلارنى قوغلىۋېتىش كېرەك!

— ئاشۇ گۇناھى ئۇچۇن سولىۋېتىش كېرەك.

— ئوت قويۇپ كۆلىنى كۆككە سورۇش كېرەك...

— تېخى شۇنىمۇ رىزىق دەمدۇ كىششى؟ ھاراق سېتىپ تاپقان پۇل گالدىن توڭگۇزنىڭ پوقى بولۇپ ئۆتىدۇ جامائەت.

— ئەينى شۇنداق...

ھەر كىم ھەر نېمىلەرنى دېيىشەتتى ، غەزەپ – نەپرەت ۋولقاندەك پارتلايتتى . مەھەللە ئاسمىنىدا كىشلەرنىڭ غەزەپلىك نىدالىرى گۈرۈلدىمەكتە ئىدى.

— پاھ ، نېمە قىلدىڭلاھوي، — كەچ كىرگەندە داۋۇت مەيچىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەلگەن كاملجان بوسۇغىدا تۇرۇپلا سوئالىنى تۆكۈۋەتتى، — ئاڭلىسام ئىمامغا شالىڭلىنى چېچىپسىلىغۇ؟

— ئاڭلىغاندىكىن سورىمايلا قويۇڭلا كاملاخۇن، — داۋۇت مەيچى يېرىمىنى چېكىپ بولغان موخۇركىسىنى ئۇنىڭغا سۇندى، — ئۆچەي دەپ قالغان قوقاسنى ئەمدى كوچىلىماڭلا . مېنىڭ شۇ تۇرقىدا ئۆتۈم تېشىپ تۇرىدۇ ، ئۇنى قايتا تىلغا ئالغۇم يوق.

— ھەممىنى ئاڭلىدىم قوشنام ، سەل ئىتتىكلىك قىلدىڭلىمۇ نېمە؟ — كاملجان موخۇركىنى شورىغاچ ئايۋاندىكى سۇپىنىڭ لېۋىگە كېلىپ ئولتۇردى، — قانداقلا بولمىسۇن ئىمام دېگەننىڭ جامائەت ئالدىدا ھۆرمىتى چوڭ ، ئالدىراپ مازارغا تاش ئاتىدىغان ئىش ئەمەس . بولمىسا تەخسىرات كېتىسىلەر ئەمەسمۇ؟!

— نېمە بولسام مەن بولاي، — دېدى داۋۇت مەيچى بىر قاپاق مەيزاپنى كۆتۈرۈپ قازناققا مېڭىۋېتىپ،— بىزمۇ يولدا كېتىۋاتقان ئات – ئېشەكنىڭ كۆتىدىن چۈشۈپ قالغان توك تېزەك ئەمەس ، ئۆزىمىزگە تۇشلۇق كۆڭلىمىز بار ئادەممىز . موللا تۇرۇپ بەندە بەندىدىن نومۇس قىلسا گۇناھ ئىكەنلىكىنى بىلمىسە ، بىر چىرايلىق كۆرۈشەيلى دەپ قول بەرسەم كۆرەر كۆزى يوق . ئۇنداق موللىدىن ئالدۇرمىغان ماۋۇ سۈنەت تۈكۈم ياخشى.

— ھاي – ھاي ، ئېغىزغا ئىگە بولىلى داۋۇتاخۇن، — كاملجان قولىدىكى موخۇركىنىڭ قالدۇقىنى يەرگە تاشلاپ ، پۇتى بىلەن ئەزگەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — ئالىمادىس بىرەر ئىش چىقىپ قالسا...

— نېمە ئىش چىقاتتى؟ ئىش چىقسا يوغىنى پۇل ئالار؟ ئۇنداق مىتە ساقاللارنى سېتىۋالغۇچىلىكىم بار مېنىڭ، — داۋۇت مەيچى چۈپۈر باسقان مەيدىسىگە مۇشتلاپ قويدى.

— تاپقىنىڭلا بېقىنىڭلىغا ئۇسۇۋاتقان ئوخشىمامدۇ؟ — كاملجان ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى،— ئۆتكەن كۈنى ئۇنتۇش ئادەمنى غەپلەتكە ئېلىپ بارىدۇ قوشنام . تېخى نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ياماق بازىرىدىن قانداق قوغلانغىنىڭلىنى ئۇنتۇپ قالماڭلا، ئۇزۇن جاھان بۇ.

داۋۇت مەيچى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ يەنە قازناققا ماڭدى.

كاملجان قوشنىسىنىڭ ئۆيىدىن كۆڭۈلسىزلا قايتىپ چىقتى . ئۇ ئاشۇ مىسلداپ ، يەرنىڭ قوۋۇرغىسىنى دەسسىۋېتىشتىن ئېھتىيات قىلىپ قۇرتتەك ياشاپ كەلگەن بۇ ئادەمنىڭ شۇنچە قىسقا ۋاقىت ئىچىدە يۈرىكىنىڭ بۇنچىلىك يوغىناپ ، ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىنى زادىلا ئەقلىگە سىغدۇرالمىدى.

«داۋۇت مەيچىنىڭ بۇنچە يۇرەكلىك بولۇپ كەتكىنىگە قارىغاندا ، تاپقان پۇلى ئاز بولمىسا كېرەك» دەپ ئويلىدى كاملجان، ئادەمنى سەكرەتكەنمۇ پۇل ، بار بىلەن يوقنىڭ ئارىسىدا قىلغانمۇ يەنىلا شۇ پۇل! ھەي ، دەسلىپىدىلا ئۇستىرا ـ كاپنى پولاتلىتىپ يۈرگىچە ، سايىمجاننىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئىشنى ئۆزۈملا باشلىۋالسامچۇ؟ مانا ، ساتىراشلىق قىلىپ تاپقىنىم تېخىچە قورساقتىن ئاشمايۋاتىدۇ . داۋۇت مەيچى بولسا جەرىمانە تۆلەشنىڭ كويىدا . بۇ قانداق بولغىنى؟ مەسلىھەت بىزنىڭ ئۆيدە بولسۇنۇ ، راھەتنى باشقىلار كۆرسۇن . بۇ قاملاشمىدى . مەنمۇ... بىر ئىش قىلسام بولارمۇ؟ مەيزاپخانا . قاينۇقلۇقلارمۇ ئارقىدا غۇتۇلدىغان بىلەن داۋۇت مەيچىنىڭ بىر تال مويىغا تېگەلمىدىغۇ؟ ھەر كىم ھەر نېمە دېگەنبىلەن خەق تاپىدىغان پۇلنى ئوبدانلا تېپىپ ، تېخى ھېيىقماستىن ئۇنى ـ بۇنى دېگەننىڭ ئاغزىغا قاتلاپ تىقىپ يۈرمەمدۇ؟ مەيزاپخانا ئاچسام ، سايىمجان دېگەن مېنىڭ ئالىقىنىمدىكى ئادەم . ئۇنىڭغا ھايتلا دېسەم ئىش پۈتىدۇ . مەيزاپنىڭ ئەڭ ياخشىسى مېنىڭ بولىدۇ . توغرا ، يوغانلا بىر قاينۇق يېزىسى بىر داۋۇت مەيچىگە قاراشلىقمىدى؟ ھەركىمنىڭ رىزقىنى بەرگۈچى ياراتقان ئىگەم ئەمەسمۇ؟ توغرا ، مەن نېمىشقا بۇرۇنراق شۇنداق بىر خىيالنى قىلمىدىم؟ بۇرنۇمنىڭ ئاستىدىلا بىر ـ بىرسى رىزقىمنى قىرقىپ يۈرسە ، مەن ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئاق يەردە كىشلەرنىڭ ساقىلىنى قىرىپ نېمە قىلىمەن؟ ئاشۇ داۋۇت مەيچىنىڭ قولىدا قايىنغان تىجارەتنى مەن قىلالمامدىمەن؟ ياق ـ ياق ، ۋاي ئەقىلسىزلىقىم...

ھەپتىدىن كېيىن داۋۇت مەيچى بىردىنلا چۆپقەتلىرىنىڭ ئازلاپ بېرىۋاتقانلىقىنى سەزدى . كوئىدە لىقىدە ئولتۇرۇپ ، بەزىدە نۆۋەت كۈتۈپ ئۆيىنى بازار قىلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلۈپ بېرىۋاتاتتى . چاتاقنىڭ نەدىن چىققىنىنى ، ئىشنىڭ قەيەردىن ئوسەي كەتكىنىنى بىلەلمەي بىرنەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتكەن داۋۇت مەيچى بىر كۈنى كەچتە سايىمجاننىڭ يوغان ـ يوغان كومزەكلەرگە قاچىلانغان مەيزاپلارنى كاملجاننىڭكىگە توشۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى.

نېمە ئىش بۇ؟ كاملجان بىر ئۆزى ئۇچۇن مۇنچە مەيزاپنى نېمە قىلىدۇ؟ يا مەيزاپنىڭ باھاسى ئۆسىدىغان ئىش بولسا ، ئالدىن بېسۋالاي دېدىمىكىنە؟ بىراق ، سايىمجان ئۇنداق بىر گەپنىڭ ئىس ـ بۇسىنى چىقارمىغانىدىغۇ؟ يا...

داۋۇت مەيچىنىڭ ئۇنىڭ نىيرىسىنى ئويلاشقا كۆڭلى بارمىدى . يېقىن قوشنىسىنىڭ يەۋاتقان ئېشىغا چاڭ سېلىشنى ئۇ ھەرگىزمۇ خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى . بەلكىم ، سايىمجاننىڭ توشۇۋاتقىنى باشقا بىر نەرسە بولۇشى مۇمكىن . ئۇ شۇ خىيال بىلەن كاملجاننىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا باردى.

ـــ نېمە توشۇۋاتىسىلە سايىمجان ئاداش؟ ـــ سورىدى ئۇ كۆپلەرگە قىزىقىپ قاراپ، ـــ نېمە بۇ؟

ـــ مەيزاپ! ـــ غېمىدە يوق جاۋاب بەردى سايىمجان.

ـــ نېمە؟ مەيزاپ؟ ـــ دىككىدە چۆچۈگەن داۋۇت مەيچى ئىتتىكلا ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، ـــ كاملجانغا بۇنچە كۆپ مەيزاپ نېمىگە لازىم بولۇپ قاپتۇ؟

ـــ سىلىنى يالغۇزچىلىق تارتىپ قالمىسۇن دېدىم داۋۇتاخۇن، ـــ شۇ سوئالنىڭ ئۇستىگە چىققان كاملجان جاۋاب بەردى، ـــ مەنمۇ تىجارەت قىلاي دېگەن ، ئىش باشلىغىلى ئىككى ـ ئۈچ كۈن بولدى . قانداق ، بوپتىمۇ؟

ـــ بو... بوپتۇ ، ئوبدان بوپتۇ، ـــ داۋۇت مەيچىنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن ھالدا جاۋاب بەردى . ئۇ شۇندىلا نېمىشقا ئۆز قازىنىنىڭ خېرىدارسىز قېلىۋاتقانلىقىنىڭ سىرىنى بىلگەندەك بولدى.

ـــ ئىككى قوشنا بىر يەردە تىجارەت قىلساق، ـــ دەپ قوشۇپ قويدى كاملجان، ـــ يوقنى تەڭ تېپىپ ، بارنى ئۆزئارا سۇنۇشۇپ تېخىمۇ ئوبدان روناق تاپقۇدەكمىز . شۇڭا مېنىڭكىگىمۇ قۇرت كىردى داۋۇتاخۇن.

«قۇرت ئەمەس ، قىزىتىلغان لوم تۆمۈر كىرىپتۇ قوشنام، ـــ ئىچىدە پىچىرلىدى داۋۇت مەيچى، ـــ قىلىدىغان باشقا ئىش تاپالمىغاندەك ، مەندىن نان تالاشقىنىڭلا نېمىسى؟ شۇمۇ قوشندارچىلىق بولدىمۇ ئەمدى...»

كونىلار ئەزەلدىن «بىر قازاندا ئىككى قوچقارنىڭ كالللىسى پىشمايدۇ» دېيىشىدىكەن . ئەمما كىچىككىنە قاينۇقتا ، يەنە كېلىپ بىر ـ بىرىگە قاراپ تۇرىدىغان ئىككى ئۆيدە نەچچە قوچقارنىڭ كالللىسى ۋاراقلاپ قاينىماقتا . كاملجان سودىسىنىڭ ئۆزى كۆتكەندىنمۇ ئوكۇشلۇق كېتىۋاتقىنىدىن سۆيۈنسە ، داۋۇت مەيچى ئۆز تىجارىتىنىڭ بارغانچە سوغا چىلىشىۋاتقىنىدىن ، شۇنچە كونا چۆپقەتلىرىنىڭمۇ تېزىپ كېتىۋاتقىنىدىن بىئارام بولاتتى . ئادەم دېگەن شۇنداق مەخلۇق بولسا كېرەك ، ھەر ئىككى ئۆيدىكى بىر ئۇستىنىڭ قولىدىن چىققان شاراب بولسىمۇ ، ئەمما يېڭىسىغا بولغان قىزىقىش تۇيەيلى ، خېرىدارلار بارا ـ بارا كاملجاننىڭ ئۆيىگە ئاقماقتا ئىدى...

مەھەللىدە ھەممىلا ئادەم كامىلجاننىڭ مەيزاپخانا ئىچىشىنى داۋۇت مەيچىدىن كۆردى ، «خىيالىدا يوق ئادەمنى قىزىتىپ ، مەيزاپخانا ئىچىشقا سەۋەبچى بولغان دەل ئاشۇ ئىشەك نەسلى ، دوزاخقا تۇتۇرۇق بولغۇچى داۋۇت مەيچى» دېگەن گەپ ئۇلۇغ ـ ئۇششاقنىڭ ئىغىزىدا ئىقىپ يۈرەتتى . «ئىشنى بۇزغان ئانىسى ، چاقنى بۇزغان تانىسى» دېگەندەك ، كامىلجاننى بۇزغان ئاشۇ نەس باسقۇر داۋۇت مەيچى دەپ قاينايتتى پېشقەدەملەر . ئەمەلىيەتتە داۋۇت مەيچى كامىلجاندىن خاپا ئىدى . ئۇ قوشنىسىنىڭ مەيزاپخانا ئىچىشىنى ئۆزىگە قىلىنغان چىدىماسلىق ، ھەسەت ، يېگەن ئىشىغا توپا چاچقانلىق دەپ بىلەتتى . ئۇ مېنىڭ چۆپقەتلىرىمنى تارتىۋېلىپ سوداھنى بۇزدى دەپ بۇ قوشنىسىدىن ئاغرىناتتى...

«مانا ، كامىلجان با جۇجاڭنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن ، ئۆزىچە ئىسقىرتىپ كىرىپ كەتتى . تېخى ئەمەلدارنىمۇ ئۆگىتىۋاپتۇ دېسە ، قارىغاندا ئۇنىڭ تەييارلىقى بوش ئەمەسكەن ـ دە! شۇنىڭغا يارىشا تاپقان پايدىسىمۇ مېنىڭكىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق... چۈنكى ، ئەمەلدار دېمەك ـــ پۇل دېمەك . قارىغاندا ئۇ تورنىڭ ئەڭ يوغىنىنى تاشلاپتۇ ـ دە! ۋاي ئىچى قوتۇر كاساپەت ، تاپقان ئىككى ـ تۆت تال پۇلۇمغا كۆز قىزارتمىساڭمۇ ساڭا قىلغۇدەك ئىش چىقار ئىدىغۇ؟!»

ئۇنىڭ ئۆجمە كۆتىكىدە ئولتۇرۇۋېرىپ كاسىسى ئاغرىپ كەتكەنىدى . داۋۇت مەيچى ئورنىدىن تۇرۇپ تازا بىر كېرىلدى ـ دە ، ئۇستىخانلىرىنىڭ غاراسلىشىدىن بىر خىل ھۇزۇر ھېس قىلدى . ئۇ كۆز شاملىنىڭ بارغانسېرى ئەدەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ، ئۆزىنىڭمۇ توڭلاپ كەتكەنلىكىنى سېزىپ ، كامىلجاننى غايىۋانىسىغا بىرنەچچىنى تىللىغىنىچە ئۆيىگە ماڭدى.

داۋۇت مەيچىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىپ تېگىشلىك ئەدىپىنى بەرگەن ئايال خارقىراپ بىر خىلدا ئۇخلىماقتا ئىدى . ئۇ سەل ئاغرىپ تۇرغان كۆزلىرىنى سلاپ قويغاندىن كېيىن ، ئىشتاننىڭ پۇل سېلىنغان يانچۇقىنى تۇتۇپ باقتى ۋە سامان تەكىينىڭ ئاستىغا تىقتى . يوتقاننى ئاستا قايرىپ بولۇپ يەنە يېپىپ قويدى . چۈنكى ، ئەمدى ئۇ يوتقانغا پۈركىنىپ ، خوتۇنىنىڭ كۆكسىنى سلاپ قانچە ياتسىمۇ قاچقان ئۇيقۇسىنى تېپىۋالالمايتتى . ئەتراپتىن خورازلارنىڭ ئىككىنچى قېتىم چىللىغان ئاۋازى كېلىشكە باشلىدى . دېمەك ، تاڭغا ئاز قالغانىدى . ئەمدى ئۇ ئۇخلايمەن دېسىمۇ ، كۆزى ئېلىنار ـ ئېلىنمايلا كۈن چىقىدۇ . يېڭى بىر ھاياتلىق باشلىنىدۇ . جان ساقلاش ئۈچۈن يەنىلا تىپىرلاش ، يوقنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاش كېرەك . ئۇ تورۇسقا قاراپ ئاچچىق يۇتقىنىچە خىيال سۈرۈشكە باشلىدى.

ئەجەب ئىش ـ ھە؟ بۇ كەمدە ئادەملەردە يۈز قالماپتۇ . ۋاي داۋۇتۇم دەپ يۈرگەن خېلى كونا چۆپقەتلىرىمۇ خۇددى ئىسسىق ئۆتكۈزۈپ ئۆگىتىۋېلىنغان جالاپتەك كاملىۋايىنىڭكىگە كۆنۈۋاپتۇ . مەن ئۇلارغا نېمە قىلغان؟ شۇ بۇيرۇتقىنىنى ھايالشمايلا ئالدىغا تەقلەپ ، شاھ ـ ۋەزىرلەرنى كۈتكەندەك پالاقلاپ ، رەھمەتلىك دادامغا قىلمىغان ھۆرمەتلەرنى كۆرسەتكەنلا گۇناھىم بار . كامىلجان دېگەن دەيۈز ئۇلارغا نېمە قىلىدىكىنا؟ ھەجەپ سۇ چوڭقۇرغا ئاققاندەك ، ھەممىسى شۇنىڭكىگە يۈگۈرۈۋاتىدىغۇ؟ توختا ، بۇنىڭ بىر ئامالىنى قىلمىسام بولمىدى . يار ئالغان يەرگە بۆكەگ① قويۇش ئەلمىساقتىن تارتىپ بار ئىشقۇ؟! ھە ، مەنمۇ بۇ يارنىڭ ئاۋۋال نەدىن ئېلىنغانلىقىنى ، ئۇنىڭغا بۆكەگنى قانداق قويۇشنى ئېنىقلىشىم كېرەك . بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يەتمەي قويمايمەن...

تاڭ ئاتتى . ئۇيقۇسىزلا ئورنىدىن تۇرغان داۋۇت مەيچىنىڭ كۆزلىرى قۇم تىققاندەك ئېچىشىپ تۇراتتى . ئۇ ئىتتىكلا يولغا چىقىپ كامىلجاننىڭ دەرۋازىسىغا قارىدى ، قوش قاناتلىق يوغان دەرۋازا ھېم ئېتىلگەنىدى . ئۇ ئاستا بېرىپ ئىشىك ئالدىدىكى يولغا قارىدى . توپىلىق يولدا ھەر خىل گۈللۈك نۇرغۇن ئاياغ ئىزلىرى قالايمىقان چېچىلىپ ياتاتتى . ئاشۇ ھەررەڭ ـ سەررەڭ ئىزلار ئارىسىدا پاشنىسى يەرگە قوزۇق قاققاندەك پاتقان ، چېكىت گۈللۈك ئىزلارمۇ بار ئىدى.

«ھە ، ئەمدى بىلدىم ، بۇ يەرگە ئىچەرمەنلەر يالغۇز كەلمەيدىكەن، ـــ داۋۇت مەيچىنىڭ ھەيرانلىقتىن كۆزلىرى چوڭ ئېچىلدى، ـــ ئەسلىدە بۇ قوشنام سولامچىلىق بىلەن مەيزاپچىلىقنى بىللە قىلىۋاتقانىكەن ـ دە! شاراب بىلەن خوتۇن پۇل تاپقان ئەركەكنىڭ ئارمىنى دېگەن گەپ بىكارغا ئېيتىلماپتۇ ئەمەسمۇ؟! راست ، ئادەم دېگەن شارابنى مەست بولۇشقىلا ئىچمەيدىغۇ؟كۆڭۈل ئېچىشقا ، يەنە... ھە ، ئەمدى بىلدىم . مەن بۇنى بۇرۇنراق ئويلىشىم كېرەكتىغۇ؟ ئاخشام ئۇ دەيۈزنىڭ خۇشاللىقىدىن ئىسقىرتىپ كېتىشى بىكار ئەمەسكەن ـ دە؟!»

شۇ چاغدا ھويلا ئىچىدىن بىرىنىڭ كېلىۋاتقان ئاياغ تېۋىشى ئاڭلاندى ، داۋۇت مەيچى بۆرىدىن ھۈركىگەن قوي پادىسىدەك ئۇپۇر ـ توپۇر كەينىگە ياندى ۋە يۈگۈر-

① بۆكەگ ـــ خوتەن شېۋىسى بولۇپ ، توسۇق، ئېتىش دېگەن مەنىدە.

گەندەك قىلىپ ئۆز دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىۋالدى . قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسىدىن ئۇزۇن شاخ سۇپۇرگىنى كۆتۈرۈۋالغان كامىلجاننىڭ ئايالى چىقىپ كەلدى . ئۇ ئەتراپقا يېنىش ـ يېنىشلاپ قاراپ قويغاندىن كېيىن ، ئاشۇ قالايمىقان ئىزلارغا قارىتىپ سۇپۇرگە سالدى.

«هۇ پاسكىنا، ـــ دەپ تىللىدى داۋۇت مەيچى ئىچىدە ئۇغىسى قايناپ، ـــ ئىز ئۆچۈرۈشكە نېمانچە ئۇستىسەن؟ خۇددى مۇشۇك بەز يەپ بولۇپ ، لېۋىنى بىر يالىۋېتىپلا ھېچنېمە يېمىگەن قىياپەتكە كىرىۋالغاندەك ، مانا ، سولامچىلىقىڭنى مەن كۆرۈپ قالدىم . ئەمدى ئىزنى قانچە ئۆچۈرگىنىڭ بىلەنمۇ بۇ ئاتاقتىن مەڭگۈ قۇتۇلالمايسەن».

داۋۇت مەيچىنىڭ ئىچى ئاچچىققا تولدى . ئۇ قوشنىسىنىڭ ۋاستە تاللىمايلا چۆپقەتلىرىنى يىغىندىن يېپ سۇغارغاندەك تارتىپ كەتكىنىگە غەزەپلەندى . ئەمدى ئۇمۇ كامىلجان دېگەن بىر نېمىنىڭ يۈزىگە قاراپ ئولتۇرمايدۇ . قىلغۇلۇق دېگەننى چېكىدىن ئاشۇرۇپ ، كامىلجاننىڭ مەڭگۈ ئېسىدىن چىقمىغۇدەك بىر ساۋاق بېرىپ قويىدۇ . ئۈستىگە تاغ يىقىلغاندەك كەلگەن بۇ غايىۋانە زەربىدىن ئۇ ۋاي داد دېيىشكىمۇ ئۈلگۈرەلمەيدۇ...

ـــ مەن سىلەرنىڭ مۇلازىمىتىڭلاردىن بەكمۇ رازى بولدۇم ، بۇ يەرنىڭ مۇھىتى بولىدىكەن ، شۇنداق تىپتىنچ ، ئەتراپىڭدا كۆز ـ قۇلاقمۇ يوق ، مەن ئەتە يەنە كېلىمەن ، پۇلنىڭ كۆزىگە قارىماي ئاشۇ خانىڭىزنى ماڭا ئېلىپ قويۇڭ...

ئادەمنىڭ يۈرەك بېغىشىغا تېگىدىغان بۇ قوپال ئاۋاز ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە يەنە بىر قېتىم ياڭرىغاندا ، داۋۇت مەيچىنىڭ ۋۇجۇدى مۇزلىدى . تېنى غال ـ غال تىترىدى . كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى.

«دېمەك، ئاشۇ... با جوجاڭ ، ئۇ راستىنلا يەنە كېلەرمۇ؟ ئەگەر تېلېفوندا شۇنداقلا بىر ئىس بېرىۋەتسەم ، كېيىن بۇ توخۇ پوقى ئەمەلداردىن ماڭا بىرەر زىيان يېتەرمۇ؟ نېمە قورقۇش ، مەندە ئېلىۋېتىدىغان تىرناقچىلىك ئەمەل يوققۇ؟ ئاۋۋال قاراپ باقاي ، ئوبدان كۆزىتىپ توققۇز ئۆلچەپ بىر كەسمەمدىمەن؟»

ئۇ شۇ خىيالغا كەلگەندىن كېيىن هويلا بىلەن يول ئارىسىدا قاتراپ ، كامىلجاننىڭ ئۆيىنى كۆزىتىشكە باشلىدى . بازاردىن ئەكېلىدىغان نەرسە ـ كېرەكلەرگىمۇ ئايالى بىلەن قىزىنى بۇيرۇدى . تۈيۈقسىزلا ئۇداردىن چىقىپ كەتكەن بۇ مۇزىكىنىڭ ـــ بىر تال تۈگمە چاغلىق سودىغا ئۆزى قول تىقىدىغان داۋۇت مەيچىنىڭ تۈيۈقسىز بۇنداق ئۆزگىرىپ قالغانلىقىغا ھەيران بولغان ئايال ئۇنىڭغا قاراپ ـ قاراپ قويغاندىن كېيىن ، قىزىنى ئەگەشتۈرۈپ بازارغا كەتتى.

سايىمجان ئۈچ چاغلىق موتسىكلىتقا مەيزاپ بېسىپ قاينۇققا يەنە كەلدى . ئۇ داۋۇت مەيچىگە يىراقتىن سالام بەرگەندىن كېيىن ، ئېلىپ كەلگەن قاپاقلارنى كامىلجاننىڭ هويلىسىغا ئەكىرىشكە باشلىدى.

ـــ يۈزسىز ئادەمكەنسىلە سايىمجان، ـــ دېدى داۋۇت مەيچى ئۇنى يېنىغا چاقىرىپ، ـــ بىر كۈندە ئىككى ئەرگە تەگكەن ئاجناق جالاپتەك قىلىپ يۈرگىنىڭلا نېمىسى؟ يا ماڭا ، يا ئۇنىڭغا تۇرماي...

ـــ مەنمۇ مۇشۇ ئىش بىلەن نان تېپىپ يېمىسەم بولمايدۇ، ـــ سايىمجان ئۇنىڭ يېنىدىن سېسىق بۇ گەپلىرىگە سەل خاپا بولغان بولسىمۇ چاندۇرمىدى، ـــ كىمنىڭ سودىسى ئاقسا ، شۇنىڭغا مەيزاپ توشۇيمەن داۋۇتاخۇن . كۈنلەمچى خوتۇندەك قىلىق قىلماڭلا ، ئەتىگىچە سىلىنىڭكىدە تۈگىسە يەنە مەيزاپ ئەكېلىمەن ئەمەسمۇ؟

داۋۇت مەيچى ئىندىمەستىن سايىمجان توشۇۋاتقان مەيزاپ قاپاقلىرىنى ئىچىدە ساناشقا تۇتۇندى.

«توپتوغرا يىگىرمە قاپاق! تېخى ئۆلۈشكۈنلا ئون بەش كۈپ ئەكەلگەنىدىغۇ؟ مال يۆتكەپ ئۈلگۈرەمەپتۇ ـ دە؟ قارىغاندا بۇ ئىبلىسنىڭ سودىسى مەن پەرەز قىلغاندىكىدىنمۇ ياخشى ئوخشىمامدۇ؟ ئەمدى قاراپ تۇرسام يەۋاتقان نېنىمدىن ئايرىلىپ قالغۇدەكمەن . بىر ئىلاجىنى قىلمىسام بولمىغۇدەك...»

شۇ كۈنى ئۇنىڭ قولى پەقەتلا ئىشقا بارمىدى . قانداق قىلىش ، كامىلجاننىڭ ئەدىپىنى قانداق بېرىش ئۈستىدە قايتا ـ قايتا ئويلاندى . ئاشۇ با جوجاڭ دېگىنى كەلسىلا ، تۈيدۇرماي ساقچىغا خەۋەر قىلىشتىن ياخشىراق چارىمۇ تاپالمىدى . بەلكىم ئۇنى شۇنداقلا خەۋەر قىلسا ساقچىلار ئەندىكمەسلىكى ، پەرۋايىغا ئالماسلىقى ، تېخى بۇ با جوجاڭ دېگىنى يوغان ئەمەلدار بولسا قورقۇپ كەلگىلى ئۇنىماسلىقىمۇ مۇمكىن.

ئۇنىڭ كاللىسىدا ئەڭ ئاخىرى پىشقان ئامال شۇ بولدى . ئەمما بۇ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشتا يەنىلا يېنىكلىك قىلىشقا بولمايتتى . ناۋادا ئىش يامىنىغا ئۆرۈلسە ، چۆگۈن قايناپ ئۆزىنىڭ بويىنىغا تېشىشى ، ئۇمۇ قولىنى كۆيدۈرۈۋېلىشى مۇمكىن . بۇنداق بولغاندا ئۇلارنىڭ ئۇلىغا دەز كېتىپ ، ئىناق قوشنىدارچىلىقمۇ بۇزۇلىدۇ . ئۆزىنىڭ سودىسىمۇ سۇغا چېلىشىدۇ . بۇنداق ئەھۋالنىڭ كېلىپ چىقىشى ھەر ئىككى ئائىلىگە پايدىسىز ئىدى.

كەچ كىردى . ناھىيە بازىرىدىن قاينۇققا تۇتىشىدىغان ئاسفالت يولدا غالتەكلىرىنى ئىتتىرىپ بازاردىن قايتقان ئوقەتچىلەرنىڭمۇ ئايىغى ئۈزۈلدى . قاينۇقنىڭ كەچكى مەنزىرىسى ئوخشاشلا؛ ھەممە ئۆز ئۆيلىرىگە كىرىپ كېتىشكەن ، موريلاردىن چىقىۋاتقان تاشكۆمۈرنىڭ قاڭسىق ھىدى ئەتراپنى بىر ئالغان ، ئادەمسىز كوچىلاردا ئىزغىرىن شامال كۈچەيگەن ، مەھەللە بالدۇرلا ئۇيقۇغا كەتكەن بوۋايدەك تىنجىپ قالغانىدى.

داۋۇت مەيچى لەپشىيىپ كېلىشكەن ئىككى قېرى ئىچەرمەننى قازنىقىغا باشلىۋەتكەندىن كېيىن ، ئۇلار بۇيرۇتقان نەرسە ـ كېرەكلەرنى ئەكىرىپ بېرىشنى خوتۇنىغا تاپىلىدى ـ دە ، ئۆگزىگە چىقتى . بۇ يەردىن قارىغاندا كامىلجاننىڭ دەرۋازا ئالدىنىلا ئەمەس ، ھەتتا ھويلىسىنىڭ ئىچىدىكى مەنزىرىلەرنىمۇ بىمالال كۆرگىلى بولاتتى . ئۇ كۈرەك جۇۋىسىغا ئورىنىپ ، ئاستا ئىس چىقىپ تۇرغان ئىسسىق موريغا يۆلەندى ۋە ئاشۇ تەرەپكە قاراپ ، خۇددى قاپقاننى قۇرۇپ بولۇپ توشقاننىڭ كېلىپ چۈشۈشىنى كۈتۈپ تۇرغان سەۋرچان ئوۋچىدەك ئولتۇردى.

كامىلجاننىڭ دەرۋازا ئالدى بىردىنلا قىزىپ كەتتى ، مەيزاپ خۇمارى تۇتۇپ كېلىۋاتقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى . ئەنە ئاۋۇ تۇماق كىيىۋالغان چېچەك يۈز ئۇنىڭ تونجى چۆپقەتلىرىدىن ئىدى . كالچىيىپ ، كامىلجاننىڭ مۈرىسىگە ئۇرۇپ ، خۇشامەت كۈلكىسى بىلەن بىرنېمىلەرنى دەۋاتقان ئاۋۇ شىنا قوزۇق ئاۋاق ئاداشمۇ خېلىدىن بېرى ئۇنىڭ قازنى ئەتراپىدا پىرقىراپ يۈرگەنلەردىن ئىدى . ھە ، ماۋۇ بىر قىزنى باشلاپ كەلگىنى قاسىمجان ئىسىملىك ماتاڭچى ، ئۇ ئىلگىرى مۈشۈكتەك كىرىپ ، ئىچىدىغان مەيزىپىنى شەپىسىز ئىچىپ ، يەنە مياڭشىمايلا كېتىپ قالىدىغىنىدىن ئىدى . ئۇمۇ بىر قىزنى قولتۇقلىۋاپتۇ . تېخى كامىلجاننىڭ ئايالى يۈگۈرۈپ چىقىپ ئۇ قىز بىلەن مەڭزىنى يېقىپ كۆرۈشتى . مانا ، ئاشۇ شوۋىچىلار سولامچىلىق قىلىپ شارائىت يارىتىپ بەرمىسە ، بىر ماتاڭچىنىڭ مۇنداق مەن ـ مەنچىلىك قىلىشقا بېشى ئۇنمۇ؟

كامىلجاننىڭ دەرۋازىسىدىن يەنە ئۈچ جۈپ ئەر ـ ئايال كىرىپ كېتىشتى . ئۇلاردىن بىرى داۋۇت مەيچىنىڭ ئۆيى تەرەپنى كۆرسىتىپ بىرنېمىلەرنى دېگەندىن كېيىن بېشىنى چايقاپ قويدى . ئۇنىڭغىچە كامىلجان بىرنېمىلەرنى دەپ ، ئۇلارنىڭ قېلىن پەلتولىرىنى قېقىپ ئۆيگە باشلاپ كىرىپ كەتتى . بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ داۋۇت مەيچىنىڭ يۈرىكىگە ئوت كەتتى .

«شۇنچە ئادەم... تېخىچە كېلىۋاتقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى . ئاشۇ نىجىس مېنىڭ قازىنىمنى ئۆرۈش قەستىدە بولمىغان بولسا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ دەرۋازامنى قېقىشقان ، بىر پۇلۇمنى ئىككى قىلىشقان ، مېنى ئۇبدانلا سەمرىتكەن بولاتتى . توختا كامىل ، سورىقى يوق جاھان ئەمەس بۇ ، قىلىۋالدىم ، ئىچىۋالدىم دەپ كۈلمەي تۇر! سېنى كۈلدۈرۈشنى بىلگەن خۇدايىم يىغلىتىشنىمۇ بىلىدۇ . ئالدىرىماي تۇر ، كۆرىدىغان كۈنۈڭ تېخى ئالدىڭدا!»

دەل شۇ چاغدا كامىلجاننىڭ ئىشىكى يەنە قوپال قېقىلدى . دەرۋازىنى قاققۇچى مۇشتۇمى بىلەن كامىلجاننىڭ دەرۋازىسىنى ئەمەس ، داۋۇت مەيچىنىڭ يۈرىكىنى ئۇرۇۋاتقاندەك بىر خىل سېزىم ئۇنى تىترىتىۋەتتى . كامىلجاننىڭ ئايالى يۈگۈرۈپ چىقىپ دەرۋازىنى ئاچتى . بۇدا كەلگۈچىنى كۆرۈپ داۋۇت مەيچىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى . چۈنكى ، ئۇ قايسى كۈنى ياماق بازىرىدا داۋۇت مەيچىنىڭ ياقىسىدىن ئالغان ، نەرسە ـ كېرەكلىرىنى سورۇپ چاچقان ، ئۆزىنى كونا چاپاندەك چۆرۈۋەتكەن ئاشۇ پور كۆتەك شۇ ئىدى . ئايال ئۇنى خۇددى كۆرمىگىلى ئۇزۇن بولغان ئاكىسى بىلەن دىدارلاشقاندەك ئېھتىرام بىلەن قارشى ئالدى . پور كۆتەكمۇ ھىجىيىپ ـ كالچاراپ ئايالغا بىرنېمىلەرنى دېدى. ئايال ئېغىزىنى تۇتۇپ ۋىلىقلاپ كۈلگىنىچە پور كۆتەكنىڭ مەڭزىنى چىمداپ قويدى ۋە ئۇنى ئىچكىرىگە باشلىدى . دەل شۇ چاغدا ھويلىغا كامىلجان چىقىپ قالدى ۋە ئۇنى كۆرۈپ يىراقتىن قولىنى سۇنۇپ كېلىپ قىزغىن كۆرۈشۈپ ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ كەتتى.

«ھۇ سولامچى ھەزىلەك ، سەن قىلمىغان مۇشۇ ئىش قالغانمىدى ئەمدى؟ مېنىڭ سودامنى بۇزۇشتا خوتۇنىڭنىمۇ ئارىغا سالساڭ ـ دە؟ ھۇ كىسپۇرۇش . ئالدىرىماي تۇر ، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قوشنىكەنمىز ، كۈندە قارىشىپ يۈرىدىكەنمىز دەپ ، قاچاڭغا قوشۇق سالمىغان ، ئۇ قانجۇقۇڭغا كۆز قىرىمدىمۇ باقمىغانىدىم . ئەمدى بىلدىم ، ئۇمۇ بۇقا گەدەن ، پور كۆتەكلەرگە ئەركىلەپ سۆۋۈنۈشنى بىلىدىغان ، بەزگە كۆنگەن مۈشۈك ئىكەنغۇ؟ مەنمۇ بىر پۇرسىتىنى تېپىپ خوتۇنىڭنى تەلە قىلىپ ، يۈندىسىنى بوسۇغاڭغا تۆكمىسەم داۋۇت مەيچى دېگەن ئىسمىمنى يۆتكىۋېتىمەن.»

تۇيۇقسىز ئاسفالت يولدا بىر سانتانا توختىدى . ماشىنىدىن گەۋدىلىك بىرى چۈشۈپ كەلدى . ئۇ ئېھتىيات

بىلەن تۆت تەرەپكە مۇنداقلا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ، ئايلىنىپ ئۆتۈپ يەنە بىر ئىشكنى ئاچتى . ماشىنىدىن ۋىجىككىنە بىر قىز چۈشۈپ ، يەردىن ئۈستۈن قارىمىغان هالدا ئۇنىڭغا ئەگەشتى . ئۇلار قانداقتۇر شەپىنىڭ چەقىپ قېلىشىدىن قورققاندەك ئېهتىيات بىلەن مېڭىپ ، كاملىجاننىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىشتى . گەۋدىلىك ئادەم يەنە ئەتراپقا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ، ئىشكنى بوش قاقتى.

داۋۇت مەيچىنىڭ كۆتكىنىمۇ دەل مۇشۇ ئادەم ئىدى . ئۇ ئۆز يېشىغا ماس كەلمىگەن بىر چاققانلىق بىلەن ئىتتىكلا ئۆيىنىڭ كەينىدىكى قىرى ئۆچمە ئارقىلىق يەرگە چۈشتى ـ دە ، كاملىجاننىڭ دەرۋازىسىغا يېقىنلىشىپ ئۆزىنى دالدىغا ئالدى . شۇ چاغدا دەرۋازا ئېچىلىپ ، بوسۇغىدا كاملىجان پەيدا بولدى.

— سىلىنىڭ كەلگەنلىكلىرىنى كۆڭلۈم تۇيغاندى با جوجاڭ، — دېدى ئۇ ئېگىلىپ تۇرۇپ، — يوللىرىغا قاراپ كۆزلەر تېشىلەي دېدى ، ئەمدى كەلگەنلىكلىرى نېمىسى؟

— ئېهتىيات قىلمىساق بولمايدۇ، — دېدى قارا گەۋدە، — قانداق ، بىرەر كۆز ـ قۇلاق يوقتۇ؟

— يوق يوق ، هەممىسى ئۇششاق ـ چۈششەك ئوەتچىلەر ، سىلىنى تونۇمايدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىلە غېيپىدە كىرىپ ئاشۇ خانىغا شۇڭغۇۋالسىلا ، ئىنىس ـ جىن ئۇقمايدۇ با جوجاڭ.

— قېنى ئەمسە، — قارا گەۋدە هېلىقى قىزغا ئېهتىرام بىلدۈرۈپ سەل ئېگىلگەندىن كېيىن ، ئۇنى تەكەللۇپ بىلەن ئۆزىدىن بالدۇر مېڭىشقا تەكلىپ قىلدى. قىزمۇ نازلىنىپ يۇرەمستىن بېشىنى سالغىنىچە هويلىغا كىرىپ كەتتى . دەرۋازا ئىچىدىن تاقالدى...

داۋۇت مەيچىنىڭ هۇشىقى ئالچۇ چۈشتى ، ئۇ تاۋكادا ئامىتى كېلىپ ، بىر كېچىدىلا مىليونېرغا ئايلانغاندەك هاياجانغا چۆمدى . ئۇ دادىسىدىن هېيتلىق ئالغان كىچىك بالىدەك خۇشاللىقىنى يوشۇرالمىغان هالدا ، كونا ۋېلىسىپىتىنى هويلىسىدىن سۆرەپ چىقتى ـ دە ، لىككىدە مىنىپ بازار تەرەپكە قاراپ چاپتى...

6

شۇ كۈنى قاينۇقنىڭ كېچىسى بەكمۇ ئەنسىز ئۆتتى . ئەتراپتىن ساقچى ماشىنىسىنىڭ سىگناللىرى ئەنسىز چىرقىراپ ، كىشىلەرنىڭ دۈپۈرلەشكەن ئاياغ تاۋۇشى

هەممىلا يەرنى بىر ئالدى . مەهەللىنىڭ يىراق ـ يېقىنىدىن ئىتلارنىڭ بوغۇق ئاۋازدا كاڭشىغان ئاۋازى كېلەتتى . ئاتلارنىڭ كىشنىگەن ، قانداقتۇر شەپىدىن چۆچۈگەن ئېشەكلەرنىڭ هاڭرىغان ئاۋازى كېچە قوينىغا تېخىمۇ سۈرلۈك تۈس بېرەتتى.

بازاردىن كېلىپلا يەنە ئۆگزىگە چىقىۋالغان داۋۇت مەيچى ئۆز تەدبىرىدىن بەكمۇ سۆيۈنۈپ كەتتى . ئالا ـ بۇلماچ چىراغلىرىنى چاقنىتىپ سىگنال بەرگىنىچە يېتىپ كېلىشكەن ساقچى ماشىنىسى ئاۋۋال كاملىجاننىڭ ئۆيىنى تۆت تەرەپتىن قورشىدى ، ئاندىن ساقچىلاردىن بىرى ئېگىز تامدىن ئارتىلىپ هويلىغا چۈشتى ـ دە ، دەرۋازىنى ئىچىدىن ئاچتى . بىر توپ ساقچى يوپۇرۇلغىنىچە ئۆيگە باستۇرۇپ كىردى . ئۆي ئىچىدىن ئاۋۋال كاملىجاننىڭ ئايالىنىڭ چىرقىرىغان ، ئاندىن گۈلدۈر ـ غالاپ ئاۋازلار ئاڭلاندى . بىر دەمدىن كېيىن ساقچىلار پور كۆتەكنى كۆتىگە تەپكىنىچە ئېلىپ چىقتى . ئارقىدىن بېشىنى پەلتۇسى بىلەن ئورىۋالغان با جوجاڭ ، ئەس ـ هوشىنى يوقىتىپ پۇتلىرى ئۆلۈك توخۇنىڭ بويىنىدەك قاتلىنىپ تۇرغان هېلىقى قىز ، قالدى ـ قاتتى ئېچەرمەنلەرنى جۈپتىلىرى بىلەن قوشۇپ ئېلىپ چىقىشتى.

كاملىجان نېمىلەرنىدۇ چۈشەندۈرمەكچى بولاتتى ، ئەمما ساقچىلار ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماستىن قولىغا كويزا سېلىپ دارقىرىتىپ سۆرەپ ئېلىپ ماڭغانىدى . بىر پەستە ئۇنىڭ هويلىسىدىن باللىرىنىڭ چىرقىراپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى . قاينۇقنىڭ كېچە باغرىدا ماشىنىلارنىڭ ئەنسىز سىگنال ئاۋازى بارغانسېرى يىراقلاپ بارماقتا ئىدى.

ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ ، ئاجايىپ بىر خۇشاللىق ئىلكىدە ئۆيىگە كىرىپ كەلگەن داۋۇت مەيچى تاز چىراي خوتۇنىنىڭ سوئال نەزىرىدە تىكىلگەن كۆزلىرىگە دۈچ كەلدى . ئۇنىڭ يېنىدا قىزى گۈلجامالمۇ ئۇنىڭغا مىختەك تىكىلىپ تۇراتتى.

— سىلە قىلغان ئىشمۇ بۇ؟ — سورىدى ئايال تەئەددى بىلەن.

— نېمىدەپ مەن قىلغان ئىش بولغۇدەك؟ — سەل تەمتىرەپ جاۋاب بەردى داۋۇت مەيچى.

— ئەمسە ۋېلىسىپىت بىلەن نەگە باردىڭ دادا؟ — گۈلجامال ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ سورىدى، — كەچتىن بېرى سېنى هېچ تاپالمىدۇقغۇ؟

— كاملىكاك بازاردىن بىرنەرسە ئەكېلىپ بېرىشنى ئېيتقان ، قوشنا بولغاندىكىن ياق دېگىلى بولاتتىمۇ؟

شۇڭا...

— يالغان ئېيتمىسىلا دادىسى ، ئۇ قوشنىمىز شۇ تۇرقىدا سىلىنى بىرنەرسىگە بۇيرۇپ يۈرەمدۇ؟ بۇيرۇسىمۇ سىلە بارامدىلا؟ قورساقلىرىدىكىنى مېنى بىلمەيدۇ دېمىسىلە، — ئايال ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى، — ماڭا قارىسىلا ، بالىلارغا ئۇۋال ئەمەسمۇ؟

— سېنىڭ قىلىپ يۈرگەن ئىشىڭدىن بەكمۇ نومۇس قىلىۋاتىمەن دادا، — گۈلجامال يەرگە قارىغىنىچە پەس ئاۋازدا دېدى، — بۇ مەيزاپخاننى ئېچىش ئەسلىدىمۇ ياخشى ئىش ئەمەس ئىدى . سەن بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھۆرمىتىدىن پۈتۈنلەي مەھرۇم بولدۇڭ . ئەمدى كېلىپ بۇ بالا ـ قازانى تېرىپ كاملاكامغا زىيانكەشلىك قىلدىڭ ، بۇ ئىشنى مەھەللىدىكىلەر ئۇقسا يەنە نېمەدەپ قالىدۇ؟ بىز بۇ يۈزىمىزنى نەگە قويىمىز؟ ئۇلار سېنى مەڭگۈ كەچۈرمەيدۇ دادا.

— مەن ئۇلارنىڭ كەچۈرۈشىگە موھتاج ئەمەس، — داۋۇت مەيچى تېرىكىپ قىزىنى ئىتتىرىۋەتتى، — نېمە؟ سەنمۇ ماڭا تەنبىھ بېرىۋاتامسەن؟ قىز بالىنى ئوقۇتقانمۇ ئىشمۇ؟ ئاز ـ تولا قانات ـ قۇيرۇق چىقىرىۋېلىپلا ماڭا ئۇ ـ بۇ دېيىشكە پېتىنىدىڭمۇ تېخى؟

گۈلجامال بېشىنى چايقىغىنىچە قوشۇپ قويدى:

— ئىشقىلىپ بۇ ئىش بىزگە خەيرلىك ئېلىپ كەلمەيدۇ دادا ، كۆرىدىغان كۈنىمىز ئالدىمىزدا تېخى ، بىزنى مەھەللىدىكىلەر ئارىغا ئالسىلا بولاتتىغۇ؟

قاينۇق مەھەللىسى قايىنىغان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپ كەتتى . ھەممەيلەن ئىچىگە تىنىپ ، بىر ـ بىرىگە گۇمانىي نەزەردە قارىشىپ ، ئۆز تىرىكچىلىكى بىلەن ئالدىراش يۈرەتتى . ئەتىسى كاملىجاننىڭ ئايالى سولاقتىن چىقتى . ئۇ مەھەللىگە ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەلدى.

— تۇۋا خۇدايىم ، بىز بۇ خەققە نېمە يامانلىق قىلغان؟ نەشە سېدىسىمىش ، شۇنداقمۇ قارا سۇۋامدۇ كىشىگە؟ ھەممىنى خۇداغا قويدۇم ، بىزگە قىلدىم دەپ بالا ـ چاقىسىغا قىلار خۇدايىم ، بىرنى مىڭ قىلىپ كۆزىگە كۆرسىتەر خۇدايىم ، ھۇ... ھۇ...

ئايالنىڭ يىغىسى بەكمۇ ئېچىنىشلىق ئىدى . مىڭ بىرىدىن تۆكۈلۈپ ، ئىچ ـ ئىچىدىن قايناپ ئېزىلىپ يىغلايتتى . ئەمما ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىدىغان ، ھالىغا يېتىدىغان بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى.

— كەلگۈلۈك بۇلارغا خۇدادىن كېلىپ قالدى ـ دە!

— ئارراقلا پايدىنى دەپ گۇناھقا دۇم چۈشكەندىكىن ، خۇدا شۇنداق شەرمىساز قىلىدۇ ئادەمنى...

— خوپ بوپتۇ ، سولامچىنىڭ كۆرىدىغان كۈنى شۇ...

— يەنە بىرى قالدى، ئۇنىمۇ نەس باسقۇدى ئىلاھىم...

مەھەللىدىكىلەرنىڭ ئاڭلىتىپ تۇرۇپ دېيىشكەن بۇ گەپلىرى داۋۇت مەيچىنىڭ جان ـ پىنىنى چىقارغان بولسىمۇ ، بېشىنى ئىچىگە تىقىپ ئۈندىمەي يۈرىۋەردى . چۈنكى ، ئۇمۇ قىلىپ قويغان ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىدىن بىرئاز قورقۇپ قالغانىدى.

ھەر كۈنى كەچتە بۇ ئىشتىن خەۋىرى يوقلار يەنە مەيزاپ خۇمارى تۇتۇپ قاينۇققا كېلىشەتتى . ئۇلار ئاۋۋال كاملىجاننىڭكىگە بىر دوقۇرۇۋېتىپ ، ئاندىن داۋۇت مەيچىنىڭ بوسۇغىسىدا پەيدا بولاتتى . ئىچەرمەنلەرنى خامۇش قارشى ئالغان بۇ ئائىلە قانداقتۇر بىر كېلىشمەسلىكتىن ئېسەنكىرەپ قالغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى . خېرىدارلار ئۇلاردىكى بۇ خىل روھىي ھالەتنى «كاللىنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈن موزاينىڭ بېشىغىمۇ كېلىدۇ» دېگەن ئەندىشە بىلەن ساراسىمىگە چۈشۈپ قالغان بولسا كېرەك دەپ بىلىشتى.

بىرنەچچە ھەپتىدىن كېيىن كاملىجانمۇ چاچ ـ ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان ھالدا مەھەللىدە پەيدا بولدى . ئۇ ھېچ كىشىگە قارىماستىن ئۇدۇللا ئۆيىگە كىرىپ كەتتى . بىرنەچچە كۈنگىچە تالا ـ تۈزدىمۇ كۆرۈنمىدى . قارا سىرلىرى ئۆچۈپ قالغان يوغان دەرۋازىسىمۇ ئېچىلمىدى . ئۇنىڭدىكى بۇ خىل بىنورمال روھىي ھالەتتىن مەھەللىدىكىلەر ھەيران قالدى.

— كاملىجاننىڭ دىمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپتىغۇ؟

— سولاقخانا دېگەن بوش يەر ئەمەس ، ئانا ـ مانىسىنى كۆزىگە ئوبدان بىر كۆرسىتىپ قويغان بولسا ، ئادەم بولغاندۇ؟

— ئۇ ئەسلىدىمۇ يامان ئەمەس بىرنېمە ئىدى ، «ئۆرۈك ئۆرۈكنى كۆرسە ئالا بوپتۇ» دېگەندەك ، قوشنىسىنىڭ قوش كۆرۈنۈپ شۇنداق پوقنى يەپ سالغان گەپ.

— نېمە ئامال ، بىر ئازماس خۇدا دەپتىكەن ، بەندە دېگەن بەزىدە جاھاننىڭ رەپتارىغا بېقىپ شۇنداق ئېزىپ قالىدۇ . شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشىدىن پاناھ تىلەيلى جاماەت...

قاينۇقلۇقلار ھەر نېمىلەرنى دېيىشىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، كاملىجان ئۆيىدىكى مەيزاپ كۆپلىرىنى

بىر ھارۋىغا بېسىپ مەھەللىنىڭ سىرتىدىكى چوققا دۆڭگە ئېلىپ باردى ـ دە ، ھەممىنى چېقىپ تاشلىدى . پارە ـ پارە بولغان كۈپلەردىن تۆكۈلگەن مەيزاپلار دۆڭنىڭ يانباغرىغا سەلدەك ئاقتى . ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ساتىراشلىق سايمانلىرى سېلىنغان كىچىك ساندۇقچىسىنى يېنىغا ئېسىپ بازارغا كەتتى.

قاينۇقتىكى مەيزاپ بازىرىنى داۋۇت مەيچى يەنە ئىگىلىدى . ئەمدى ئۇنىڭغا كاشىلا قىلىدىغان ، چۆپقەت تالىشىدىغان ھېچكىم قالمىغانىدى . ئەمما ، مەھەللىدىكىلەر ئۇنىڭغا شۈبھە بىلەن قارىشاتتى . كاملىجاننىڭ بېشىغا كەلگەن بۇ كۈنلەرنى ئۇنىڭدىن كۆرەتتى . چۈنكى ، ساقچىلارغا مۇشۇ خەۋەر بەرمىسە باشقىلارنىڭ نېمە ئىشى؟ مەنپەئەت تالىشىدىغانلار بۇ ئىككىسى بولغاندىكىن ، ئەلۋەتتە باشقىلارغا ئۇنداق قىلىشىنىڭ ئورنى يوق دەپ قارىشاتتى . ئىككى قوچقار ئۇسسۇشسە ، بۆرىگە پايدا دېگەن شۇ ئىدى . چېقىمچىلىقنى ئەڭ يامان كۆرىدىغان قاينۇقلۇقلار بىلەن داۋۇت مەيچى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتمۇ شۇ ئىشتىن كېيىن بارغانچە يىراقلاپ كەتكەنىدى.

مەيزاپ بازىرىنىڭ قايتىدىن ئۆز ئىلكىگە ئۆتكىنىدىن بىرئاز خۇشال بولغان داۋۇت مەيچىنىڭ ئۈمىدكە تولغان كۈنلىرى ئۇزۇنغا بارمىدى . چۈنكى ، ئۇنىڭكىگە كېلىدىغان ئىچەرمەنلەرنىڭ يەنىلا تايىنى يوق ئىدى . ئاشۇ ساقىلىغا تۆكۈرۈپ ، بىر پىيالە ئىچە ـ ئىچمەيلا ئاللا يارىمنى غىڭشىپ ، سۆزلەپ قالىدىغان بىرنەچچە قېرى ئىچەرمەننى ھېسابقا ئالمىغاندا ، كاملىجاننىڭكىدىن كەتمەي يۈرگەن سىدام نوچىلاردىن بىرىمۇ يوق ئىدى.

«قانداق بولغىنى بۇ؟ ــ ئۆزىچە جىلە بولۇپ ، يول بىلەن ھويلا ئارىسىدا تەمەدە قاتراپ يۈرگەن داۋۇت مەيچىنىڭ بۇگۈنمۇ ئەرۋاھى ئۇچتى . كېلىدىغانلار بارغانچە ئازلاپ بارماقتا ئىدى، ــ مەن نېمە قىلدىم بۇ پەسەندىلەرگە؟ كاملۇۋايغا قارا تۇتقاندەك ، بىزنىڭ بوسۇغىدىن ھېچبىر ئاتلاي دېمەيدىغۇ؟ ياكى مەن ئۇلارغا مەيزاپنىڭ ئورنىغا ئېشەك سۈيدۈكى قۇيۇپ بەرمىسەم ، شۇنداقمۇ چاندۇرامدۇ كىشى؟ ئىست ، ئىست ، كاملىجان ، سەن ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ ، ماڭىمۇ قىلدىڭ . ئاخىر بېرىپ ئىككىلىمىز ۋەيران بولامدۇق ئەمدى؟ بىر يېرىم مىڭ كويلۇق مەيزاپنى مەنمۇ چوققا دۆڭدىن ئېقىتىۋېتەيمۇ ـ ھە؟ بۇ قىپقىزىل زىيانغا كىم ئىگە بولىدۇ؟ مەنمۇ ساڭا ئوخشاش پىتنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوچاققا سالايمۇ؟»

داۋۇت مەيچى ئاخىر ھارغىن بەستىنى يەنە شۇ ئۈجمە كۆتىكىنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى . ئۇنىڭ چېكىسى قورۇلۇپ ، بويۇن تومۇرلىرى كۆپۈپ چىققانىدى . ئۆي ئىچىدىن ھېلىقى قېرى مەستىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـــ دا... ۋۇ... تۇم ، قې... قېنى سىلە...

داۋۇت مەيچى ئەڭ ئاخىرقى بۇ چۆپقەتتىدىنمۇ ئايرىلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ ئىتتىكلا ئورنىدىن تۇردى ۋە قازناققا كىردى.

ـــ دا... ۋۇتۇم ، مۇشۇنداق... مۇشۇنداق... ئىچەۋېرىمىزمۇ؟ بۇ مەيزىپىڭ بىزنى نەگە ئاپاردى ـ ھە؟ ئۇنى ئىچىپ ئەرشى ئەلاغا چىقتۇقمۇ؟ خان ئامبىلى بولدۇقمۇ؟ ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق ئىچىۋېرەمدۇق ئۇكا؟ يۈرەكنى ياشارتىدىغان قىز ـ پىزلىرىڭ يوقمۇ مۇنداق... ـــ ئېغىزىدىن شالىسى قۇيۇلۇپ ، يۈزلىرىنى ئۆمۈچۈك تور تارتقاندەك تىلىم ـ تىلىم قورۇق باسقان ، كىيىملىرىنىڭ ئەسلى رەڭگىنى پەرق ئېتىش تەسكە توختايدىغان ئاتمىش ياشلار چامىسىدىكى بىر ئىچەرمەن ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى.

ـــ ئەستا ، كېرىمكا ، بىر پۇت گۆرگە ساڭگىلىغاندا ، ئېغىزىڭدىكى چىشىڭنى سانىماي قىز غەلۋىسى قىلىغىنىڭ نېمىسى؟ ـــ داۋۇت مەيچى ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىغان بولۇپ گەپىنىڭ پەدىسىنى يۆتكىمەكچى بولدى.

ـــ سە... سەن نېمىنى بىلى... سەن ، ئادەم مۇشۇنداق قېرىغاندا... خۇ... خوتۇنغا ئا... ئالامەت ئامرا... ق بولىدۇ . قېنى ئۇكا قىز... بىر قىز...

ـــ ھەي كېرىمكا ، بۇنداق چاغدا ساڭا قىز ئەمەس ، ئون ئىككىنى توغقان قېيناناممۇ ئارتۇقلۇق قىلىدۇ ، بېشىڭنى كۆتۈرۈپ بولغۇچە قوڭۇك سالامغا تۇرىدىغان بولۇپ قاپسەن ، پۇتلىرىڭمۇ يۆگىمەچ ئوتتەك يۆگىشىپ تۇرىدۇ ، ئەڭ ياخشىسى شەيتىنىڭنى باس ـ تە ، مەيزەپىڭنى ئىچ!

ـــ نېمە ، ماڭا مەيزاپ سا... تارىڭدا مېنى قېرى دېمەيسەن ، قىز گېپىنى قىلسام بوۋاڭدەك كۆرۈندۇمما؟ قېنى... با... يىلا بىرسى لىپپىدە ئۆتۈپ... كەت... كەندەك قىلدىيا؟ ساقىلىمغا قا... قارىماي كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قارا ، نېمىنى كۆردۈڭ؟ بىر پارچە ئوت... ھە ، بىز قېرىمىدۇق ، قىز ئويناپمىز قىز... قوشناڭنىڭكىدە خېلى پەيزى بارلىرىدىن كۆپىمشقۇ؟

داۋۇت مەيچى چۆچۈپ كەتتى. ئۇ مۇشۇ قېرى جىنىدا كاملىجاننىڭ ئۆيىدىكى ئويۇن ـ تاماشىلاردىن خەۋەر تاپقىنىنى بىلدى . مۇشۇ قېرىنىڭمۇ كاملىجاننىڭ ئۆيىدىكى ئويۇن ـ تاماشىلارغا ئۇسساپ تۇرغىنىنى ئويلىغىنىدا سەپرايى قايتىدىن ئۆرلىدى.

— ھەممىسى قوشنامنىڭ ئۆيىدىكى ئاشۇ تاماشىلارنىڭ كاساپىتىدىن، — دېدى ئۇ كېرىم بوۋاينىڭ مۇرىسىدىن بېسىپ سۇپىغا ئولتۇرغۇزۇۋېتىپ، — شۇ قىلغىنى ئۈچۈن تۇرمىگە كىردى تۇرمىگە!

— ئوغۇل بالىنىڭ كىرىدىغان يېرى ئۇ، — كېرىم بوۋاي مەيدىسىگە مۇشتلىدى، — مانا بىزمۇ ئاشۇ يەرنىڭ ئون ئىككى يىللىق مېھمىنى! ياشاۋاتىمىز، ئىچىۋاتىمىز. ئۆلمىدۇق تېخى... قىز قېنى؟

— ئەستا كېرىمكا، مېنى ھەجەپ تەڭلىككە سېلىۋاتىسەن، ئەمدى بۇ چاغ بولغاندا مەن ساڭا نەدىن قىز تاپىمەن؟ بۈگۈن بولدى قىل، ئەتىگىچە...

— ئەتىگىچە سېنىڭكىگە كەلمىسەممۇ بازاردا تولا گەپ ئۇ. ئاسىيخان شىياڭگاڭنىڭ دۇكىنىغا شۇنداق قاراپ قويساق، بەش ـ ئالتىسى سەپ تارتىدۇ ئۇكا.

داۋۇت مەيچىنىڭ ئەنسىرىگەن ئىشى ئاخىر يۈز بەردى. بىر ئىچكى جاراھەت ئۆزلۈكىدىن قانىدى. ئۇ كىشىلەردىن «شەھەرنىڭ بىر چېتىدە ئاسىيخان شياڭگاڭنىڭ دۇكىنى بار، ئاشۇ يەردە ئېغىزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى پۇراپ تۇرىدىغان قىز تاپقىلى بولىدۇ» دەپ ئاڭلىغانىدى. مانا، ئەتىسىنىڭ بار ـ يوقلۇقىغا ئىشەنگىلى بولمايدىغان بىر قېرى جىنىدا ئاسىيخان شياڭگاڭنىڭ دۇكىنىنى سېغىنىۋاتىدۇ. بۇ كەمنىڭ ئادەملىرىگە نېمە بولغاندۇ؟ شارابقا ئېغىز تەگدىمۇ بولدى، ھەممىسى بىرسى ئۆگىتىپ قويغاندەك قىز جېدىلى قىلىشىدۇ. قارىساڭ ھەممىسى ئۇخلاپ ياتقان شەيتىنىنى ئويغىتالماي ئۆزىگە تۇرلۇك ئۇسۇللار بىلەن زىمات قىلىۋاتقان، ئەمما ئېغىزىدىن شالىسى ئېقىپ تۇرسىمۇ يەنە سۆيدۈك پۇرىشىدۇ. قانداق جاھان بوپكەتتى بۇ؟

داۋۇت مەيچى ئاچچىقىغا ھاي بېرىپ سىرتقا چىقتى ۋە ئايالىنى چاقىردى.

— ماۋۇ دوزاخ شوتىسى قېرى ھەجەپ چىشىمنى قېرىشتۇرۇۋاتىدۇ. مەن سىرتلارنى بىر ئايلىنىپ كېلەي، سەن ئۇنى ـ بۇنى دەپ يۈرۈپ، مەيزاپتىن تازا ئىچۈرگىن ـ دە، كۆكىنى ئوبدان يۇلۇپ يولغا سېلىۋەت. ھېساب قەتئىي نېسى قالمىسۇن.

— بۇ كەچتە نەگە بېرىپ يۈرىدىلا؟ ياخشىسى ئۆيدە ئولتۇرسىلا، مەن قورقىمەن...

— قورققۇدەك نېمە ئىش بار؟ مەن دېگەندەك قىل.

— ئەمسە تېزرەك قايتىپ كەلسىلە، ھايال بولمىسىلا.

— نېمە، قېرىغاندا مېنى بىرسى ئۆيىگە ئاشنىچىلاپ سولىۋالامدىكەن؟ ئەلۋەتتە بالدۇرلا قايتىمەن خوتۇن.

ئۇ ئاستا مېڭىپ ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى توپىلىق يولغا چىقتى. سۈتتەك ئايدىڭ كېچە، ئىزغىرىن شامال بىر خىلدا شىڭىلداپ تۇراتتى. ئۇ نېمىشقىكىن كامىلجاننىڭ ھويلىسى تەرەپكە قاراپ قويدى. خېرىدارسىز قالغان بۇ ئۆي خۇددى مۈگىلىنىپ ئولتۇرغان ئىگە ـ چاقىسىز مومايدەك غېرىبسىنىپ قالغانىدى. ئۆي ئىچىدىن سۇس يېنىپ تۇرغان چىراغ يورۇقى كۆرۈنەتتى. ئاشۇ ئاجىز نۇرنى ھېسابقا ئالمىغاندا بۇ ئۆيدە ھاياتلىقتا تەۋە ھېچنەرسە قالمىغاندەك ئىدى.

ئۇ كۈرەك جۇۋىسىغا ئوبدان چۆمكىنىپ، بېشىنى ئىچىگە تىققىنىچە مەھەللىنىڭ سىرتىغا تۇتىشىدىغان يالغۇز ئاياغ يولغا چىقتى. بۇقا سۈيدۈكىدەك توپىلىق يول خۇددى قۇملۇقتا تاشلانغان چار يىلاندەك سوزۇلۇپ ياتاتتى. دەل ـ دەرەخلەر ئارىسىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن تولۇنئاينىڭ سۈتتەك نۇرى ئاشۇ ئەگرى ـ بۈگرى يولدا ئۇششاق تەڭگە گۈللەرنى ھاسىل قىلىپ، يولنىڭ ئوي ـ چوڭقۇرنى ئوبدانلا يورۇتۇپ تۇراتتى.

داۋۇت مەيچىنىڭ نېمىشقىكىن، بۈگۈن ئوبدان خۇمارى تۇتقانىدى. بىر قاپاق مەيزاپنى ئىچىپ مەست

بولۇپ ، تازا قىينىپ بىر يىغلىۋېلىپ ، نەچچە يىلدىن بېرى يىغلىماي قالغان بارلىق كۆڭۈل ئاغرىقلىرىدىن بىراقلا قۇتۇلۇشنى ئويلىدى . لېكىن ئۇ بۇ كەيپىنى يالغۇز قىلىپ كۆنمىگەنىدى . شۇغىنىسى ئۇنىڭ كۆلكە ــ چاقچاق بىلەن ئولتۇرۇپ ، بىللە ئىچىشىپ بېرىدىغان ئۆلپىتىمۇ يوق ئىدى . ئۇ دۇنيادا ئۆزىنى تىكەندەك يالغۇز ھېس قىلدى. شۇڭا ئاياغ سەۋداسىنى كېسىپ ، ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭدىشىپ ، بۇ كېچىنى يالغۇز ئۆتكۈزۈشنى خالاپ قالغانىدى.

يىراق ــ يىراقلاردا ، قارىيىپ كۆرۈنگەن ئورمانزارلىقلار ئارىسىدا سۇس يېنىپ تۇرغان چىراغ نۇرلىرى جىلۋە قىلىپ تۇراتتى . كېچە قانچە قاراڭغۇ بولغانسېرى بۇنداق چىراغ يورۇقلىرى شۇنچە جۇلالىق ، شۇنچە نۇرلۇق بولۇپ كېتەتتى . ئادەمنىڭ سۇنۇق كۆڭلىگە تەسەللى ، قاراڭغۇ دىلىغا ئۈمىد بېغىشلايدىغان بۇنداق يورۇقلۇق نەقەدەر سۆيۈملۈك ــ ھە؟! داۋۇت مەيچى ئاشۇ ئەلەڭگۈپ يېنىپ تۇرغان چىراغ نۇرلىرىغا يىراقتىن بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ، كۆكسىنى تولدۇرۇپ ئۇلۇغ ــ كىچىك تىندى.

«يالغۇزلۇقۇڭغا ، مىسكىنلىكىڭگە تەسەللى بولالايدىغان ئاشۇ چىراغ يورۇقىدىن باشقا نېمەڭ قالدى ئەمدى داۋۇتتاي؟ مەيزاپخانا ئاچقىنىڭدىن نېمە پايدا كۆردۈڭ؟ تاپقىنىڭ پاتماللاپ كۆڭۈل زېدىسى . ساڭا بەخت ــ ئامەتتەك بىلىنگەن بۇ سوداڭ خۇددى قاراڭغۇ جاڭگالدا كۆرۈنگەن ئالۋۇندەكلا بىر تۇيغۇ ، خالاس! سەن ئاشۇ ئالۋۇننىڭ ئېزىقتۇرۇشلىرى بىلەن بىرەر ئورامدىن موخوركا سۇنۇشۇپ ، ئەتىسى ــ ئاخشىمى گوڭۇر ــ موڭۇر سوقا سۆھبەتلەرنى قۇرۇپ ، سۇنۇق كۆڭۈللەرگە تەسەللى بېرىشىدىغان قوشناڭدىنمۇ؛ ئېغىرىڭنى تەڭ كۆتۈرۈپ ، يىغاڭنى بىللە يىغلايدىغان جامائەتتىنمۇ ئايرىلدىڭ . مانا ، كېسەل ئىتتەك ئىنىڭدىن چىقالماي ياتىسەن ، ھالىڭ نېچۈك دەيدىغان ئادىمىڭمۇ يوق ، ئەمدى بۇ جانىنى قەيەردە قويۇپ ، بۇلغانغان يۈزۈڭنى نەدە پاكىزلايسەن داۋۇتۇم؟!»

بىردىنلا ئۇنى يىغا تۇتتى . ئۇ ئېچىشىپ تۇرغان يۈرىكىنى قاماللىغىنىچە يۇلتۇزلار چاراقلاپ تۇرغان ئاسمانغا بېقىپ ، خۇددى بۆلتۈرۈكلىرىدىن ئايرىلغان ئانا بۆرىدەك ھۆۋلىدى . يىغلاپ قاقشىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تولىمۇ ھەسرەتلىك ، تولىمۇ ئازابلىق پۇشايمان ياشلىرى سەلدەك قۇيۇلدى . ئۇنىڭ ئاشۇ ئاھۇ ــ پەريادىغا چىدىمىغاندەك ، پارلاپ تۇرغان تولۇنئاي ئۆزىنى بىر پارچە قارا بۇلۇتنىڭ كەينىگە ئاتتى...

داۋۇت مەيچى كۆرەڭ جۇۋىسىنىڭ ئالدىنى ئېچىۋەتتى . مۇزدەك سوغۇق شامال ئۇنىڭ ئوتقا قاقلىغان داپتەك چىڭ ، چۇپۇر باسقان قاتمال كۆكسىگە زەرپ بىلەن ئۇرۇلۇپ ، ئوت كەتكەن يۈرىكىگە ئازراق ئاراملىق بەرگەندەك قىلدى . ئۇ ئېغىزىنى چوڭ ئاچقىنىچە تولدۇرۇپ نەپەس ئېلىپ ، ئاشۇ يالغۇز ئاياغ يول بىلەن جاھاننىڭ ئۇ تەرىپىگە چىقىپ كەتمەكچى بولغاندەك تېز ــ تېز مېڭىشقا باشلىدى.

مەھەللە تەرەپتىن خورازلارنىڭ بەس ــ بەستە چىللىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

«ئاۋۇ بوم ئاۋاز، ــــ دەپ ئويلىدى داۋۇت مەيچى ئەتراپتىن كېلىۋاتقان بۇ ئاۋازلارنى تونۇپ باقماقچى بولغاندەك، ــــ تالىق ئاخۇننىڭ چار خورىزى شۇ ، كاساپەت ، ئۆتكەن يىلقى ئەلنەغمىدە قاسىم مىراپنىڭ مىڭ كويلۇق داڭلىق خورىزىنىڭ ۋەتۆرىكىنى چىقىرىۋەتكەنىدى . ھە ، ماۋۇ يىغلىغاندەك چىققىنى مەسۇمخان يوبدانىنىڭ مىكىجىن خورىزى شۇ . ھە ، ئۇياقتىن كېلىۋاتقىنى ئابدۇغوپۇر قارىنىڭ ئالتۇن پەيلىك ئەنجان خورىزى . كاساپەتنىڭ پەيلى يامان ، خۇددى ئىگىسىدەكلا ئادەمنى چوقۇشقا تەييار تۇرىدۇ...»

ئۇ مەھەللە ئاسمىنىدا ياڭرىغان مىڭلارچە خوراز ئۈنىنى بىر ھازا پەرق ئېتىپ كۆردى . ئەمما بۇ ئۇرۇنۇشلىرىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى قايغۇ تۇمانلىرىنى تارقىتالمىدى . نېمىلا قىلسۇن ، قانداق ئويلىسۇن ، ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ھۇۋۇلداپ تۇرغان بىر مۇدھىش سوغۇقلۇق ، تىكەندەك يالغۇزلۇق ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشقا بولغان چارىسىزلىك ھۆكۈم سۈرەتتى . ئۇ ئاشۇ روھىي ھالەتتىن مەڭگۈ قۇتۇلالمايدىغاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاشۇ كۈنى قىزى بىلەن خوتۇنىنىڭ جاۋاب بېرىش قىيىن بولغان سوئاللىق كۆزلىرى چەمچەقلاپ تۇرغاندەك بىلىنەتتى ، «بۇ ئىشنى سىلە قىلدىلىمۇ؟» دېگەن سوئال ھېلىھەم ئۇنىڭ ئوت بولۇپ كۆيۈۋاتقان يۈرىكىنى ئامبۇردا قىسقاندەك ئازابلايتتى.

ئەھلىمەھەللە ئۇياقتا تۇرسۇن ، بىر ئۆيدىكى ئادەمنىڭ ئىشەنچىسىدىن قېلىشمۇ قورقۇنچلۇق بىر ئىشتە! ئاشۇ كۈندىن بۇيان ئۇ ئايالىنىڭ گەپ ــ سۆزلىرىدە تاغدەك ئېغىر بىر ۋەزىننى بايقاپ قالدى . ئەكسىچە ئۆزىنىڭ بىر باش پىيازچىلىكمۇ قەدرى قالمىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى . ئۇ ھەر قېتىم ئايالىنىڭ كۆزىگە قارىغىنىدا ، ئۆزىنىڭ قانچىلىك پەسلىشىپ كەتكەنلىكىنى سېزىۋالاتتى .

كىچىككىنە سودىنى دەپ قىلىپ قويغان قارا يۈزلۈكىنى ئويلىسا ئۆزىنى قويغۇدەك يەر تاپالمايلا قالاتتى.

داۋۇت مەيچى تەلپىكىنى قولىغا ئالدى. سۈتتەك ئاي نۇرىدا ئۇنىڭ بېشىدىن ئىسسىق هور كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى. ئۇ ئاشۇ سوغۇق يولدا قەددىنى بارغانسېرى ئىتتىكلىتىپ، قانداقتۇر بىر ئىشقا ئۈلگۈرۈپ بارمىسا بولمايدىغاندەك كېتىپ باراتتى.

خورازلارنىڭ ئىككىنچى قېتىم چىللىغان ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. بۇ چاغدا زېمىن ئەڭ قاتتىق ئۇيقۇسىنى باشلىۋەتكەنىدى. ئەتراپتىن خۇددى بەسلەشكەندەك چىللىشىۋاتقان خورازلارنىڭ ئاۋازىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ھەممە يەر گۆرىستان جىملىقىغا چۆمگەنىدى. ئاشۇ ئۆلۈمگە تەڭ قاتتىق ئۇيقۇدىن ئويغىتىش ئۈچۈن خورازلار ئاۋۋالقىدىنمۇ بەكرەك كۈچەۋاتقاندەك، جەھلى بىلەن چىللىماقتا ئىدى!

ھېرىپ جۇلقى چىققان داۋۇت مەيچى ئاستا كەينىگە ياندى. ئۇ ئەمدى قايتىپ بارمىسا ئايالى ۋە قىزىنىڭ يولغا قاراپ تىك ئولتۇرىدىغانلىقىنى يادىغا ئالغانىدى. «بىرىمىزنىڭ ۋىجدان ئازابىدىن قىينالغىنىمىزمۇ يېتەر» دەپ ئويلىدى داۋۇت مەيچى خۇرسىنغان ھالدا. ئۇ قېنىپ بىر يىغلىۋالغىنى ئۈچۈن كۆڭلىدىكى ئازابلىرىدىن بىرئاز يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئۇزۇندىن بېرى ياش تۆكۈپ باقمىغان كۆزلەر روشەنلىشىپ، ھەممە نەرسىنى شۇنداق ئېنىق كۆرۈۋاتقاندەك ئىدى.

قاينۇق مەھەللىسى يېڭى بىر تاڭنى كۈتۈۋېلىش ئالدىدا تۇراتتى. شەرق ئاسمىنى بارا ـ بارا سۇزۇلۇپ، بېلىقنىڭ قورسىقىدەك ئاقىرىشقا باشلىغانىدى. داۋۇت مەيچى ئۆزىنىڭ قانچىلىك ماڭغىنىنى، نەلەرگە بارغىنىنى سەزمىگەن ھالدا مەھەللىگە كىرىپ كەلگەندە، قاينۇق ئاسمىنىدا بارات مەزىنىنىڭ ئۇيقۇلۇق ھالدىكى مۇڭلۇق ئەزان ساداسى ياڭراشقا باشلىدى.

ئۇ ھويلىسى ئالدىغا كەلگىنىدە قانداقتۇر بىر كېلىشمەسلىكنى سەزگەندەك، يۈرىكى جىغغىدە قىلىپ تۇرۇپلا قالدى. چۈنكى، قازناق تەرەپتىن ئايالىنىڭ ئەللەي ناخشىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان يىغا ئاۋازى ئاڭلانماقتا ئىدى. ئۇ خۇددى قىزى كىچىك ۋاقىتلاردا ئۇنى ئۇخلىتىش ئۈچۈن ئەللەي ناخشىسى ئوقۇپ بېرىۋاتقاندەك مۇڭلىنىپ، قوشاق قېتىپ يىغلىماقتا ئىدى. يىغىدىن ئاۋازى پۇتۇپ كەتكەن ئايالىنىڭ ئۈنى خىرقىراپ چىقاتتى.

ئۇ تەلپەكنى چۆرۈپ قەيەرگىدۇر تاشلىغاندىن كېيىن، ئۆزىنى قازناققا ئاتتى. كۆردىكى، گۈلجامال قازناق سۇپىسىدا سوزۇلۇپ ياتاتتى. ئۇنىڭ يۈزىگە بىر ئاق ياغلىق يېپىپ قويۇلغانىدى. ئانا قىزىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ھازا ئاچماقتا ئىدى.

— نى... نېمە بولدى؟ — جەھلى بىلەن ۋارقىرىدى داۋۇت مەيچى. ئەمما ئۇنىڭ سوئالىغا ئايالىدىن جاۋاب بولمىدى. ئايال ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا يىغلايتتى.

ئون گۈلۈڭنىڭ بىرى ئېچىلماي قىزىم،
بوران سوققان چېچەكتەك توزۇدۇڭمۇ قىزىم.
مەن بىچارىنى نېمە بولسۇن دېدىڭ قىزىم،
مەيچى داداڭدىن تويدۇڭمۇ قىزىم،
يۇندىكەش ئاناڭدىن تويدۇڭمۇ قىزىم.
بۇ دۇنيانىڭ خورلۇقىدىن قىزىم،
ئۇ دۇنيانىڭ خوۋلىقىنى ئىستىدىڭمۇ قىزىم...

ئانىنىڭ يىغىسى ئېچىنىشلىق، بەكمۇ ئېچىنىشلىق ئىدى. ئۇنىڭ ھازا قوشىقىدا بىر دەھشەتلىك پاجىئە تولۇق ئەكس ئەتكەنىدى. داۋۇت مەيچىنىڭ يالغۇز يېگانىلىقى، ھاياتقا بولغان ئوتتەك مۇھەببىتى ۋە تۇرمۇشقا بولغان چەكسىز چۈشكۈنلىكى ئىپادىلىنەتتى. بۇ ھازا قوشىقىغا ئۇنىڭ مۇشۇ ئاخشام قاينۇق ئەتراپىدا كېزىپ يۈرۈپ ئويلىغان ھەممىۋا ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرى مۇجەسسەم ئىدى!

ئۇ ئاستا بېرىپ قىزىنىڭ يۈزىدىكى ياغلىقنى كۆتۈردى. لامپۇچكىنىڭ يورۇقىدا ئۇنىڭ ئاق خەسىدەك تاتىراڭغۇ يۈزلىرى پارقىرىدى، ئۆرۈكسىز چاچلىرى سامان تەكىي ئەتراپىدا سويلاپ تۇراتتى. ئۇ كۆزلىرىنى چىڭ يۇمغىنىچە ئۇيقۇغا كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئاشۇ كۆزلەرنىڭ مەڭگۈلۈككە يۇمۇلغىنىغا ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى.

— نېمە بولدى؟ نېمە ئىش بۇ؟ قىزىمىز قانداقسىگە... — ئۇ خوتۇنىدىن يېنىش ـ يېنىشلاپ سورىدى. ئەمما ئايالىنىڭ قۇلىقى گاس بولۇپ، كۆزى كۆرمىگەندەك، ئالدىدا بىرنېمىلەرنى سوراۋاتقان ئېرىنىمۇ كۆرمىدى، نېمە دېگەنلىكىنىمۇ ئاڭلىمىدى. ئۇ بارغانسېرى ئېزىلىپ، بوغۇلۇپ يىغلىماقتا ئىدى.

تاڭ ئاتتى. قاينۇقلۇقلار يېڭى بىر كۈننى كۈتۈۋالدى. ئوقەتچىلەر ئاۋۋالقىدەك غالتەك ھارۋىلىرىنى غىچىرلىتىپ بازارغا مېڭىشتى. ئۇلار داۋۇت مەيچىنىڭ ئۆيىدىكى ھازىنى ئاڭلىمىغاندەك ئىدى. مەھەللىدە ئىتلار ھاۋشۇپ، ئېشەكلەر جەھلى بىلەن ھاڭرىشاتتى. ئايروپىلاندەك گۈرۈلدەپ، مەھەللىنى بېشىغا كىيىدىغان موتسىكلىتلارمۇ رىۋانىغا كەلگەنىدى.

داۋۇت مەيچىنىڭ كۆزلىرىدىن بىر تېمىممۇ ياش چىقمىدى. چۈنكى، ئۇ يىغلايدىغان يىغىسىنى كېچىچە پۇخادىن چىققۇدەك يىغلىۋالغانىدى. تۇيۇقسىز كەلگەن

بۇ پاجىئە ئۇنىڭغا چىدىغۇسىز قاتتىق زەربە بولدى . ئۇ شۇ تۇرقىدا قانداق قىلىشنى بىلمەي ئولتۇرۇپ كەتتى . ئىلگىرىلەردە بىر ئۆيدە مۇسىبەت بولسا ھەممەيلەن يوقلاپ كىرىپ ، ئاخىرەتلىك ئىشلارنى قول - قولدىن تالىشىپ قىلىشاتتى . ھازىدارغا يىغلاپ ھازا ئىچىشتىن بۆلەك ھېچقانداق ئىش قالدۇرۇلمايتتى . مانا ، تاڭ ئېتىپ كۈن خېلىلا بىر يەرگە بارغان بولسىمۇ ، داۋۇت مەيچىنىڭ ئۆيىگە ھېچكىم پەتىلەپ كىرمىدى . قىزىنىڭ بېشىدا خۇددى ياغاچتىن يونۇپ ياسالغان قونچاقتەك ئولتۇرغان داۋۇت مەيچى يالغۇزلۇقنىڭ ، غېرىبلىقنىڭ ئاچچىق شارابىنى يەنە بىر قېتىم تويغۇدەك ئىچتى . دۇنيادا ئادەم بالىسى ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئېغىر كۈن بولماس! ئۆلۈپ ياتقان قىزىنىڭ نامىزىنى چۈشۈرگۈدەكمۇ ئادەمنىڭ چىقماسلىقى ئۇنى بەكلا تۈگەشتۈرۈۋەتكەنىدى.

كۈن چۈش بولدى . بۇ ئۆيگە قاينۇقلۇقلاردىن ھېچكىم كىرىپ قويمىدى . ئانىنىڭ يىغىدىن ئاۋازى پۈتۈپ كەتكەنىدى . داۋۇت مەيچىمۇ قىزىنىڭ بېشىدا مۈردىدەكلا قېتىپ ئولتۇراتتى . ئىككى گەۋدە — ھەسرەتلىك ياش تۆكۈۋاتقان ئانا ، پۇشايمان گۈلخىنىدا چارسلاپ كۆيۈۋاتقان ئاتا — بىر - بىرىگە قاراپ باش چايقىشاتتى . قىيامەتكە تەڭ بۇ ئېغىر كۈننىڭ ئۆز بېشىغا كەلگەنلىكىگە ئۇلارنىڭ زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى . ئەمما بۇ كۈن راستلا ئۇلارغا قۇچاق ئاچقانىدى.

بىر چاغدا بوسۇغىدا ئىككى گەۋدە پەيدا بولدى . داۋۇت مەيچى بىلەن ئايالى ئىشىك تەرەپكە قاراپ ، ئۆز كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى . ئىشىكتىن كاملجان بىلەن قارىلىق كىيىم كىيگەن ئايالى پەتىلەپ كىرگەنىدى . تەنھالىق ، غېرىبلىق ئىسكەنجىسىدە قىينىلىپ ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يەۋاتقان داۋۇت مەيچى ئەر - خوتۇن بۇ ئاددىي كۆلبىسىگە قوشنىسى كاملجانلار ئەمەس ، خۇددى خىزىر كەلگەندەك خۇشال بولدى . كاملجاننىڭ ئايالى ئېچىنىشلىق يىغا سالغىنىچە داۋۇت مەيچىنىڭ ئايالىنى قۇچاقلىدى . ئىككى ئانا قايتىدىن ئېزىلىپ ، ھەسرەتلىك يىغىسىنى باشلىۋەتتى . كاملجان ئاستا كېلىپ داۋۇت مەيچىنى قۇچاقلىدى . دەل شۇ چاغدا داۋۇت مەيچىنىڭ چۆيۈندەك قېتىپ كەتكەن قەلبى شۇرىدە ئېرىپ ، ئۇ يەردىن قاسراققا ئوخشايدىغان بىر نەرسە سويۇلۇپ چۈشكەندەك بولدى . ئۇ كاملجاننى قۇچاقلاپ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتى . ئۇنىڭ بۇ يىغىسىنى قىزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئېچىنىپ يىغلاۋاتامدۇ ياكى ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا ئېچىنىپ يىغلاۋاتامدۇ ، بىلگىلى بولمايتتى.

— قانداقىسىگە... قانداقىسىگە ساپ - ساق بىر قىز ئۆلۈپ قالدى؟ — سورىدى كاملجاننىڭ ئايالى ئېسەدەپ تۇرۇپ، — تېخى تۈنۈگۈنلا ئۇنى كۆرگەندەك قىلغانىدىمغۇ؟ ئەجەب بىر...

— نېمىسىنى سورايلا قوشنام، — ئايال ئۆكسۈپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى، — ئاخشام ماۋۇ توڭغۇز پۈشتى «سىرتنى ئايلىنىپ كېلىمەن» دەپ يەر يۈتكەندەكلا يوقاپ كەتتى ، بىر چاغ بولغاندا گەۋدىلىك ، قىزىل كۆز بىر ئوغرى مەيزاپ ئىچكىلى كەپتۇ ، ئازراق ئىچىپ كەلگەنمىدىكىن ، لەيلەپ بىر ئىزىدا تۇرالماي قالغانىكەن . ئۆيدە ئەر كىشى بولمىغاندىكىن «مەيزاپ يوق» دەپ تۇرۇۋالدۇق . ئەمما ئۇ كەتكىلى ئۇنىماي ئۆيگە كىرىۋالدى . ئاخىر بولماي «مەيلىلا ، ئىچسە بىكارغا ئىچمەس ، شۇ ئېشەك سۈيدۈكىدىن ئازراق ئىچىپ لولىسىدىكى ئوت ئۆچسە كېتىپ قالار» دەپتىمەن . ئۇ دەيۈزنىڭ ئاللىقاچان قىزىمغا كۆز تاشلىغىنىنى مەن نەدىن بىلەي؟ «بورىچى ھالۋىچى بولسا كۆزىنى چاپاق بېسىپتۇ» دېگىنى شۇ ئىكەن ، ئوخشىتالمىغان بۇ تىجارەتنى دەپ بېشىڭغا چىقتىمغۇ قىزىم ، ۋاي قىزىم ، تاتلىق قىزىم...

— كېيىنچۇ؟ — ئالدىراپ سورىدى داۋۇت مەيچى پوتلىسىنى ئېقىتىپ تۇرۇپ.

— كېيىن ، كېيىن ئۇ ھارامزادە ماڭا ئۇنى - بۇنى بۇيرۇدى ، يېتىشىپ بولالماي قىزىمنى ياردەمگە چاقىرىپتىمەن . بىر چاغدا توخۇ قورىدىقى قورۇۋاتسام قىزىمنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلدى . يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ يۈگۈرۈپ چىقسام قازناقنىڭ ئىشىكىنى ئىچىدىن ئېتىۋاپتۇ . قىزىمنىڭ نالىسى... مېنى چاقىرىشلىرى ، يىغلاپ يېلىنىشلىرى... نېمە قىلارىمنى بىلمەي ئۆينىڭ ئىچىدە بىرنەچچىنى پىرقىرىدىم . ئىشىكنى ھەرقانچە تېپىپمۇ ، مۇشتلاپمۇ زادىلا ئاچالمىدىم . ئاخىر بۇ يارامسىزنى ئىزلەپ سىرتقا يۈگۈردۈم . دىڭىلداپ يۈرۈپ كارنىيىم يىرتىلغۇچە ۋارقىراپ قىچقاردىم . قاينۇقنىڭ كوچىلىرىنى قېزىۋەتتىم ، يەردىمۇ ، ئاسماندىمۇ يوق . بىر چاغدا قايتىپ كىرسەم ئۇ دەيۈز قۇيرۇقىنى خادا قىپتۇ ، قىزىم نومۇسقا چىدىماي ئۆزىنى ئېسىۋاپتۇ... ۋاي قىزىم ، سېنىڭ بېشىڭغا بىز چىقتۇق قىزىم . ئاناڭ ئۆلسۇن قىزىم ، داداڭنى يەر يۇتسۇن قىزىم...

— بۇ ئەسلىدە ئاشۇ نائەھلىنىڭ قىلغان ئىشىكەن - دە، — كاملجان يەرگە قارىغىنىچە پەس ئاۋازدا سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئۇ ئاخشام بىزنىڭكىگە كەپتىكەن ، ئىشىكنى خېلىلا قاققان بولسىمۇ ئاچمىغانىدىم ، چۈنكى مەن ئاللىقاچان بۇ ئىشتىن قول يۇيۇۋەتكەن - دە.

— كىم ئۇ؟ — داۋۇت مەيچى ئىتتىكلا سورىدى.

— ھېلىقى پور كۆتەك شۇ.

بۇنى ئاڭلاپ داۋۇت مەيچىنىڭ چىشلىرى غۇچۇرلىدى ،

كۆز ياشلىرى يامغۇردەك قۇيۇلدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆزىنى كونا چاپاندەك چۆرۈپ ئاتقان ئاشۇ پور كۆتەكنىڭ ھەجىيىپ تۇرغان چىرايى قايتىدىن پەيدا بولدى . ئۇ مۇشتلىرىنى تۈگكىنىچە ئورنىدىن تۇردى . كامىلجان

ئۇنىڭ نىمە ئويلاۋاتقىنىنى چۈشەنگەندەك كاپىدە بىلىكىنى تۇتۇۋالدى.

— ئاچچىقىنىڭ كەينىگە كىرمەيلى داۋۇتاخۇن ، سورىقىنى ھۆكۈمەت قىلىدىغان ئىش بۇ ، ئۇ ھايۋان قانات چىقىرىپمۇ ئۇچۇپ كېتەلمەيدۇ . ئەڭ ياخشىسى ، مېيىتنى يەرلىككە قويۇشنىڭ ئامالىنى قىلايلى ، راست گەپنى قىلسام ، ھەر ئىككىمىز بۇ يەردىكىلەرنىڭ غەزىپىگە ، قارغىشىغا كەتكەن ئادەملەرمىز . شۇڭا بۇ پالاكەتلەردىن قۇتۇلمىقىمىز ئاسان ئەمەس . ئۆتكەنگە سالاۋات ، مەن چىقىپ ئابلىز قارىنى ئىزدەپ باقاي ، بالىنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈشكىمۇ ئادەم كېرەكتە . قالدىسىنى بار مەسلىھەت بىلەن بىر ئىش قىلارمىز...

كامىلجان ھەممەيلەنگە تەكشى بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ، بېشىنى سالغىنىچە ئاستا سىرتقا ماڭدى.

قاينۇقنىڭ بۇ يىلقى قىشى ھەرقانداق بىر يىلدىكىگە زادىلا ئوخشىماي قالدى . كۈندۈزلىرى ھارارەتسىز قۇياش دۈشمەننىڭ كۆلكىسىدەك ئاندا - مۇندا جىلمىيىپ تۇرغان بىلەن سوغۇق شۇنچىلىك قاتتىق ئىدىكى ، تاڭ - تاڭ مۇزلىغان يەرنىڭ بىرقات ئېتى يېرىلىپ ، چۆيۈندەك قېتىپ كەتكەنىدى . كۈننىڭ پېشىنگە بېرىپ قالغىنىغا باقماي كوچىلاردا ئادەم شالاڭ ئىدى . مۇزلىغىنىدىن تۈكلىرى پاخپىيىپ ، قۇيرۇقى چات ئارىسىغا قىستۇرۇلغان لالما ئىتلار كوچىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدە بىرنېمىلەرنى تىمىسقىلاپ يۈرۈشەتتى . بىر پۇتىنى تۈكلىرى ئارىسىغا يوشۇرۇپ ، بىر پۇتىدا يەر دەسسەپ تۇرغان خورازلار ئۇيقۇغا كەتكەندەك كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىشقانىدى . سوغۇقنىڭ شۇنچە قاتتىق بولۇشىغا قارىماي تېخىچە تۈنجى قار ياغمىغانىدى . «قارنىڭ ياغماسلىقى ئاپەتتىن بېشارەت» دېيىشەتتى كونىلار . ئەمما قانداق ئاپەتنىڭ يېتىپ كېلىشىنى ھېچكىم بىلمەيتتى . قاينۇقلۇقلار داۋۇت مەيچىنىڭ ئۆيىدە يۈز بەرگەن پاجىئەنى ئاڭلىغىنىدا ، ھەممە بالا - قازانىڭ شۇنىڭ بىلەن كېتىشىنى ئۈمىد قىلغاندەك بىر تۈيغۇدا ئېغىر تىنىشتى.

— خۇدانىڭ ئارغامچىسى ئۇزۇن، — دېيىشەتتى قاينۇقلۇقلار بىر يەرگە كەلگەندە، — «قىلغىنىڭغا يارىشا دارامەت ئالىسەن» دەيدىغان گەپ بار . داۋۇت مەيچى قاينۇقتا ئەمەس ، بالىسىغا قىلدى . ئەمدى كېلىپ شۇنىڭ جازاسىنى تارتىۋاتىدۇ.

— قاينۇقتا تارىختىن بېرى ئازدۇر - كۆپتۇر شىشە - قاپاق مۇڭداشلىرى بولغان بىلەن ، ئاتام زامانىسىدىن باشلاپ ھېچكىم مۇنداق شەرمەندە ئىشنى قىلىپ باقمىغان ، مانا ، داۋۇت مەيچى باشلاپ ، كامىل تورغاي دوراپ كۆرۈۋىدى ، خۇدا ئۇرۇپ ئەسلى - ۋەسلىدىن ئايرىلىپ ، بۆرىنى - قۇلىقىغىچە تويدى . ئىبرەت ئاللى جامائەت...

7

ھەممە جىمىدى . كىشىلەر سۆزلەپ ھاردى؛ ئەتراپ يەنە تىنجىپ قالدى . قاۋاپ ھارغان ئىتلار كاتىكىگە كىرىپ كېتىشتى . ۋاقىتسىز چىللاپ ئالەمنى مالەم قىلغان خورازلار مېكىيان قوغلاش بىلەن ئاۋارە ئىدى . قاينۇقنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرى بېسىقىپ ، قىشنىڭ ئۇزۇن تۈنلىرى ، بەرىكەتسىز كۈنلىرى بىر قېلىپتا جىمجىتقىنە داۋاملاشماقتا ئىدى . ئارقا - ئارقىدىن ۋەيران بولغان ئىككى ئائىلە ئاشۇ مۇدھىش سوغۇق ئىچىدە ئوت - بوغۇزسىز دۈگدەرەپ ياتقان قېرى كالىدەك ھالىدىن كەتكەنىدى.

داۋۇت مەيچىنىڭ قازىنىقى ئىنتايىن سوغۇق ئىدى . ئوت يېقىلغان ئۆينىڭ ئىچىدە بوران ھۇۋلايتتى . ئاشۇ مۇسىبەتتىن كېيىن ئورۇن تۇرۇپ يېتىپ قالغان بىچارە ئايال پەقەتلا ئۆرە بولالمىدى . ئۇ مازلىرى تىتىلىپ كەتكەن

كونا يوتقان ئىچىدە تىنماي يۆتىلىپ ـ خىرقىراپ ياتاتتى. ئۇنىڭ بىرنەرسە يېگۈدەك، داۋۇت مەيچىگە ئۇنى ـ بۇنى دېگۈدەك ھەپىلىسى قالمىغانىدى. قىزىنىڭ جەستى ئىككى كۈن ساقلىنىپ، ھېچبىر قەدىر ـ قىممەتسىزلا، خۇددى بىر ئىشەك تاپىسىدەك كۆمۈپ قويۇلۇشى ئۇنىڭغا بەكمۇ ئېغىر كەلگەنىدى. ھەمىشە كۈلۈپ يۈرىدىغان بۇ خۇش پېئىل قىزنىڭ ئۇن گۈلنىڭ بىرى ئېچىلماي تۇرۇپ ھەش ـ پەش دېگۈچە قارا تۇپراقنىڭ ئاستىغا كىرىپ كېتىشى ئۇنىڭغا بىر قورقۇنچلۇق چۈشتەكلا بىلىنەتتى. شۇنداق، ئۇ مەڭگۈ ئويغانغىلى بولمايدىغان ئەڭ قورقۇنچلۇق چۈش ـــ ئۆلۈم ئىدى...

داۋۇت مەيچى ئاستا ھويلىغا چىقىپ، ھۇۋۇلداپ قالغان ئېغىلنىڭ ئالدىدىن بىر قۇچاق قوناق پاسىرى كۆتۈرۈپ كىردى ـ دە، مانتا ئوچاققا تاشلاپ سەرەڭگە ياقتى. لاپ قىلىپ يانغان قۇرۇق پاسار قويۇق ئىس چىقىرىپ تۈتەپ كۆيۈشكە باشلىدى. ئەمما، «پاسار چوغى تۈتامسىز يىگىتكە ئوخشايدۇ» دېيىشىدۇ كونىلار. لاپپىدە ئوت ئالغان ئوت ـ خەس تۈزۈك ئىسسىق بەرمەيلا، ئۇنىڭ بارلىق ئۈمىد ـ ئارزۇلىرىغا ئوخشاش كۈلگە ئايلاندى.

كۈنلەر ئۆتمەكتە. كۈچلۈك بوراندا كۆتۈرۈلگەن دېڭىز ئۆركىشىدەك قاتمۇ قات كەلگەن دەرد ـ ئەلەملەردىن داۋۇت مەيچىنىڭ چاچ ـ ساقىلى ئاق رەڭدە بوياتقاندەكلا تامام ئاقىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ بېلى مۈكچەيدى. كۆزلىرىنىڭ نۇرى قاچتى. پۇت ـ قوللىرى قورايدەك قېتىپ، ماغدۇرسىزلىقتىن كۆز شاملى سوققان ياپراقتەك تىترىدى. ئۇ شۇ تۇرقىدا يەتمىش ـ سەكسەن يىل ياشىغان بوۋايغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ھاياتتىن كۈتىدىغان ھېچقانداق ئارزۇلىرىمۇ يوق! خۇدانىڭ ئامانىتىنى بالدۇرراق ئېلىشىنى كۈتۈپ ياتقىنى ياتقانىدى. ئۇ بۇ دۇنياغا ئورۇنسىز تۇغۇلۇپ قالغان بوۋاققا ئوخشاش، مەھەللىدىكىلەر تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن. قاينۇقلۇقلار بۇ يەردە ئەزەلدىن بۇنداق بىر ئادەملەر ياشاپ باقمىغاندەك، ئۇلارنى ئۇنتۇپ كېتىشكەنىدى. پەقەت كۈن ئارىلاپ بۇ ئۆيگە كامىلجان بېشىنى تىقىپ قوياتتى. ئايالى تاماق سۇناتتى. بىردەم ـ يېرىمدەم مۇڭدىشىپ چىقىپ كېتەتتى.

بەكمۇ ئۇزۇن بىلىنگەن قىش پەسلى ئاخىرلىشىپ، ئەتراپتىن باھار ھىدى كېلىشكە باشلىغان بىر كۈنى، داۋۇت مەيچىنىڭمۇ ئايالى كۆز يۇمدى. ئۇنىڭ نومۇس كۈچى مەھكەم بوغقان بوغۇزىدىن ئاخىرقى نەپەسى شەپىسىزلا ئۆتۈپ كەتتى. تەقدىر ـ قىسمەتنىڭ ئاللىقاچان شۇنداق بەلگىلىنىپ بولغانلىقىغا شەكسىز ئىشەنگەن داۋۇت مەيچى تەقدىرگە تەن بەردى. ئۇ بىر تامچىمۇ ياش چىقمىغان نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن ئۆزىگە قىرىق يىل ھەمراھ بولغان ئايالىنىڭ چېھرىگە ئاخىرقى قېتىم نەزەر تاشلىغىنىدا، يۈرىكىنىڭ قات ـ قېتى يېرتىلىپ قانىغاندەك، ئەمدى بۇ دۇنيادا ئۆزىگە ھەمراھ بولىدىغان بىرمۇ ئادەم قالمىغاندەك بىلىندى. كىشىلەرنىڭ بەكمۇ رەھىمسىزلىشىپ، بىر ـ بىرىنىڭ ئۆلەر ـ تىرىلىشى بىلەنمۇ كارى بولمىغۇدەك ھالغا يەتكىنىنى، مېھرى ـ ۋاپانىڭ كۆتۈرۈلۈپ دۇنيانىڭ نەقەدەر باغرى تاش بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئويلىغىنىدا، ئايالىنىڭ ئۆزىدىن بۇرۇنراق ھايات خورلۇقلىرىدىن قۇتۇلغىنىغا خۇش بولدى.

قاينۇققا باھار پەسلى شەپىسىزلا كىرىپ كەلمەكتە ئىدى. ئەتراپ خىلىلا ئىللىپ قالغان، قىشچە توڭ تېزەكتەك قېتىپ كەتكەن قۇشلارنىڭ پۇت ـ قولىغا جان كىرىشكە باشلىغان بىر كۈنى داۋۇت مەيچى ئاتا ـ ئانىسىدىن مىراس قالغان، چۈپۈرىدىن توقۇلغان ئالا خورجۇننى مۈرىسىگە تاشلاپ ئۆيىدىن چىقتى. ئۇ نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن ئەتراپقا بىر پەس قارىغاندىن كېيىن، ئىشىككە ـــ ياق، ھاياتتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن قەلبىگە قوش مۇشتەك كېلىدىغان يوغان قارا قۇلۇپنى سالدى ـ دە، بازارغا قاراپ ماڭدى.

ـــ خۇدا رەھمىتى، ئىمان پاكلىقى ئۈچۈن سەدىقە تىلەيمەن، سەدىقە بالانى يەر، توۋا گۇناھنى... توۋا قىلىڭ جامائەت، بىلىپ ـ بىلمەي قىلىپ سالغان گۇناھلىرىڭىز ئۈچۈن توۋا قىلىڭ، سەدىقە بالانى يەر، توۋا گۇناھنى، خۇدا يولىدا سەدىقە تىلەيمەن...

كوچا ـ كويلاردا، ئايماق ـ مەھەللىلەردە، مازار ـ ماشايىقلاردا تولىمۇ مىسكىن، چۆل تورغىيىنىڭ سەھەر پەيتىدىكى چۇ ـ چۇلىرىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ ئاۋاز پات ـ پات ئاڭلىنىپ قالاتتى.

چەكسىز پۇشايمان، كۆتۈرۈپ قويغۇسىز ھەسرەت ـ نادامەتلەر چوڭقۇر سىڭگەن بۇ جۇدالىق ناخشىسى داۋۇت مەيچىنىڭ تىلىم ـ تىلىم بولغان يۈرەك قېتىدىن فونتاندەك ئېتىلىپ چىقاتتى...

مەھەللە تىنجىپ قالدى، ئەتىسى ـ ئاخشىمى قاينۇق ئاسمىنىدا ئاڭلىنىدىغان مەستلەرنىڭ ئالتاغىل ناخشىلىرى، بىر ـ بىرىنى تىللىشىپ، ياقا سىقىشىپ ۋارقىراشلىرى ئاڭلانمايتتى. مەھەللىدىكىلەر ئۆز تىرىكچىلىكىنىڭ غېمىدە يۈرۈشەتتى. ھەر كۈنى غالتەكلىرىنى پەدىگە كەلمىگەن سۇنايدەك غىچىرلىتىپ بازارغا مېڭىشقان قاينۇقنىڭ ئۇششاق تىجارەتچىلىرى داتلىشىپ كەتكەن قارا قۇلۇپ، ئولتۇرۇشۇپ بارغانسېرى يەر تەكتىگە چۆكۈۋاتقاندەك كۆرۈنىدىغان ئەسكى تاملارغا پەرۋاسىزلا قاراپ قويۇشاتتى.

بۇ يەردە ھايات ھالىدىن كەتكەندەك تولىمۇ ئېغىر سۈكۈت ئىچىدە داۋام قىلماقتا ئىدى...

تەھرىرلىگۈچى: **ئەكبەر سالىھ**

لىرىكىلار

مۇختار بۇغرا

سۆيگۈ تومارى

كار قىلمىدى سۆيگۈ تۇمارى ،
پالاكەتكە يولۇقتۇم ئۇدا .
پەيت قاچتى، بەخت قاچمىسۇن ،
پاناھىڭدا ساقلىغىن خۇدا .

سوۋغا قىپسەن بوغۇلغان ناخشا ،
تۇمار ئەمەس ، بىر بويۇنتۇرۇق .
بۆرىكىستان دېگىنىڭ يالغان ،
سۆيگۈمىزنىڭ يىلتىزى قورۇق .

تۇمار، بەخت، بۆرەك دېگەنلەر ،
ئۈزۈل ـ كېسىل ھالاكەت بولۇش .
قاقشال پىكرىم مېغىزلانغاندا ،
قىڭغىر كۆيلەر كەلدى تۇشمۇ تۇش .

بۇ ھايات

بۇ ھايات چىرايلىق سىرلانغان بۆشۈك ،
لېكىن، ياغىچىنى يەپ كەتكەن قۇرت .
بۇ ھايات تېپىتىنچ ھىندى ئوكيانىدۇر ،
جەنۇبىي ئاسىيانى باسقان ئۇشتۇمتۇت .

بۇ ھايات ياشلىققا قارا خاتىمە ،
گاھىدا كۆرۈنەر ئاق يولنىڭ ئۇچى .
بۇ ھايات گاھىدا غۇلجا ھەسلى ،
گاھىدا تەرلەتكەن يەكەننىڭ مۇچى .

بۇ ھايات كېسەللىك يوشۇرۇنغان تەن ،
رەڭگارەڭ پۇراقلىق بىر دورىخانا .
بۇ ھايات مۇنتىزىم تاللا بازىرى ،
ئۇندا قالايمىقان قويۇلغان باھا .

بۇ ھايات تۇخۇمدىن تۆك ئۇندۇرگۇچى ،
چوكان قولىدىكى ھەم يەرلىك تۇخۇم .
بۇ ھايات ئۇنتۇلغان كلاسسىك شېئىر ،
ھەم بۇغرا يازمىغان يېپيېڭى بوغۇم .

ئويغانمىغان تال بويلۇقۇم

ئوپۇل ـ توپۇل قاچمىدى قىشمۇ ،
تۇرۇۋالدى ئاتتەك تىرەجەپ .
مەككارشامال چىقتى شەرقتىن ،
ئويغانمىدىڭ ئەي قىزچاق ئەجەب.

ھىلال ئايغا ئوسما قويىمامسەن؟
قاشلىرىڭدا قازاندەك سۈرمە .
سۈتتەك پۇراپ تۇرسا كوچەتلەر ،
بۇ نورۇزغا بېرىمىز نېمە؟

مۇگدەۋەردىڭ ئەي تال بويلۇقۇم ،
نېكەم ياغدى بۆرەك يامغۇرى .
بولىۋالساق ، كۆلەتتى كۆكمۇ ،
نەۋ باھارنىڭ بىر جۈپ ئۇيغۇرى .

بۆرەكسىمان كەتمەن

جان ـ تېنىمگە گۈزەل كېسەللىك ،
رودىپايدەك يېپيېشتى مانا .
يارەنلىرىم كەچكى قۇياشتەك ،
يىراقلاشتى ئاھ! ئاستاغىنا .

www.uyghurkitap.com

هىدلىدىم جۇپ تەڭگە چېچەكنى ،
ئورۇلغىنى ئازاب ئالمىسى .
قەرزدارمەن دوستلار كۆڭلىگە ،
بەندىلىكتىن قالدى كۆپ نېسى .

قىيالاردىن يىقىلغان قۇشمەن ،
بۆرىكىمگە تەگدى جۇت ـ ئۇشۇك .
سۆيۈپ تاشقۇن ئالاباغىر يار ،
قالدۇرغىنى كاسات تەۋەرۈك .

يەتتە كەتمەن توپىدىن باشقا ،
سۆيگۈمىزنىڭ قالمىدى دىرى .
سەندە تولۇق كۆكرەك ئۆركىشى ،
مەن بانكاڭنىڭ غېرىب شائىرى .

نابوت بولغان كېچە

پىتراپ كەتتى خىيالىم گويا ،
نازلىرىڭدىن ئۆركىگەن قۇشتەك .
چاۋىسىنى چىتقا يايدىغۇ ،
تاقىتى تاق بىر داترەڭ بۆرەك .

قىز يوقاتماي پاك قىزلىقىنى ،
قان يوقاتتى قىزلىلىقىنى .
ھۆزۈر ئەمەس ئاھ! كوزۇر ئۇچۇن ،
مەن ساقلايمەن قارا كېچىنى .

ئاۋارە ھايات

سەپەرگە چىقساق زاۋال ۋاقتىدا ،
ئاخىرەت سۇنۇقلىرى پۇتقا پاتىدۇ .
قەشقەرنىڭ خالتا كوچىلىرىدىن ،
چىقالماي چېتىگە باشلار قاتىدۇ .

بېكەت، تۇرالغۇ، نان تېپىپ يېيىش.. .
ئۆزى قايناپ تاشقان چۆگۈندۇر گويا .
بىرىمىز يول تاختىسى
بىرىمىز ھاياتقا ئېتىلغان ئوقيا .

پۇل ھەلەكچىلىكى، قاتلاڭ سۆيگۈ ،
ھايات باشاقلىرىنى پايخان قىلىدۇ .
پىلىسىراتتىن ئۆتكەن بولسىمۇ بۆرەك ،
ئۆكتەم ھاياتلىقنى ئارمان قىلىدۇ .

چىن دوستلۇق

مەريەم ئەھەت

بولمىغاندەك تاراقسىز سۇمبۇل چاچىنىڭ زىننىتى ،
بولماس ئىكەن ھاياتنىڭ چىن دوستلارسىز لەززىتى .
ۋىسال قۇچۇپ تەڭ كۈلگەن بىر مىنۇتمۇ يىلغا تەڭ ،
يەتمەس ئىكەن دوستلۇققا باشقىسىنىڭ قىممىتى .

كۆكتە قۇياش نۇر تۆكۈپ، ياشناتقاندەك ھاياتنى ،
دوستلىششتى چېچەكلەپ، سۆيۈندۈرەر دىللارنى .
تېپىلىسمۇ ئۆمۈردە تالاي تالاي ياخشى دوست ،
ساۋاقداشلىق رىشتى ھەم نۇرلاندۇرار يوللارنى .

ئانا تۇپراق باغاشلاپ، پەرۋىشلىگەن كۆچەتلەر ،
بوران ـ چاپقۇن، جۇدۇندا ئەگمەس ئىكەن قەددىنى .
گۈزەللىكنى پەقەتلا گۈزەل قەلب كۆرگەندەك ،
دوستقا سادىق يۈرەكلەر بىلەر دوستلۇق قەدرىنى .

بەزى دوستلار شۇنداقكى، گويا سۈزۈك تاغ سۈيى ،
ياشارتىدۇ مېھرىدە تالاي گىياھ، مايسىنى .
غەم ـ قايغۇدىن پۈكۈلسە سەۋرىنازدەك بەللىرىڭ ،
چىن دوستۇڭلا مەدەت بوپ ، ئۇنتۇلدۇرار زەخمىنى .

كېلىڭ دوستلار ئېيتايلى ، شۇ «ئايرىلىش كويى»نى
فونتان كەبى ئۇرغۇپ ئۇرغۇپ چىقسۇن يۈرەكلەرنىڭ تاشقىنى .
كەتسىمۇ گەر گۈل ياشلىق ھازىر بىزدىن يىراقلاپ ،
دوستلۇق بىلەن نۇرلانسۇن مۇشكۇل ھايات سەپىرى.

تەھرىرلىگۈچى: **پولات ھېۋزۇللا**

قىش بىلەن يازنىڭ ئارىلىقىدا

(ساياھەتنامە)

ئابدۇقادىر جالالىدىن

ــــ يا رەببىم دەپ ئىشىكتىن چىق ، كۆرمىشلىرىڭ نىيەت بولۇر.

ــــ ئانام ئاغزىدىن

مەكتىپىمىزنىڭ ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى 30 غا يېقىن ئادەمدىن بىر ئۆمەك تەشكىللەپ ، جەنۇبىي جۇڭگودىكى بىرقانچە شەھەرگە ــــ گۇاڭجۇ ، شېنجېن ، شياڭگاڭ ، ئاۋمىن ، جۇخەي قاتارلىق شەھەر ۋە رايونلارغا ساياھەتكە ئۇيۇشتۇردى . ئۆمەك ئەزالىرىنىڭ كۆپ قىسمى مەكتىپىمىزنىڭ مەمۇرىي خادىملىرى ۋە ئوقۇتقۇچىلىرىدىن ئىبارەت ئىدى . ئاز بىرقىسمى سىرتتىن قوشۇلغانىدى . شىنجاڭ غەربىي دىيار خەلقئارا ساياھەت شىركىتى بىزگە ئىگە بولۇپ ، 2004 ـ يىلى 15 ـ دېكابىر ئەتىگەن يولغا چىقتۇق . ئىشلار ۋە ئويلار ساياھەتنىڭ كۈن تەرتىپى بويىچە كۈندىلىك خاتىرە شەكلىدە يېزىلدى.

2004 ـ يىلى 15 ـ دېكابىر

ئۈرۈمچىدىن گۇاڭجۇغا بارىدىغان ئايروپىلان ئۈرۈمچى ۋاقتى 45 : 7 دە قوزغىلاتتى . بىز ئۈرۈمچى ۋاقتى سائەت 6:00 دە مەكتەپنىڭ ئالدى دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا يىغىلدۇق . ھاۋا سوغ ، ئەتراپ قاراڭغۇ ، جەنۇبىي ئىقلىمنىڭ ئىسسىق ھاۋاسىنى كۆزدە تۇتۇپ ، ئىچىمگە يېنىك كىيىنىپ ، تېشىمغا پەلتۇ كىيىۋالدىم . ئەلۋەتتە باشقىلارمۇ شۇنداق قىلىشقاندۇ . ساياھەت شىركىتىنىڭ ئاپتوبۇسى بىزنى ئايرودرومغا ئېلىپ ماڭدى ، ئىنستىتۇت ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ ئىككى خادىمى مىنىبۇسقا ئولتۇرۇپ بىزنى ئۇزاتقىلى چىقتى.

ھاۋا تۇمانلىق بولۇپ ، ئاپئاق قىرو باغلىغان دەرەخ شاخلىرى نېپىز مۇز تۇتقان ئاپتوبۇس دېرىزىسىدىن غۇۋا كۆرۈنەتتى . ئادەملەر دۈگدىيىشكەن ھالدا كوچا ئاپتوبۇسلىرىنىڭ بېكەتكە مېڭىشقا باشلىغانىدى . ئۈرۈمچىنىڭ جانغا تېگىدىغان بىر كۈنلۈك ئالدىراش تۇرمۇشى قەھرىتاننىڭ ئاچچىق سەھىرىدە ئۆز پايانىنى يېڭىشقا باشلىماقتا . كوچا چىراغلىرى جايىدىلا قېتىپ قالغان ، نۇرلارمۇ چىراغنى چۆرىدەپ ئۇيۇپ قالغان.

ئۈرۈمچى ئايرودرومىنىڭ ئالدىدا قايناپ كەتكەن ماشىنا چىراغلىرى ئويىنىشۋاتقان ماي قوڭغۇزىنى ئەسلەتتى . شۇنچە سوغۇقتا ماشىنا چىراغلىرى نۇر سىزىقلىرىنىڭ ئىچىدە ئاقاتتى ، ئادەملەر ئۆز نىشانلىرى ئۈچۈن تىپىرلاشنى باشلىۋەتكەنىدى . توڭلاپ ، ئېرىنچەكلىشىپ تۇرغىنىمدا تاڭ زاۋىلىنىڭ باغرىدىكى قايىنام ــ تاشقىنلىق بۇ مەنزىرە ماڭا غەلىتە بىلىنگەندەك بولدى.

ئايرودرومنىڭ زالىغا كىرىپلا ئۈچىمىزدىكى پەلتۇ ۋە چاپانلىرىمىزنى سېلىپ ، مىنىبۇسقا تاشلىدۇق ، ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ خادىملىرى ئۇلارنى ئېلىپ كېتىپ ، ساياھەتتىن قايتىپ كەلگىنىمىزدە ئالدىمىزغا ئېلىپ چىقاتتى ، قىلىن كىيىملەردىن خالاس تېپىپ ، خېلى يېنىكلىشىپ قالدۇق . ھەممىمىز بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئۈچىسىغا قاراپ ، كىيىنىشلىرىمىزگە دىققەت قىلاتتۇق .

ئۆمەك بولۇپ ساياھەت قىلغاندا ، سەپەرگە ئائىت نىرى ـ بىرى ئىشلارنىڭ تەشۋىشى بولمايدۇ ، مەن ئۈچۈن بۇ تولىمۇ ئەۋزەل بىر قۇلايلىق ئىدى . ئۆمەك باشلىقى جۈتى ئىشلارنى ۋاكالىتەن بىجىرەتتى ، بىز پەقەت ئۇ ماڭ دىگەن يەرگە ماڭساقلا بولاتتى . قارىغاندا ، مېنىڭ بەھۇزۇر خىيال سۈرۈشلىرىمگە تەسىر قىلىدىغان ئىشلار بولمايتتى .

ــ سەپەرگە لايىقلا كىيىنىپسىز، ــ دېدى موگغۇل قىزى ئالتۇن ماڭا قاراپ . مەن كىر بولسىمۇ چېنىپ كەتمەيدىغان پادىچى ئىشتىنى ، ئۈستۈمگە راھەت چاپان كىيىۋالغانىدىم . كۆپ يانچۇقلۇق ئاسما سومكامغا خېلى كۆپ نەرسىلەر سىغاتتى .

ــ ئابدۇقادىر ، ئۆزلە مۇخبىر يىگىتكە ئوخشاپ قاپلا، ــ دېدى سائادەت ، ئۇ ئۆمەكتىكى بىردىنبىر ئۇيغۇر ھەمراھىم ئىدى . ئالتۇن بىلەن سائادەت مەكتىپىمىزنىڭ تىل تارماق ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى ئىدى ، ئالتۇن ئىنگلىز تىلى ئۆتەتتى ، سائادەت خەنزۇ تىلى ئۆتەتتى.

سائادەت سەپەرگە ئائىت كونكرېت ئىشلارنى مېنىڭ سەممىگە سىلىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ مەسئۇلىيەت روھى مېنى تېخىمۇ خاتىرجەم قىلدى .

ئۇششاق پاراڭلارغا تاۋىم يوق بولغاچقا ، توپتىن چەتتىرەك تۇرۇپ ئەتراپنى كۆزىتەتتىم ، ئالدىراش كەيپىيات ماڭا بىسىم بولاتتى ، ئىچىم تىتىلداپ ، مەقسەتسىز ھالدا ئۇياق ـ بۇياقلارغا مېڭىپ قوياتتىم .

بىز گويا قىشتىن يازغا قاراپ ئۇچاتتۇق . جەنۇبنىڭ يازى خۇددى مېنىڭ يىگى نىكاھىمغا ئالدىغان لايىقمەدەك جىلمىيىپ ، ئۆزىگە تارتقاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭ ئىسسىق نەپەسلىرى زىمىستاننىڭ ئاسارەتلىرى كەتمىگەن بەدىنىمگە ئۇرۇلۇپ ، غىدىقلىغاندەك بىلىندى.

بىز ئايرودرومدىكى ئىنچىكە تەكشۈرۈشتىن ئۆتۈپ ، ئايروپىلانغا چىقتۇق . مەن ئالتۇن بىلەن بىر يەردە ئولتۇرۇپتىمەن.

ئالتۇن ئىسرائىلىيىدە بىرقانچە ئاي تۇرۇپ باققانىكەن . بىز گاھ ئىنگلىزچە ، گاھ خەنزۇچە پاراڭلاشتۇق ، ئۇ مەن توغرۇلۇق كۆپ ئاڭلىغانلىقىنى ئېيتتى ، ئىنستىتۇتنىڭ بارلىق ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلىرى مېنى بىلەتتى ، بەزىدە مەن ھەققىدە پاراڭ سىلىشاتتى ، ئالتۇن ئۇلاردىن ئاڭلىغان بولسا كېرەك.

ــ سىز ئىنگلىزچە دەرس بېرىش بىلەن بىرگە نېمىنى تەتقىق قىلىسىز؟ ــ دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن .

ــ ھازىرچە بېرەر تېمىنى تەتقىق قىلىشنى ئويلاشمىدىم . يەنىلا موڭغۇللارنىڭ داستانلىرىنى تەتقىق قىلسام بولارمىكىن .

ــ ئىنگلىزچە بىلىش بىر قورالنى ئىشلىتىشنى بىلگەنلىك ، لېكىن ئۇنى نېمىگە ئىشلىتىشنى بىلىش ئىنتايىن مۇھىم .

ــ توغرا ، كۆنلەر ئۆتۈۋەرسە ئىنگلىزچە بىلىش مېنىڭ ئالاھىدىلىكىم بولماي قالىدۇ . شۇڭا ، بىرەر كەسپنىڭ پېشىنى تۇتۇپ ئۇنى ئىنگلىزچە ئارقىلىق نامايان قىلىشىم كېرەك.

ــ ئىنگلىزچىنى ھەرقانچە بىلگەن بىلەن سىز ئىنگلىز بولالمايسىز.

ــ مەن ئەلۋەتتە موڭغۇل.

ــ موڭغۇلچىنى ياخشى سۆزلىيەلەمسىز؟

ــ ھەر ھالدا بولىدۇ . لېكىن خەنزۇچىدە راۋانمەن.

ــ ئۇنداقتا ، موڭغۇل خەلق داستانلىرىنى قانداق تەتقىق قىلىسىز؟

ــ توغرا ، موڭغۇلچىنى پىششىق بىلىشىم كېرەك.

ــ قاچان ئۆگىنىسىز؟

ــ بىلمەيمەن ، لېكىن ئۆگىنىشىم كېرەك.

ــ ئۆزىنى ئۇنتۇپ ، باشقىلاردىن ئۈستۈن بولغىلى بولمايدۇ.

ــ توغرا ، مېنىڭ قىممىتىم يەنىلا ئۆزىنى ۋە ئۆزگىنى چۈشەنگەن موڭغۇل بولۇشتا.

بىز ئالتۇن بىلەن كۆپ نەرسىلەر ئۈستىدە پاراڭلاشتۇق . ھەتتا چىڭگىزخانمۇ چالا قالمىدى . ئۇ گەپ قىلىپ بېرىشنى ياخشى كۆرىدىغان ئايال ئىدى.

بەش سائەتكە يېقىن ھاۋا سەپىرى ئاخىرلىشىپ ، ئايروپىلان گۇاڭجۇ خەلقئارا ئايرودرومىغا قوندى.

ئايرودروم زالىغا چىققۇچە ، پوپايىكىلار ئېغىر كېلىشكە باشلىدى . ھەممىمىز ئۈچىمىزدىكى پوپايىكىنى سېلىپ ، سومكىلارغا پوملاپ تىقتۇق .

ئايرودروم زالى ھەيۋەتلىك ئىدى . ئېيتىلىشىچە ، بۇ ئاسىيا قىتئەسى بويىچە ئەڭ چوڭ خەلقئارا ئايرودروم ئىكەن .

گۇاڭجۇ ساياھەتچىلىك نۇقتىسىدىن كەلگەن ساياھەت يېتەكچىسى بىزنى كۈتۈۋالدى . ئۆمەك ئەزالىرى بىر مىنىبۇسقا چىپپىدە كەلدۇق . ئىككى قاسنىقى گۈللەر ۋە ياپيېشىل مەنزىرە دەرەخلىرى بىلەن قاپلانغان ئازادە يول بىزنى گۇاڭجۇ شەھىرىگە ئېلىپ ماڭدى . گۇاڭجۇ شەھىرى ناھايىتى چوڭدەك قىلاتتى ، قاتناشلار ئىنتايىن زىچ ئىدى . شەھەرنىڭ قاتناش لىنىيىلىرى يەرنىڭ ئاستىغا ۋە ئۈستىگە كېڭەيگەندەك قىلاتتى ، يوللارنىڭ ئۈستىدە كۆۋرۈك شەكىللىك يول ، بەزىدە كۆۋرۈك رىشاتكىلىرى ياندىكى بىنالارنىڭ دېرىزىلىرى بىلەن يېقىنلاپ قالاتتى . گۇاڭجۇلۇقلار كىرلىرىنى دېرىزە سىرتىغا ئېسىپ قۇرۇتىدىكەن . گۇاڭجۇ كوچىلىرىدىكى باراقسان دەرەخلەر ، ھۆپپىدە ئېچىلغان گۈللەرگە قاراپ ئۈرۈمچىنىڭ تۈتەك قاپلىغان ئاسمىنى ، كونا يوتقاننىڭ مېزىدەك قار دۆۋىلىرى ئېسىمگە كەلدى.

مىنىبۇس بىزنى ۋۇياڭچىڭ (بەش قوي شەھىرى دېگەن مەنىدە) مېھمانخانىسىنىڭ ئالدىدا چۈشۈردى . ئەمدىكى پائالىيەت ئۆزىمىزنىڭ ئىختىيارىدا ئىدى . باشتىلا ئۆمەكتىكى ۋۇ خۇڭمىن تۇرمۇش ياردەمچىم ئىدى . ئۆمەك ماڭا كۆڭۈل بۆلۈپ شۇنداق ئورۇنلاشتۇرغانىكەن.

ئىككىمىز نۆۋەت بىلەن يۇيۇندۇق . مەن يۇيۇنۇپ بولۇپ ، بىر ئوقۇغۇچۇم يوللۇق تۇتقان «كارۋان توقاچلىرى»دىن بىرنى يېدىم ، «قورسىقىڭ ئاچسا نان بار» دېدىم مەن شياۋ ۋۇغا . ئۇ مەندىن خېلىلا كىچىك بولۇپ ، مەكتىپىمىزنىڭ تىل تارماق ئىنستىتۇتىنىڭ خەنزۇ تىلى ئوقۇتقۇچىسى ئىدى . ئۇ ئۇيغۇر تىلىنىمۇ خېلى بىلىدىكەن.

كەچقۇرۇن سائەت يېرىمغا كىرىپتۇ . گەرچە گۇاڭجۇ كوچىلىرىنى بىلمىسەكمۇ ، تەۋەككۇل قىلىپ ئايلاندۇق ، ئويلىمىغان يەردىن شەھەرنىڭ ئاۋات كېيىم ـ كېچەك بازىرىغا بېرىپ قاپتۇق . بۇ سائادەتكە بولۇپ بەردى . ئۇ ھەربىر دۇكانغا كىرىپ كىيىملەرنى تۇتۇپ كۆرەتتى ، باھا سورايتتى . گۇاڭجۇلۇقلار بىزنىڭ تۇرقىمىزغا قاراپ ، ئىنگلىزچە جاۋاب قايتۇراتتى . ئۇلارمۇ بىرەر ئىنگلىزغا ئىنگلىزچە سۆزلىۋالسا ، ئۆزىنى بىلىملىك ھېس قىلىدىغاندەك تۇراتتى . بۇنى چۈشەنگەندىن كېيىن ، مۇلازىم قىزلارغا ئىنگلىزچە گەپ قىلدىم.

ئەلياتقۇ مەزگىلىدىكى گۇاڭجۇ شەھىرىدە ھايات تېخىمۇ قايناق تۈس ئالىدىكەن ، بىز تۇرغان مېھمانخانا شەھەرنىڭ قەدىمىي كوچىلىرىغا جايلاشقان بولۇپ ، يوللار تار ئىدى ، ئېگىز بىنالار ۋە كۆۋرۈكلەر دەستىدىن ئاسماننى ياكى ئۇچۇق دالىلارنى كۆرگىلى بولمايتتى . سېزىلەر ـ سېزىلمەس بۇرۇقتۇرمىچىلىق ئىچىمىزنى سىققاندەك بولاتتى . مەن ، شياۋ ۋۇ ، سائادەت ۋە ئالتۇن تۆتىمىز بىر گۇرۇپپا بولۇپ ، جۇجياڭ دەرياسىنىڭ بويىغا باردۇق . چىراغ شولىسىدا ئاستا ئېقىۋاتقان دەريا بەئەينى ئوت كەتكەن دەريا ئىدى . دەريا بويىدىكى تاش ئورۇندۇقلاردا ئاشىقلار بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن ، ئۇلار ئوت كەتكەن دەريانىڭ بويىدا بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ ئولتۇرۇپ بىر ـ بىرىدىن ئوت ئىزدەپ ، مۇزلاپ كەتكەن روھىغا تەسەللى تاپماقچى بولغاندەك قىلىشاتتى.

2004 ـ يىلى 16 ـ دېكابىر

ئاخشام كېچە سائەت ئىككىدە ياتتىم . ئۆمەك باشلىقى جۇ تى ، فىلولوگىيە تارماق ئىنستىتۇتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى جاۋ ۋەنجى مېنى مۇسۇلمانچە تاماق تېپىپ يېيەلىدىمۇ ـ يوق؟ دەپ ھال سوراپ كىرىپتۇ . ئۇلار پىۋا ئەكىرىپ ئىچىشتى ، مەن ئۇلارغا ماسلىشىپ ئولتۇرۇپ بەردىم.

ئۇيقۇمغا قانمايلا قوپتۇم . ھەممىمىز مىنىبۇسقا چىقىپ ، بىر رېستورانغا باردۇق . مەن روھسىز ئىدىم ، ئىشتىھايىم تۇتۇق ئىدى . ناشتا ماڭا ناھايىتى مەززىسىز بىلىندى.

مىنىبۇس تېخى چۈش بولمايلا شېنجېن شەھىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ ئالدىغا كەلدى ، ساقچى ئىجازەتنامىمىزدىكى رەسىمىمىزگە قاراپ ، بىزنى بىر ـ بىرلەپ ئۆتكۈزدى ، ئۇ بىزنىڭ چىرايىمىزغا مىختەك قادىلاتتى.

دېڭ شياۋپىڭ لايىھىلىگەن بۇ ئىقتىسادىي ئالاھىدە رايونغا كىرىش لەنجۇدىن قۇمۇلغا ، قۇمۇلدىن تۇرپانغا بېرىشتەك ئاسان ئەمەس ئىدى . ئېغىزدىكى ساقچىنىڭ ئۆتكۈر ھەم سۈرلۈك نەزىرى يولۇچىلارنى بىرقۇر تاسقاپ چىقاتتى.

شېنجېننىڭ كوچىلىرىدا ئادەم ئازدەك قىلاتتى . تاغلار ۋە دۆڭلەر ياپيېشىل ئىدى . كوچىلار خىلمۇخىل گىياھلار بىلەن پۈركەنگەنىدى . يازنىڭ رۇخسارىنى شېنجېنغا كەلگەندىن كېيىن ئېنىق كۆرگەندەك بولدۇم . كۆككە تاقاشقان بىنالار ھەيۋەت ھەم ئېسىل كۆرۈنەتتى ، پاكىز كوچىلار ئازادە ئىدى . دېرىزىلەر ، گۈل ـ گىياھلارنىڭ يوپۇرماقلىرى يارقىن ئاپتاپتا كۆزگە جىلۋىلىك تاشلىناتتى.

بىنالاردىن ھاسىل بولغان ئورمانلارنىڭ ئىچىدە لە-
پىلدەپ تۇرغان قىزىل بايراق ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ئۇچرايتتى ،
مەن كۆز ئالدىمدىكى كۆرۈنۈشنىڭ قىزىل بايراق ئاستى-
دىكى تىپىك گۈللىنىش مەنزىرىسى ئىكەنلىكىنى ھېس
قىلدىم . دېڭ شياۋپىڭ «نامراتلىق سوتسىيالىزم ئەمەس»
دېگەنىدى ، ئەپتىدىن خىلىلا دۆلەتمەن كۆرۈنىدىغان بۇ
شەھەر 20 يىللىق ئالاھىدە سىياسەتنىڭ مەھسۇلى ئىدى ،
بۇرۇن بۇ يەر بىر بېلىقچىلىق كەنتى ئىكەن.

بىز چۈشكىچە ۋاقىتنى چەك تۇتۇپ ، دېڭ شياۋ-
پىڭنىڭ ھەيكىلى بار باغچىنى ئايلاندۇق . يېشىللىققا
ئورالغان باغچىنىڭ قويۇق كۆجۈم ھەم ئىللىق ئىدى .
بىز بىر دۆڭگە ياماشتۇرۇلغان پەشتاقنى بويلاپ خېلى
ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن ، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ھەيكىلى
قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان مەيدانغا يېتىپ باردۇق . مەيدان
بەجايىكى بىر گۈللۈك ئىدى ، دېڭ شياۋپىڭنىڭ زور
ھەيكىلى سالماق قەدەم بىلەن كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى .
ھەيكەل ئەتراپىغا گۈلدەستىلەر قويۇلغان ، سۈرەتكە چۈ-
شىدىغان ساياھەتچىلەر مە-
غىلدايتتى . ماڭا شېنجېن
شەھىرىنىڭ پايانى گويا دېڭ
شياۋپىڭنىڭ ئايىغى ئاستىدىن
باشلاپ كېڭەيگەندەك بىلىندى
، بۇ ئېگىزلىكتىن قارىغاندا
يىراقتىكى ئېگىز بىنالارمۇ
پەستە قالغاندەك كۆرۈنەتتى ،
ساماۋى بىنالار گويا دېڭ شـ-
ياۋپىڭنىڭ نەزىرىدىن تۇغۇل-
غان مەنزىرىلەر ئىدى . مەن
گاھ شەھەر مەنزىرىسىگە ، گاھ ھەيكەلگە قاراپ ، بىر
سىياسىئوننىڭ تەپەككۇر ئۇسۇلىنىڭ جۇڭگودا نەقەدەر
زور تەسىر كۈچىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى قايتىدىن تونۇ-
غاندەك بولدۇم.

ھەيكەلنى بۇ يەرگە ئورنىتىشنى ئويلاشقانلارنىڭ
سىياسىي سىمۋولنى چۈشىنىش ئىقتىدارىغا قايىل بولدۇم .
ھەيكەلتىراشلىقتىن ئىبارەت سەنئەت شۇ تاپتا ئىقتىساد
ۋە سىياسىي سەزگۈرلۈك بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەنىدى.

چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن ، دىۋاڭ سارىيىغا باردۇق .
ئۇ يەردە مېنى بۇرۇنقى ئوقۇغۇچۇم ئابابەكرى ساقلاۋاتاتتى.
مەن دىۋاڭ سارىيىغا چىقىپ ، شېنجېن شەھىرىنىڭ ئو-
مۇمىي مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىشتىن ۋاز كەچتىم ،
چۈنكى ئابابەكرى بىلەن پۇرسەتنى چەك تۇتۇپ سىردى-
شىۋالمىسام بولمايتتى . ئابابەكرى قۇمۇللۇق يىگىت بو-
لۇپ ، شىنجاڭ ماارىپ ئىنستىتۇتى ماارىپ فاكۇلتېتى-
نىڭ 7 ـ 8 يىل بۇرۇنقى ئوقۇغۇچىسى ئىدى . بىز شۇ
چاغلاردىن ئېتىبارەن تونۇشۇپ ، ھازىرغا قەدەر ئىززەت ـ
ھۆرمەتتە ئۆتۈپ كېلىۋاتىمىز . ئېسىمدە قېلىشىچە ،
مەن ئۇنىڭغا بىر سائەتمۇ دەرس ئۆتۈپ باقمىدىم ، لېكىن
ئۇ مېنى ئىزچىل تۈردە «مۇئەللىم» دەپ ئالاھىدە ھۆر-
مەتلەپ كەلدى ، كىم بىراۋنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىخلاسى-
دىن سۆيۈنمەيدۇ؟! ئۇ مەكتەپ ئىچىدە مېنى يىراقتىن
كۆرسىلا ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كېلەتتى ، ئۇنىڭ قولىدا «-
يېڭى ئوقۇم ئىنگلىز» تىلىنىڭ بىرىنچى ياكى ئىك-
كىنچى قىسىملىرىنى كۆرەتتىم . ئۇ چاغدا مەن «ئالىي
مەكتەپ ئىنگلىز تىلى»نىڭ تۆت قىسمىنى كۆرۈپ بول-
غانىدىم . مەن ئۇنىڭ ئىنگلىز تىلىنى ئۆگىنىش ئىلھا-
مىغا مەدەت بېرىپ تۇردۇم . ئۇ ئارىدا تەتىللەردە ئىچكى-
رىلەرگە باراتتى ، بىر قېتىم ئۇ شاڭخەيدىن ئامېرىكىدا
نەشر قىلىنغان «ئەدەبىيات قامۇسى»نى ئالغاچ كېلىپ ،

ماڭا تەقدىم قىلغانىدى ، مەن
بۇنىڭدىن ئىنتايىن خۇرسەن
بولغانىدىم . مېنى تاماق ئۈس-
تىلىگە تەكلىپ قىلىپ ھاراق
ئىچىشكە شاھىد قىلىدىغان
ئوقۇغۇچىلار ناھايىتى كۆپ ،
ماڭا كىتاب سوۋغا قىلىدىغانلار
يوق ھېسابتا ، شۇڭلاشقا مەن
ئابابەكرىنىڭ بۇ سوۋغىسىنى
ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن .
ھېلىقى سورۇن تۈزەپ مەن-
دىن گەپ ئالىدىغان ئوقۇغۇچىلار ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كەت-
كەندىن كېيىن ، ئۈن ـ تىنىسىز يوقاپ كېتىشتى ، ئۇلار
بەئەينى ئەدەبىياتنىڭ مۇتەپەككۇرلىرىدەك توقۇناق سوئال
سورىشاتتى . ۋاقىت ئۇلاردىن ھېچنېمە چىقمايدىغانلىق-
قىنى ئىسپاتلىدى ، ئۇلارنى ئەدەبىياتنىڭ سۈنئىي
ئىخلاسمەنى بولۇشقا نېمە مەجبۇر قىلدىكىنتاڭ؟ مەندىن
تالاي قېتىم دەرس ئالغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپ قىسمى
يوقاپ كېتىشتى ، لېكىن مەندىن بىر سائەت دەرس ئې-
لىپ باقمىغان ئابابەكرى مېنى تاشلىماي كەلدى ، بەلكىم
ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئۆچمەس ئىلىم ئىخلاسى رىشتە-
مىزنى چىڭىتىپ كەلگەندۇ.

ئابابەكرى ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ، ئۈرۈمچە-
دىكى ئىنگلىز تىلى كۇرسلىرىدا دەرس ئۆتتى ، ئارىدا

چەت ئەلگە ئوقۇشقا چىقماقچى بولۇپ ، نامەلۇم توساقلارغا ئۇچرىدى . ئۇ ئاستا ـ ئاستا بۇرۇن ئىشلىگەن مەكتىپىدىن ئۈزلۈشۈپ ، شىنجېنغا تەۋەككۇل قىلىپ باردى . ئۇ يەردە ئىنگلىزچە سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈپ ، ئاخىر شۇ يەردىكى ئىنگلىز تىلى مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچى بولدى.

مەن ياپونىيىدە تۇرغاندا ، ئۇنىڭ بىلەن تور ئالاقىسى قىلىشىپ تۇردۇق ، ئۇ توردا ماڭا چەت ئەللىكلەر ئاچقان بىر مەكتەپتە چەت ئەللىك ئوقۇتقۇچى سالاھىيىتىدە ئىنگلىز تىلى دەرسى ئۆتۈۋاتقانلىقىنى ئېيتقانىدى . ئۇنىڭ ئېيتىشىچە ، ئەگەر ئۇ ئۆزىنى ئۇيغۇر دېسە ئاڭلىغۇچىلار ئازىيىپ كېتەرمىش . مىللىي سالاھىيەت ، مىللىي كىملىك بۈگۈنكى دۇنيادا بەزىلەرنىڭ يولىنى ئوچۇق ، بەزىلەرنىڭ يولىنى تۇتۇق قىلىپ قويىدۇ ، جۇڭگودا چەت ئەللىك يەنىلا ئىناۋەت ۋە ئىشەنچىنىڭ ، ئەقىل ۋە بىلىمنىڭ بەلگىسى ، ئابابەكرى ئاشۇ بەلگىنى ئارىيەت ئېلىپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولغانىدى.

مائارىپ ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى جايلاردىكى ئوقۇتقۇچىلاردىن ئىبارەت بولۇپ ، ئۇلاردا ئۆز تەقدىرىنى ئۆزگەرتىپ بېقىشقا ئۇرۇنۇشتەك تەۋەككۇلچىلىك روھى يوق ئىدى ، ئۇلارنىڭ نۇرغۇنلىرى ئوقۇتقۇچىلىق ئورنىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئۆلگۈدەك قورقىدۇ ، بۇ ئوقۇتقۇچىلىقنى سۆيگەنلىكىدىن ئەمەس ئىدى ، بەلكى ئوقۇتقۇچىلىقنى نان تېپىپ يېيىشنىڭ ۋاستىسى دەپ تونۇغانلىقتىن ئىدى . بۇ ۋاستە مۇقىم كاپالەت ئىچىدە تۇرۇۋاتقاچقا ، ئۇلاردا ئىزدىنىپ ئۆزىنى يۈكسەلدۈرۈش روھى ئەمەس ، بەلكى بىر خىل قانائەت روھى يېتىلگەنىدى . ئابابەكرى ئۇلارغا ئوخشىمايدىغان ئاز ساندىكى ئوقۇغۇچىلاردىن ئىدى . ئۇ تەۋەككۇل قىلىپ مالايشىياغا چىقىپ باقتى ، جەنۇبىي ئافرىقىغا بېرىپ باقتى ، ئاخىر شېنجېننى ئۆزىنىڭ تەرەققىيات سەھنىسى قىلىپ بېكىتتى . ئابابەكرىدە باشقا سىر يوق ، ئۇ ئۆزى بىلەن كەسپكە ئەڭ سەمىمىي مۇئامىلە قىلدى ، قىزغىنلىق بىلەن ئىزچىللىق ئۇنىڭ ھاياتىغا باشتىن ـ ئاخىر ھەمراھ بولدى . ئاخىر ئۇ ئىنگلىز تىلىنىڭ نېنىنى يېدى . ئۇ ئىنگلىز تىلى ئۆگەندىم دەپ ئەجنەبىيلىشىپ كەتمىدى ، بەلكى ئۆزىنىڭ ئەجدادىغا ۋە ئەجدادىن مىراس ئېتىقادقا سادىق بولدى ، ئۇ پاكلىق بۇلىقىنىڭ سۈيىنىڭ بۆلەكچە خاسىيەتلىك ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەنىدى.

مېنى كۈتۈپ تۇرغان ئابابەكرىنى مىنىبۇسنىڭ دېرىزىسىدىن كۆردۈم . بىز قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق . ئابابەكرىنىڭ قارامتۇل ئۆڭى بىرئاز سۇزۇلۇپ ، سالاپەت كىرىپ قالغانىدى . ئۇ ھېلىقى كەمتەرانە ، ئارىسالدى ئابابەكرى ئەمەس ، ئۆزىگە ئىشىنىدىغان ، مۇلايىم ھەم مەغرۇر ئابابەكرى ئىدى . يۇپقا قويۇلغان قارا ساقىلى ئۇنىڭ ئۆڭى بىلەن تەبىئىي سىڭىشىپ كەتكەنىدى . سۇررەڭ كاستۇمىدىن ئەنبەرنىڭ ھىدى كېلەتتى.

دىۋاڭ سارىيىنى كۆرۈش بىر سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىتقا پىلانلانغانىدى ، مەن ئۆمەك باشلىقىغا دەپ قويۇپ ، ئابابەكرى بىلەن پاراڭلاشماقچى بولدۇم.

— مۇئەللىم ، يېقىن ئەتراپتا بىر كىتابخانا بار ، شۇ يەرنى ئايلانغاچ پاراڭلىشايلى، — دېدى ئابابەكرى.

— سىز مېنى چۈشىنىسىز ، بۇ ئوبدان گەپ بولدى، — دېدىم مەن خۇرسەنلىكىمنى ئىزھار قىلىپ.

— مۇئەللىم ، ئىنگلىزچىنى تاشلاپ قويمىغانسىز؟

— نېمە دېسەم بولار ، كىشىلەر ئۇنى لازىم قىلمىغاندىكىن تاشلىنىپ قالىدىكەن . لېكىن ئىنگلىزچە كىتابلارنى كۆرۈپ تۇردۇم ، ئېغىزچىغا كەلگەندە يەنىلا گاچىمەن.

ئابابەكرى شېنجېن ۋە جۇخەيلەردە ئىنگلىزچە زۇۋان چىقىرىدىغان بىر ئايلىق كۇرس ئاچىدىغان مەكتەپلەرنىڭ بارلىقىنى ، ئۇنۇمىنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى . بىر ئايغىچە مەكتەپنىڭ سىرتىغا چىقىلى قويمايدىكەن ، مەكتەپ ئىچىدىكى تۇرمۇشتا پۈتكۈل ئالاقە ئىنگلىز تىلىدىلا بولىدىكەن ، شۇڭا تارتىنچاقلارمۇ ئىنگلىزچە سۆزلەشكە مەجبۇر بولىدىكەن . ئاشۇ بىر ئايلىق ئوقۇشنىڭ سوممىسى ئون مىڭ يۈەن ئىكەن . چەت ئەلگە چىقىدىغانلار يولغا چىقىشتىن بۇرۇن ئاشۇ مەكتەپتە ئېغىزچىنى پراكتىكا قىلىدىكەن.

كىتابخانا ناھايىتى چوڭ بولۇپ ، كىتابلارنىڭ تۈرلىرىمۇ كۆپ ئىكەن . «نۇرغۇن كىتابلار ئۈرۈمچىگە بارمايدىكەن» دەپ ئويلىدىم مەن . ئۈرۈمچىنىڭ كىتابخانىلىرىغا چەت ئەل شائىرلىرىنىڭ توپلاملىرى كەلمەس بولۇپ كەتكەنىدى ، لېكىن بۇ يەردە جون ئاشبېرى ، پائۇل سېلان ، رەسۇل ھەمزەتوف ، گۇمىلوف ، پولئەليار ، مىلوش ، ۋادون قاتارلىق شائىرلارنىڭ توپلاملىرى تۇراتتى . بۇلاردىن مەن مىلوشنىڭ شېئىرلىرىنى تاللىدىم ، روبېرت فىروستىنىڭ تولۇق شېئىرلار توپلىمىنى كۆرۈپ خۇش بولۇپ كەتتىم . مەن ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى تەبىئەت مەنزىرىسىگە قوشۇلۇپ كەتكەن پەلسەپىۋى دىتنى ياقتۇراتتىم . «ياخشى قاشا ياخشى قوشنىنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ» — فىروستىنىڭ بۇ سۆزىنى خېلى يىللار ئىلگىرى كۆرگەن بولسامۇ ، ئېسىمدە شۇ پېتى تۇرۇپتۇ ،

پات ـ پات بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى تەھلىل قىلىپ قالىمەن . «قاشا» سۆزى ئىنگلىزچىدە «fence» دەپ ئېلىناتتى ، بۇ سۆز ئىنگلىزچىدە كۆپ مەنىلەرنى بىلدۈرەتتى ، مەسىلەن ، قاشا ، پاسىل ، زاڭ ماللارنى ئېلىپ ساتقۇچى ، شەمشەرۋازلىق ، رەقىبى ئۈستىدىن غالىب كەلمەك ، قوغدىماق... دېگەنلەردەك . بۇ كۆپ مەنىلەرنى بىرلەشتۈرۈپ تەپەككۇر قىلساق ، «قاشا» دېگەن گەپ ھەرگىزمۇ ئادەتتىكى قاشانى بىلدۈرمەيدۇ ، بەلكى ئۇ كۈرەش ، قوغداشنى شەرت قىلغان مۇداپىئەنى بىلدۈرىدۇ . روشەنكى ، ئىستراتېگىيىلىك مۇداپىئە ئۆزى ھەم ئۆزگە ئوتتۇرىسىدىكى نورمال مۇناسىۋەتنىڭ كاپالىتى . «قاشا» دېگەن سۆزنى «پەردىشەپ» دەپ چۈشەنگەندەك ، ئادەملەر ، مىللەتلەر ، دۆلەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى «پەردىشەپ»مۇ ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ياخشى قوشنىدارچىلىقنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ . بۇ «پەردىشەپ» رېئاللىققا تاقالغاندا ، تېخىمۇ كۆپ ۋارىيانتقا ئىگە بولىدۇ.

مەن تاللىغان كىتابلارنىڭ سومىسى 200 يۈەندىن ئېشىپ كەتتى ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئابابەكرى تۆلىۋەتتى ، «بۇنداق كىتابلارنى بىز ئوقۇپ بولالمايدىكەنمىز ، بۇ كىتابلارنىڭ روھى سىز ئارقىلىق خەلقىمىز بىلەن يۈز كۆرۈشسۇن» دېدى ئۇ مېنىڭ خىجىللىقىمغا جاۋابەن.

— سىز بۇيەردە يەنىلا «چەت ئەللىك» ئوقۇغۇچىمۇ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

— ھەئە ، شۇنداق، — دېدى ئابابەكرى كۈلۈپ كېتىپ.

— ئۇنداقتا ، سىز قەيەرلىك بولىدىكەنسىز؟

— كانادالىق.

— كانادالىق؟ مېنىڭچە ، سىز كانادالىققا ئوخشاپ كەتمەيسىز ، ھىندونېزىيىلىك بولسىڭىز بولامدۇ ، ئۇلارنىڭ ئۆڭى ۋە چىرايى سىزگە ئوخشايدۇ.

— مەن «بولغارىيىلىك كۆچمەننىڭ ئەۋلادى» بولىدۇم ، ئەجدادىم شۇ يەرلىك تۈرك.

— بۇمۇ خېلى قاملىشىپتۇ ، چانماي كەلگەندۇ؟

— مېنىڭچە ، مەكتەپ مۇدىرى ھەممىنى بىلگەندەك قىلىدۇ ، ئەمما مېنىڭ ئىنگلىزچە سەۋىيەم ۋە ئوقۇتۇش نەتىجەم ياخشى بولغاچقا ، ئۇلارغا يېقىپ قالغان بولسام كېرەك . مەنچىلىك لاياقەتتىكى ئوقۇتقۇچىنى تېپىشمۇ ئاسان ئەمەس.

— سىز «كانادالىق» بولغاندا ، ئىنگلىزچىڭىزنىڭ كۆرسىمۇ ئۈستۈن بولىدۇ ، شۇنداقمۇ؟

ئابابەكرى كۈلۈپ قويدى.

كىتابخانىدىن قايتقىچە ، ئۇ ئۆزىنىڭ MBAدا ئوقۇۋاتقانلىقىنى ، كېلەر يىلى ئوقۇشىنىڭ تۈگەيدىغانلىقىنى ئېيتتى «MBA» «Master of Business Aaministration» دېگەن سۆزنىڭ قىسقارتىلمىسى بولۇپ ، بىزچە مەنىسى «ئىگىلىك باشقۇرۇش ماگىستىرلىقى» دېگەن بولاتتى.

مەن سېتىۋالغان كىتابلارنى ئابابەكرىگە قالدۇرۇپ ، پوچتا ئارقىلىق خىزمەت ئورنۇمغا ئەۋەتىپ بېرىشنى تاپىلىدىم . ئۇ مېنى كەچتە ئىزدەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ خوشلاشتى.

مىنىبۇس بىزنى «مېنىسسىك» ناملىق ئاۋىئاماتكىنى كۆرگىلى ئېلىپ ماڭدى ، بۇ سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى دەۋرىدىكى ئاۋىئاماتكا بولۇپ ، ۋاقتى ئۆتكەندىن كېيىن

شېنجېننىڭ دېڭىز ساھىلىغا ئەكېلىپ ، كۆرگەزمىگە قويۇلغانىكەن . كۆرىدىغىنىمىز ئاۋىئاماتكىنىڭ جەستى بولسىمۇ ، ھەربىي قۇۋۋەتنىڭ بۇ ھەيۋەتلىك سەمەرىسىنى كۆرۈپ باققۇم كەلدى . «پىلىنىڭ يىقىلىشىمۇ ھەيۋەتلىك بولىدۇ» دېگەندەك ، تۆمۈر ـ تەسەك ھالىتىدىكى ئاۋىئاماتكىنىڭ غايەت زور گەۋدىسى يىراقتىنلا كۆزىمىزگە تاشلاندى . ئېكسكۇرسىيە بېلىتى 180 يۈەن ئىكەن ، شۇنداقتىمۇ ئۈمەكتىكىلەرنىڭ كۆپ قىسمى بېلەت ئېلىشتى . «مېنىسسىك»نى كۆرۈش ئىككى سائەتچە داۋام قىلدى ، ئۇ بارلىق سىستېمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كۆچمە «ھەربىي رايون» ئىكەن ، ئېيتىلىشىچە ، ئۇنىڭ سۇپىسىنىڭ كەڭلىكى ئۈچ پارچە پۇتبول مەيدانىچىلىك كېلىدىكەن . ئۇ ئۇنۇۋېرسال ھەربىي كۈچنىڭ ئەڭ تىپىك نامايەندىسى بولۇپ ، دۆلەتنىڭ ھۆكۈمرانلىق ماشىنىسىنىڭ دەھشەتلىك قىياپىتىنى كۆز ئالدىمدىن قىياسەن ئۆتكۈزدۈم.

بىز رەسىمگە چۈشتۇق . باشقىلار سۈرەت تارتىپ قويۇشنى ئۆتۈنۈپ ، ئاپپاراتىنى تۇتقۇزۇپ قوياتتى . مەن ئىلاجسىز مەنزىرىلەرگە تىكىلگىنىمچە ، ئويلىنىشنى

ياخشى كۆرەتتىم . كۆز ئالدىمدىكىدەك كۆپكۆك دېڭىز ، كۆپكۆك ئاسمان ، خىيالدەك كۆرۈنىدىغان تەنها ئاراللار دەل مەن ئىنتىزار نەرسىلەر ئەمەسمۇ! شۇنچە زور ئاۋئاماتكا دېڭىزنىڭ ئۇلۇغلۇقى ئالدىدا ئەرزىمەس نەرسىدەك كۆرۈنەتتى ، لېكىن ئاۋئاماتكىنىڭ خوجايىنلىرى دېڭىزنى ئالقىنىغا ئېلىپ ، تارىخ ئۇچۇن سىياھ ئېرىتەتتى.

ئاۋئاماتكا باشلىقىنىڭ قوماندانلىق ئىشخانىسىنى كۆرۈۋاتقىچە شۇنداق ئويلىدىم: ئۇيغۇرلارنىڭ لىرىك شائىرلىرىنى ئۇرۇش ھالىتىدىكى ئاۋئاماتكىنىڭ رادار پونكىتىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ ، شېئىر يازغىلى سالسا قانداق بولار؟ پارتلاۋاتقان بومبا ، كۆيۈۋاتقان ئوت ، يېنىۋاتقان ئىسنىڭ يېنىدا ناۋائىنىڭ يار ھەققىدىكى غەزەللىرىنى ئوقۇسا قانداق بولار؟

بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىش كەتمەيدۇ ، لېكىن شۇنداق ئويلاپ بېقىشقا بولىدۇ.

ئۇ يەردىن يېنىپ ، دامپىشا دېڭىز ساھىلىغا باردۇق . مەن ئايىغىمنى سېلىپ ، قۇم كەچتىم . قۇم سوغۇق بولسىمۇ ئايىغىم ئاستىدا غىرتىلداپ ، تاپىنىمنى غىدىقلىدى . دەۋرەپ كېلىۋاتقان دولقۇنلار بىلەن ئوينىشىۋېتىپ ، ئىشتىنىمنىڭ پۇشقاقلىرىنى ھۆل قىلىۋالدىم . دېڭىزنى بىر كۆرۈپلا ئۆز كۆرۈپ قالدىم ـ دە ، شوخلىشىپ كەتتىم . شۇ چاغدا تەبىئىتىمدىكى دېڭىزدەك بىپايانلىقنى بايقاپ قالدىم . ئىشخانىدا ئولتۇرۇپ يۈرۈپ ، ئۇنى ئۇنتۇپ كەتكەنگە ئۇزۇن يىللار بولغانىكەن.

ئۇيغۇر شائىرلىرى دېڭىزنى سېغىنسا تار قاۋاقخانىلارغا كىرىپ ھاراق ئىچىدۇ ، شۇنداق قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ھېسسىياتىنى جازالايدۇ ، ئاندىن ھېسسىياتىنى شېئىرغا ئايلاندۇرىدۇ . دېڭىز ھەققىدىكى سېغىنىشنى دېڭىز بويىغا كېلىش ئارقىلىق قانائەتلەندۈرۈشمۇ شېئىر يېزىشنىڭ بىر تۈرى ئەمەسمىدۇ ، شۇ تاپتا مەن شېئىر يازمىدىم ، لېكىن كۆڭلۈمدە شېئىر داۋالغۇپ تۇرۇپتۇ . «ئۈرۈمچىدىمۇ دېڭىز بولغان بولسا ، قىزلار چۈشەنمىگەن كۆندىلىك بۇرۇقتۇرمىلىقلىرىمنى دولقۇنلىرىغا مىنگەشتۈرۈپ ئېلىپ كېتەر ئىكەن» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

كەچلىك تاماقتىن كېيىن ، «دۇنيا كۆزنىكى» نامىدىكى باغچىغا بېرىپ سەنئەت نومۇرلىرىنى كۆردۇق ، تەقلىدىي كەلكۈن ئاپىتى ۋە تەقلىدىي يانار تاغ مەنزىرىسىنى تاماشا قىلدۇق.

ئاباكرى بىلەن سائەت توققۇزدىن كېيىن كۆرۈشتۇق . ئۇ بىزنى بىر خۇيزۇنىڭ باشقۇرۇشىدىكى ئاشخانىغا ئېلىپ باردى ، ئۇ يەردە ئاساسەن ئۇيغۇر تائاملىرى بار ئىكەن ، پاكىستانلىقلار بۇ ئاشخانىغا ئوبدان كۆنۈپ قالغاندەك قىلاتتى.

2004 ـ يىلى 7 ـ دېكابىر

ناشتىدىن كېيىنلا شياڭگاڭغا ئۆتۈش ئېغىزىغا قاراپ ماڭدۇق . شياڭگاڭدىكى بىر ساياھەت شىركىتىنىڭ ساياھەت يېتەكچىسى شېنجېنغا كېلىپ ، بىزگە ئىگە بولۇشقا باشلىدى . ئانچە ئۇزۇن ماڭمايلا ئېغىزغا يېتىپ بېرىپ ، چېگرىدىن ئۆتۈش رەسمىيىتى ئۆتەشكە باشلىدۇق . پەمىچە 100 مېتىر ئارىلىقتىلا چوڭ قۇرۇقلۇق ساقچىلىرى ۋە شياڭگاڭ ئالاھىدە مەمۇرىي رايون ساقچىلىرىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتتۇق . رەسمىيەتنى مۇرەككەپ دېگىلى بولمايتتى ، ئەمما چېگرىدىن ئۆتىدىغان ئادەملەر ناھايىتى كۆپ ئىدى . ئېيتىلىشىچە ، كۈنىگە 200 مىڭدىن ئارتۇق ئادەم بۇ يەردىن ئۆتىدىكەن . شياڭگاڭغا ئۆتكىچە ئۆچىرەت بىلەن ئۆتتۇق ، كارانتىن پەشتاختىسىنىڭ ئۈستىدىكى مىكرو تېلكامېرا تىنىمسىز ھەرىكەت قىلىپ ، بىزنى چارلاپ تۇراتتى ، بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى كېلىۋاتقان يولۇچىلار ئاستا ـ ئاستا ساقچىنىڭ ئالدىغا سۈرۈلەتتى.

ئۆمەكتىكىلەردىن ھەممىمىز چېگرىدىن ئۆتۈپ بولدۇق ، سوتسىيالىزم ۋە كاپىتالىزمدىن ئىبارەت ئىككى تۈزۈمنىڭ ئارىلىقىدا بىر يېرىم سائەتتەك تۇردۇق ، 100 مېتىر ئەتراپىدىكى مۇساپە ئەنە شۇنداق نازۇك ۋە ئېھتىياتتا بېسىلدى . قىزىل بايراق ئاستىدىكى كاپىتالىزم دۇنياسىغا تۇيمايلا ئۆتۈپ كەتكىنىمدىن ئۆزۈممۇ ھەيران قالدىم.

سەپەرداشلىرىم ساياھەتچىلەرنى سودا ۋە ئىستېمال ئۇچۇرى بىلەن تەمىنلەيدىغان تەشۋىقاتنامىلەرنى كۆتۈرۈشۈپ يۈرۈپ ، قىزىقىپ كۆرۈشكە باشلىدى . «HongKong. Liveit. Loveit» دەپ يېزىلغانىدى تەشۋىقنامىلەرنىڭ مۇقاۋىسىغا . بۇ «شياڭگاڭ: ھايات بۇ يەردە ، مۇھەببەت بۇ يەردە» دېگەن گەپ ئىدى . مۇقاۋىدا قىزىل تون ۋە ئاق مويلۇق پوسما كىيگەن روژدېستۋو بوۋاي ھەييارلىق قىلىپ كۈلۈپ تۇراتتى . شياڭگاڭنى روژدېستۋو بايرىمىنىڭ تەييارلىق كەيپىياتى قاپلىغاندەك تۇراتتى.

زالنىڭ سىرتىغا چىقتۇق ، زالنىڭ ئالدىدىلا تۆمۈريول بولۇپ ، ھايال ئۆتمەي توك پويىزى كېلىپ توختىدى . بىز پويىزغا چىقتۇق . پويىزنىڭ پاكىزلىقى ، ئادەملەرنىڭ تۇرقىدىكى سىپايىلىك مېنىڭ توكيو ھەققىدىكى بەزى

تەسىراتىمنى ئەسلەتتى . تۆمۈريولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى ئىمارەتلەر يايپىشىل دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدا ئىدى . تار رەستىلەر شۇنچە پاكىز ، دەخلىسىز مۇھىت مېنىڭ روھىمنى ئاز - تولا لەرزىگە سالغاندەك بولدى . مەن سەپەرداشلىرىمنىڭ ئەپتىگە قارىدىم ، ئۇلار ھودۇققان چىراي كۆرۈندى ، لېكىن پويىزدىكى شياڭگاڭ ئاھالىسى ئۆزىنى ئازادە تۇتۇشنى ياخشى كۆرسە كېرەك ، ئورۇندۇق تەگمىسە ئۆرە تۇتۇشقىنىچە گەپلىشىپ ماڭاتتى ، ئۇلارنىڭ پارىڭىنى ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم ئاڭلىمايتتى . پويىز بېكەتلەردە توختاپ ئۆتكەندە ئاۋۋال چىقىپ ، ئاۋۋال چۈشۈشنى تالىشىدىغان ئەھۋاللارنى ئۇچراتمىدىم.

بىز پويىزدىن چۈشۈپ ، ساياھەت شىركىتىنىڭ ئاپتوبۇسىغا چىقتۇق . شياڭگاڭنىڭ بەزى كوچىلىرىنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ ، رېستورانغا بېرىپ تاماق يېدۇق . بۇ بىرەر سائەت ئەتراپىدا كېچىكىپ يېيىلگەن چۈشلۈك تاماق بولدى . تاماقنى يەپ بولۇپلا شياڭگاڭ دېڭىز ساھىلىغا باردۇق . دۇڭ جيەنخوا ، لى جياچېڭ قاتارلىق مەشھۇر زاتلارنىڭ داچىلىرى مۇشۇ ئەتراپتا ئىكەن . ئارقىدىنلا دېڭىز باغچىسىغا باردۇق . بۇ يەرنىڭ باغچىسىدا بىرلا كىرىش بېلىتى بىلەن باغچىدىكى ھەممە ئويۇنچۇقلارنى ئوينىغلى بولىدۇ ، كۆڭۈل ئېچىش ، كۆرۈش تۈرلىرىنىڭ ھەممىسىگە قاتناشقىلى بولىدۇ ، ياپونىيىدىمۇ شۇنداق ئىكەن . ئادەملەر كۆپ بولسىمۇ تەرتىپ ياخشى ، مۇلازىمەت سۈپەتلىك ئىكەن . بىز ئاسما ۋاگوندا ئولتۇرۇپ كۆپكۆك دېڭىزنى ئۈستىدىن تاماشا قىلدۇق ، دېڭىز سۈيىنىڭ پاكىزلىقى ياخشى قوغدالغان بولۇپ ، قىرغاقتىكى خادا تاشلار ۋە كوكاتلار ئادەم ئايغى تەگمىگەندەكلا تەسىرات بېرىدۇ.

— دېڭىزنى كۆرسە ئادەمنىڭ ئىچ - قارنى بوشاپ قالىدىكەن ، پاھ ، نېمىدېگەن گۈزەل، — دېدى سائادەت.

— شۇ ئەمەسمۇ ، شىنجاڭدىمۇ دېڭىز بولغان بولسا - ھە، — دېدى يېنىمدا ئولتۇرغان خەنزۇ قىزى.

باغچىنىڭ مەنزىرە دەرەخلىرى ئاستىمىزدا ، دېڭىز دەل ئاستىمىزدىن باشلاپ يېيىلىپ ئۇپۇققا تۇتاشقانىدى . ھېلىقى خەنزۇ قىزى خېلى سۇمباتلىق ئىدى . ئۇ ئاسما ۋاگوندىن چۈشۈپلا ، سۈپىنىڭ رەشاتكىسىغا قاراپ يۈگۈردى ، دېڭىزنىڭ مەيىن شامىلى ئۇنىڭ تېقىمىغا چۈشۈپ تۇرغان سۇمبۇل چاچلىرىنى ئۇچۇرۇپ ، يۈزىنىڭ بىر قىسمىنى چاچلىرى بىلەن يۆگىدى ، زىلۋا بويى تېخىمۇ ئاشكارىلاندى.

— سىزنىڭ ھازىرقى كۆرۈنۈشىڭىز 海飞丝 نامىلىق چاچ سوپۇنىنىڭ داۋاڭلىرىغا ماس كېلىدىغان كۆرۈنۈش بولدى، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا.

— ئوھوي ، شۇنداقمۇ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ، — قېنى ، سۈرەتكە تارتامسىز؟

— مەن تارتاي، — دېدى ئۇنىڭغا ئىچ - پەش تارتىپ يۈرگەن بىر خەنزۇ يىگىت يېقىنلاپ بېرىپ.

— سەن تارتقىن، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا، — سۈرىتىڭ 海飞丝 شىركىتىگە ياراپ قالسا ساتارسەن.

— ئۆزلەنى رەسىمگە تارتىپ قويايمۇ، — دېدى سائادەت.

بىر پەس رەسىمگە چۈشۈشلەردىن كېيىن ، كىشىلەر تۆتتىن بىر گۇرۇپپا بولۇپ ، باغچىغا تاراپ كېتىشتى . مەن ئويۇنچۇقلارغا قىزىقمايتتىم ، شۇڭا گۇرۇپپامدىكىلەرنىڭ سومكىلىرىنى تۇتۇپ ، بىر ئورۇندۇقتا ئۆتكەن - كەچكەنلەرنى كۆزىتىپ ئولتۇردۇم.

باغچىدىن چىققۇچە قاراڭغۇ چۈشتى . تاماقتىن كېيىن تەيپىڭ تېغىغا كېچىلىك مەنزىرە كۆرگىلى ماڭدۇق . شياڭگاڭنىڭ شەھەر كوچىلىرى ئىنتايىن تار بولۇپ ، ئىككى ماشىنا ئۆتۈشۈپ كېتەلىگۈدەك دەرىجىدە ئىكەن . «يول كەڭ بولسا ۋەقە چىقمايدۇ» دېگەن گەپ تازا توغرا ئەمەستەك قىلىدۇ ، گەپ ئاھالىلەرنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىدا.

بىنالار شياڭگاڭدا ھەيۋەت ئىكەن ، كۆككە تاقاشقان بىنالار بەزىدە بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ كېتەتتى . بەزىدە بىر - بىرىدىن خاسلىق تالىشىپ ، ياندىش تۇرۇشاتتى . بىنالارنىڭ تۇرقى پاكىز ھەم ئېسىل سۈپەت ئىدى . مەن شياڭگاڭدىكى بىنالارنى توكيودىكى بىنالاردىن سۈلەتلىك ئىكەن دەپ ئويلىدىم . بىنالار قاراڭغۇ چۈشكەندە ئۆزىنىڭ يەنە بىر سەلتەنىتىنى كۆرسەتتى: مەپتۇنكار چىراغ شولىسىغا چۆمۈلگەن بىنالار تەيپىڭ تېغى ئاستىدىكى كېچىلىك مەنزىرىگە ھەيۋەتلىك تۈس بېغىشلىغانىدى.

بىزگە يول باشلىغان چىن خېنىم ئىقتىدارلىق ئايال ئىكەن ، ئۇنىڭ ئىنگلىزچە ئىسمى Hellen بولۇپ ، ئۆزىنى يۇمۇرلۇق قىلىپ تونۇشتۇردى.

— مېنىڭ ئىسمىم Hellen ، بۇ بەك گۈزەل ئىسىم ، لېكىن مەن ئانچە گۈزەل ئەمەس ، ھەر ھالدا ئىرىمغا يارايمەن . ئىرىم مېنىڭ بوينۇمنى ئاققۇنىڭ بويىنىغا ئوخشىتىدۇ ، ئەمەلىيەتتە مېنىڭ بوينۇمدا داغلار كۆپ . ئاپتوبۇستىكى ئاكىلار بوينۇمغا قاراپ تاشلىماڭلار ، مەن خىجىل بولىمەن . ماڭا قانچىلىك قارىساڭلار بولىدۇ ، يېقىنچىلىق قىلىمەن دېمىسەڭلارلا بولىدى.

ئاپتوبۇستىكى ئۆمەكداش ئايالالارنىڭ ئاغزى ئېچىلىپلا قالغانىدى . ئەرلەر Hellen نىڭ شوخ سۆزلىرىدىن كۈلەتتۇق.

Hellen نىڭ يېشى مەن بىلەن تەڭ ئىكەن ، ئۇ ئېگىز بوي ، ئاق پىشماق ئايال بولۇپ ، تايىنى قالمىغان چاچلىرىنى قىسقا قىلىپ دىڭگايتىپ ، سېرىقتا بوياۋالغانىدى . بۇ ھال ماڭا سېرىق تۈك چۆجىنىڭ كاللىسىنى ئەسلىتەتتى . ئۇ يول يۈرگەندە ياكى ئۆرە تۇرغاندا ، ئۇچلۇق ئېڭەكلىرىنى كۆتۈرۈپ ، باشقىلارغا ئېگىزدىن قارىغاندەك قارايتتى.

Hellen ئەسلىدە چىڭداۋلۇق بولۇپ ، 18 يېشىدا ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىرگە ياۋروپاغا چىقىپ كەتكەنىكەن . كېيىن شياڭگاڭلىق بولۇپ قاپتۇ . ھازىرغا قەدەر نۇرغۇن دۆلەتلەرگە چىقىپتۇ . ئۇنىڭ بىلىدىغانلىرى ناھايىتى كۆپ ئىكەن ، ئۇ شياڭگاڭنىڭ سىياسىي ، ئىقتىسادىي ، تارىخىي ، جۇغراپىيىۋى ئەھۋالىنى سۆزلىگەندە ھەقىقەتەن ھەيران قالدىم . ئۆزى ياشىغان ۋەتەننى ئەنە شۇنداق پىششىق بىلىدىغان ساياھەت يېتەكچىلىرى ئۇيغۇرلاردىمۇ بارمىدۇ ، دەپ ئويلاپ قالدىم . Hellen مېنىڭ نەزىرىمدە خەلقئارالاشقان پۇقرا بولۇپ ، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە خالىغان ۋاقىتتا بارالايدۇ . مەن بىر شائىر ۋە ئەدەبىيات پروفېسسورى بولۇش سۈپىتىم بىلەن بىر بېكىنمە پۇقرا ، ئۇرۇمچىدىن تۇرپانغا بېرىشىممۇ ئاسان ئەمەس . شۇڭا ، دۇنيانى كىتابلاردىكى بايانلاردىن قوروپ چىققانمەن . مەن مەزكۇر دۇنيادا ياشىغانسېرى شۇنچە ئالدىنىمەن.

كەچتە مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتۇق . لوكفارد كوچىسىغا جايلاشقان بۇ مېھمانخانىنىڭ ئىسمى «خۇامىي مېھمانسارىيى» ئىدى . مەن ياتاقتا ئورۇنلىشىپ بولۇپ ، پەسكە چۈشتۈم . سائادەت ، ئالتۇن ، شياۋ ۋۇلارمۇ كەينىمدىن چۈشتى . بىز بىرلىكتە كوچىغا چىقتۇق.

كەچلىك ھاۋا ئىللىق بولۇپ ، كىشىلەر كالتە يەڭ كۆڭلەك كىيىشكەنىدى . قىزلار يېرىم يالىڭاچ ھالدا مېڭىشاتتى . ماڭا كوچىدىكى كىشىلەرنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشلىرى تولىمۇ ئەركىن كۆرۈندى . 40 ـ 50 ياشلار چامىسىدىكى ئەرلەر 18 ـ 20 ياشلاردىكى قىزلارنى قولتۇقلاپ ، نەگىدۇر مېڭىشاتتى ، بەزىلىرى قىزلارنى كوچىدىلا قۇچاقلاپ سۆيۈپ قوياتتى . ئەرلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئاق تەنلىكلەر ئىدى ، تاپانچىدەك ئەپچىل قىزلارنىڭ بەللىرى ئەرلەرنىڭ يوغان غۇلاچلىرىدا بىر تۇتام بېدىگە ئوخشاپ قالاتتى . ئەرلەر يىرىك ساقاللىرىنى قىزلارنىڭ يۇمران لەۋلىرىگە ۋە ئۇچۇق مۈرىلىرىگە سانجىپ قويۇپ ، يولنى راۋان قىلاتتى . ئېيتىلىشىچە ، بۇ قىزلارنىڭ كۆپىنچىسى فىلىپپىن بىلەن تايلاندتىن كېلىدىكەن.

بىز ماڭغان كوچىدا كىچىككىنە بەزمىخانا قەدەمدە بىر ئۇچرىدى ، تۈنەكخانىنىڭ ئالدىدا بىرقانچە ئايال كۆكسى ۋە يوتىلىرىنى ئېچىپ ئولتۇرۇپ ، ئالدىدىن ئۆتكەن كىشىلەرگە قارايتتى ، ئۇلار تۈنەكخانىغا خېرىدار چاقىرىدىغانلار ئىكەن . مەن ئىچىدىكى ئادەملەر دېرىزىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان بىر تۈنەكخانىنىڭ ئالدىدا توختىدىم ، كىشىلەر پىۋا ئىچىشىپ پاراڭلاشماقتا ئىدى ، سورۇندا ئايالالار كۆپتەك قىلاتتى.

— كىرىپ ئولتۇرۇپ باقمامدۇق، — دېدى موڭغۇل قىزى ئالتۇن.

— بۇ يەردە خىراجەت بەك يۇقىرى، — دېدى شياۋ ۋۇ.

مەن گەپ ـ سۆز قىلماستىن ئىشىكنىڭ پەردىسىنى قايرىپ ، تۈنەكخانىنىڭ ئىچىگە كىردىم ، تۈنەكخانىنىڭ ئىچى ئانچە چوڭ ئەمەس ئىدى ، 20 ـ 30 چە ئادەم ئۆرە تۇرۇپ پىۋا ئىچىشەتتى ، سەھنىدە كۆكسى ۋە تۆشىدىن باشقا يەرلىرى يالىڭاچ بىر ئايال بەدەنلىرىنى تولغاپ ناخشا ئېيتاتتى ، ئادەملەر ناخشىنىڭ رىتىمىغا ئەگىشىپ لىڭشىماقتا ، بويۇنلىرىنى قاقماقتا.

مەن پىۋىنىڭ باھاسىنى سورىدىم ، بىر بوتۇلكا پىۋا 25 شياڭگاڭ پۇلى ئىكەن ، بەلكىم مۇلازىمەت پۇلى ۋە بىزگە ھەمراھ بولىدىغان قىزلارغا بېرىلىدىغان پۇل ئۇنىڭدىنمۇ يۇقىرى بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدىم مەن.

تۈنەكخانىدىن يېنىپ چىقسام ، ھەمراھلىرىم قاراپ تۇرۇپتۇ ، مەن ئۇلارغا ئەھۋالالارنى دەپ بەردىم.

— پاھ ، نېمىدېگەن قىممەتچىلىك، — دېدى شياۋ ۋۇ.

— شۇنداق بولسىمۇ كىرىپ كۆرۈپ باقمامدۇق، — دېدى ئالتۇن.

سائادەتنىڭمۇ كىرگۈسى باردەك قىلاتتى.

— يۈرۈڭلار ، ئاستا كېتىۋالايلى، — دېدىم مەن.

ئەمەلىيەتتە، مېنىڭ كىرىپ كۆرۈپ باققۇم بار ئىدى. ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان قاتمال ئادەم مېنىڭ نەزىرىمدە ئەخلاقنى ھەقىقىي مەنىدە چۈشەنمەيدۇ. بىدئەت ئىش-لارنىڭ ئالدىدا تەمتىرەپ قالىدىغان ئەخلاقنىڭ ئاساسىدا ھامان گۇمان بار بولىدۇ، ئەخلاق توغرا ئەقىدىنى مەنبە قىلىشى كېرەك. ئەمەلىيەتتە مەن پۇلنىڭ جىق كېتى-شىدىن قورقتۇم، نامرات ئادەمدە مەڭگۈ ساقايمايدىغان مەنىۋى بەزگەكلىك بولىدۇ، بۇ خىل بەزگەكلىك ئۇنى تېخىمۇ نامراتلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

بىز مېھمانخانىغا قايتىپ كېلىپ، كۆتۈش زالىدىكى دىۋانلاردا سىرتنى كۆزىتىپ ئولتۇردۇق. ئۇدۇلىمىزدىكى بىرنەچچە پوچىخانىنىڭ ئالدى ئاۋاتلىشىپ كەتكەن بولۇپ، يىگىت ـ قىزلار ئۆرە تۇرۇشۇپ، سائەت ـ سائەتلەپ پا-راڭلىشاتتى. ئۇلارنىڭ قىلىقلىرىدىن ئىشرەت ئەسەبىي-لىكى ئۇرغۇپ تۇراتتى.

ئۆمەكداشلىرىمىزنىڭ نۇرغۇن ئەرلىرى تۇنەكخانى-لارنىڭ ئىشىكلىرىنى مارىلاپ بېقىپ قايتىپ كەپتۇ. ئۇلارمۇ چۈنتەكىدىكى ئازغىنە پۇللار بىلەن تەۋەككۇل-چىلىك قىلىشقا پېتىنالمىغان بولسا كېرەك. ئۇلار بىز-نىڭ يېنىمىزغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، كاپىتالىزمنىڭ غەلىتە يەرلىرىدىن شىكايەت قىلىشتى.

سۇرۇشتۇرسەك، بۇ يەر شىياڭگاڭنىڭ قىزىل چىراغ يەرلىرى ئىكەن، سىياسىي كېڭەشتىن ساياھەت ئۆمە-كىگە ئۇيۇشتۇرۇلغان تۇرلۇك ۋەتەنپەرۋەر زاتلار ۋە بىزگە ئوخشاش سوتسىيالىزم ئەقىدىسىدىكىلەر كۆپرەك مۇشۇ رايوندىكى مېھمانخانىلارغا ئورۇنلاشتۇرۇلىدىكەن. بۇ يەر باشقا يەرلەردىن كۆپ ئەرزان ئىمىش.

2004 ـ يىلى 18 ـ دېكابىر

Hellen بىزنى ناشتىغا ئاپاردى. ئۇ بۈگۈن نېپىز قارا مايكا ۋە كۆلرەڭ يوپكا كىيىۋالغان بولۇپ، يوغان قىزىل شارپىنى بويىنىغا ئارتىۋالغانىدى. قىزىل شارپا ئۇنىڭ سېرىق شالاڭ چېچى بىلەن ماسلىشىپ، چىراي-لىق قىلىپ قويغانىدى. شۇ تاپتا ئۇ شىياڭگاڭنىڭ سىمۋولى بولغان سېرىس گۈلىگە ئوخشاپ قالغانىدى.

بۈگۈنكى كۆنتەرتىپ بويىچە بىز شىياڭگاڭنىڭ نۇق-تىلىق سودا مەركەزلىرىنى ئايلانماقچى ئىدۇق. ناشتىدىن كېيىن، ئاپتوبۇسقا چىقتۇق.

— بەزىلەر مېنى «بۈگۈن بەك چىرايلىق بولۇپ كېتىپسەن» دېيىشتى، — دېدى Hellen شەيتانلىق بى-لەن كۈلۈپ، — بەزى ئاكىلارنىڭ ماڭا تىكىلىپ قاراش-لىرىدىن مەنمۇ ئۆزۈمنى چىرايلىق ئوخشايمەن، دەپ ئويلىدىم. مەن راستتىنلا چىرايلىقمۇ؟

— چىرايلىق! — دېيىشتى ئاپتوبۇستىكىلەر.

— بىراق، مېنى چىرايلىق قىلغان نەرسە نېمە؟

— قىزىل شارپا.

— توغرا، بۈگۈنكى كىيىملىرىمنىڭ ئىچىدە قىم-مەتلىكرەكى مۇشۇ قىزىل شارپا. سىلەرچە بۇ قانچە پۇلدۇ؟

— 150 يۈەن.

— 180 يۈەن.

— ...

— تاپالمىدىڭلار، پەقەتلا 80 يۈەن. مەن بۇنى شېنجېندىن سېتىۋالغان. مۇنۇ يوپكام قانچە پۇلدۇ؟

يولۇچىلار گەپ قىلالمىدۇق.

— 60 يۈەن، — دېدى Hellen ئۆزى. مۇنۇ مايكا 25 يۈەن.

يولۇچىلار بىر ـ بىرىگە قاراشتى.

— شۇنداق، — دېدىHellen، — سىلەر ھەيران قالدىڭلار، ئۇچامدىكى كىيىملەر شۇنداق ئەرزان. بىراق ھېچقىسى يوق. ئادەمنى گۈزەل قىلىدىغان نەرسە كىيىم ئەمەس، بەلكى خاراكتېر ۋە ئىشەنچ. سىز ئۆزىڭىزگە كەسىپ ۋە قابىلىيەت جەھەتتىن ئىشەنسىڭىز كۆپ ئىشلاردا غەلىبە قىلىسىز. روھىڭىز كۆتۈرەڭگۈ بولىدۇ. كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق ئادەم ئاددىي ۋە پاكىز كىيىنسە باش-قىلارنىڭ كۆزىگە جەلپكار كۆرۈنىدۇ. روھى چۈشكۈن ئايال ھەرقانچە ياسانغان بىلەن بىكار. مەن ئاددىي يۇرت-مەن، لېكىن ئۆزۈمگە ئىشىنىمەن. شۇڭا، ئۆزۈمنى قويۇپ بېرىپ گەپ قىلالايمەن، گەپ قىلغاندا ھەقىقىي كۈلۈمسىرەيمەن. بىلىپ قويۇڭلاركى، مۇنۇ زەنجىر ئەرزان ئەمەس، مۇنۇ ھالقىمۇ ئەرزان ئەمەس. كىيىمنىڭ قىممىتى ھامان كونىرايدۇ، لېكىن ئالتۇن، ياقۇت، ئالماس دېگەن نەرسىلەر كونىرىمايدۇ. ئۇنى قېرىپ كەتكەندە باللىرىمىزغا مىراس قالدۇرساق، ئۆز قىممى-تىنى ساقلاپ تۇرۇۋېرىدۇ.

گەپ ئاخىرلاشقاندا، بىز مەرۋايىت دۇكانلىرىغا كې-لىپ قالغانىدۇق. ئۆمەكتىكىلەر مەرۋايىت دۇكانلىرىنى خېلى كۆپ ئايلىنىشتى، ئارقىدىن سائەت دۇكانلىرىغا باردۇق، مۇلازىم قىزلار چۆچۈك تىللىرى بىلەن سايراپ كېتىشتى. نەرسىلەر ھەقىقەتەن ئېسىل ئىدى. ئەمما ئۆمەكتىكىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئوقۇتقۇچى بولغاچقا، يانچۇقى تازا تومپ ئەمەس ئىدى. نەرسە ـ كېرەك ئالغانلار

مۇمكىنقەدەر ئەرزان نەرسىلەرنى تاللاپ ئېلىشتى.

ئۇ يەرلەردىن قايتقاندا Hellen نىڭ ئۇچۇق چىرايى تۇتۇلۇپ قالغانىدى.

— بۇ ئۆمەكتىكىلەرنىڭ مال سېتىۋېلىش ئىقتىدارى يۇقىرى ئەمەستەك تۇرىدۇ ، شۇنداقتىمۇ ساياھىتىمىزنى داۋاملاشتۇرۇشىمىز كېرەك، — دېدى Hellen يۈز ـ خاتىرە قىلىپ ئولتۇرماي.

سەپەرداشلىرىم بىر ـ بىرىگە ئەجەبلىنىپ قاراشتى . ئۆمەكتىكىلەر قانچىكى كۆپ ۋە قىممەت نەرسە ئالسا ، ئۇلارنى باشلاپ كەلگەن ساياھەت يېتەكچىسىگە بېرىلىدىغان شېرىنكانە كۆپ بولاتتى . سەپەرداشلىرىم ھەممىنى چۈشەنگەندەك قىلاتتى.

بىز بىر سانائەت مەركىزىگە باردۇق . كىشىلەر بۇ يەردىن ئەتىر ، دورا ، ئېلېكتر سايمانلىرىنى بەس ـ بەستە سېتىۋېلىشتى . ئۆمەكتىكىلەر ئاپتوبۇسقا قايتىپ چىقىپ ، خېلى ئۇزۇن كۈتكەندىن كېيىن Hellen چىقىپ كەلدى . ئۇ خېلى خۇشخۇي ئىدى . كىشىلەر «شېرىنكانە يامان ئەمەس بوپتۇ» دېيىشتى.

كەچقۇرۇن پاراخوتقا چىقىپ ، ۋىكتورىيە دېڭىز قولتۇقىدا كېچىلىك مەنزىرە كۆردۇق . كېچىلىك مەنزىرە ھەقىقەتەن تەسىرلىك ئىدى . پاراخوتتىكى ساياھەتچىلەرنىڭ كۆپى چوڭ قۇرۇقلۇقتىن كەلگەن بولۇپ ، پاراخوتتا ئۆرە ـ تۆپە بولۇشۇپ ، دېرىزە تەرەپنى تالىشاتتى . مەن پاراخوتنىڭ كەينى تەرىپىدىكى ئۇچۇق يەرگە چىقىپ مەنزىرە كۆردۈم . كېچە سالقىن ۋە ئارامبەخش ، ھەيۋەتلىك ، ئېگىز بىنالاردا چىراغلاردىن ھاسىل بولغان تەسۋىرىي سەنئەتلەر روژدېستۋو بايرىمىنىڭ ئاز قالغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

ياتاقىقا قايتىشىمىزدا Hellen ئاچقۇچ ئاسىدىغان خاتىرە بۇيۇملىرىنى كۆرسەتتى . بەش خاتىرە بۇيۇمى بىر يالتىراق قاپچۇققا جايلاشتۇرۇلۇپ ئورالغانىدى . ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاچقۇچقا ئاسىدىغان ھالقا ئىدى . بىز ئۇنى بىزگە سوۋغا قىلغان ئوخشايدۇ دەپ چۈشىنىپتۇق . Hellen ئۇنىڭ باھاسى 100 يۈەن دەپ ئېلان قىلغاندا ، قايتۇرۇپ بېرىشنى بىئەپ ھېس قىلغان سەپەرداشلار 100 يۈەن پۇلنى ئانچە رازى بولمىغان قىياپەتتە يانچۇقىدىن چىقىرىشتى.

2004 ـ يىلى 19 ـ دېكابىر

بۈگۈن شياڭگاڭدىكى ساياھىتىمىزنىڭ ئاخىرقى بىر كۈنى بولۇپ ، ئۆز ئىختىيارىمىز بويىچە پائالىيەت قىلاتتۇق.

ھەممىمىز ئورنىمىزدىن ۋاقىچە تۇردۇق . ناشتا قىلغۇچە سائەت ئون بولغانىدى . بۇ يەردە پۇقرالىققا ئۆتكەن ئەنۋەرگە تۈنۈگۈن تېلېفون قىلىپ ، مېنى شياڭگاڭدىكى ئەڭ چوڭ كىتابخانىغا ئېلىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغانىدىم . ئۇ كېچىسى ئىشلەپ ، كۈندۈزى ئارام ئالىدىكەن . ئۇ چۈشتىن كېيىن ۋاقىت چىقىرالايدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى . ئەنۋەر شىنجاڭدىكى ئابابەكرىنىڭ دوستى بولۇپ ، شياڭگاڭدا ئىشلەپ يۈرگىلى 7 ـ 8 يىل بولۇپ قاپتۇ . ئابابەكرى ئۇنىڭ تېلېفون نومۇرىنى ماڭا بېرىش بىلەن بىرگە ، ئۇنىڭغا تېلېفون قىلىپ ماڭا ئىگە بولۇپ قويۇشنى تاپىلىغانىدى.

باشقىلارنى ئاۋارە قىلماي دەپ ئويلاپ ، كوچىغا مۇستەقىل چىقىش قارارىغا كەلدىم ـ دە ، شياڭگاڭنىڭ قاتناش خەرىتىسىنى كارىۋاتقا يېيىپ ، نۇقتىلىق جايلار ۋە ئۇ يەرلەرگە بارىدىغان قاتناش لىنىيىلىرىنى كۆزىتىشكە باشلىدىم . مەن ئەسلىدىكى پىلانىم بويىچە كىتابخانىلارغا بېرىشىم كېرەك ئىدى . يېنىمدىكى شياۋ ۋۇغا بىللە بېرىشىپ بېرىشنى ئېيتقانىدىم . ئۇنىڭغا خۇشياقمىدى ، باشقىلارغىمۇ ئېيتتىم ، كىتابخانىغا بېرىش ئۇلارنىڭ ئەقلىگە سىغمايلا قالدى . ئۇلار ئاۋات رەستىلەر ۋە ماگىزىنلارنى ئايلىنىپ ، سوۋغات ئالمىسا بولمايتتى.

سائادەت خانىم تۈنۈگۈن سېتىۋالغان رەقەملىك ئاپپاراتىنىڭ كاشىلىسى بار ئىكەن دەپ ئويلاپ ، تېگىشىپ كېلىش ئارزۇسىغا كېلىپ قالدى . بىراق ئاپپارات سېتىۋالغان جاينى تېپىپ بېرىش ئاسان بولمىغاچقا ، ئارىسالدى بولغان سائادەت ئاپپاراتنى كۆتۈرۈپ ، ئۇنىڭ ـ بۇنىڭغا كۆرسىتىپ مەسلىھەت ئېلىشقا باشلىدى . ئەگەر راستىنلا كاشىلا بولسا ئۇ مېنىڭ ئالماشتۇرۇپ كېلىشكە بىللە بېرىشىمنى ئۆتۈنۈشىدە گەپ يوق ئىدى . ئۆمەك باشلىقى جۇ تى ئاپپاراتنى ئەستايىدىل كۆزدىن كەچۈرۈپ ، ئاپپاراتنى ئىشلىتىشتە مەسىلە بارلىقىنى جەزم قىلدى . ئالدىراپ نەرسە سېتىۋېلىشتىن قاتتىق ئۆكۈنۈۋاتقان سائادەتنىڭ چىرايىدا كۈلكە پەيدا بولدى.

سائادەت مەن بىلەن بىرگە رەستىگە چىقماقچى بولدى ، ئۇ كىتابخانىغا كىرىشكىمۇ رازى بولدى ، لېكىن ئۇنىڭ شەرتى بار بولۇپ ، ئۇنىڭغا ماگىزىن كۆرۈشۈپ بېرىشىم كېرەك ئىدى.

بىز سىرتقا چىققاندا سائەت 11 : 00 بولۇپ قالدى . شياڭگاڭنىڭ كوچىلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ ، كىشى ئاسانلا ئېزىقىپ قالىدىكەن . بىز كوچىدىكى ئادەملەردىن ،

ھەتتا ساقچىلاردىن يول سوراپ كوچا ئايلاندۇق . كىشىلەر يول سورىغانلارغا ناھايىتى ئەستايىدىل جاۋاب بېرىدىكەن . بىز ئۇلاردىن پۇتۇڭخۇا سۆزلەپ يول سورىساق ، ئۇلار بىزگە ئىنگلىزچە جاۋاب بەردى . ئەلۋەتتە ، ئۇلار بىز خەنزۇ دەپ ئويلىغان كىشىلەر ئىدى . كېيىنچە مەن بىۋاستە ئىنگلىزچە يول سورىدىم . شياڭگاڭدىكى خەنزۇلار ئىنگلىزچە سۆزلىۋالغىنىغا خۇشال بولىدىغاندەك كۆرۈندى . شياڭگاڭنىڭ ساقچىلىرى ناھايىتى مۇلايىم كۆرۈندى . شياڭگاڭنىڭ ساقچىلىرى بىزنى سورىغان يېرىمىزگە ئاپىرىپ قويغىلى تاس قالغاندەكلا مۇئامىلە قىلدى.

— قەيەردە چوڭ كىتابخانا بار؟

— دەۋر مەيدانىدا.

«دەۋر مەيدانى» دېسە ، چوڭ بىر مەيداننى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەنىدىم . ئەمەلىيەتتە ، ئۇ پەلەككە تاقاشقان سودا بىناسى بولۇپ چىقتى . ئېيتىلىشىچە ، بۇ يەردە pageone نامىدا بىر كىتابخانا بار ئىكەن ، بۇ كىتابخانىنى شۇنچە قىلىپ چېلىقتۇرالمىدىم . سورىسام ، ئۇ «دەۋر مەيدانى»نىڭ 9 ــ قەۋىتىدە ئىكەن . كىتابلارنىڭ ھەممىسى ئىنگلىز تىلىدىكى كىتابلار ئىدى . بىرەر سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىت سەرپ قىلىپ كىتاب كۆردۈم ــ دە ، ئۈچ پارچە كىتابنى سېتىۋېلىشقا تاللىدىم . ئۈچ كىتابنىڭ سوممىسى 500 يۈەندىن ئېشىپ كەتتى . بۇلارنىڭ ئىچىدە خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پسىخولوگى خوۋارد گاردىنېرنىڭ «ئىجادىي روھ» دېگەن ئەسىرى ، ئامېرىكا شائىرى تېد ھيۇس (Ted Hughes)نىڭ «تۇغۇلغان كۈن مەكتۇپلىرى» دېگەن شېئىرلار توپلىمى بار ئىدى . گارنېر ئۆزىنىڭ كىتابىدا فروئىد ، ئېينىشتېيىن ، پىكاسسو ، ئېلىئوت ، گەندى قاتارلىق داڭلىق شەخسلەرنىڭ ئىجادىيەتتىكى روھىي ھالىتىنى ئانالىز قىلغاندى . ھيۇسنىڭ شېئىرلار توپلىمى ئامېرىكا شائىرەسى سىلۋىيە پلاس (Sylvia Plath)قا بېغىشلاپ يېزىلغان بولۇپ ، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت پاجىئەسى ئەكس ئەتتۈرۈلگەنىدى.

كىتابنى سېتىۋالغۇچە سائادەت يېنىمغا ئىككى قېتىم كىرىپ ، «بارمۇسىز؟» دەپ قويدى . ئەمدى سائادەت بىلەن بىرگە راسا ماگىزىن ئايلانساق بولاتتى.

شياڭگاڭنىڭ ماگىزىنلىرىدىكى كىيىملەر ھەقىقەتەن ئادەمنىڭ سېتىۋېلىش ھەۋىسىنى قوزغايتتى . لېكىن بۇ كىيىملەرنىڭ بىرقەدەر ئەرزانلىرى بىزنىڭ بىر ئايلىق مائاشىمىزدىن ھالقىپ كېتەتتى . سائادەت ئۆزىگە يارىغان نەرسىلەرنىڭ ئالدىدا ئۇزۇن توختاپ ، ئىلاجسىز بولۇپ كېتەتتى.

سائەت ئىككى بولغاندا چۈشلۈك تاماق يېدۇق. ئالقانچىلىك كېلىدىغان ئىككى تال بولكا ۋە ئىككى ئىستاكان قەھۋە 76 يۈەن خەلق پۇلىغا توغرا كەلدى . تېخى ئۇلارنى ئۆچىرەتتە تۇرۇپ ئالدىم.

كەچكىچە كوچا ئايلاندۇق ، ئارىدا بىر كىتابخانىغا كىرىپ ، مىلان كۇندېرا رومانلىرىنىڭ ئىنگلىزچە نەشرلىرىنى كۆرۈپ قالدىم ، ئالغۇم بولسىمۇ بولدى قىلدىم . چۈنكى كىتابلار ناھايىتى قىممەت ئىدى.

بەلكىم سائەت بەش بولغاندۇ ، ئەنۋەرگە خوشلىشىش تېلېفونى ئۇردۇم . ئۇ مېنى كەچلىك تاماققا تەكلىپ قىلىپ ، ئۇزىتىپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتتى . بىز خۇامىي مېھمانسارىيىنىڭ كۈتۈش زالىدا كۆرۈشمەكچى بولدۇق.

پۈتۈشكەن ۋاقىتتا ، كۈتۈش زالىدا تولا يول يۈرۈپ ئاغرىۋاتقان پۇتلىرىمنى ئۇۋۇلاپ ئولتۇردۇم . ئالدىمدىكى ئەينەكتىن سىرتنىڭ مەنزىرىسىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇراتتىم ، سائادەتمۇ قېشىمدا ئىدى.

شياڭگاڭدەك بىر شەھەردە چىرايىمىزدىكى ئىرقى بەلگىنىڭ ئۆزىلا قېرىنداشلىقتىن دېرەك بېرەتتى . بىر ماشىنا ئەينەكنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ توختىدى ، رولنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان بىر يىگىت ماڭا قاراۋاتاتتى . مەن ئۇنىڭ ئەنۋەر ئىكەنلىكىگە جەزم قىلدىم ــ دە ، سىرتقا ماڭدىم ، سائادەت كەينىمدىن ئەگەشتى . دەرۋەقە ، ئۇ ئەنۋەر ئىدى ، بىز قىزغىن كەيپىياتتا كۆرۈشتۇق . بۇرۇن بىر ــ بىرى بىلەن ئەسلا كۆرۈشۈپ باقمىغان تەڭرىتاغ پەرزەنتلىرى ، ئۈستىدە قارلار يالتىراپ تۇرىدىغان تەڭرىتاغدىن ناھايىتى يىراق يات بىر شەھەردە بىر ــ بىرىنى قىيىنالمايلا تونۇۋالدى . ئەنۋەر ئۆزى چوڭ بولغان تۇرپان ۋە ئۈرۈمچىدىن ئالىي مەكتەپ يېشىدىن تارتىپ ئايرىلىپ ، ياقا شەھەرلەردە ئىلىم تەھسىل قىلىپ ، شياڭگاڭدەك ھايات رىقابىتى كەسكىن شەھەردە نەچچە يىل ياشاپ ، ئۆزىنىڭ تونۇمىغان بىر قېرىندىشىنى ئىزدەپ كېلىدىغان يۈرىكىنى يوقاتمىغانىدى . ئۇ مېنىڭ نەزىرىمدە قەدىرلىك ، ئۆڭمەس يۈرەك ئىدى.

ئەنۋەر كەمسۆزدەك قىلاتتى . ئۇ بىزنى ماشىنىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ تۇڭلۇۋەن تەرەپكە ئېلىپ بارغۇچە سوئاللىرىمغا جاۋاب بېرىش بىلەن چەكلەندى . «خاپا بولماڭ ، مەن خەنزۇچە ئوقۇغان بولغاچقا ، ئۇيغۇرچە سۆزلەرنى كۆپ قىلالمايمەن» دېدى ئەنۋەر ئۆزرە ئېيتىپ.

ئەنۋەر بىزنى تۇڭلۇۋەنگە چۈشۈرۈپ قويۇپ ،

«ئىككى سائەتتىن كېيىن كېلىمەن» دېدى . ئۇنىڭغىچە بىز ماگىزىن كۆردۇق ، ئائىلىمىزدىكىلەرگە سوۋغاتلىق كىيىم ئالدۇق . ئىككى سائەتتىن كېيىن ئەنۋەر بىلەن كۆرۈشتۇق ، ئۇ بىزنى ئۇيغۇرچە تائاملار بار بىر رېستورانغا ئېلىپ ماڭدى . ماشىنا ئازراق ماڭغاندىن كېيىن ، ئاۋات بىر كوچىغا جايلاشقان گۈللۈك مەيداننىڭ ئالدىدا توختىدۇق ، كوچىنىڭ جەلپكار چىراغلىرى ئەتراپنى يوپيورۇق قىلىۋەتكەنىدى.

بىز ياندىكى بىر بىنانىڭ پەلەمپىيى ئارقىلىق ئىككىنچى قەۋەتكە چىقتۇق ، بىز كىرمەكچى بولغان رېستوران مۇشۇ قەۋەتتە ئىدى . رېستوراننىڭ ئالدىدا بۇدۇر چاچلىق ، بۇرۇتلۇق بىر ئۇيغۇر يىگىتنىڭ ئۇيغۇر تائاملىرى بىلەن قوشۇپ تارتىلغان سۈرىتى تۇراتتى . زال خېلى چوڭ بولۇپ ، ئۇرۇمچىدىكى ئوتتۇراھال چوڭلۇقتىكى ئۇيغۇر رېستورانلىرىدەك كېلەتتى. مۇھىتى يورۇق ۋە ئازادە ئىدى.

ئۇچىمىز دېرىزە تەرەپتىكى ئۈستەلگە كېلىپ ئولتۇردۇق . توساتتىن رەسىمدىكى ھېلىقى ئۇيغۇر يىگىتى ئالدىمىزدا پەيدا بولدى ، ئۇ ئەنۋەر بىلەن كۆرۈشتى ، ئۇلار كونا دوستلاردىن ئىكەن . ئەنۋەر ئۇنى تونۇشتۇردى ، ئۇنىڭ ئىسمى مۇھەممەت تۇرسۇن ئىكەن . ئۇنىڭ چىرايى قارامتۇل بولۇپ ، قاپقارا بۇدۇر چېچى ۋە بۇرۇتى خېلى ياراشقانىدى . بىر قاراشتا پاكىستانلىققا ئوخشاپ كېتەتتى . ئۇ بىز بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن ، نېمە يەيدىغانلىقىمىزنى سورىدى.

— ئىسسىق باسقۇدەك ئۇيغۇر تائامى بولسا بولدى ، ئىسراپچىلىق قىلمايلى، — دېدىم مەن.

ئۇ ئەنۋەر بىلەن بىر قارىشىۋالغاندىن كېيىن:

— «ئاۋۋال تائام ، ئاندىن كالام» دەپتىكەن ، مەن ئۆز قولۇم بىلەن تائام قىلاي ، پاراڭنى ئاندىن سوقايلى، — دېدى ـ دە ، ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى . ھايال ئۆتمەي ئۇ ئۈچ ـ تۆت خىل تائامنى ئالدىمىزغا قويدى.

— ئەمەلىيەتتە ، بۇ ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقىت ، شارائىتىمىز يېتەرلىك بولماي قالدى، — دېدى مۇھەممەت تۇرسۇن ئۆزرە ئېيتىپ.

ئۇ تەييارلىغان غىزالار كۆركەم ھەم مەززىلىك ئىدى . سائادەت خانىم توخۇ قوردىقىغا ئىشتىھا تارتىۋاتاتتى . مۇھەممەت تۇرسۇن تەكەللۇپ قىلىپ ئولتۇرمايدىغان ، تۈز كۆڭۈل ، قىزغىن يىگىت ئىكەن . مەن شىياڭگاڭدەك چوڭ شەھەردە ئىككى نەپەر قېرىندىشىمنىڭ مۇھەببىتىدە مېھمان بولۇۋاتقىنىمدىن سۆيۈنگەنىدىم . مەن بۇ ھېسسىياتىمنى ئاياپ ئولتۇرماي ، ئۇلارغا ئېيتتىم . سەمىمىي گەپ سەمىمىي ھېسسىيات ئويغىتىدۇ ، ئۇلار مېنىڭ گېپىمدىن تەسىرلەندى . ئەنۋەر جىمغۇر ، ئويچان يىگىت ئىدى . مۇھەممەت تۇرسۇن ئۆزى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشنى ياخشى كۆرەتتى ، ئۇنىڭ سەرگۈزەشتىلىرى ھەقىقەتەن تەسىرلىك بولۇپ ، ئۇنىڭ تىرىشچان ، مۇستەھكەم ئىرادىسىنى نامايان قىلاتتى.

مۇھەممەت تۇرسۇن ئۈرۈمچىلىك بولۇپ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيى كونسۇل كوچىسىدا ئىكەن . ئۇ ئۈچ ئوغۇل ، ئۈچ قىزدىن تەركىب تاپقان ئائىلە بالىنىڭ چوڭى ئىكەن . ئۇ ئائىلە يېشىدىن باشلاپ مۇھاجىرلار مېھمانخانىسىدا چۆمۈچ تۇتۇشقا باشلىغانىكەن ، 1989 ـ يىلى شېنجېندا ئاشخانا ئېچىپ ئىگىلىك تىكلەشكە باشلاپتۇ ، ئىگىلىكى گۈللىنىپ ، تارماق ئاشخانىلارنى ئېچىپتۇ . ئۇ شېنجېندىكى ئۇيغۇر مۇساپىرلىرىغا كۆپ ياردەملەرنى قىلىپتۇ . خروئىنغا ئۆگىنىپ قالغانلارنى خروئىن تاشلىتىش جەھەتلەردە تالاي ئىشلىرى بار ئىكەن.

— ئىمان ۋە ئېتىقادتىن ئاجراپ كەتكەن ئادەم ۋاپانىمۇ بىلمەيدىكەن ، قانداق ياشاشنىمۇ بىلمەيدىكەن، — دېدى مۇھەممەت تۇرسۇن شېنجېندىكى كۆرگەن ـ بىلگەنلىرىنى قىسقىچە خۇلاسىلەپ.

مېنىڭ نەزىرىمدە ، بۇ بىر ھېكمەتلىك سۆز ئىدى ، لېكىن بۇ ھېكمەتلىك سۆزنى مۇھەممەت تۇرسۇن كىتابلاردىن قوبۇل قىلىۋالغان سۆز بولماستىن ، ئۆزىنىڭ قىسمەتلىرىدىن كەلتۈرۈپ چىقارغانىدى . بۇ سۆزنى زور ئىقتىسادىي قىممەتكە ئىگە ئەمەس ، دەپ كىم ئېيتالايدۇ . پۇلنى ئادەم تاپىدۇ ، لېكىن پۇلنى قانداق تېپىش ، قانداق ساقلاش ، نەگە ئىشلىتىش قاتارلىقلارغا شۇ ئادەمنىڭ ئىدىيىسى قوماندانلىق قىلىدۇ.

مۇھەممەت تۇرسۇننىڭ خانىمى قۇرەيشەم شېنجېندا

مىللىي ھۈنەر ـ سەنئەت بۇيۇملىرىنى ساتىدىغان ئورۇنلارنىڭ زاكاسلىرىغا ئاساسەن ئۇيغۇرچە دوپپىلارنى تىكىپ ، تارقىتىدىكەن ، قورەيشەم ھازىرمۇ شىنجىبىدا تۇرىدىكەن ، مۇھەممەت تۇرسۇن ھەپتىدە بىر قېتىم ياكى ئىككى ھەپتىدە بىر قېتىم شىنجىبىغا كېلىپ ، بالىلىرى بىلەن جەم بولىدىكەن.

مۇھەممەت تۇرسۇن شياڭگاڭنىڭ تېلېۋىزىيىلىرىدە ھەر ھەپتىدە ئىككى قېتىم بېرىم سائەتتىن ئۇيغۇر تائاملىرىنى تونۇشتۇرۇپ ، تائاملارنى تەييارلاش ئۇسۇللىرىنى كۆرسەتكەن . ئۇيغۇر تائاملىرىنى مۇسۇلمان ئەللەرنىڭ كونسۇلخانىسى ئالدىغا ۋە مەسچىتلەرنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ كۆرسەتكەن ۋە تەشۋىق قىلغان . ھېيتلاردا ئۇيغۇر تائاملىرىنى چىرايلىق ئوراپ ـ قاچىلاپ ، مەسچىتلەرنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ جامائەتكە سوۋغا قىلغان ، رامىزانلاردا ئېپتارلىق بەرگەن . شۇنىڭ بىلەن مۇھەممەت تۇرسۇننىڭ خېرىدارلىرى كۆپەيگەن.

مەن سۆھبەت ئارىلىقىدا رېستوراننىڭ ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتۈم ، رېستوران ھەر ھالدا ئۇيغۇرچە ئۇسلۇبتا بېزەلگەنىدى . دېرىزىلەر ئۇزۇم بارىكىنى ئەسلىتىدىغان ئويما نەقىشلەر بىلەن زىننەتلەنگەن ، تاملاردا قۇملۇقتىكى تۆگە كارۋانلىرىنىڭ رەسىمى ۋە ئۇيغۇر ئۇسسۇلچى قىزلىرىنىڭ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن مەنزىرە توقۇلمىلار ئېسىقلىق تۇراتتى ، لەپتىكى بىر تامدا ئاتاقلىق ئۇيغۇر رەسسامى غازى ئەمەتنىڭ ھۆسنخەتلىرى تۇراتتى ، يەنە بىر تامدا ئۇيغۇر سازى كۆتۈرۈۋالغان ئۇيغۇر گۈزىلى تەبەسسۇم قىلىپ تۇراتتى.

مەن تۇرۇۋاتقان يەر تەكلىماكان ۋە تارىم ۋادىسىدىن ناھايىتى يىراقتىكى شياڭگاڭ ، لېكىن قېشىمدا ئۈچ ئۇيغۇر قېرىندىشىم مەن بىلەن ئۇيغۇرچە پاراڭلىشىۋاتىدۇ ، ئالدىمدىكى تاماق ئۇيغۇرچە ، زالدىكى قىياپەت ئۇيغۇرچە ، ۋۇجۇدۇم يايراپ يېنىك بىر نەپەس ئالدىم.

«يېڭى دەۋر» مەيدانىغا جايلاشقان بۇ رېستوراننىڭ نامى «شىنيۈ شىنجاڭ رېستورانى» بولۇپ ، گۇاڭدۇڭ شىنيۈ مۇسۇلمانلار رېستورانىنىڭ شياڭگاڭدىكى تارمىقى ئىكەن . مۇھەممەت تۇرسۇن بۇ يەردىكى قولى گۈل ئۇستاملارنىڭ بىرى سۈپىتىدە ئىشلەۋاتقانىدى . ئۇنىڭ نامى ۋە ئىش ـ ئىزلىرى ، ئەتكەن كۆركەم ھەم مەززىلىك تائاملىرى «فۇجيەن ئىقتىساد گېزىتى» ، شياڭگاڭدا چىقىدىغان «شەرق گېزىتى» ، «مىگباۋ گېزىتى» ، «شىنباۋ گېزىتى» قاتارلىق مەتبۇئاتلاردا ئارقا ـ ئارقىدىن تەشۋىق قىلىنغانىدى . گېزىتنى كۆرگىنىمدە ، ئۇنىڭ داپ ياكى راۋاب تۇتۇپ ، ئوخشىغان ئۇيغۇر تائاملىرى بىلەن بىرگە چۈشكەن سۈرەتلىرى چېلىقتى ، توخۇ نارىن ، پولۇ ، سامسا ، ساڭزا ، ھەر خىل كاۋاپ ، يوتازا (تۇرمەل) ۋە نانلار دىلنى رام قىلىدىغان دەرىجىدە سەنئەتلىك قىلىپ تىزىلغانىدى . «كۆپكۆك ئاسمان تېگىدىكى ياپيېشىل يايلاقتا خۇش پۇراق گىياھلارنى يەپ ، پاكىز سۇلارنى ئىچىپ ، ساپ ھاۋادىن نەپەس ئالغان شىنجاڭ قويلىرىنىڭ گۆشى ناھايىتى يېيىشلىك بولىدۇ» دېيىلگەنىدى . «قۇياش گېزىتى»دە «ياخشىمۇسەن؟» ، «بەك ياخشى» ، «رەھمەت» دېگەندەك دائىم ئىشلىتىلىدىغان ئۇيغۇرچە سۆزلەر (شياڭگاڭ گېزىتلىرىدە « 新疆语 » دەپ ئېلىنغان) تونۇشتۇرۇلغانىدى.

بىز رېستوراندىكى ئۇيغۇرچە مەنزىرىلەرنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىپ ، خاتىرە سۈرەتكە چۈشتۇق . كېچە سائەت 2 : 00 دە خوشلاشتۇق.

مۇھەممەت تۇرسۇننىڭ ئائىلىسى ئاددىي بىر ھۈنەرۋەنلەر ئائىلىسى سۈپىتىدە ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ئۆزگىخاس جۇلاسىنى باشقا مىللەت مەدەنىيەتلىرىنىڭ گىرەلەشمىسى ئىچىدە نامايان قىلغانىدى . دىيارىمىزدا بۇنداق ئاددىي ئائىلىلەر كۆپ بولغاچقا ، ئۇنىڭ قانچىلىك قىممەتكە ئىگە ئىكەنلىكى بىلىنمەيدۇ . يىراق ، بۇنداق ئائىلە ياكى بۇنداق كىشىلەر خەلقئارادىكى چوڭ شەھەرلەرگە بېرىپ ئۆز ھۈنەرلىرىنى كۆرسەتكەندە ، ئۇلار بىر مىللەت مەدەنىيىتىنىڭ خالىس ئەلچىلىرىگە ئايلىنىدۇ . مۇھەممەت تۇرسۇن ماڭا مۇنداق بىر ئەقلىنى ئۇقتۇردى:

تائاملار بىر مىللەت مەدەنىيىتىنىڭ ئىخچام نەمۇنىسى ، ئۇنىڭ بازار ئىقتىدارىنى ئېچىشى بۇ مەدەنىيەتنىڭ مول قاتلىمىنى دۇنياغا يايغانلىق بىلەن باراۋەر . باشقا مىللەتتىن بولغان رېستوران خوجايىنلىرى ئۇيغۇر تائاملىرىنىڭ يوشۇرۇن بازار كۈچىگە سەل قارىمىغاندەك قىلاتتى.

سۆھبەتلىرىمىز قىزغىن ، كۆڭۈللۈك بولدى . سائەت ئىككى بولاي دېگەندە قايتماقچى بولۇپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق . ئەنۋەر باشتا كەم سۆز بولدى ، مەن ئۇنىڭغا: «تاماكىڭىز بولسا چېكەيلى» دېدىم . ئەمەلىيەتتە مەن تاماكا چەكمەيتتىم ، ئەنۋەرنىڭ قاتمال كەيپىياتىنى ئوڭشاش ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم . ئەنۋەر مېنىڭ گېپىمدىن گاڭگىراپ قالغاندەك بولدى.

— مەن بىلمەن ، سىز تاماكا چېكمىسىز ، بابا يادىڭىزنى كۈچۈنلىغا تاماكا سالغىنىڭىزنى كۆرگەندىم، — دېدىم مەن.

ئەنۋەر ئوڭايسىزلانغاندەك بولۇپ ، تاماكىسىنى چىقاردى . ئىككىمىز بىر تالدىن تاماكا تۇتاشتۇردۇق.

— سىز مەندىن تارتىنىۋاتىسىز ، ھازىر تارتىنىدىغان ۋاقىت ئەمەس ، ماڭا كۆپرەك گەپ قىلىپ بېرىڭ،—

دېدىم مەن.

مۇھەممەت تۇرسۇن يوغان بىر ئىستاكان پىۋىنى ئەنۋەرنىڭ ئالدىغا قويدى. ئۇ ئۆزى ئىچمەيدىكەن ۋە چەكمەيدىكەن. ئەنۋەر بارغانسېرى ئۆزىنى ئازادە تۇتۇشقا باشلىدى.

ئەنۋەرنىڭ كۆرگەن - بىلگەنلىرى كۆپ ئىكەن، تارتقان زىيانلىرى، تۆلىگەن بەدەللىرى ئۇنىڭ ئۇچۇن قابىلىيەت يېتىلدۈرۈشنىڭ سىناقلىرىغا ئايلىنىپتۇ. ئۇ ئۆزىگە تەگكەن پەشۋالارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى يوقىتىپ قويمىغاندى، بەلكى تەمكىن هالدا قارار چىقىرىپ، يېڭى يول ئىزدىگەنىدى. ئوتتۇز ياشتىن ئەمدىلا هالقىغان بۇ بالا ياشاش جەھەتتە ناهايىتى قابىل ئىدى.

— نېمىشقا تېخىچە ئۆيلەنمىدىڭىز؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن.

— شىياڭگاڭدا مەن ئالىدىغان قىز يوق. ئۈرۈمچىگە كەمدىن - كەم بارىمەن. ئۇ يەردىمۇ بىرەر قىز بىلەن تونۇشقىدەك ئىمكانىيەت يوق، — دېدى ئەنۋەر.

ئەنۋەر خەنزۇچە ئوقۇغان بالا ئىدى، ئۇ گۇاڭدۇڭ شىۋىسىنىمۇ ئوبدان سۆزلەيتتى. ئۇ شىياڭگاڭدەك غايەت زور ئادەم دېڭىزىدا دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بىر غايىنى كۆزلەپ ياشاۋاتقانىدى.

ئەنۋەر بىزنى خۇامېي مېھمانسارىيىسىنىڭ ئالدىدا چۈشۈرۈپ قويدى. بىز قۇچاقلىشىپ خوشلاشتۇق، بۇ چاغدا ئەنۋەرنىڭ چىرايىغا يىغا ئولاشتى. ئوغۇل بالا ئاسانلىقچە يىغلىمايدۇ. ئۇ كۆڭلىدىكى ھەممە گېپىنى مۇشۇ ئۈنسىز يىغىسى ئارقىلىق دەۋەتكەندەكلا قىلاتتى.

— يۇرتۇمنى، ئاتا - ئانامنى سېغىندىم. ئۆتكەندە بارغاندا، پويىزدا «داۋانچىڭ قىزى»نى ئاڭلاپلا تەنلىرىم يايراپ كەتكەنىدى، — دېدى ئەنۋەر.

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم. ئارىمىزنى سۈكۈت باستى.

— سىزگە قىزنى مەن تونۇشتۇرىمەن، يازدا ئۈرۈمچىگە بېرىڭ، — دېدى سائادەت ئەنۋەرنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ.

ئارىنى بىر پەس سۈكۈت قاپلىدى.

— خوش، ئۇكام. سىز يەنە يالغۇز قالدىڭىز، ئۆزىڭىزگە پۇختا بولۇڭ، — دېدىم مەن.

ئەزەلدىن كۆرۈشۈپ باقمىغان بىرقانچە ئۇيغۇر شىياڭگاڭدەك چوڭ خەلقئارا بازارنىڭ بىر بۇرجىكىدە قېرىنداشلارچە مۇڭدىشىپ خوشلاشتۇق. بىز يەنە كۆرۈشەلەمدۇق - يوق، بىرنېمە دېمەك تەس ئىدى.

ئەنۋەر ماشىنىسىنى ھەيدەپ، كوچا چىراغلىرىنىڭ شولىسى ئىچىدە غايىب بولغۇچە قاراپ تۇردۇق. تۇرمۇش سەھنىسىدىكى بۇ تەۋەككۈلچى جىددىي خىرىسلارنىڭ ئالدىدا تەمكىن تۇرۇشنى ئۆگىنىۋالغانىدى. ئۇ كەلگۈسىگە ھېچقانداق ھاياجان ئارىلاشمىغان ئۈمىد بىلەن ئىنتىلەتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۈز بەرگەن ھەرقانداق تاسادىپىيلىك ئۇنى ھودۇقتۇرالمايدىغاندەك ئىدى. ئۇ خىزمەت، ئۇنۋان، مەنسەپ ۋەسۋەسىسىدە يۈرەكزادە بولۇپ، قان بېسىمىغا گىرىپتار بولۇپ كەتكەن تالاي دېپلوم ئەھلىگە نىسبەتەن خېلىلا مۇكەممەل ئادەم ھېسابلىنىدۇ. ئۇ خىزمەت بولمىسا چۈشكۈنلىشىپ، غۇرۇرسىزلىق گىردابىدا چىرايىنىڭ نۇرىنى يوقاتقان سان - ساناقسىز ياشلىرىمىزغا نىسبەتەن بىر ئۈلگە، ئۇ بىر تەنھا تەۋەككۈلچى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئۇنىڭ غەلبىسىگە تەنتەنە قىلىشىپ بېرىدىغان دوستلىرى ياكى ھەسرەتلىرىگە شېرىكلىشىپ بېرىدىغان مۇڭداشلىرى يوق.

2004 - يىلى 20 - دېكابىر

پىلان بويىچە سائەت 30 : 6 دە پىرىستانغا باراتتۇق. ئۇيقۇمغا قانماي، خامۇش ھالەتتە يۈك - تاقلىرىمنى يىغىشتۇرغىچە جىددىيلەشتىم، چۈنكى باشقىلارنى ساقلىتىپ قويسام بولمايتتى. ھېلىھەم كېچىكىپتىمەن، مەن يۈك - تاقلىرىمنى كۆتۈرۈپ پەسكە چۈشكىنىمدە، باشقىلار ئاپتوبۇسقا ئورۇنلىشىپ مېنى ساقلاۋاتقانىكەن.

ناشتىنى پىرىستاندا قىلدۇق - دە، قاشنىڭ يېنىدا لەپپەڭشەپ تۇرغان كېمىگە چىقتۇق. دېرىزە قېشىدا ئولتۇرۇپ دېڭىزنى تاماشا قىلسام دەيتتىم. ئەپسۇسكى، بىلەتىمنىڭ ئورنى ئۇنداق يەرگە توغرا كەلمەپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە كەيپىياتىم ئېغىر، روھىم ھارغىن، كاللام گادىرماش، كۆزلىرىم ئېلىشاڭغۇ. كۆپكۆك دېڭىز سۇس تۇماننىڭ قوينىدا سوزۇلۇپ ياتاتتى. سەھەردىكى شىياڭگاڭنىڭ ئاسمىنى تۈك تاشلىمىغان توك شاپتۇلىنىڭ رەڭگىدە كۆرۈنەتتى. ئەتراپىمدىكىلەرمۇ تېتىك ئەمەس ئىدى، بەزىلەر ئولتۇرۇپلا ئۇيقۇغا كېتىشكەنىدى.

كېمە قوزغالدى، پىرىستان بارا - بارا كىچىكلەپ، تۇماننىڭ شۆلگەيلىرىدە ئېرىپ كەتتى. شىياڭگاڭنىڭ ئېگىز بىنالىرىمۇ خىيالىي گەۋدىگە ئايلىنىشقا باشلىدى. ئارىلاپ - ئارىلاپ ئاراللار ئۇچرايتتى، بەزى ئاراللاردا داچا بولۇپ، خۇددى ئادەمسىزدەك تىپتىنچ ئىدى. ئۇنداق يەرلەردە ئەدىبلەر ئولتۇرالمىسا كېرەك، مىللەتنىڭ روھىي ھالىتىنىڭ پۈتۈكچىسى بولغان ئەدىبلەرنىڭ كۆپلىرى لاماكان ھالدا قەلەم تەۋرىتىشكەن. دۇنيادىكى بىر بۆلۈك كاتتا ئەسەرلەر داچىدا ئەمەس، ھەپسىدە ياكى مۇھاجىرەتتە بارلىققا كەلگەن. ۋاقىتقا ئەبەدىي سۈرگۈن قىلىنغان شائىرلار سۆزلەرنىڭ سىرتىدا ئۆزلىرىنى تىڭشاپ

يۇرۇشىدۇ.

دېگىز مەندەك بىر شەيداسىنى ئويلاپمۇ قويمىغاندەك تۇراتتى . مەن ئۇخلاشقا شۇنچە تىرىشىپ باقتىم ، كۆزلىرىمنى يۇمۇپ كۆك دېگىزنى قارا دېگىزغا ئالماشتۇرۇپ باقتىم . ئەپسۇسكى ، پەقەتلا ئۇخلىيالمىدىم . ئازراق ئۇخلىۋالغان بولسام زېھنىم ، چىرايىم ، ئەتراپ ئېچىلىپ كەتكەن بولاتتى.

ئاۋمىننىڭ پىرىستانىغا باردۇق ، تاموژنىدىن ئۆتتۇق . بۇ يەرنىڭ دېگىزى شياڭگاڭنىڭ دېگىزىدەك سۈزۈك ئەمەس ئىكەن ، ئۆركەشلىنىپ تۇرغان لاي سۇلار كۆتۈرمە قىلىپ سېلىنغان پىرىستان سۇپىسىنىڭ ئاستىنقى تۈۋرۈكلىرىگە شالاقلاپ ئۇرۇلاتتى . دېگىز سۈيىدە ئەخلەتلەر چايقىلاتتى.

بىز ئاپتوبۇس بېكىتىگە بېرىپ ئازراق ساقلىغاندىن كېيىن ، بىر ئايال كەلدى . ئۇ بىزگە مەسئۇل ساياھەت يېتەكچىسى ئىكەن . ئۇنىڭ كىيىنىشى لابدۇر بولۇپ ، ساياھەت يېتەكچىسى بۇنداق بولار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن . ئىچىگە كىيىۋالغان قىزىل نېپىز مايكىسىنىڭ يېتى يوقاپ ، كۆكسى قىسمى ساڭگىلاپ تۇراتتى ، ئۇ ئۇنىڭ ئۈستىگىلا پۇرلىشىپ كەتكەن ئىسپورت چاپان كىيىۋالغان بولۇپ ، ئايالنىڭ سېمىز بولۇشىغا قارىماي ، چوڭ كېلىپ قالغانىدى . ئۇنىڭ يۈزىمۇ گۆشلۈك ، كالپۇكلىرىمۇ گۆشلۈك ئىدى . كۈلگەندە قىپقىزىل سۇرۇخ سۈرتۈۋالغان كالپۇكلىرى ئېچىلىپ ، ئۇششاق ، تەكشى سارغۇچ چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالاتتى . 45 ياشلار چامىسىدىكى بۇ ئايال بەئەينى ئۇزۇن يوللۇق تاشيولنىڭ خىلۋەت ئۆتەڭلىرىدىكى مەيخانىنىڭ ئايال خوجايىنىدەك بىلىنىپ كەتتى . لېكىن بۇ ئايال ناھايىتى بىلىملىك ئىكەن ، ئۇ ئاۋمىندىكى ھەر بىر كوچا ، ھەر بىر بىنا ، ھەر بىر كۆۋرۈك ، ھەر بىر ھەيكەلنى ئىنچىكە تونۇشتۇراتتى . ئاۋمىندىكى مەشھۇر شەخسلەرنىڭ ئىشلىرى ، ماللارنىڭ باھاسى ، سۈپىتى قاتارلىقلارنى ئۇ بەش قولدەك ئېنىق بىلەتتى.

ئاۋمىن تىنچ بىر شەھەر ئىكەن ، كوچىدا ئادەملەرمۇ شالاڭ ، كۆلىمى 23.6 كۋادرات كىلومېتىر كېلىدىغان بۇ جايدا 438 مىڭ ئادەم ياشايدىكەن . بۇ يەرنىڭ كىرىمى تاشقى سودا ، پۇل مۇئامىلە ۋە ساياھەتچىلىكتىن كېلىدىكەن . كوچا بويلىرىدىكى گۈللەر ۋە دەرەخلەر دېگىز تەرەپتىن كەلگەن لەرزان شامالدا يەلپۈنۈپ ، مېنىڭ مەيلىمنى تارتتى . نېمىشقىدۇر مەن ئادەم شالاڭ ، كوچىلىرى ئازادە ، خىيابان شەھەرلەرنى ياقتۇرۇپ قالىمەن . ئاۋمىندىكى بىنالار شياڭگاڭدىكىدەك ئېگىز ئەمەس ئىدى . لېكىن پاكىز ، رەتلىك ئىدى.

ئاۋمىندىكى تاماقلىرىمىز تېخىمۇ غورىگىل بولدى . بىزگە ئۈچ ۋاق گۈرۈچ تامىقى بېكىتىلگەن بولۇپ قالغانىدى.

بىز قەدىمىي ئىبادەتخانىلارنى كۆردۇق . كوچا دوقمۇشلىرىغا ياسالغان بۇتلارنى زىيارەت قىلدۇق ، زامانىۋى شەھەرنىڭ پۇقرالىرى ھېلىھەم بۇتلارنى تاۋاپ قىلىپ ، ئۇزۇن ئۆمۈر ، بەخت ، سالامەتلىك ، بايلىق قاتارلىقلارنى تەلەپ قىلىشىدىكەن . مەن دۇنيادا ئىبادەتخانىسى يوق شەھەر يوق ، بۇنىڭغا قىل سىغمايدىكەن دەپ ئويلىدىم.

بىز Casino دېگەن چوڭ قىمارخانىنى كۆزدىن كەچۈردۇق . ئاۋمىن شەرقىي ئاسىيادىكى لاسۋېگاس دەپ تەرىپلىنىدىكەن . Casino غا باشقا دۆلەتلەردىن كېلىدىغان قىمار ئەھلىمۇ كۆپ ئىكەن . بەزى پۇلدارلار شەخسىي ئايروپىلانىغا ئولتۇرۇپ كېلىپ ، قىمارنى ئويناپ بولغاندىن كېيىن دۆلىتىگە قايتىپ كېتەرمىش . قىمارخانا بىناسى سىرتتىن قارىغاندا ئادەتتىكىچە ئىدى . بىنانىڭ ئىچى ناھايىتى ھەشەمەتلىك ئىدى . بىز بىلمەيدىغان ئاللىقانداق قىمار تۈرلىرى كۆپ بولۇپ ، مۇلازىم قىزلار مېۋە شەربەتلىرىنى توشۇپ تۇراتتى . ئىچكۈمىز كەلسە ھەقسىز ھالدا ئىچىۋەرسەك بولىدىكەن . بىر تەرەپتىكى سەھنىدە يېرىم يالىڭاچ ئۇسسۇلچى قىزلار توختىماي ئويناپ تۇراتتى ، مۇلازىم قىزلار ناھايىتى ياش بولۇپ ، ماڭا پاھىشە چىراي كۆرۈنگەندەك بولدى . بىر قىمارخانىنىڭ ئاۋات بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلالىسامۇ ، بۇنچىلىك ھەشەمەتلىك بولۇشىنى ئويلىماپتىكەنمەن . قايسىدۇر بىر دانىشمەننىڭ: «زامانىنىڭ ئاخىرىدا ئىبادەتخانىلار چۆلدەرەپ ، ئىشرەتخانىلار ئاۋاتلىشىدۇ» دېگەن گېپى دەرھال ئېسىمدىن كەچتى.

بىز كىيىم _ كېچەك ، قول ھۈنەر ، زىبۇ زىننەت مەركەزلىرىنى ئايلاندۇق ، ئوخشاش بىر كوچىدىن نەچچە قېتىم ئۆتتۇق . ۋىۋىسكىلاردا ، قاتناش بەلگىلىرىدە پورتۇگالچە خەتلەر تۇراتتى . مۇستەملىكە دېگەن يامان نەرسە ئىكەن . پورتۇگاللار شۇنچە يىراق يەردىن كېلىپ شۇنچە زور جۇڭگونىڭ خەرىتىسىدىن كىچىككىنە يەردىكى ئادەملەرنىڭ چىراي ۋە ئاشقازىنىدىن باشقا نۇرغۇن نەرسىلىرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى . مەن ئاۋمىن كوچىلىرىدا ياۋروپالىقلارنى كەمدىن _ كەم كۆردۈم . لېكىن يېزىقنى كەڭتاشا كۆردۈم . جۇڭگو خەرىتىسىنى نانغا ئوخشاتساق ، ئاۋمىن ئۇنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى كۇنجۇتچىلىك كېلىدۇ . شياڭگاڭ بولسا قوناق دانچىسىدەك كېلىدۇ . بۇ ئىككى رايون ھازىرقى جۇڭگو چوڭ قۇرۇقلۇقىنىڭ تەخمىنەن 8575 دىن بىرىگە توغرا كېلىدۇ . بۇ يەرنىڭ ئاھالىلىرى خەنزۇ تىل يېزىقى مەدەنىيىتى چەمبىرىكىدە بولسىمۇ ، مۇستەملىكىدىن قالغان كاپىتالىزم ئەندىزىسىدە مۇقىم

ياشاۋاتاتتى.

كەچقۇرۇن بىزنى ئىت بەيگىسىنى كۆرگىلى ئېلىپ باردى. بۇنىڭ ئۈچۈن 120 يۈەندىن پۇل يىغدى. بۇ ئىش ساياھەتنىڭ ئەسلىدىكى كۈنتەرتىپىدە بولمىغاچقا، بەزىلەر ئانچە رازى بولمىدى. ئىت بەيگىسىنىڭ ئانچە قىزىقى بولمىدى، بەزى ناخشچىلىرىمىزنىڭ كېچىلىكىگە نىسبەتەن قىممەت بۇ تاماشادىن رايىمىز يېنىپ،

دېڭىز بويىدىكى بىر كۈنلۈك ئارامگاھىمىزغا قايتتۇق.

2004 ـ يىلى 21 ـ دېكابىر

سائەت تەخمىنەن 10:00 بولغاندا ئاۋمىندىن جوخەيگە ئۆتتۇق. ئېغىزدىن ئۆتكىچە، ساقچى قىزغا ئىسمىمىزنى ئېيتىپ ئۆتتۇق، ماڭا كەلگەندە ساقچى قىز كۈلۈپ تاشلىدى، ئۇلار مېنىڭ ئىسمىمنى تەلەپپۇز قىلىشنى سىناپ بېقىشىپ، ئويۇن چىقىرىشقاندەك قىلىدۇ.

جوخەي ئەپچىل، پاكىز شەھەر ئىكەن. ساياھەتچىگە ھەممە يەر گۈزەل كۆرۈنسە كېرەك. چۈنكى ئۇ ئۆزى كۆرۈۋاتقان يەرلەرنىڭ ئىجتىمائىي زىددىيىتىنىڭ ئىچىدە ئەمەس بولۇپ، نەچچە يىل تاپقان ـ تەرگەنلىرىنى سەرپ قىلىش بەدىلىگە مېھمان بولىدۇ.

چۈشلۈك تاماق يامان ئەمەس بولدى. ئارىمىزدىكى بەزىلەر «يەنىلا ۋەتەن ئانىمىز ياخشى ئىكەن» دېيىشتى. ساياھەت يېتەكچىسى بىزنى بىر زىبۇزىننەت دۇكىنىغا ئېلىپ باردى. دۇكان خوجايىنى ئۆزىنىڭ چاقچاق ئارىلاش گېپى بىلەن بىزنىڭ ساياھەت جەريانىدىكى خىراجىتىمىزدىن خۇلاسە چىقارغاندەك بولدى.

ــــ شياڭگاڭنىڭ ساياھەت يېتەكچىلىرى خۇددى كىرئالغۇنىڭ سۇسىراتقۇچىسىغا ئوخشايدۇ، مەن بىلىمەن، سىلەرنىڭ يانچۇقۇڭلار قۇرۇقدىلىپ بولدى، بىز ئەمدى قۇرۇتقىدىن چىققان كىيىملەرنى تانىغا يايغاندەك ئىش قىلىمىز.

بىز كۈلۈپ كەتتۇق، ئۇ بىزنىڭ كۆڭلىمىزدىكى تەسىراتلارنى ئوبرازلىق ئىپادىلەپ بەرگەنىدى. ئۇنىڭ ماللارنى ئەرزان بېرىشتىن دېرەك بېرىدىغان ئاخىرقى سۆزى كىشىلەرنىڭ ئىستېمال خۇمارىنى قوزغىدى.

كەچقۇرۇن گۇاڭجۇغا يېتىپ كېلىپ، يەنە ۋۇياڭچېڭ مېھمانخانىسىغا چۈشتۇق.

2004 ـ يىلى 22 ـ دېكابىر

كەچقۇرۇن ئۈرۈمچىگە قاراپ ئۇچىمىز، شۇنىڭ ئۈچۈن چۈشتىن كېيىنلا گۇاڭجۇ ئايرودرومىغا قاراپ ماڭىمىز.

مەن چۈشتىن بۇرۇنقى ۋاقىتنى چەك تۇتۇپ، كىتابخانا ئايلاندىم. ئۇ يەردىن سىماس ھېيىننىڭ شېئىرلار توپلىمىنى ۋە جورجى لۇكاشىنىڭ ماقالىلەر توپلىمىنى سېتىۋالدىم. ئاندىن سەنيۈەنلى تەرەپتىكى ئۇيغۇرلارنى كۆرمەكچى بولدۇم. لېكىن ۋاقىت يەتمەي ياۋتەي دېگەن يەرگە بېرىپ بىر ئۇيغۇر ئاشخانىسىدىن لەغمەن يېدىم. ئۇ يەر ـ بۇ يەردە كۆرۈنگەن ئۇيغۇرلار ماڭا شۇنداق غېرىبانە كۆرۈندى. لەغمىنى مېنىڭ ھاردۇقۇمنى ئالدى، ئاشخانىدا قويۇلۇۋاتقان ھەرەڭ ـ سەرەڭ ئۇيغۇرچە MTVلەر دۇنيانىڭ ئاساسىي ئېقىمى تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ بىپەرۋالىقىنى ئەكس ئەتتۈرەتتى.

خاتىمە

ھاۋا ياخشى بولمىغاچقا، ئۈرۈمچىگە بىر كۈن كېچىكىپ كەلدۇق. ئۈرۈمچى ئايرودرومىغا قونۇشقا ئاز قالغاندا، سەپەرداشلىرىم يۇڭ پوپايكىلىرى ۋە يۇڭ ئىشتانلىرىنى كىيىشكە باشلىدى. مەن يۇڭ ئىشتان ئېلىۋالمىغانىدىم. ئايرودرومنىڭ كۈتۈش زالىغا چىققۇچە ئۈرۈمچىنىڭ سوغۇقلىرى ئۆزىنىڭ مۇزدەك تۇمشۇقلىرىنى سوزۇپ، ئىشتىنىمنىڭ ئىچىنى ھىدلاشقا ئۈلگۈردى.

بىز قىش بىلەن يازنىڭ ئارىلىقىدىكى ئون كۈنچە ۋاقىت ئىچىدە تەبىئەتنىڭ مۆجىزىلىرىنى كۆرۈش بىلەن بىرگە جەمئىيەتنىڭ مۆجىزىلىرى ھەققىدە نۇرغۇن سوئاللارغا ئېرىشتۇق.

ئالدىمىزغا چىققان خىزمەتداشلىرىم ماڭا بىر دەستە گۈل سوۋغا قىلدى. زىمىستاندا گۈل تاپشۇرۇپ ئېلىش بۈگۈنكى كۈندە ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس. ئەگەر كىشىلەر زىمىستاننىڭ سوغۇقلىرىدا تۇرۇپ باھارنى سېغىنمىسا گۈل ئۆستۈرەرمىدى. ئۈرۈمچىدە باھار ئازراق تۇرۇپلا، كىشىلەرنى تاشلاپ كېتىپ قالىدۇ. لېكىن كىشىلەر باھاردىن رەنجىمەيدۇ.

مەن خۇددى باھارنى قۇچاقلىغاندەك كۆڭلۈم لىققىدە بولۇپ ئۆيگە قايتتىم. قارلار ئايىغىم ئاستىدا غاچىلدايتتى.

تەھرىرلىگۈچى: **پولات ھېۋزۇللا**

يازغۇچىنىڭ ۋاقتى

ياسىنجان سادىق

كىملەرگىدۇر ۋەدە بېرىپ ، ياكى قىلىشنى پىلانلاپ قويۇپ قىلالمىغان ئىشلارنىڭ سەۋەبى تولا . كۆپىنچە ھاللاردا «ئالدىراشچىلىقتا ۋاقىت چىقمىدى» دەپلا جاۋاب بېرىمىز . مەنمۇ ھەم شۇنداق . «ئالدىراشچىلىقتا ۋاقىت چىقمىدى» بۇ بەكمۇ چىرايلىق سەۋەب . بۇ سەۋەبكە باشقىلار ئاسانلىقچە ئىشىنىدۇ . قىزىق يېرى ، ئۆزىمىزمۇ ئىشىنىپ قالىمىز تېخى.

راستىنلا ۋاقىت چىقمامدۇ؟ ھەقىقەتەن شۇنچىۋالا ئالدىراش ئىشلەيمىزمۇ؟ ماقۇل ، سەككىز سائەتلىك خىزمەت ۋاقتىدا ، تۈرلۈك كەسپىي ـ مەمۇرىي خىزمەتلەر ۋە ئالىلقانداق سەۋەبلەر بىلەن ۋاقىت چىقماسلىقى ، ئالدىراش بولۇپ قېلىشىمىز مۇمكىن . ئەمما ئاشۇ سەككىز سائەتنىڭ سىرتىدىكى ۋاقىتتىچۇ؟ ھەر ھەپتىدە كېلىدىغان ئىككى كۈنلۈك دەم ئېلىشتىچۇ؟

ھەئە ، ۋاقىت ھەممە ئادەم ئۈچۈن ئوخشاش . چىڭ تۇتالىغان ، ئۈنۈملۈك پايدىلىنالىغان ئادەم ئۈچۈن ۋاقىت ئىنتايىن كەڭرى . چىڭ تۇتالمىغان ، ئۈنۈملۈك پايدىلىنالمىغان ئادەم ئۈچۈن بەكمۇ قىس . يازغۇچىلار ئۈچۈن تېخىمۇ شۇنداق.

يۇقىرىدىكىلەر مېنىڭ لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىغا بارغاندىن كېيىن ، ۋاقىت ھەققىدە سۈرگەن خىياللىرىمنىڭ ئاز بىر قىسمى.

خوش ، مەن نېمە ئۈچۈن ۋاقىت ھەققىدە بۇنداق خىيال سۈرۈپ قالدىم؟

گەپنى سەل باشتىنراق باشلاي:

دوست ـ بۇرادەر ، تونۇش ـ بىلىشلەر بىلەن ئۇچرىشىپ قالسام ، ئۇلارنىڭ سورايدىغان سوئاللىرى ئاساسەن ئوخشاش.

ــ ياسىنجان ، نېمە يېزىۋاتىسىز؟

ــ چوغلان ئەپەندىم ، يەنە بىرەر ئەسەرگە تۇتۇش قىلىۋاتامدۇق قانداق؟

ــ ئىجادىيەتتىن باشقا ئوي ـ خىياللارمۇ باردۇر ھەرقاچان.

ــ كۆز تەگمىسۇن ، خېلى ياخشى ئەسەرلەرنى يېزىۋاتىلا . ئاخىر يەكەندىنمۇ بىر يازغۇچى چىقتى مانا . قەلەمنى ھەرگىز توختىتىپ قويمىسىلا.

بۇ قىزىقىش ، قايىللىق ، تەلەپ ، ئۈمىد ئارىلاش سورالغان سوئاللارغا خۇشاللىقتىن ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالمىغان ھالدا ، كېرىلىپ تۇرۇپ جاۋاب بېرىمەن:

ــ ھەئە ، بىر پوۋېست يېزىۋاتىمەن.

ــ بىر رومان يېزىش خىيالىم بار.

ــ خەنزۇ تىلى ئۆگىنەيمىكىن دەيمەن . خەنزۇ تىلى سەۋىيەم خېلىلا خام.

ــ مېنىڭ ئاشۇنچىلىك بىرنەرسە يېزىش قولۇمدىن كېلىدىكەن . خۇدايىم بۇيرۇسا تىنىقىم توختىغىچە قەلەمنى توختاتمايمەن.

ئەمەلىيەتتىمۇ بەرگەن بۇ جاۋابلىرىم ھەرگىز يالغان ئەمەس . ئۆزۈمنىڭمۇ ھېكايە ، پوۋېست ، رومان يېزىش ، خەنزۇ تىلىنى ، خەنزۇچە ئەسەرلەرنى لۇغەتنىڭ ياردىمىسىز كۆرەلىگۇدەك ئۆگىنىش پىلانىم بار.

ئەمەلىيەتتە شۇنداق قىلالىدىمۇ؟

ھېلىقى جانكۆيەر قېرىنداشلىرىم مەندىن «چوغلان ئەپەندىم ، ھېلىقى پىلانلىرى ئەمەلگە ئېشىۋاتامدۇ يا؟» دەپ سوراپ قالسا قىزارمايلا جاۋاب بېرىمەن:

«ئالدىراشچىلىقتا ۋاقتىم يوق...» ھەئە ، بەرگەن بۇ جاۋابىمغا ئىشىنىپ قالىمەن تېخى.

ئەمەلىيەتتە سەككىز سائەتلىك خىزمەت ۋاقتىنىڭ ھەممىسىدە ئۈنچىۋالا ئالدىراشمۇ بولۇپ كەتمەيمەن (كاماندىروپكىغا چىققان ۋاقتىمنى ھېسابقا ئالمىغاندا) . ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن ، ئۆيگە كېلىپ ئايالىم تاماق ئېتىپ بولغۇچە تېلېۋىزور كۆرىمەن . تاماقنى يەپ بولۇپ ، ياستۇقنى قىرلاپ يانپاشلىغىنىمچە كەچ سائەت 12 ـ 1 لەرگىچە يەنە تېلېۋىزور كۆرىمەن . ناۋادا ئەل ـ ئاغىنە ، تونۇش ـ بىلىشلەر مېھماندارچىلىققا ، سورۇنلارغا تەكلىپ قىلىپ قالسا ھېچقانداق باھانە ـ سەۋەب كۆرسەتمەيلا بېرىپ ، كەچ سائەت 12 ـ 1 گىچە ھاراق ئىچىمەن . ئەتىگىنى خىزمەتكە كېچىكىپ قالماسلىق ئۈچۈنلا ئالدىراپ ـ تېنەپ ئورنۇمدىن تۇرىمەن . ئايالىم تەييارلاپ بەرگەن ناشتىلىقنى چالا ئۇيقۇچىلىقتا ئېزىلىپ يەيمەن...

قانداق ، مەن ئالدىراشمىكەنمەن؟ ئاشۇ پىلانلىرىمنى ئورۇنلىغىدەك ۋاقتىم يوقمىكەن؟ ھورۇنلۇقىمدىن سەمىرىپ كەتكىنىمنى ، ئورۇقلايمەن دەپ تۇرۇپ بىر ئولتۇرۇشۇمدا ئىككى تەخسە لەغمەننى كۆرمىدىم دەپلا يەۋېتىشلىرىمنى ، سورۇنلاردا بىر قولۇمدىن رومكا ، بىر قولۇمدىن چوكا چۈشمەيدىغانلىقىنى ، شەنبە ، يەكشەنبە كۈنلىرى چۈش ـ پېشىنغىچە ئېزىلىپ ئۇخلايدىغانلىقىمنى سۆزلەپ ئولتۇرمىساممۇ بولار.

ـــ ياسىنجان ئانچە ـ مۇنچە ئارام ئېلىڭلا ، سالامەتلىكىڭلىنىمۇ ئاسراڭلا...

بۇ ياخشى نىيەتلىك دوستلىرىمنىڭ سەمىمىي نەسىھىتى ئىدى . ئۇلارنىڭ بۇ نەسىھىتىدە «ئايىغى ئۈزۈلمەس سورۇنلاردىن ئۆزۈڭلىنى تارتىڭلا . ھاراقنى ئازراق ئىچىڭلا ، كېچە ـ كېچىلەپ داۋاملىشىدىغان ھاراق سورۇنلىرىمۇ ئادەمنى ھاردۇرۇۋېتىدۇ . ھاراق سالامەتلىككە زىيانلىق» دېگەن مەنە بار بولغىيتتى . ئەمما ، مەن بۇنى خاتا چۈشىنىۋاپتىمەن . مېنى «ئانچە ـ مۇنچە ئارام ئېلىپ يېزىقچىلىق قىلىڭلا ، يېزىقچىلىق قىلىمەن دەپ ئۆزۈڭلىنى ھاردۇرۇۋەتمەڭلا» دېگەن ئوخشايدۇ دەپ 2002 ـ يىلىدىن باشلاپ قولۇمغا تۈزۈك قەلەم ئالماپتىمەن.

ھېلىمۇ ئېسىمدە ، 2004 ـ يىلى باھاردا ، يەكەن ناھىيىسىنىڭ ھاكىمى ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ دىلكەش دوستى ، قوللىغۇچىسى ھۆرمەتلىك ئابدۇغىنى ئىگەمبەردى ئەپەندى «جاللات خېنىم» رومانىمنىڭ نەشر قىلىنىش شەرىپىگە زىياپەت ئۇيۇشتۇردى ۋە ماڭا «ياسىنجان ، ئاڭلىسام ھاراقنى جىق ئىچىدىكەنسىز . سىزنى مۇبارەكلەپ سورۇنلارمۇ جىق ئۇيۇشتۇرۇلۇۋېتىپتۇ . خەلقىمىزنىڭ سىزنىڭ ھۆرمىتىڭىزنى قىلغىنىدىن بەك خۇش بولدۇم . ئەمما ، ھاراقنى سۇ ئىچكەندەك ئىچسىڭىز قانداق بولىدۇ . بىلىپ قويۇڭ ، سىز دېگەن يازغۇچى . خەلقىمىزنىڭ يازغۇچىسى . مۇنداقچە ئېيتقاندا ، سىز ئۆزىڭىزگە تەۋە ئەمەس . شۇ تاپتا مېنىڭ ئورنۇمغا ھاكىم بولۇشقا مىڭلاپ ئادەم چىقىشى مۇمكىن . ئەمما ، سىزنىڭ ئورنىڭىزغا يازغۇچى بولۇشقا ئادەم چىقمايدۇ . شۇڭا سالامەتلىكىڭىزنى ئاسراڭ . ھاراقنى ئاز ئىچىڭ . مۇمكىن بولسا ئىچمەڭ . بۈگۈندىن باشلاپ 40 كۈنگىچە ھاراق ئىچمەڭ . ناۋادا 40 كۈنگىچە سىزنىڭ ھاراق ئىچكىنىڭىزنى بىلىپ قالسام ، ئىككىنچىلەپ سىزدەك دوستۇم يوق» دەپ نەسىھەت قىلدى . مەنمۇ دەرھاللا ۋەدە بەردىم . سورۇندىكىلەرمۇ ھاكىمنىڭ سۆزلىرىگە قايىل بولۇشتى . ئەمما مەن تۆت كۈندىن كېيىنلا ھاراق ئىچتىم . ھاكىمنىڭ سەمىمىي نەسىھىتى ئېسىمدە ئىدى . شۇنداقتىمۇ «بىلمەيدۇ ، بىركىممۇ دەپ يۈرمەيدۇ» دەپ ئويلىدىم . بەلكىم مېنىڭ ۋەدەمدە تۇرمىغىنىمنى ھاكىم ئاڭلىغاندۇ . شۇنداقتىمۇ بىرنەچچە قېتىم داستىخان سېلىپ ئىززەتىمنى قىلدى . ھۆرمەت بىلدۈردى . مەن بولسام ئالدىراشچىلىقتا ھاراق ئىچىپ يۈرىۋەردىم . يېزىقچىلىق قىلىشقا «ۋاقتىم» يەتمىدى.

2004 ـ يىلى 6 ـ ئايلار بولسا كېرەك ، ئۈرۈمچىدىكى كۆيۈمچان دوستۇم ئىمىنجان ، شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىدىكى شائىر دوستۇم ئەيبۇ ياقۇپ بېيجىڭغا بېرىپ لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىدا تۆت ئاي ئوقۇيدىغانلىقىم ھەققىدە خەۋەر يەتكۈزدى . بۇ مەملىكەت بو-

يىچە ئاز سانلىق مىللەت ياش يازغۇچىلىرىنىڭ ئىجادىيەت مۇھاكىمە كۇرسى بولۇپ ، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى بىلەن جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى تەشكىللىگەنىكەن . ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىكى رەھبەرلەرنىڭ ، شۇنداقلا شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ، ئاتاقلىق يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇر ئاكىنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشى بىلەن شىنجاڭغا تەقسىم بولغان تۆت ساندىن بىرسى ماڭا تەقسىم بولۇپتۇ . خەۋەرنى ئاڭلاپ ھەم خۇش بولدۇم ، ھەم جىددىيلەشتىم . خۇش بولۇشۇم — مۇشۇنداق كاتتا پۇرسەتنىڭ ئۇرۇمچىدىن 1500 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ئاتچە نامى چىقمىغان مەندەك بىر ھەۋەسكارغا بىرىلىشى ئىدى . جىددىيلىششىمدىكى سەۋەب — ئىدارە رەھبەرلىكىنىڭ قوشۇلۇش - قوشۇلماسلىقى ھەققىدىكى ئەندىشىلىك خىياللار ئىدى . ئىلتىماس يېزىپ ئىدارە پارتكومىنىڭ شۇجىسى ھەبىبۇللا كىرىمولا ئاكىنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم . «ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى تەربىيىلەش بىزنىڭمۇ مەجبۇرىيىتىمىز . بۇ ياخشى پۇرسەت ئىكەن ، مەن قوللايمەن . ياخشى ئوقۇپ كېلىڭ ئۇكام» دېدى ئىلتىماسىمنى تەپسىلىي كۆرۈپ چىققان ھەبىبۇللا شۇجى ئەندىشىلىرىمنى پۈتۈنلەي يوققا چىقىرىپ.

بۇ خۇش خەۋەرنى تېلېفون ئارقىلىق دەرھال ئەيبۇ ياقۇپقا يەتكۈزدۈم . ئارىدىن بىرەر ئاي ئۆتكەندە تۆت ئايلىق كۇرس ۋاقتىنى بەك ئۇزۇن ئىكەن دەپ قالدىمۇتاڭ ، بالىتىپ قالدىم . ئەيبۇ ياقۇپقا تېلېفون بېرىۋېدىم ، ئۇ كەسكىنلا رەت قىلغۇەتتى: «ئەخمەق بولما . بۇ دېگەن سەن ئۈچۈن بىر پۇرسەت ، يازغۇچىلار جەمئىيىتى ئادەم تاپالماي سېنى بېكىتكەن ئىش يوق . ئارامخۇدا ئولتۇرۇپ يېزىقچىلىق قىلىۋالسەن ، كاللاڭ ئېچىلىپ قالىدۇ . ھېچبولمىسا تۆت ئاي ئوبدان ئارام ئېلىۋالسەن».

«ئارام ئېلىش» دېگەن سۆز قۇلىقىمغا ياغدەك ياقتى ، ئۆزۈمنى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئارام ئالمىغاندەك ، تىنىم تاپماي جاپالىق ئىشلەۋاتقاندەك ھېس قىلدىم . «بېيجىڭغا بېرىپ ئىچكىرىدىكى چوڭ شەھەرلەرنى كۆرۈپ ، راسا بىر ئوينىۋالسام...» دەپ شېرىن خىياللارنىمۇ قىلدىم تېخى.

نىھايەت ، لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنىستىتۇتىغىمۇ كەلدىم . كاللامدا قانغۇدەك ئارام ئېلىۋېلىش ، پۇخادىن چىققۇدەك ئوينىۋېلىش خىيالى ھۆكۈمران ئىدى . چوڭى 50 ياش ، ئەڭ كىچىكى 27 ياش ئۆپچۆرىسىدىكى 23 مىللەتتىن تەركىب تاپقان 53 نەپەر ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى 9 - ئاينىڭ 9 - كۈنى ئىنىستىتۇتنىڭ بۇ كىچىككىنە قورۇسىغا خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا جەم بولدۇق . ھەپتە ئىچىدە تارتىنىشلىرىمىز تۈگىدى . ئىككى ھەپتىدە ئاساسەن تونۇشۇپ چىقتۇق . مەن بەكمۇ مەغرۇر ئىدىم . «10 نەچچە پارچە كىتاب نەشر قىلدۇردۇم . بۇلار قانچىلىك بىرنەرسە يازالىغاندۇ . ھەرقانچە نوچىلىرىمۇ ماڭا يەتمەسلىكى مۇمكىن» دەپ ئويلايتتىم ئۆزۈمچە . ھەر كۈنى كەچتە بىرنەچچە ياتاقتا ھاراق سورۇنى تۈزۈلەتتى . ھاراق ئىچكەچ ناخشا توۋلايتتۇق . باشقا ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ قولىغا رومكا چىقسىلا ناخشا ئېيتىشى ماڭا قىزىق تۇيۇلاتتى . مەنمۇ نۆۋىتى كەلگەندە ئاتچە - مۇنچە خەلق ناخشىلىرىغا غىڭشىپ قوياتتىم . ئۇلار ھاراقنى رومكىنىڭ تېگىدە قويۇپ ئىچەتتى . مەن لىقلاپ قويۇپ ئىچەتتىم . ھەئە ، ھاراق ئىچىشتىمۇ ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتىپ قويۇش خىيالىم بار ئىدى . «ھاراقنى يالغۇز مەنلا ئىچمەيدىكەنمەن . باشقىلارمۇ ئىچىدىكەنغۇ ، بىراق مەندەك ئىچەلمەيدىكەن» دەپ ئويلايتتىم ئىچىمدە . باشقىلار بىرنەچچە رومكا ئىچىشىپ كاللىسى قىزىسىلا بولدى قىلاتتى . مەن بولسام مەست بولمىغىچە ، خۇدۇمنى بىلمىگىچە بولدى قىلمايتتىم . كېيىن ھېس قىلدىمكى ، ئۇلار ئازراق ھاراق ئىچىپ قىزىۋالغاندىن كېيىن ياتاقلىرىغا كىرىپ ، كېچىچە ئىجادىيەت قىلىدىكەن . مەن بولسام خورەكنى دۈڭ تارتىدىكەنمەن.

مەكتەپنىڭ نەشر قىلدۇرغان ئەسەرلىرى بارلار بىرنەچچە نۇسخىدىن ئېلىپ كېلىش تەلىپى بويىچە ، مەنمۇ «جاللات خېنىم» رومانىمدىن بىرنەچچە نۇسخا ئېلىۋالغانىدىم . دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلاردا ياتاقلارغا كىرىپ پاراڭلىششىش ، نەشر قىلدۇرغان كىتابلىرىمىزنى كۆرۈش ، پىكىرلىشىش ، چۈشىنىش ھاسىل قىلىش جەريانىدا ھېلىقى مەغرۇرلۇقۇم ، پوچىلىقىم بىردىنلا يوقالدى . باشقا ساۋاقداشلارنىڭ كىتابلىرىدىكى تەرجىمھالىنى ، نەشر قىلدۇرغان ئەسەرلىرىنىڭ تىزىملىكىنى كۆرۈپ بىردىنلا ھېلىقى پوچىلىقىم ، مەغرۇرلۇقۇم ئىچىمگە كىرىپ كەتتى . ھەئە ، خەقنىڭ باللىرىمۇ جىم ياتمىغانىكەن .

نەسر ، ھېكايە ، پوۋېست توپلاملىرىنى دېمەيلا قوياي ، نەشر قىلدۇرغان رومانلىرىمۇ 3 ـ 4 پارچىدىن كەم ئەمەس ئىكەن . ھەتتا 7 ـ 8 پارچە رومان نەشر قىلدۇرغانلارمۇ بار ئىكەن.

لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىغا كېلىپ بىر ئاي بولار ـ بولمايلا ئۆزۈمنى قايتىدىن تونۇدۇم . خىجىل بولدۇم ، قىزاردىم ، نومۇس قىلدىم . ئاخىر قايتىدىن غەيرەتكە كەلدىم . چۈنكى ئۇلارمۇ سەككىز سائەت ئىشلەيدىكەن . تۇرلۇك كەسپىي ـ مەمۇرىي خىزمەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن . ئىجادىيەتنى خىزمەتنىڭ سىرتىدا قىلىدىكەن . يېزىقچىلىققا ۋاقتى چىقىدىكەن.

نېمە ئۈچۈن خىجىل بولدۇم؟

«10 نەچچە پارچە كىتاب نەشر قىلدۇردۇم ، مەندەك نوچى بارمۇ» دەپ كۆرەڭلەپ كەتكىنىمگە خىجىل بولدۇم . باشقىلار نېمىش قىلىۋېتىپتۇ؟ بىرنەچچە قىسقا مىسال كەلتۇرەي:

لو يۈك ، ئەر ، 27 ياش ، يىزۇ مىللىتىدىن . گۈيجۇ ئۆلكىسى چىڭنىڭ ناھىيىسى ساۋخەي بازارلىق ھۆكۈمەت ئىشخانىسىنىڭ كاتىپى . ھازىرغىچە ئۈچ پارچە رومان

نەشر قىلدۇرۇپ بولغان . لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىدا تۆتىنچى رومانىنى قايتا ئىشلەپ چىقتى.

بەيما ناجىن ، ئايال ، 37 ياش ، زاڭزۇ مىللىتىدىن . شىزاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى . ھازىرغىچە تۆت پارچە رومانى نەشر قىلىنغان . بەشىنچى رومانىنى يېزىپ تاماملاپ بولغان.

تاڭ يىڭ ، ئايال ، 39 ياش ، جۇاڭزۇ مىللىتىدىن . جاڭشا شەھەرلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ خادىمى . ئۈچ پارچە رومانى ، بەش پارچە پوۋېستلار توپلىمى نەشر قىلىنغان . لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىدىكى ۋاقتىدا يەنە بىر پارچە رومانى نەشر قىلىندى . بىر پوۋېست يېزىپ تاماملىدى.

دەي يەنجۈن ، ئەر ، 44 ياش ، خۇيزۇ مىللىتىدىن . تيەنجىن شەھىرى نىڭخى ناھىيىسى مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ خادىمى ، ھازىرغىچە يازغان 200 قىسىمدىن ئارتۇق تېلېۋىزىيە سېنارىيىسى سۇرەتكە ئېلىنغان . لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىدا بىر پارچە پوۋېست ، 20 قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى يېزىپ تاماملىدى.

ئىركەش قۇرمانبېك ، ئايال ، 43 ياش ، قازاق مىللىتىدىن . شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىن . بىر پارچە چوڭ ھەجىملىك نەسرلەر توپلىمى خەنزۇ تىلىدا نەشر قىلىنغان . لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىدا بىر كىنو سېنارىيىسى يازدى . بىر پارچە قازاقچە رومانىنى خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىپ چىقتى...

يېزىپ كەلسەم بۇنداق مىساللار نۇرغۇن . نېمە ئۈچۈن قىزاردىم؟

«باشقىلارمۇ ھاراق ئىچىدىكەنغۇ ، مەندەك ئىچەلمەيدىكەن تېخى» دەپ ئۆزۈمنىڭ ھاراق كۆتۈرەلەيدىغانلىقىمنى كۆز ـ كۆز قىلىپ يۈرۈپتىكەن . لېكىن ئۇلار كاللىسى قىزىغىدەكلا ھاراق ئىچكەندىن كېيىن بولدى قىلىپ ، كېچىلەپ ئىجادىيەت قىلىدىكەن . مەن بولسام غەرق مەست ھالەتتە خورەكنى دۈڭ تارتىپ ئۇخلاۋېرىپتىمەن.

نېمە ئۈچۈن نومۇس قىلدىم؟

ئاشۇ مەن بىلەن تەڭ دېمەتلىك ياكى يېشى مەندىن كىچىك يازغۇچىلارنىڭ ئەمگەكلىرىنى ، ئەدەبىياتقا ئۆزىنى بېغىشلاش روھىنى ، ۋاقتىنىڭ ، پۇرسەتنىڭ قەدرىگە يېتىپ ئىجادىيەت قىلىشلىرىنى بىلگىنىمدە ، ئۆزۈمنىڭ «ئالدىراشچىلىقتا ۋاقتىم يوق» دەپ خىرامان يۈرۈۋېرىشلىرىمدىن نومۇس قىلدىم.

كىمدۇر بىرسىنىڭ «دۇنيادا ئۇيغۇردەك ۋاقتى جىق مىللەت بولمىسا كېرەك» دېگىنى ھېلىمۇ ئېسىمدە . بەلكىم بۇ بىزنىڭ كۆپىنچە ۋاقتىمىزنى مەنىسىز ئويۇن ـ تاماشا ، يەپ ـ ئىچىشلەرگە سەرپ قىلىۋاتقىنىمىزغا قارىتىپ ئېيتىلغان سۆز بولسا كېرەك . شۇنداق ، ئەسلىدە مېنىڭمۇ ۋاقتىم جىق ئىكەن . لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىغا بېرىپ ، تەخمىنەن بىر ئايدىن كېيىن ئىجادىيەت قىلىدىغان ۋاقتىمنىڭ نەقەدەر جىق ئىكەنلىكىنى ، ئۆزۈمنىڭ ئىجادىيەت قىلىشقا ۋاقت چىقىرالمىغۇدەك

ئۇنچىۋالا ئالدىراش ئادەم ئەمەسلىكىمنى ھېس قىلدىم . پېشقەدەم ئۇستازلاردىن ئىمىن تۇرسۇن ، ئىمىن ئەخمەدى ، ئابدۇراخمان قاھار ، مۇھەممەت پولات ، ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن ، ئابدۇللا ئەخمىدى ، ئابدۇللا تالىپ ، ھاجى مىرزاھىت كىرىمى ، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم ، توختى سابىر ، مۇھەممەتجان راشىدىن ، مۇھەممەتجان سادىق ، بوغدا ئابدۇللا ، ئوسمانجان ساۋۇت ، تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن ، تۇرسۇنئاي يۇنۇس ، ئايشەم ئەخمەت ، مۇھەممەت ئىلى زۇنۇن ، مۇھەممەت رەھىم... قاتارلىق پېشۋالارنىڭ ياشتا چوڭ بولۇپ قالغىنىغا قارىماي نېمە ئۈچۈن ئالدىراش ئىجادىيەت قىلىدىغانلىقىنى ، ھەر يىلى ئىجاد مېۋىلىرىدىن خامان ئۇسۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندىم . ھەئە ، ئۇلار ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇشنى ، ۋاقىتنى قەدىرلەشنى ، ۋاقىتتىن پايدىلىنىشنى بىلگەنىكەن . شۇنداق ، ۋاقىت ھەممە ئادەم ئۈچۈن ئوخشاش ئىكەن . بىر يازغۇچىدا ئۆزىنى بېغىشلاش روھى بولسىلا ، ئىجادىيەت قىلىش ئۈچۈن ۋاقىتنىڭ ئىشىپ - تېشىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئاخىر بىلدىم . شۇنىڭ بىلەن قايتىدىن غەيرەتكە كەلدىم . ئۆزۈمنى ئىنستىتۇتنىڭ 308 - نومۇرلۇق ياتىقىغا بەنت قىلدىم . ئىككى يىلدىن بېرى پىلانلاپ قويۇپ «ئالدىراشچىلىقتا ۋاقىت يوق» دەپ ئۆزۈمنى ۋە باشقىلارنى ئالداپ ، بۇ تۇتۇرۇقسىز سەۋەبكە ھەم ئۆزۈم ئىشىنىپ يازمىغان رومانىمنى يېزىشقا كىرىشتىم . نەھايەت ، 2004 - يىلى 12 - ئاينىڭ ئاخىرىدا ھازىرقى زامان شەھەر ياشلىرىنىڭ تۇرمۇشى تەسۋىرلەنگەن «نازىنىن قىزلار»ناملىق مۇھەببەت ، نىكاھ ، ئائىلە ، ئەخلاق تېمىسىدىكى رومانىمنى يېزىپ تاماملىدىم.

گېزى كەلگەندە ، لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىدا مېنى خۇشال قىلغان كىچىككىنە بىر ئىشنىمۇ سۆزلەپ ئۆتەي . بۇ قېتىمقى كۇرستا 23 ئاز سانلىق مىللەتتىن تەركىب تاپقان كۇرسانتلارنىڭ ئىچىدە ئانا تىلىدا يېزىقچىلىق قىلىدىغان يازغۇچىدىن سەككىزەيلەن بار ئىكەنمىز . ئانا تىلىدا يېزىقچىلىق قىلمايدىغان باشقا كۇرسانتلار بىزگە ، بولۇپمۇ ماڭا ئالاھىدە ھەۋەس قىلدى . ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ئانا تىلى بولسىمۇ يېزىقى يوق ئىكەن . يېزىقى بولسىمۇ ئىستېمالدىن قېپقاپتۇ ياكى يوقىلىش گىردابىغا بېرىپ قاپتۇ . ئۇلار مېنىڭ «جاللات خېنىم» رومانىمنى كۆرۈپ بەكمۇ زوقلاندى ، ھەۋەس قىلدى . رومانىنىڭ باسما سۈپىتى ئۇلارنى قايىل قىلغانىدى . ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدىكى بۇ نەشر بويۇمى ئۇلارنىڭ ئىچىگە ئوت تۇتاشتۇرۇۋەتكەنىدى . «سىلەر ئۇيغۇرلار ئانا تىل - يېزىقىڭلارنى مۇكەممەل ساقلاپ قاپسىلەر ، مەتبۇئاتلىرىڭلارنىڭ سۈپىتىمۇ ياخشىكەن . چوقۇم ئانا تىل - يېزىقىڭلارنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئۈچۈن تېخىمۇ تىرىشىڭلار . ئانا تىلنى قوغداش يازغۇچىلارنىڭ زىممىسىدىكى ئېغىر ۋەزىپە . بىزنىڭمۇ سىلەرنىڭكىگە ئوخشاش تىل - يېزىق شارائىتىمىز بولسىدى ، چوقۇم ئانا تىلىمىزدا يېزىقچىلىق قىلاتتۇق...» دېيىشتى . بۇ گەپنى ئاڭلاپ 8 مىليوندىن ئارتۇق نوپۇسقا ، ئەدەبىيات - سەنئەتنى قىزغىن سۆيىدىغان ، سەنئەتكارلىرىنى بەكمۇ قەدىرلەيدىغان ئۇلۇغ بىر مىللەتنىڭ پۇشتى بولغانلىقىمدىن چەكسىز پەخىرلەندىم ھەم ئۆزۈمنىڭ ئاشۇ سۆيۈملۈك مىللىتىمگە قەرزدار ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم . ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ ئىجادىيەت قىلىش ، مەن ئۈچۈن قەرزنى قايتۇرۇشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى.

بۇنىڭدىن كېيىن ھەرقانداق يازغۇچىنىڭ «ئىجادىيەتكە ۋاقتىم يوق» دېگەن سۆزلىرىگە ھەرگىز ئىشەنمەيمەن . چۈنكى يازغۇچىنىڭ ۋاقتى بار ، ۋاقىت دەل ئۆزىنىڭ ئىلكىدە . ھەئە ، يېزىش كېرەك . توختىماي يېزىش كېرەك . ساندىن چوقۇم سۈپەت چىقىدۇ . ئاشۇ يازمىلىرىم ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىن ئىبارەت كۆندىن - كۈنگە مۇكەممەللىشىپ ، كۆركەملىشىپ ، كۆزنى قاماشتۇرۇپ ، كىشىنىڭ ھەۋىسىنى قوزغاپ پۇتلۇۋاتقان كاتتا ئىمارەتنىڭ بىر تال ۋاسىسى ، ياكى بىر تال كېسىكى ، ھېچبولمىغاندا بىر چاڭگال لېيى بولالىسا ، خەلقىم ئاشۇ يازمىلىرىمنى يارىتىپ ئوقۇسا ، مېنى «يازغۇچى» دەپ ئېتىراپ قىلسا بۇ مېنىڭ ئەڭ چوڭ بەختىم.

مەن مۇشۇ نىشانىم ئۈچۈن ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ۋاقتىمنى چوقۇم چىڭ تۇتۇپ ئەسەر يازىمەن .

تەھرىرلىگۈچى: **ئەركىن نۇر**

شېئىرلار

چىمەنگۈل ئاۋۇت

مۇھەررىردىن: كەڭ ئوقۇرمەنلىرىمىز ۋە ئاپتورلىرىمىزنىڭ كۈچلۈك تەلىپى بىلەن ، بىز ژۇرنىلىمىزنىڭ مۇشۇ سانىدىن ئېتىبارەن ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئالقىشقا ئېرىشىپ كېلىۋاتقان بىرقىسىم ئەدىبلىرىمىز ھەققىدە مەخسۇس سەھىپە ئېچىشنى لايىق تاپتۇق.

بۇ سەھىپىدە تەھرىر بۆلۈمىمىز پىلانلىق ئاساستا ، «قىزىق نۇقتا»غا ئايلانغان نۇقتىلىق ئەدىبلىرىمىز ۋە ئۇلارنىڭ يېقىنقى ئەسەرلىرى تونۇشتۇرۇلىدۇ . كونكرېت ئېيتقاندا ، ئۇلارنىڭ ئۆزى ئەڭ ياقتۇرىدىغان بىر پارچە ئەسىرى ، يېقىندا يازغان ياخشى ئەسەرلىرى ، شۇ ئەدىبنىڭ ئىجادىيىتى ۋە كۈندىلىك تۇرمۇشى خۇسۇسىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئەدەبىي سۆھبەت خاتىرىسى ھەمدە ئۇنىڭ ئەسەرلىرىگە يېزىلغان بەزى ماقالىلەر بېرىلىدۇ.

بىز بۇ يېڭى سەھىپىمىز ئارقىلىق ئىجادىيەت بەيگىسىدە ئۆزۈپ مېڭىۋاتقان پىداكار ئەدىبلىرىمىزنىڭ جاپالىق ئەجىر ـ مېھنىتىگە تەشەككۇر ئېيتىش بىلەن بىرگە ، ئۇلارنىڭ ئىجادىيىتىگە تېخىمۇ زور ئۇتۇق تىلەيمىز ، شۇنداقلا كەڭ ئاپتور ۋە ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ بۇ سەھىپىمىز خۇسۇسىدا ياخشى تەكلىپ ، پىكىرلەرنى بېرىش ئارقىلىق سەھىپىمىزنىڭ تېخىمۇ ياخشى چىقىرىلىشى ئۈچۈن تەڭ كۈچ قوشۇشىنى قارشى ئالىمىز.

قۇرغاقچىلىق①

1

قەھرىم بىلەن لېۋىمنى چىشلەپ
كۆبجىگەن تومۇرۇمنى كېسىۋەتتىم .
قۇياش چۇل ـ چۇل بولدى جىسمىمدە ،
مەندىن باشقا ھەممە مەۋجۇدات
چىقىۋالدى كېمىگە...
ئۈزىۋەتتىم تۈگمىلىرىمنى ،
بارمىقىمغا يىڭنە كىرسۇن دەپ .
كېچىكىمدە
ئانام مېنى ئوتلاپ قاقشىلى
دوقۇراتتى ئۆي ـ ئۆيگە ،
يۇرۇن تىلەپ .
سېرىق رەڭگە ئۆچ بولدۇم بۇگۈن ،
لامپۇچكىنىڭ ئۆلمەكتە نۇرى .
قۇش پىيىدەك قىرقىلغان ۋاقىت ،
سۆيمەكتە ھەم يېمەكتە مېنى .
ساڭا تونۇش تۇيغۇلىرىمدەك ،
بېسىپ كەلدى رېئاللىق ماڭا .
قورسىقى ئاچ ئايالدەك كېچە ،
قارايماقتا كۆزلەردەك يانا .
كارىۋىتىمغا تاشلاندىم گۇلدەك ،
بۇلۇت بولۇپ يېيىلدى بارچە .
چېكىلمىدى ئىشىكىم يېنىك ،
سەن بىلمەيسەن مېنى تېخىچە .
نېمىشقىكىن ئېغىپ يۈرىكىم ،
مەن ئۆزۈمگە سىغماي قالىمەن .

تېلىۋىزورغا ئۇدۇل ئولتۇرۇپ ،
ئايالىقىمنىمۇ ئۇنتۇپ قالىمەن .
خەرىتىنىڭ سىزىقلىرىنى ،
يېڭىلايمەن قارا سىياھتا .
يەر تەۋرەيدۇ شۇقەدەر تەمكىن ،
بوغۇلىمەن قىيا ـ چىياغا...

2

ئىشخانىدىن چىقتىم يىلاندەك ،
ۋاقىت مېنى چاقىدۇ تىنماي .
چىڭقى چۈشنىڭ شىرنىلىرىنى ،
بىر توپ چىۋىن يالايدۇ قانماي .
ئاپتوبۇستا ،
«تۇرپان» ژۇرنىلىنى ئوقۇپ ئولتۇرسام
يېنىمدىكى سېمىز بىر ئايال ،
تۇپان دەپ ھەجىلىدى تۇرپان دېگەننى .
ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ كۈلۈپ سالدىم ،
بىلىپ ـ بىلمەي يۈرىكىمنى تۇتۇپ سالدىم .
تۇۋا...
يېنىمدىلا ئۆرە تۇرغان بوۋايغا
ئۇنتۇپتىمەن
بوشىتىشنى ئورۇندۇقۇمنى .
يەرگە يەنە چۈشتۇم پەرىشان ،
ھېچكىم بىلمىدى خىياللىرىمنى .

3

سېنىڭ ئاناڭ نېمىش قىلىدۇ؟
نان ياقىدۇ .
سېنىڭچۇ؟

① ئاپتور ئۆزى تاللىغان شېئىرى .

ئاش ئېتىدۇ .
سېنىڭچۇ؟
كىر يۇيىدۇ .
مېنىڭچۇ؟ شېئىر يازىدۇ .
يالغۇز ئوغلۇم بىر توپ بالىغا ،
بېرەر ئەنە شۇنداق چۈرۈقلاپ .
ئانا!
رەسىم سىزسام تام قاناپ كەتتى ،
دەپ قالىدۇ گاھى بۇقۇلداپ .
ئىشىنىپ قېلىپ ئۇنىڭ گېپىگە .
دەپ سالىمەن مەنمۇ تۇيۇقسىز:
«سۇمۇ يىغلايدۇ تاش ئاتما بالام» .
سەن مەن بولغاندا، مەن سەن بولغاندا ،
ئۇ يەنە مۇشۇنداق باشلار ھېكايە:
ئايغا چىقىمىز ،
يۇلتۇز بەك جىقكەن
ئۆيىمىزگە ئېلىپ چۈشىمىز
ئۇلار سېنى ئېمىپ چوڭ بولسا ،
قاتار قىلىپ ھويلىمىزدا
موماي بىلەن بىللە باقىمىز...
ئۇنى سۆيۈپ باغرىمغا بېسىپ ،
كۆز يېشىمنى يۇتىمەن مەغرۇر .
كېچە يەنە ئاۋازىڭدەكلا
ئېپ كېلىدۇ خەتەر ھەم ھوزۇر .

4

يېنىمدىكى دوستۇمنى يېنىك نوقۇدۇم ،
14 ـ قۇردىكى خەتنى تەكرار ئوقۇدۇم:
تۇتەكلەردەك يۈرىدۇ لەيلەپ ،
تارام ـ تارام كوچىلارئارا .
يۈرىكىگە ئوخشايدۇ ئۇنىڭ ،
كۆل بويىدا چېقىلغان كوزا .
قىزىق تاشقا دەسسەپ يالاڭياق ،
كۆز تىكىدۇ دېڭىز تەرەپكە .
چىرىلدىماس يالغۇز چېكەتكە .
تۇۋرۇكلەرگە پۈتكەن يېزىقتەك ،
سىرلىق پېتى ياشايدۇ ئۇلار .
ئىسسىق ياشتەك چايقىلار جىمجىت ،
ئايىغىغا تۆكۈلگەن نۇرلار
سۇ ئايلىنار ھورغا خىرامان ،
تېرەكلەرمۇ كۆيىدۇ دەھشەت .
سوزۇلماقتا مۇڭلۇق كۈي بولۇپ ،
ئايالدەكلا ئۇلۇغ مەدەنىيەت .
قورام تاشنى كېسەلمىسىمۇ ،
كېسەلمەيدۇ تاش بولۇپ ئۆزى .
يېشىنمەكتە ئايال پادىشاھ
قانغا تولدى كېچىنىڭ كۆزى .
يۇتۇپ كەتتى ئۇلارنى توپان ،
لېكىن يىللار قەي قىلدى ئۇنى .
چىرىمىگەن بىر تال مېۋىدەك
كۆكلىمەكتە ئۇلارنىڭ خۇنى .
ئاق ئاي سۇندى يۇتمىدى لېكىن ،
بۇ جاھاندىن مۇقەددەس گۇناھ .
13 ياشقا كىرگەن قىزنىنى ،
ئۆز قولىدا كۆمدى بىر ئاتا...

ھاياجاندا جۇغۇلداپ تۇرۇپ
كىتابنى ياپتىم ،
ياق! ياق... ئېزىپتىمەن
كېنى كۈتكەن ئازابنى تاپتىم .
ئەزان چىقتى...
سېنىڭ قولۇڭدا
دېرىزەمنى ئاۋايلاپ ئاچتىم .
قۇلىقىمدا ،
ئوغلۇمنىڭ تونۇگۇنكى ئاۋازى:
«ئاپتاپ چىقما ،
ئاپتاپ چىقما!
بەش بالاڭنى ئالغاچ چىقما .
بەش تال گۈللا ئالغاچ چىق...

ھېچكىمگە دېمىدىم

شۇقەدەر تىنچ ھەم رەزىلدۇر ئەتراپ ،
ھىجراننىڭ رەڭگىدە مەي بولدى كۆڭلەر .
ئادەملەر ئۆزىگە تۈزگەن قانۇندەك ،
گۈللەرنىڭ يىلتىزىغا چۆكمەكتە ئۈنلەر .

كۆزۈمنى بوش يۇمۇپ ھاياجان بىلەن ،
قۇرىغان لېۋىمنى قاناتتىم گۈلدەك ،
ساڭىلا ئايلاندى يەنىلا جېنىم ،
بېغىمدا ئۇچۇپ يۈرگەن يالغۇز كېپىنەك .

ھېچكىمگە دېمىدىم سېغىنغىنىمنى ،
قىيامىلار زەرداپقا قوشۇلدى بىر ـ بىر
خۇدىنى بىلمەستىن كۆيىدۇ قۇياش ،
مەن يەنە ياشاشقا كۆنىمەن ئاخىر .

جىداشقا مەجبۇرسەن تەرسالىقىمغا ،
قۇشلارمۇ پەرۋازىنى ئېلىپ كېتىدۇ .
كېچىنىڭ يارىسى قالار شۇ پېتى ،
بۇ ئۆمۈر سۇدەكلا ئېقىپ ئۆتىدۇ .

بىمالال ئۇزايمەن ھەسرەتلىرىمدىن ،
باغرىمدا پورەكلەپ ئېچىلار كەچ كۆز .
كىمكىنە بىلگۈم بار ئۇل زامانلاردا ،
يارى ئۈچۈن تاياق يېگەن بىرىمىڭ ئالتە يۈز .

تەھرىرلىگۈچى: **ئەركىن نۇر**

يۈرەك يۈرەكنى تونۇيدۇ

ئايىسمە ئىدرىس

(… شائىرە چىمەنگۈل ئاۋۇت بىلەن سۆھبەت)

تۇيغۇلىرىمىزنىڭ يېقىنلىقى سەۋەبىدىنمىكىن ، چىمەنگۈل بىلەن ناھايىتى تېزلا پاراڭغا چۈشۈپ كەتتۇق . «قەلبتىن قەلبكە يول بار» دېگەن گەپكە ئەمدى ئىشەندىم . روھىمىز بەزىدە قوشۇلۇپ ، بەزىدە يۇلقۇنۇپ ، بەزىدە يىغلاپ ، بەزىدە كۈلۈپ بىزنى قايناق ھاياجان ئالىمىدە ناھايىتى ئۇزۇن پىچىرلاتقۇزدى .

ئۆزىدىن كۆرە شېئىرلىرىنى بالدۇر تونۇغان يۈرىكىم بىلەن چىمەنگۈلنى يەنىلا شېئىر دۇنياسىغا باشلاپ كەتتىم.

ئايىسمە: سىزنىڭ شېئىرلىرىڭىزدىن بىر خىل مەردانىلىق ، ھېسلىرى ئۇرغۇپ تۇرىدۇ . لېكىن تېخىمۇ ئىچكىرىلىسەك ئاشۇ مەردانە ئاياللار يەنە بىردىنلا مۇلايىم ، نازۇك ، ھەتتا بويسۇنغۇچى سۈپىتىدە ئۆزىنىڭ ئاياللىق سۈلىتى ، قىزلىق نازاكىتىنى نامايان قىلىدۇ . مۇشۇ نۇقتىدا سىزنىڭ شېئىرلىرىڭىزنى ئاياللارنىڭ روھىي دۇنياسىغا تولىمۇ يېقىن دەپ قارايمەن...

چىمەنگۈل: مەن شېئىرلىرىمدا ئاياللارنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى يوچۇقلارغا ، كۆڭلىدە تىنىپ قېلىۋاتقان ئارزۇ ـ ئارمانلىرىغا ، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى چىدام ـ غەيرەتكە ، سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈشلىرىگە ئەقىل بىلەن ھېسسىيات توقۇنۇشىدا تۇرۇپ مۇئامىلە قىلىپ كەلدىم . چۈنكى ، ھاياتنى قىزغىن سۆيىدىغان ، بەختلىك ياشاشقا ھەقلىق ھەرقانداق بىر ئايالنىڭ ئازابى ھەم ئۈمىدى ئۆز خەلقىنىڭ ئېھتىياجى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان بولىدۇ.

ئايىسمە: چىمەنگۈل ، ئۇنداقتا ئاياللىق ، ئانىلىق ، شائىرلىق ۋە خىزمەت ئوتتۇرىسىدا قانداق باغلىنىش بار؟

چىمەنگۈل: ۋاپادار ئايال ، پەزىلەتلىك ئانا ، سۆيۈملۈك شائىر ھەم تىرىشچان بىر كەسىپ ئىگىسى بولۇشتەك يېتۈكلۈكنىڭ قايسىسىنى بولمىسۇن ، روھى پاكىز ھەرقانداق بىر ۋۇجۇد رەت قىلمايدۇ . ئايىسمە ، سۆيۈلۈشكە ، بىزنىڭ كۈتۈپ تۇرۇشىمىزغا ، بەرداشلىقىمىزغا كۆنۈككەن ئەرلەر ئەمەلىيەتتە ھازىر بىزدىن ئانچە كۆپ نەرسىلەرنى كۈتمەس بولۇپ كەتتى . ئۇلارنىڭ بىر پىيالە چايىنى ، بىر قاچا ئاشنى مېھرى بىلەن سۇنۇۋاتقان ئايالغا مۇھەببەتلىك كۆزلىرى بىلەن قاراپ باقمىغىنىغا قانچىلىك ۋاقىت بولغانلىقىنى ئېنىق دەپ بېرەلمەيمىز . بىز پەقەت ئۇلارنىڭ تىنچ ـ ئامان ئۆيگە قايتىپ كەلگىنىگە خۇش بولساق ، ھاراق پۇراپ تۇرغان تىنىقلىرىدىن بىزار بولمىساق ، يۈرىكىنى ئەمەس گەۋدىسىنىلا ئېنىق كۆرۈپ ياشاشقا چىدىيالىساق كۈنلىرىمىز يەنىلا «خاتىرجەم» ئۆتىۋېرىدۇ . مېنىڭچە ، ئەرلەرنىڭ ھەسرىتى ، ئاياللارنىڭ غېمى ، بالىلارنىڭ گاڭگىرىشى كۈنسايىن ئۇلغىيىۋاتقان بۇ كۈنلەردە ئاياللار چوقۇم ئۆز ـ ئۆزىنى سۆيۈشنىمۇ ئۇنتۇپ قالماسلىقى كېرەك . چۈنكى ، ئەرلەرنىڭ ئالدىدىكى باش ـ ئاخىرى يوق مەجبۇرىيەت ، بالىلارنىڭ ئالدىدىكى مەڭگۈلۈك مەسئۇلىيەت ، جەمئىيەتتىكى كىشىنى ھالسىرىتىدىغان مۇرەككەپ كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ھەممىسى ئاياللاردىن غايەت زور بىر مەنىۋى كۈچنى تەلەپ قىلىدۇ . مۇھىمى ، ئارىمىزدا بالىلىرى بىلەن مۇڭدىشالايدىغان ، تۇيغۇ جەھەتتىن ئۇلار بىلەن تەڭ كىچىكلەپ ، تەڭ چوڭ بولالايدىغان ئانىلار قانچە كۆپ بولسا ، سەبىيلەرنىڭ بالىلىق كۆڭلىگە ئالدىراپ ئازار يەتمەيدۇ . دەرۋەقە ، مەيلى چوڭلار ، مەيلى كىچىكلەرنىڭ بولسۇن ھېسسىياتىغا ئازار يەتسە ئەقلىنىڭ خورىمايدىغانلىقىغا مەن ھەرگىز ئىشەنمەيمەن.

ئېسىڭىزدىمىكىن ، «تۇنجى نۆۋەتلىك ئاياللار ئەدەبىياتى مۇھاكىمە يىغىنى»دا ئابدۇقادىر جالالىدىن سۆز ئارىسىدا: «بىز ئاياللار ھوقۇقى ، ئاياللار ئازادلىقى توغرۇلۇق قانچە سۆزلىمەيلى ، ئۇلارنى قۇتۇلدۇرۇش توغرۇلۇق قانچە جار سالمايلى ، بۇ يەنىلا قۇرۇق گەپكە ئايلىنىپ قالىدۇ . قەدىر ــ قىممەت جەھەتتىكى باراۋەرلىكنى تەشەببۇس قىلغىنىمىزدا ئۇلارنى نېمىدىن قۇتۇلدۇرۇشىمىز كېرەكلىكىنى كونكرېتلاشتۇرۇشىمىز لازىم» دېدى . شۇ چاغدا يېنىمدا ئولتۇرغان قۇربان مامۇت ئاكام چاقچاق ئارىلاش: «سىلەرنى نېمىدىن قۇتۇلدۇرساق بولار ، چىمەنگۈل؟» دەپ سوراپ قالدى . ئۇنىڭغا مەن: «ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ تارتىۋاتقان كۈلپەتلىرى ئوخشاشمايدۇ . شۇڭا نېمىدىن قۇتۇلۇش كېرەكلىكى توغرۇلۇق ھەربىر ئايال رېئاللىقىغا ، مۇھىمى يېنىدىكى ئادەمگە بېقىپ جاۋاب بېرىشى كېرەك» دېدىم كۈلۈپ تۇرۇپ . دېمىسىمۇ ئەرلەردىن ھوقۇق ، ئورۇن ، ئىمتىياز تالاشمايۋاتقىنىمىزنى ، پەقەت ئۇلاردىن ئىشەنچ ھەم مېھىر ــ مۇھەببەتنى كۈتۈۋاتقىنىمىزنى جەمئىيەت ئېتىراپ قىلىپ ، ئەرلەر ئۆزى تەن ئالمىغىچە بىز ئاياللار يەنىلا ئۆزىمىزگە ، بالىلىرىمىزغا ، بىزنى ئىرەپ تۇرۇۋاتقان ئۇلۇغلۇققا مۇھەببىتىمىز ھەم ئادىمىيلىكىمىز بىلەن مەسئۇل بولۇشىمىز كېرەك.

ئايسىمە: ھە راست ، سىز «تۇنجى نۆۋەتلىك ئاياللار ئەدەبىياتى مۇھاكىمە يىغىنى»دا «ئۇن مۇنەۋۋەر ئايال ئەدىب»نىڭ بىرى بولۇپ مۇكاپاتلانغىنىڭىزدا نېمىلەرنى ئويلىدىڭىز؟

چىمەنگۈل: راستىنى ئېيتسام ، شۇ چاغدا مەن ھەم خۇشال بولدۇم ، ھەم بەكلا قورۇندۇم . مەن بەزىدە ئانام بىلەن دادامنىڭ: «كىچىكىڭدە كەچتە سېنى تالاغا ئېلىپ چىقالمايتتۇق . بولمىسا ، ‹ئاينى ئېلىپ بەر› دەپ خاپا قىلاتتىڭ» دېيىشلىرىنى ئاڭلىسام ئەدەبىياتقا بولغان ئىشتىياقىم ئاشۇ چاغلاردا باشلانغان بولغىيمىدى دەپ ئويلاپ قالىمەن . ئاي بىلەن مېنىڭ ئارىلىقىم ئادەملەرنىڭ رېئاللىقى بىلەن تۇيغۇسى ئارىلىقىدىكى مەڭگۈلۈك شېئىردەك تۇيۇلىدۇ . ئىشقىلىپ مەن ئاياللارنىڭ ئارىسىدا ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار ئاز بولغانلىقى ئۈچۈنلا شائىرە دەپ ئاتىلىپ قالمىسامىلا بولىدى . چۈنكى ، ئادەملەرگە سەممىيلىكىم ، ھاياتقا بولغان قىزغىنلىقىم ، ئەدەبىياتقا بولغان ئىشتىياقىم ھەم ئۆز ــ ئۆزۈمگە بولغان ئىشەنچىم مېنىڭ ئۆمۈرلۈك قىسمىتىم.

ئايسىمە: بەزى ئوقۇرمەنلەر بىر ئوقۇسىلا يۈرەككە گۈپپىدە تېگىدىغان شېئىرلارنى ياقتۇرىدۇ . بەزى ئوقۇرمەنلەر سىزنىڭكىدەك ساپ تۇيغۇ ئەكس ئەتتۈرۈپ يېزىلغان شېئىرلارنى ياقتۇرىدۇ . سىز مۇشۇ ھەقتە ئويلىنىپ باقتىڭىزمۇ؟

چىمەنگۈل: مەيلى قايسى خىلدىكىسىنى تاللاپ ئوقۇسۇن ، بىزدە رېئاللىقى ھەم ئويغا ماس كېلىدىغان ئەسەرلەرنى ئىجتىھات بىلەن ئوقۇيدىغان ئوقۇرمەنلىرىمىز قانچە كۆپ بولسا شۇنچە ياخشى . ئاددىيلا بىر مىسال ئالساق: «مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن» ، «ئاينىڭ ئون بەشى قاراڭغۇ ، ئون بەشى يورۇق» دېگەن سۆزلەرنى ھەرقانداق بىر ئۇيغۇر ئۆمرىدە بىرەر قېتىم دېيىشكە مەجبۇر بولىدۇ . لېكىن ، ئۇنى قانداق دېيىشنىڭ ئۆزى ئەدەبىيات . مۇشۇ نۇقتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ شائىرلارغا ، شائىرلارنىڭمۇ ئوقۇرمەنلەرگە بەلگىلىك دەرىجىدە تەلەپ قويۇش ھوقۇقى بار.

ئايسىمە: شېئىرلىرىڭىزدىكى «چىلان تورۇق ئات» سىزنىڭ نەزىرىڭىزدىكى زەبەردەست ئەرلىكنىڭ سىمۋولىمۇ ياكى ئالدىڭىزدا پىلتىڭلاپ ئويناپ يۈرگەن ئوغلىڭىز ئېرلاننىڭ كەلگۈسىدىكى سىماسىمۇ؟

چىمەنگۈل: ئايسىمە ، سىز ئېغىلدىكى ئاتنىڭ ياشىغىراپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ باققانمۇ؟

ئايسىمە: ياق.

چىمەنگۈل: «چىلان تورۇق ئات» مېنىڭ نەزىرىمدە يەنىلا قىسمەتلىرى بىلەن يۈگەنلىنىپ ، ئارزۇ ــ ئارمانلىرى بىلەن ئىگەرلىنىدىغان بەردەم ئايالنىڭ سىمۋولى . قەدىمدە جەڭگاھلارغا ئات چاپتۇرۇپ كىرىپ كېتىۋاتقان ئەرلەر جەسۇرلۇقىنىڭ داۋامىدا ئانىلارنىڭ تىلەكلىرى ، قەدىناسلىرىنىڭ تاتلىق شىۋىرلاشلىرى بار ئىكەنىمىش . ھازىرچۇ؟ ئازابلانغانلىقىنى ھاراق ئىچىش بىلەن ، ئوغۇل بالا ئىكەنلىكىنى زورلۇق بىلەن ، بىلىملىك ئىكەنلىكىنى كىتاب ئوقۇش بىلەنلا ئىپادىلەپ ياشاۋاتقان ، تىرىكچىلىك غېمى ھالسىراتقان نۇرغۇن ئەرلەرنىڭ دىشۋارچىلىقىنىڭ داۋامىدا ئانىلارنىڭ ئەنسىرەشلىرى ، خوتۇن ــ قىزلارنىڭ ئاچچىق كۆز ياشلىرىلا قالدى . ئەلۋەتتە ، بۇ مېنىڭ جەمئىيەت ئۈچۈن تۆھپە قوشۇۋاتقان

ئەرلىك ھەم ئاتىلىق مەسئۇلىيىتىنى تونۇپ يېتىۋاتقان زەبەردەست ئەرلەرنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ قويغىنىم ئەمەس ، ناۋادا مەن ئاشۇ چىلان توروۇق ئاتتەك ئوغلۇم ئىبرلاننى مۇھەببەت ھەم ئېتىقادنىڭ چەكسىزلىكىگە ، ئارزۇ ـ ئۇمىدلىرىمىزنىڭ قۇرىماس گۈلىستانىغا تاشلىيالىسام ئاندىن پۇخادىن چىقىمەن.

ئايسىمە: چىمەنگۈل ، بىر ئايال بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن جەمئىيىتىمىزدىكى ئاياللارنى خىرىس ئىچىدە ياشاۋاتىدۇ دەپ قارامسىز؟

چىمەنگۈل: ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ ئەقىدە ، ئۆدۇملاردىن ، مەدەنىيەت جۇغلانمىسىدىن شەكىللەنگەن ئۆزىگە خاس بىر ئىجتىمائىي قورغىنى بولىدۇ . بۇ ئىجتىمائىي قورغانىنى شەكىللەندۈرگەن ھەرقانداق بىر ئامىلغا سەل قارالسا ، ھەرقانداق نەرسە شۇ مىللەتنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى تىڭشاپ تۇرالايدىغان ئاياللارغا خىرىس قىلىدۇ ، ئەلۋەتتە . ھازىر جەمئىيىتىمىزدە رىقابەتنىڭ بارغانسېرى ئېشىشىغا ئەگىشىپ ئاياللارنىڭ تۇرمۇش رىتىمى ھەم قىممەت قارىشىدا بەلگىلىك ئۆزگىرىشلەر بولۇۋاتىدۇ . لېكىن ئومۇمىي كەيپىياتقا تەسىر كۆرسىتىۋاتقان ئەخلاقىي كرىزىسلاردا ، قول سوزسا ئېسىلىۋالغىدەك شاخ ـ شۇمبىمۇ يوق شىددەتلىك ئېقىندا ئېقىپ كېتىۋاتقان ئاياللارنىڭ ئازابىدا ، ئەرلەرمۇ ئۆزىنىڭ قانچىلىك ھەق ـ نېسىۋىسىنىڭ بارلىقىنى ئويلاپ بېقىشى كېرەك.

ئائىلە ـــ جەمئىيەتنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ، قەلبىدىكى بوشلۇقلارنى تىرىكچىلىك غېمى ، خىزمەت ھەلەكچىلىكى بىلەن تولدۇرۇۋاتقان ئاياللار ، قانۇنلۇق بالىدىن باشقا مېھىر ـ مۇھەببەتكە ئېرىشىپ باقمىغان تۇل ئاياللارنىڭ قايسى بىرىنى ھاياتلىق ئۈچۈن كۈرەش قىلمىدى دېيەلەيمىز؟ ئىنساپ ـ دىيانىتى بىلەن كىشىنى ئەيمەندۈرىدىغان ، پاراستى ھەم بىلىمى بىلەن كىشىنى قايىل قىلالايدىغان ، مۇھەببىتى بىلەن كۆڭۈلنى ئېرىتەلەيدىغان ئەرنىڭ قايسى بىرىگە يولۇقسا ، نۇرغۇن ئاياللارنىڭ ئۇلارغا نېمىلەرنى ئاتا قىلالايدىغانلىقىنى يەنىلا بىز تولۇقى بىلەن ھېس قىلالايمىز ، ئايسىمە.

دۇنيانى ھەرقانچە كەڭرى دېگەن بىلەنمۇ بىر ئائىلىنىڭ كەڭرىلىكىگە يەتمەيدىغانلىقىنى بىز ئىنكار قىلالمايمىز . چۈنكى ، ئەرلەر ھەرقانچە كۈچلۈك ، ئاياللار ھەرقانچە جاسارەتلىك بولسىمۇ ، ئائىلە ئىللىقلىقىغا ، چۈشىنىش ھەم كۆيۈنۈشكە ھامان موھتاج بولىدۇ . ئەگەر ئاياللىرىمىزنى «كرىزىس ئىچىدە ياشاۋاتىدۇ» دېسەك ، ئۇلارنى ۋەز ـ نەسىھەت ، ھاقارەت ، تۆھمەتلەر بىلەن ئەمەس ، بەلكى مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن بۇ كرىزىستىن قۇتۇلدۇرغىلى بولىدۇ . شۇڭا ، ئاياللارنىڭ مىللەتنىڭ چىرىمەس ھۇجەيرىسى ئىكەنلىكىنى ، يىگىتلىكنىڭ قانچىلىك ئۇلۇغ مەسئۇلىيەت ئىكەنلىكىنى ھەر بىر ئەقىل ئىگىسى ئەستايىدىل ئويلىنىپ بېقىشى لازىم.

ئايسىمە: سىز ئوغلىڭىزنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسى بىلەن ئانىلارغا سۆزلىدىڭىز . ئوغلىڭىز ئۈچۈن كۈندىلىك خاتىرە يېزىپ ساقلاپ قويۇش ئويىغا قانداق كېلىپ قالغانىدىڭىز؟

چىمەنگۈل: ئۆزۈم ئەزەلدىن تۇيغۇنىڭ كۈچىگە مۇھەببەتنىڭ كۈچىگە ئىشەنگەندەكلا ئىشەنگەچكىمىكىن ، بالامنىڭ قىلىقلىنىشلىرى ، ھەتتا تىنىقلىرىغىچە سىڭىپ كېتىدىم ئايسىمە . «بوۋاقلار تىلى» خۇددى «ئۇيغۇر تىلى» دېگەندەكلا كەڭلىككە ۋە چوڭقۇرلۇققا ئىگە ئۇقۇمىكىن دەيمەن . بالىلارنىڭ گۈگۈراشلىرى ، تىپىرلاشلىرى ھەم قاراشلىرىدىكى مەنىنى ھېچكىم ئانىلاردەك تولۇق ھېس قىلالمايدۇ . ھەتتا ئاتا ـ ئانىلار نۇرغۇن نەرسىلەرنى ھېس قىلسىمۇ ھۇزۇرلىنىش بىلەنلا چەكلىنىدۇ . لېكىن ، مېنىڭ ھۇزۇرلىنىش بىلەنلا چەكلەنگىم كەلمىدى . ئوغلۇمنىڭ تۇيغۇسى بىلەن تەبىئەتكە ، ئادەملەرگە قاراپ بېقىۋىدىم ، شۇنداق يەڭگىللەپ قالدىم . «ئانا ، سېنىڭ كولاڭدا ھەجەپ جىك يولدۇز باكەن» . ئايسىمە ، ئوغلۇم بىلىكىمدىكى سۇس توخۇ ئەتلەرنى سىلاپ تۇرۇپ ، ئۇنى يۇلتۇزلارغا ئوخشاتقاندا ئانىلىق باغرىم بىلەن قانچىلىك سۆيۈنگەنلىكىمنى تەسەۋۋۇر قىلالايسىز ، يەنە ئاڭلاڭ:

بىر كۈنى ئىبرلان: «مەن ئالتىنى تەتۈي يېزىپ قاپتىمەن» دەپ ئۈمچەيدى . مەن ئۇنىڭغا: «ھېچقىسى يوق بالام ، ئالتىنى تەتۈر يازساڭ توققۇز بولىدۇ» دېگەچ ئۇنىڭ كۆزىگە قارىۋىدىم ، ئاجايىپ بىر كۈچلۈك ئىشەنچ نۇرىنى كۆرگەندەك بولدۇم . يەنە بىر كۈنى ئۇ: «ئانا ، قايا ، قۇشقاچ سىمغا مىنىۋاپتۇ» دەپ يالغۇز بىر قۇشقاچنى ماڭا كۆرسەتتى.

ـــقونۇۋاپتۇ دە بالام ، ـــ دېدىم ئۇنىڭغا.

—ياق مىنىۋاپتۇ،— ئۈچ يېرىم ياشلىق ئوغلۇم مەن بىلەن قارشىلىششقا باشلىدى . مەن شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ تۇيغۇسىغا چېقىلىپ قويغىنىمنى بىلىپ ئۆزۈمنى ئوڭشىۋالدىم.

— ئەقىللىق بالام ، ئاۋۇ قۇشقاچ راست چىن تۆمۈر باتۇر ئاتقا مىنگەندەك مىنىۋاپتۇ ـ ھە؟— بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ ئۇ باشقىچە روھلىنىپ يايراپ كەتتى.

ئايسىمە: دەرۋەقە نۇرغۇن ئانىلار بالىلىرىنى ياخشى تەربىيىلەشنى ئويلايدۇ . لېكىن قانداق تەربىيىلەش ، بالىلارنىڭ نېمىسىنى تەربىيىلەشكە كەلگەندە گاڭگىراپ قالىدۇ . مەن ھازىر سىزنىڭ دەپ بەرگەنلىرىڭىزدىن بىر ئانا بولغۇچىنىڭ بالىلىرىغا ياخشى كىيىم ، ياخشى تاماق بەرسىلا ياخشى بالا تەربىيىلىگەن بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدىم . ئەڭ ئاددىيسى كىتاب ئېلىپ بېرىپلا ئۇنى قانداق ئوقۇشنى ، قانداق قوبۇل قىلىشنى ئۆگەتمىسە يەنىلا تەربىيىلىمىگەنگە باراۋەر بولىدىكەن . سىزنىڭ ئۇسۇلىڭىز بويىچە بالىلارنىڭ تۇيغۇسىنى تەربىيىلەش ئەڭ مۇھىمدەك قىلىدىغۇ؟!...

چىمەنگۈل: نۇرغۇن ئانىلار يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بالىلىرىغا قانداق تىل چىققانلىقىنى دەپ بېرەلىگىنى بىلەن ، نېمە دەپ تىلى چىققانلىقىنى تەپسىلىي دەپ بېرەلمەيدۇ . مەن ئوغلۇم ئۈچۈن بەش ئايلىق ۋاقتىدىن باشلاپ يازغان كۈندىلىك خاتىرىنى ۋاراقلىسام ئۇنىڭغا تىل چىقىش جەريانىدىكى تاۋۇش ئۆزگىرىشلىرىدىن تارتىپ ، ھازىرغىچە بولغان ئاۋاز ئۆزگىرىشلىرىنى ، سۇتۇمدىن ئايرىغاندىكى قىيالماسلىقلىرىمنى ، شۇنداقلا ئۇنىڭ كۆرگەن چۈشلىرى ، ھەيرانلىقلىرىنى تەكرار ـ تەكرار ئوقۇپ ئۆزۈمچە سۆيۈنۈپ قالىمەن . ۋۇجۇدىدىكى ھېچقانداق مەقسەت ـ مۇددىئا ئارىلاشمىغان ساپ تۇيغۇ ھەم پاكىز ئەقلىنىڭ بۇ ئۆمرىدە ئۇنىڭغا ئۇزۇنراق نېسىپ بولۇشىنى خالاپ قالىمەن . تەبىئەت بىلەن ئادەملەر ، ئادەملەر بىلەن ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش ھەم موھتاجلىقتا قورامىغا يەتكەن بەزى ئاقىللىرىمىز سەل قارىغىنى بىلەن ، بالىلار ئۆز تۇيغۇسى بىلەنمۇ نۇرغۇن نەرسىلەرنى تونۇپ يېتەلەيدۇ.

ھازىرقى يەسلى مائارىپى بىر جەھەتتىن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ تۇرمۇش رىتىمىدىكى جىددىيچىلىكنى ئاز ـ تولا پەسەيتكىنى بىلەن ، ئەمەلىيەتتە باشلانغۇچ مائارىپىغا ئاساس سېلىشقىلا كۆچەپ بالىلارنى چارچىتىپ قويۇۋاتىدۇ . بىزمۇ تەرتىپكە بويسۇنۇشنى ، ئانچە ـ مۇنچە ئۇيغۇرچە ، خەنزۇچە ناخشا ئېيتىشنى ئۆگەنگەن بالىلىرىمىزغا قاراپ خاتىرجەم يۈرۈۋاتىمىز ، كۈلۈۋاتىمىز... مانا مۇشۇنداق شارائىتتا ، مېنىڭچە ئىمكانىيىتىمىزنىڭ بارىچە بالىلىرىمىزنىڭ تۇيغۇسىغا تۇتاشقان مېھىر ـ مۇھەببەت ، گۈزەللىك يوللىرىنى توسۇپ قويماي ، ئۇلارنىڭ بالىلىق كۆڭلىگە ئازار يەتكۈزمىسەك ئەقىل كۆزى تېخىمۇ تېز ئېچىلامدىكىن دەيمەن.

ئايسىمە: ئۆزگىچە پىكىرلىك ، ھېسسىياتلىق شائىرە بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن بالىڭىز ھەم ئۆزىڭىزنىڭ كەلگۈسى ئۈچۈن قانداق تۇرمۇش كەچۈرۈشنى خالايدىغانلىقىڭىزنى بىلىپ باققۇم بار.

چىمەنگۈل: مېنىڭمۇ ئادەملەرگە ئۆزۈمگە سەممىي بولغاندەك سەممىي بولۇپ ئۆتكۈم بار . لېكىن ، سەممىيلىك ئىچىدىمۇ تۇنجۇقۇپ قېلىۋاتقان نۇرغۇن قىسمەتلەر مېنى ئويلاندۇرىدۇ ، ئايسىمە . ھازىر مەن ئادەملەردىن ئەڭ ئادەتتىكى نەرسىلەرنى ، ياكى بولمىسا ئەڭ ئۇلۇغۋار نەرسىلەرنى كۈتسەممۇ ، ئۇلارغا خۇددى رېئاللىقتىن ئاجراپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرىمەن . شېئىر يازىدىغانلىقىم بىرقىسىملارنىڭ نەزىرىدە مېنىڭ رومانتىكلىقىمنىڭ تولۇق ئاساسى... ئۆز خاراكتېرىم بىلەن ئۆزۈمنى قوغداشلىرىم ، ھازىر جاۋابلىقىم ئۇلارغا نېمىشقىكىن خاتىرجەملىك تۇيغۇسى بەرمەيدۇ . شۇنداق بولغاچقىمۇ نۇرغۇن ياخشى دوستلىرىمنىڭ قەدىرلىشىگە ، ئۆزۈم كۈتكەندەك مۇھەببەتكە ئېرىشكەن بولساممۇ ، ھازىرغا كەلگىچە مېنى قەلب سىرتىدا قوغداپ باققان بىرەرسىنى ئەسلىيەلمەيمەن . راستىنى ئېيتسام ، تۇيغۇمنىلا چۈشىنىدىغان ئەمەس ، بەلكى تارتقان ئازاب ھەم خورلۇقلىرىمنى ، خۇشاللىقلىرىمنى قوبۇل قىلالايدىغان ، تېنىم بىلەن روھىمنى پارچىلىۋەتمەيدىغان ، شېئىرلىرىمدىن مېنى سۆيۈملۈك ھېس قىلالايدىغان ئۆزۈمگە خاس كەڭلىكلىرىمدە مېنىڭمۇ ئارام ئېلىپ باققۇم بار . مۇھىمى ، ئوغلۇم ئېرلانىنىڭ بالىلىق كۆڭلىگە ئازار يەتكۈزمەي ، ئاتىلىق ھەم ئانىلىق بۇرچۇمنى تەڭ ئادا قىلىپ ياشاشقا قۇربىم يەتسە يالغۇزلۇقىمغا ئوغلۇمنىڭ يالغۇزلۇقىنى قوشۇپ ئۆتۈپ كېتىۋېرىمەن . مانا بۇ مېنىڭ شېئىر خۇمارلىقىمدىن ، رومانتىكلىقىمدىن ، بىقۇۋۇللىقىمدىن خالىي ھەقىقىي ئادىمىلىكىم.

تەھرىرلىگۈچى: **ئىمىرھەسەن مەخمۇت**

تۈيغۇ دۇنياسىغا سىغدۇرۇلغان «تاش ياپراق»

ئايىسىمە ئىدرىس

ئايالللارنىڭ ئۆز تالانتىنى نامايان قىلىشى ناھايىتى تەسكە توختايدىغان ، ئەدەبىيات كوچىسىدا ئەرلەر بىلەن سىغدىلىپ مېڭىش بەك مۈشكۈل ، ياشاش رىقابىتى تولىمۇ كۈچلۈك بۇ زاماندا چىمەنگۈلنىڭ يۈرەكلىك بىلەن ئۆز تالانتىنىلا ئەمەس ، بەلكى ئۆزىنىڭ ئەڭ نازۇك تۇيغۇلىرىنى قورقماي ئاشكارىلىيالىشى مېنى ئىختىيارسىز قەلەم تەۋرەتكۈزگەندى . بۈگۈن «تاش ياپراق»نىڭ تۇيغۇ يۈكسەكلىكىدە شېئىر سەزگۈلىرىم غەليان كۆتۈرۈپ ، چىمەنگۈل ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم سۆزلەتكۈزدى.

ساپ سەنئەتلىك خاراكتېرگە ئۈزلۈكسىز يېقىنلاشقان ، ھاياتلىقنىڭ تىنىمسىز تاسقاشلىرىغا شېئىردىن تەسەللى سۇنىدىغان «تاش ياپراق» بىلەن قەلبىم تۇتىشىپ كەتكەندەك بولدى . «تاش ياپراق» گويا چىمەنگۈلنىڭ ھايات مۇساپىسىدىكى ئايالىق لاتاپىتىنىڭ مۇجەسسەمدەك كۆز ئالدىمدا روشەنلەشتى . 20 ياشلىق چىمەنگۈل ياشلىق سۆيگۈسىنىڭ «تەتۈر چېقىن»لىرىدا بىر مەزگىل گاڭگىرىغاندىن كېيىن ، ئاخىر قولىغا «قىساس غۇنچىسى»نى ئېلىپ ، قىزلىق شەرم ـ ھايا ، ئوتلۇق سۆيگۈ ئۈچۈن چۇقان كۆتۈرگەندى . ھايات ئۇنى بارلىق ئىنسانلار مېڭىشقا تېگىشلىك بولغان تۇرمۇش يولىدا ھارغىچە ماڭدۇرۇپ ، ئائىلە ، ئەر ، بالا ئۈچۈن نۇرغۇن يۈرەك قانلىرىنى سەرپ قىلغۇزغاندىن كېيىن ئايالىق سەلتەنىتى ۋايىغا يەتتى . ئۇ گويا نەچچە مىڭ يىل تاۋلىنىپ تاشقا ئايلانغان ياپراقتەك سالماق ياشاشقا كۆندى . راست كۆندىمۇ؟... 30 ياش ئۇنى ھەقىقەتەن تۇرمۇشقا چوڭقۇر نەزەردە قارايدىغان قىلىپ قويدىمۇ؟!

ئېھتىمال «تاش»نىڭ ئىستېمالىمىزدىكى بىرقانچە مەنىلىرى «تاش ياپراق»نىڭ تۇيغۇ مەنبەسى بولسا كېرەك . ئالدى بىلەن تاش سوغۇققان ، ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ . «تاش ياپراق» ئەنە شۇ ۋەزنى بىلەن سوغۇققان ئايالنىڭ ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن ھاياتقا بېقىشىنىڭ ئىخچام كۆرۈنۈشىگە ئايلانغان.

ئۆمۈرلۈك ھىجرانىنىڭ ئاراچىلىرىدىن،
بىر يۇتۇم ئازابىنى ئالساڭ ئۇچۇملاپ،
سۇدەكلا سۈزۈكسەن ، سۇدەكلا ئەزىز،
كىم سېنى بىمالال سۆيەر قۇچاقلاپ.

ھاياتنىڭ ھىجرانلىق ئىكەنلىكىدەك پەلسەپۋى مەنە «تاش ياپراق»تىكى لىرىك قەھرىمانىنىڭ سوغۇققانلىقى بىلەن بىر تۇتاشتۇر . ئايالالارغا «سۇدەكلا سۈزۈكسەن ، سۇدەكلا ئەزىز» دەپ قويۇق مىللىي ئۆرپ ـ ئادەت نەزىرى بىلەن باھا بەرگەن شائىرە ، «كىم سېنى بىمالال سۆيەر قۇچاقلاپ؟» دەپ ھاياتقا سوغۇققان تەرىزدە سوئال تاشلايدۇ . «ئۆگزە»دىن باشلانغان لىرىك تىركەلمىلەر ھەقىقەتەن شائىرەنىڭ سوغۇققان ھاياجىنىنى ، بىر ئايال ئۈچۈن ئېغىر ـ بېسىقلىقنىڭ نەقەدەر زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ، شۇنداقلا ئۇنىڭ ھايات ئۇستىدىن چىقارغان:

كۈنلەر قانداق ئۆتسە ئۆتىدۇ،
لېكىن،
مۇھەببەتسىز ئۆتمىكى بەك تەس.
ئادەملەر يەنىلا ئۇنتۇپ قالىدۇ،
ھايات دېگەن ئىسسىق بىر نەپەس.

دېگەن يەكۈنلىرىگىمۇ مۇجەسسەملەنگەن . ئاشۇ مۇجەسسەملىككە يەنە بىر مەنىمۇ قېتىلىپ كەتكەن . ئۇ بولسىمۇ — جىمجىتلىق . «تاش ياپراق»تىكى جىمجىتلىقنىڭ تۇتىشىدىغان ئېغىزلىرى كۆپ . شېئىرىي مۇھىتتىكى جىمجىتلىق تاشنىڭ جىمجىتلىقىنىمۇ بېسىپ چۈشىدۇ . شېئىرىي پىكىر ، شېئىرىي كەڭلىك ، قىسقىسى ، شائىرە ياراتقان شېئىرىي مۇھىت تاشتىن ئەنداز ئالغاندەكلا بىر خىل جىمجىتلىق ئىچىدە قانات يايىدۇ . شائىرە مەيلى «ئوۋچى»نى يازسۇن ، مەيلى «كۆل»نى ، مەيلى «قۇلۇلە قېپى»دىن چىقىشنى ئىزدىسۇن ۋە مەيلى «يۇنۇس بېلىقى» كەبى سۇدا ئۈزۈشنى ئىستىسۇن ، ھەممىسىدە بىر خىل گۈزەل جىمجىتلىق بار . بۇ چىمەنگۈلنىڭ تۇيغۇ دۇنياسىغا خاس ، شۇنداقلا چىمەنگۈلنىڭ شېئىرىي ھېس ھاياجىنىدىن بارلىققا كەلگەن جىمجىتلىق بولۇپ ، ئۇ پەقەت «تاش ياپراق»تىكى شېئىرلارنىڭ خاسلىقى سۈپىتىدە پەقەت شېئىرىي قەلبتە گەۋدىلىنىدۇ . لېكىن بۇ خىل جىمجىتلىق تۇرغۇن ھا-

لەتتىكى جىمجىتلىق بولماستىن، بەلكى جىمجىتلىقنىڭ مەركىزىدە بىر يۈرەك يەنىلا گۈپۈلدەپ سوقۇپ تۇرىدۇ. جىمجىتلىق ئوراپ تۇرغان مۇھىتتا سوقۇپ تۇرغان يۈرەك:

سەن بىلىسەن ياپراقتەك سىلكىنگىنى ئاي ئەمەس،
مەن كېلىمەن يېتىلەپ يالغۇز چىلان تورۇقنى.

— «كۈتۈش»

دەپ چاپچىيدۇ. «تاش ياپراق» دەپ ماۋزۇ قويۇلۇشمۇ ئاشۇ جىمجىتلىقتىكى ياپراقنىڭ شىلدىرلىشىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن بولسا كېرەك. چىمەنگۈل ياراتقان شېئىرىي دۇنيا «جىمجىتلىق ئىچىدىكى سوقۇۋاتقان يۈرەك» دۇنياسى. شۇڭا چىمەنگۈل شېئىرلىرىنى ئوقۇۋاتقاندا:

تاشلايمەن ئۆزۈمنى قەھرىگە جىمجىت،
ئەتىرگۈل شاخلىرى كۆيمەكتە يارقىن.

... ...

يەر بىلەن ئاسماننىڭ ئاراچلىرىدا
كەچكۈمىز كەلگەن سۇ ئاقىدۇ قىزغىن.

— «ئەتىرگۈل شاخلىرى كۆيمەكتە يارقىن»

غا ئوخشاش ناھايىتى لىرىك، جىمجىت مۇھىتقا چۆكۈپ، ئوتتەك قىزىق مۇھەببەت قاينىمىغا شۇڭغۇيالىشىمىزمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

دەل شۇ چاغدا بىز بىر ھەقىقەتنى بايقايمىز. چىمەنگۈل ھاياتلىقنىڭ ئەسلى مەنىسىگە جىمجىتلىق ئارقىلىق تەبىر بەرمەكچى، ئۆز تۇيغۇسىدىكى مۇقەددەسلىكنى تاپماقچى.

بۇ خىل ئىپادىلەش چىمەنگۈلنىڭ ئاياللىق خاراكتېرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. يەنى ئاياللارنىڭ بەختلىك، تىنچ، خاتىرجەم ھاياتقا ئىنتىلىپ تۇرۇشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك، شۇنداقلا شائىرەنىڭ ھايات غەۋغالىرىدىن تويۇپ كەتكەنلەرگە ئۆز شېئىرلىرىدىكى جىمجىتلىق بىلەن تەسەللى بەرمەكچى بولغانلىقى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك. مەيلى قايسىسى بولسۇن «تاش ياپراق»نىڭ خاسلىقى — جىمجىت مۇھىت ئىزدەش. جىمجىت مۇھىتتا تەنھا ھەرىكەت قىلىش، جىمجىتلىقتا تۇرۇپ ھاياتلىقنىڭ ئالدىراش قەدەملىرىگە تەمكىنلىك بىلەن قۇلاق سېلىش.

تاشتىن مەنە ئىزدەۋاتقىنىمدا تاشنىڭ جىمجىتلىقىنى «ئۆلۈك ھالدىكى جىمجىتلىق ئەمەس» دېگىنىم ئېسىمدە. چۈنكى بۇ «تاش» ئۆز نۆۋىتىدە چىمەنگۈل تەرىپىدىن ئىنسان قەلبىگە، ياق! مۇھەببەتلىك ئاياللارنىڭ بېپەرۋا ئەرلەرنىڭ مۆگدەك نەزىرىگە تاشلىغان «سالغا تېشى». ئۇ ھەرقاچان چىمەنگۈلنىڭ تۇيغۇسىغا ئەگىشىپ شېئىرلارنى جانغا ئىگە قىلىپلا قالماي، بەلكى تۇرمۇش ئوتتۇرىسى بولۇپ قالغان نازۇك بىر ئايالنىڭ يۈرىكىنىڭ ھەرقاچان مەۋجۇتلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

يىراقتا بىر كۆل بار كۆزۈڭگە ئوخشاش،
سەن تېخى ئۇ يەرنى بىلمەيسەن چوقۇم.
كۆيىدۇ ئۈمىدتەك تاتلىق پىژىلداپ،
باغرىمدىن باغرىڭغا تۆكۈلگەن ئوتۇم.

چىمەنگۈل ئىلگىرىكى شېئىرلىرىدا قىزلىق شەرم ـ ھايا پەردىسىگە ئورالغان ھالدا دادىللىق بىلەن يىگىتلەرگە سۆيگۈ ئوقياسى ئاتقان بولسا، «تاش ياپراق»تا تاتلىق پىژىلداۋاتقان ئاياللىق مېھرىنى ئېرى باغرىغا «تاش» قىلىپ تاشلىيالايدۇ. بۇ مېنىڭ چىمەنگۈلنى «ئەركەك يۈرەك» دەپ تەرەپلىشىمنىڭ سەۋەبىمۇ شۇ. چىمەنگۈل ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن ھەتتا مۇھەببەتتىمۇ باراۋەرلىكنى تونۇتۇشقا ئۇرۇنۇۋاتقان شائىرە. ئۇ «ئاياللارمۇ ئۆز سۆيگۈسىنى ئىزھار قىلالىشى كېرەك» دېگەن ھەقىقەتنى كۆتۈرۈپ چىققۇچى سۈپىتىدە ئۆز شېئىرلىرى ئارقىلىق ئىنسان قەلبىگە تېخىمۇ يېقىنلىشىپ، ساپ ھېسسىياتىنى ساپ سەنئەت دەرىجىسىگە كۆتۈرىدۇ.

تاشنىڭ شېئىردىكى مەنىسى تېخىمۇ ئاشكارىلىنىپ چىمەنگۈل نەزىرىدىكى تاشنىڭ ئاياللىق خاراكتېرىنىڭ سىمۋولى ئىكەنلىكى نامايان بولىدۇ. «تاش» ئېغىر ـ بېسىق، سوغۇققان، جىمجىت بولۇپ، نۆۋىتى كەلگەندە ئىنتىلىشىنىمۇ بىلىدۇ، مانا بۇ چىمەنگۈل شېئىرلىرىدا قوغلاشقان، گۈزەل شېئىرىي تۇيغۇغا ئورالغان يۈكسەكلىك.

چىمەنگۈل نېمىشقا «تاش»نىڭ ئارقىسىغا ياپراقنى قوشۇپ قويغاندۇ؟ بۇنىڭ چىمەنگۈل ياراتقان لىرىك قەھرىمان بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى باردۇر؟... توغرا، ياپراق ئۆسۈملۈك، دەل ـ دەرەخلەرنىڭ زىننىتى. ياپراق بولمىسا ئۆسۈملۈك، دەل ـ دەرەخلەر كىشى قارىغۇسى كەلمەيدىغان بىرنەرسىگە ئايلىنىپ قالىدىغىنى ئېنىق. ئۇنداقتا، بۇ ئالەم بىنا بولغاندىن كېيىنكى ئالەمنىڭ يارىلىش ئەپسانىسىگە ئوخشاپ كېتەمدۇ، قانداق؟ قەدىمكى غەرب ئەپسانىسىدە: «ئالەم يارالغاندىن كېيىن ئادەم يارىتىلىپتۇ، ئادەم ناھايىتى يالغۇزلۇق ھېس قىلىپتۇ. گويا ئۇنىڭ قانداقتۇر بىرنېمىسى كەمدەك تۇيۇلۇپتۇ. باشقا جانلىقلارمۇ ئۇنىڭغا ھەقىقىي ھەمراھ بولالماپتۇ. ئاخىر ياراتقۇچى ئادەم قاتتىق ئۇخلاپ قالغاندا ئۇنىڭ بىر تال قوۋۇرغىسىدىن ھەۋۋانى يارىتىپتۇ. شۇ چاغدىلا ئادەم ئۆزىگە ھەقىقىي ماس كېلىدىغان نەرسىنىڭ ھەۋۋا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپتۇ» ① دەپ خاتىرىلەنگەنىكەن. شېئىردا:

شۇندىمۇ مومىيدەك باغرىنى ئاچار،
بىر ئۆمۈر ئۇنىڭغا يۆلەك بولغان تاغ.

---

① «ئالىي مەكتەپ ئىنگلىز تىلى» ئوقۇشلۇقى، 1 ـ كىتاب، 10 ـ دەرس.

قىرو باسقان دېرىزىلەرگە،
بارمىقىمدا يېزىپ باقتىم خەت.
ئىسمىڭدەكلا ئىسسىق ھاياجان،
ۋۇجۇدۇمدا چايقالدى رەت ـ رەت.

دېگەن مىسرالار بىكارغا يېزىلمىسا كېرەك. قىز ـ يىگىتلىك سۆيگۈسىلا ئەمەس، ئەر ـ خوتۇنلۇق سۆيگۈسىنىڭمۇ ناھايىتى مۇقەددەس ئىكەنلىكىنى، ئەرنىڭ ئايالغا، ئايالنىڭ ئەرگە دەرەختىكى ياپراقتەك زۆرۈر ئىكەنلىكىنى، ئەر ـ خوتۇنلۇق سۆيگۈسىنىڭمۇ تاش ياپراقتەك ئېغىر ھەم مەڭگۈلۈك سۆيگۈ ئىكەنلىكىنى چىمەنگۈل شېئىرلىرىنى ئوقۇغان ھەر بىر كىتابخان ھېس قىلالايدۇ.

ساقىدى ئارامىلىق، ساقىدى ماڭا،
مېھرىڭدە گۈل بولۇپ ئېچىلدىم شۇ تاپ.
ئۇنتۇلدى ھەممىسى ئۇنتۇلدى ھەتتا،
سەن چەككەن تاماكا، سەن چەككەن ئازاب.

—— «يۇنۇس بېلىقى»

بۇ مىسرالار غەرب ئەپسانىسىدىكى ئادەم بىلەن ھەۋۋانىڭ مۇقەددەس سۆيگۈ دۇنياسىنىڭ داۋامىغا نەقەدەر ئوخشايدۇ ـ ھە؟! ئەڭ ئۇلۇغۋار مۇھەببەتنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ يېزىش (بولۇپمۇ بىر ئايالنىڭ ئېرىگە بولغان چىن سۆيگۈسىنى شېئىرنىڭ سېھىرلىك قوللىرىغا تاپشۇرۇش) چىمەنگۈلگە نېسىپ بولغان ئوخشايدۇ. چىمەنگۈل ياپراقنىڭ نازۇكلۇقىنى ئاياللارنىڭ نازۇكلۇقىغا، ياپراقنىڭ دەرەخ بىلەن بىر جان ـ بىر تەن ئىكەنلىكىنى ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ ئوتلۇق سۆيگۈسىگە تەققاسلايدۇ.

لېكىن، ھەر قېتىم «تاش ياپراق»نى قانماي ئوقۇۋاتقىنىمدا، شېئىرلاردىن بىر خىل سىقىلىشنى ھېس قىلغاندەك بولىمەن. ئۇ مېنىڭ خاتا تۇيغۇممىدۇ؟ ياق، ياق. مەن شېئىرلارغا قانچە يېقىنلاشقانسېرى بۇ خىل تۇيغۇ ئاۋۇپ باردى.

مەن ئۆزۈمنى ماڭدىم يېتىلەپ،
قانماقتا كوچا چىرىغى.
بىرمۇ يۇلتۇز يوقتۇر ئاسماندا،
ئۇزۇلمەكتە گۈلنىڭ تىنىقى.

—— «دۇغ»

ھەر بىر مىسراسىدىن كۆچلۈك ئازاب تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان شېئىرلاردىن خېلى كۆپى «تاش ياپراق»تىن ئورۇن ئالغان. رېئاللىقتىكى قەدەمدە بىر ئۇچرايدىغان تەڭپۇڭسىزلىق شائىرەنى قەلەم تەۋرەتكۈزسە كېرەك. چوڭقۇر ئازابنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ روھىي دۇنيادىكى بۇرۇقتۇرمىلىق، سىقىلىش، يۈرەك غەلىيانلىرىنى شېئىرلارغا سىڭدۇرۇش ئاسان ئەمەس. «جاراھەت چېچىكى»لا ئېچىلىدىغان جۇدۇنلۇق باھاردىن يەنە نېمىنى كۈتۈش مۇمكىن؟ لېكىن شائىرە قەلبى بەرداشلىق، ئۇ سىقىلىپ تۇرۇپ ياشايدۇ. ئۇ ئايالىق قەلبى بىلەن بارلىق دەرد ـ ئەلەملىرىنى يۇتۇشقا، يەنىلا ھاياتنى قەدىرلەشكە، سۆيۈشكە مەجبۇر. چۈنكى شائىرە قەلبىنى دۇنيا چۈشەنمەيدۇ، ئادەملەر چۈشەنمەيدۇ. شائىرە «قۇلۇلە قېپى»دىن چىقىشقا ئۇرۇنىدۇيۇ، «چىمەنىستان»دىكى نازۇك چىمەن:

ۋىسالسىز پەيتى بىر مەررە، لېكىن قىسمەتلىرى چەكسىز،
كېزەرمەن بىر ئۆمۈر قەھرىم خاراب ئەتكەن بۇ ئورمانىنى.

دېگىنىچە ئۆز سۆيگۈسىدىن ئۆزى تەسەللى ئىزدەپ، ياشاشقا سۆيگۈدىن مەنە بېرىپ ئۆتىدۇ. شائىرە ھاياتنىڭ جۇدۇنلىرىغا باھا بېرىپ، ئۆزىنىڭ قەدىمىنى پۇختىلاشنى ئىزدەيدۇ. شۇڭا شائىرە مەيلى بالىسى ياكى ئېرىغا ئاتاپ يازغان شېئىرلىرىدا بولسۇن، كۈچلۈك ئۈمىدنىڭ ئارقىسىغا ناھايىتى ئېغىر ھەسرەتنى سىڭدۇرۇۋەتكەن. بۇ بەلكىم ھاياتنىڭ ھامان مۇكەممەل ئەمەسلىكىنى، ئىنسانىنىڭ قەلب گۈلزارلىقىنىڭ ۋاقىتسىز جۇدۇنلارغا ئۇچراپ تۇرىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىدىن بولسا كېرەك...

«تاش ياپراق»تىكى مەنىلەرنىڭ چوڭقۇرلۇقى چەكسىز، ئەسلىدە شېئىرلارنى چۈشەندۈرۈش بىھاجەت ئىدى. بىراق «تاش ياپراق»نىڭ يۈرەككە تىنىمسىز سوقۇلغان شېئىرىي لەززىتى ئۇ ھەقتە ئازراق بىرنەرسە دېيىش لازىملىقىنى تونۇتتى. بىر تامچە سۇدەك قىسقىغىنە لىرىك يازمىلىرىم ئارقىلىق، بەلكىم «تاش ياپراق»نىڭ تۇيغۇ يۈكسەكلىكىگە ئاجىزلىق قىلغاندىمەن. بىراق مېنى بىرنەرسە دېگۈزۈشكە قىستىغانىكەن، «تاش ياپراق»تىكى شېئىرلار ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى نادىر شېئىرلارنىڭ بىر ئۇچۇمى سۈپىتىدە ئۆز جەزبىدىن شېئىر خۇمارلارنى مەپتۇن قىلىدىغىنى ئېنىق.

رېئال تۇرمۇشنىڭ ئەينەنلىكىدىن كۆرە ئىنسانىنىڭ دەقىقىلىق تۇيغۇسىنى يەڭگىل تىل، گۈزەل ئوخشىتىشلار ئارقىلىق نەپىس ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگەن «تاش ياپراق»، زورۇقۇش ۋە قاتماللىقتىن خالىي ھالدا شېئىرنىڭ گۈزەللىكى بىلەن يۈرىكىمنى قايتا ياشارتتى. ئېقىن سۇدەك راۋان ھېسسىيات تىنىمسىز قەلبىمگە قۇيۇلۇپ، مېنى شېئىر ئاراچىلىرىغا تارتىپ كەتتى. بىر ـ بىرىگە جىپسىلىشىپ كەتكەن شېئىر سۆزلىرىنى قايتا ئاجراتقۇم يوق. پەقەت ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىگە قايتا قايىل بولىمەن، خالاس. ئاخىرىدا چىمەنگۈل ئۈچۈن، ئۇ ياراتقان «تاش ياپراق»تىكى تۇيغۇ دۇنياسى ئۈچۈن يەنە بىر مەررە شېئىر تەقدىم قىلاي:

نىمجان روھقا تىغ ئۇردى ئاچچىق،
سۆيگۈ يېشى ئۈنىڭ ئۈچۈن يات.
شېئىر ئۈچۈن ئېرىدى يۈرەك،
شېئىر بىلەن چىقاردى قانات!...

تەھرىرلىگۈچى: **ئەكبەر سالىھ**

«ئاقيول» نامىدىكى مۇكاپاتلىق ئەسەر

ئاي چىقمىسا يۇلتۇز بار

ئاسىمجان ئوبۇلقاسىم

ئايا ياپراق

قاچانلاردىن قارا باستىكىن ،
ئۆزاق تۈنلەردىن چىقتىم پەرىشان .
ماڭا نە كېرەك پەرۋاسىز ياشاش
سۆيگۈ ـ ھاياجاندا ياغماقتا خازان .

بولدىلا ، مەن ئۈچۈن ئۆكۈنمەيلا قوي ،
مەن بىر ياپراقتا چاقنىغان تامچە .
باغاشلاپ ئۆتىدۇ كەچكۈز شامىلى ،
شەھەر كوچىلىرىدا قىيغىتقانچە .

ئۈستۈبېشىمدا ئۈچىدۇ خازان ،
يانار كۆزلىرىمدە ھىجران ئاپتىپى .
كەل ، سوغۇق تېنىڭنى قۇچاقلاپ ئالاي ،
كەل ، كەچكۈز تىرەكلەر كۆكلىمەس ئەمدى!...

بىردەم تىڭشىماي تۇرغىن ، ئەي شامال ،
سىنىڭدەك ئايلىنىپ چىقاي كوچىنى .
ئايا ، ياپراق دۇنيا بەربىر ،
ئايا ، گۈللەر سۆيەي بەرگىڭنى .

كەل ، مەن بۇ نەپەستە تەئەللۇق ساڭا ،
كەل ، ئۆزەي باغرىڭدا لەرزان ، خىرامان .
كېتەرمىز دۇنيادىن جىمجىت ، بىگانە ،
ياشارمىز ئالەمدە يۇلتۇزدەك ھامان .

ئايا ، ياپراق ـ ۋۇجۇدۇڭ يەلكەن!
زۇلمەتلىك قەلبىمگە تۇتاشتۇردۇڭ ئوت .
ئاھ ، سەن كەچكۈزنىڭ مىسكىن شائىرى ،
شائىرلار سەن كەبى ياشىيالماس چورت .

كۆرۈشمەك زەپ قىيىن ، سۆيۈشمەك ئاسان ،
ھەر كېچە كۆرىمىز بىرلا يۇلتۇزنى .

ئىشقىم ئاسمىنىدىن كۆتۈرۈلگەن تاڭ ،
ئۆچۈرۈپ تاشلىدى كۆزلىرىمىزنى .

تىرەكلەر ئۈچىدا قەدىمىي ناخشا ،
يەنىلا شۇ كۈيگە بېغىشلىنىمەن .
ئانا دەپ يىغلايدۇ سەبىي باللار ،
ھاياتقا كەچكۈزدەك كىرىپ كېلىمەن .

سەرگەردان خازانلار ئۈچقان كوچىدا ،
توساتتىن مەنىلىك قارايدۇ بىرسى .
ئۆمۈرلۈك جۇپلەردىن بولۇپ قالىمىز ،
ھېچ كىشى ئاشىق دەپ ئويلىماس بىزنى .

مەن ئۇلار تەلپۈنگەن بەختكە ، گۈلگە ،
ھەۋەستە قايرىلىپ باققان بەندە ئەمەس .
ئىمتىياز ، شۆھرەت دەپ چەكمىدىم پىراق ،
ئارمىنىم ياپراقنى يۆرىسام بىر پەس .

ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلەش

قاينايدۇ قەلبىمدە سۆيگۈ ـ ھاياجان ،
ئويغاندىم ، تولغاندىم ، بېشىلەلمىدىم .
ئاجايىپ بىر ناخشا ئۇزاق ئاڭلىدىم ،
بىپەكتەك ئېشىلدىم ئېيتالماي جىنىم...

ياخشى قال بىغۇبار ، سۈزۈك يامغۇرۇم ،
كۆڭلۈكنىڭ ئاستىغا يەتكۈزدۇڭ گۈلنى .
مېھمىنىم تەپتى سوغ ، غەمكىن ، بىناۋا ،
كىچىك قول ئىلىتار سوغۇق كۆڭۈلنى .

ئۆزەرمەن چاچلىرىڭ ، ياشلىرىڭ ئارا ،
ئاقارمەن ، چۆكەرمەن غەمكىن ، بىداۋا .

بوينى ھەر تامان ئېپقاچار تاللار ،
تىترەيدۇ شاماللار سوغ تېنىك ئارا .

يۇيۇنار قەدىمىي ھۆۋلىغان شەھەر ،
يۇيۇنار قىيسىق تام ، يىقىلغان كۆكۆل .
چايقىلار لەززەتتە تەلۋە دەرەخلەر ،
بىنادا قوللىرىم ئېچىلار گۈل ـ گۈل .

تىتىلغان پۇتلىرىم ئوينار بىلىقتەك ،
بۇ يىرتىق چاپىنىم چىقاردى قانات .
ئۇنتۇلدى ئاچلىقىم ، كۆرۈمسىزلىكىم ،
ئاۋۇنچۇك تەبىئەت ، كۆكلۈك بولۇر شات .

مۇڭلانما ئامرىقىم ، مۇڭلانما بۇ تاڭ ،
ئۇنتۇلار كۆكلۈمدىن ئىستىگەنلىرىم .
يەنلا ئۈزۈلمەس ھاياجان ئىچرە ،
ياشايمەن (يوق بولسۇن ئىزدىگەنلىرىم) .

ئېھ ، سېنىك نۇرانە ، ئوماق چېھرىڭنى ،
بەك تەستە ئۇنتۇيمەن كۆلۈشۈڭنى ھەم .
يۇتىدۇ كۆڭلۈمدىن ئوبرازىك تۈگەل ،
يۇيۇنار ۋۇجۇدۇم سوغ يامغۇر بىلەن .

ئۇنتۇيمەن سۆيگۈ ئۇ ، جۇدالىق نېمە؟
ئىشقىڭدىن ھالقىغان رىشتە قالدى بەس .
نېمىگە تەلتۆكۈس بولدۇم بەخشەندە؟
سۆيگۈنۈم ، كۆيگۈنۈم يېڭىلىق ئەمەس .

ئەي ، ئىللىق ، خىرامان قەدىمىي شەھەر ،
قەلبىمدە ئاجايىپ قۇردۇك ئاستانە .
ئامرىقىم ئولتۇردۇك تەختتە تەنھا ،
شەھرىڭدە تەلپۈنۈپ يۈردۇم ۋەسلىڭگە .

قايغۇرما ، ئەي دىلبەر يېرىملاشسا ئاي ،
يۇلتۇزغا سېغىنغىن ئايسىز كېچىدە .
ئېھ ، كۆكۆل ئېيتىدۇ ھەممە ناخشىنى ،
بىر ناخشا قالىدۇ ئۇنىك ئىچىدە .

شام نۇرى

قۇربان ئابلىمىت

كۆيمەكتە شام، كۆيمەكتە يۈرەك ،
بىر ئايالنىك گۈزەل تېنىدەك .

ئۆيۈمدىكى دەللال تېلېفون ،
دەپ قويۇپتۇ ئايالىمغا ھەي .
يىراقتىكى بىر قىزنىك ،
قەلبىمدىكى مەخپىيىتىنى .
يۈزى قىلىن.. .
تىللىماقتا ئايالىم مېنى .

سوغۇقچىلىق چۈشتى ئارىغا ،
ئىككى بالا قالدى ماڭىلا .
ئېشىپ قالدى ئوخشىمىغان تاماق ،
توختاپ قالغان يېزىقچىلىقتەك ،
ئۆيدە خۇددى ھېچ كىشى يوقتەك .

كەلدى يەنە ئايالىم ،
چىدىماستىن ئىككى بالىغا .
باللىرىم ئالدى ئارىغا ،
مەندىن ئەپۇ سورىدى يەنە ،
ئۆي ئىچىگە، قاراپ ھالىمغا .

دەيتتىم ھەمىشە ،
ئاياللارنىك خۇشاللىقى ئەر .
ئايال ،
خۇشاللىقى ئىكەن ئۆيلەرنىك ،
خۇشاللىقى ئىكەن ئەرلەرنىك .

كۆيۈپ تۈرار بىر تال شام ،
چېچىپ تال ـ تال ئۈمىد نۇرىنى .

ئۆي كۆچۈش

مۇختار داۋۇت

موھتاجلىق سىرىقتال كۆنلەر ئىچىدىن ،
يۈرەك بىغىشىغا تەگدى بىردەمدە .
ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ھامىيلىقىسىز ،
ياشاشنىڭ قىيىنلىقىنى سەزدى بىر بەندە .

ئىلگىركى نامراتلىق نامراتلىق ئەمەس ،
ئۆي ئىگىلىرى ئالدىدا
چىناردەك قامەتلەر پۈكۈلۈپ يادەك ،
گۈلدەك يۈزلەر تاتاردى تامدەك .

غىرىب كۆڭۈل يانچۇقۇڭنى يوقلايدۇ ،
كۆزنەكلەردىن مارىدى كۆز ، ئالدىرا .
ئەتىۋامۇ يۈرەك داغلار باھالار
تۆت جان مۇھىم ، بوپتۇ ، بوپتۇ ، بوپتۇلا...

داۋاملىشار ئەنە شۇنداق ئۆي كۆچۈش ،
بىرنى ئالساڭ يەنە بىرسى قالىدۇ .
ئالماي بولماس ھەممىسىنى بىرمۇبىر ،
بىرسى قالسا يەنە ئاشۇ نامراتلىق
رەھىم قىلماي ياقاڭدىنلا ئالىدۇ .

تۇرمۇش سىرلىق ئەركىلەيدۇ ناز بىلەن ،
سىغىپ كېتەر تار ئۆيگە كەڭ قامەتلىك .
تەرلىرىڭدىن كۆكلەتمىسەڭ بىر زېمىن ،
ئۆي كۆچەرسەن يەنە كەلسە ئامەتلىك .

رۇبائىيلار

ئابلىمىت مۇھەممەت (ئەمىن)

1

قاي كۆن كۆر خاھ شادلىق ئۆزۈڭنىڭ ئىشى ،
نەھاجەت رەنجىمەك تەقدىردىن كىشى .
ھۆكمىدىن تاشقىرى ئەمەس ھېچ نەرسە ،
ئۆزىگە تالىقتۇر ھەركىم كەچمىشى .

2

مەمەدان ئادەمنىڭ ئاققان قاي ئىشى ،
چۆگۈننىڭ بويىغا تاشار قايىنىشى .
نىيىتى يامانىنىڭ ھامانە بىر كۆن ،
كۆزىدىن ئاقىدۇ قىيانىدەك يېشى .

3

ھەر كىمدە خىلمۇخىل نىيەت ۋە غەرەز ،
ئوخشىماس ھەر كىمدە خاراكتېر، مىجەز .
ھەر كۆڭۈل مىسالى بىر نازۇك چىنە ،
ياخشىسى قالدۇرما شۇ چىنىدە دەز .

4

ساڭا قۇت راھەتنى ھەسسىلەپ دۇنيا ،
بەرسىمۇ ئۆزىگە قىلىپ مەھلىيا .
رىزقىڭغا نىسبەتەن بۇ بارى چەكلىك ،
چەكلىك بىر رىزقىغا بارىڭنى ئاتا .

5

ئەي كۆيچى زامانغا سازىڭنى تەڭشە ،
سازىڭدىن كۆي تۆككىن ئەلگە يېڭىچە .
قالىسەن بىر ئىزدا قىردىن ئاشالماي ،
گەر چالساڭ يەنىلا كونا پېتىچە .

6

نەپ دېسە گاھىدا جاندىنمۇ كەچتىڭ ،
شۇ سەۋەب زەيلەشكەن تامنىمۇ تەشتىڭ .
مۇز كەبى ئەپتىڭدىن قاقشىتىپ ئەلنى ،
ئېيتقىنا قايسى بىر تۈگۈننى يەشتىڭ .

7

دېهقىنىم ھەر قاچان بېغىڭنى ئەگەر ،
تۇرمىساڭ پەرۋىشلەپ نە مېۋە تېگەر .
كۆن ئۆتسە ئاي ساناپ ئولتۇرما ھەرگىز ،
يوقسۇزلۇق ئازابى ئۇرغىچە خەنجەر .

8

ياماندىن ئاغرىنما بەرمەيدۇ ئۇنۇم ،
مىڭ يامان بولسىمۇ تىلىمە ئۆلۈم .
سوغۇققان نەزەر سال دۇنيا ئىشىغا ،
شادلىققا يار بولسۇن دېسەڭ ھەر كۈنۈم .

9

ئىزدىسەڭ كىشىدىن بىر قۇسۇر نۇقسان ،
بۇ كەسىپ دىللارغا زوق بەرگەن قاچان .
ئىت قاۋاپ قالىدۇ ئىتلىقى بىلەن ،
يەنىلا مەنزىلگە يۈرىدۇ كارۋان .

10

سوئاللار قالمىسۇن سەندىن بى جاۋاب ،
ئەل ئۈچۈن تەر تۆكسەڭ بۇ كاتتا ساۋاب .
مۇبادا تەنلىرىڭ كەتسىمۇ سوۋۇپ ،
ئەل يوقلاپ قەبرەڭنى قىلىدۇ تاۋاپ .

11

بىر زاھىت ئورىدى بېشىغا سەللە ،
ئاغزىدا دۇرۇتى كۆڭلىدە زەللە .
مىسالى تۇماندەك تېز بولۇر غايىب ،
دۇئانى تۈگىتىپ توشقاندا غەللە .

12

ئۆتىدۇ گاھىدا ھەر قىسمەت باشتىن ،
گاھىدا جاق تويار ھەتتا ياشاشتىن .
ۋايسىما قىسمەتكە ھەر مەھەل ھەردەم ،
بۇ ھايات پۈتسىمۇ گەر قۇرام تاشتىن .

13

بەختىمۇ ھۇرۇننىڭ قېشىدىن يىراق ،
مېھرىبان ئانىدەك ئاچماس ھەم قۇچاق .
زەيلەشكەن كېسەكتەك بەزى ئادەملەر ،
پەللىگە يېتەلمەس مىنسىمۇ ئۇلاق .

14

كىشى گەر بولسا ئۇ ئىلىمدىن يىراق ،
مىڭ تەلىم بەرسىمۇ يوقمايدۇ ساۋاق .
بولغۇسى زىرائەت كۆكىدىن مەلۇم ،
نەھاجەت ئەماغا بەرمەك شام ـ چىراغ .

15

ئاستىڭدا بولسىمۇ ئۇچقۇر ئاغىمىقىڭ ،
بى تەھقىق بار يەنە، ياياق ماڭمىقىڭ .
جاھاندا ھېچ جانلىق قېرىماس دېمە ،
تېنىڭدە ھەر قاچان تۇرماس ساقلىقىڭ .

16

يەتسىمۇ ھاتەمگە پۇل ھەم بايلىقىڭ ،
بولسىمۇ بىھېساب مۇنبەت يايلىقىڭ .
كېرىلمە مىلىڭدىن بەزىدە ھەتتا ،
بىر قوشۇق يېيەلمەي قالۇر قايمىقىڭ .

17

بۇ جاھان بەزىدە كۈلۈپ باقىدۇ ،
بەزىدە چۆللەرگە سۈرۈپ باقىدۇ .
ھىممەتنىڭ قىيانى ئاققاندا تەتۈر ،
ھەتتاكى شاھنىمۇ چەتكە قاقىدۇ .

18

قۇشنىڭمۇ نىشانە مۇددىئاسى بار ،
پەرۋانە ۋىسالى چىراغلارغا يار .
ئادەمگە ئۇلۇغلۇق تەپەككۇر دېمەك ،
نېمىشقا ياشىماس چىقىرىپ قارار .

19

بۇ جاھان رەستىدە بېھېساب ئادەم ،
كۈرمىڭلەر ئىچىدە سەنمۇ بار مەن ھەم .
گەر بىر كۈن بولسىمۇ ياشايلى دۇرۇس ،
ئوغىنى سۇنمايلى كۆرسىتىپ زەمزەم .

تەھرىرلىگۈچىلەر: **پولات ھېۋزۇللا، ئەركىن نۇر، ئەكبەر سالىھ**

www.uyghurkitap.com

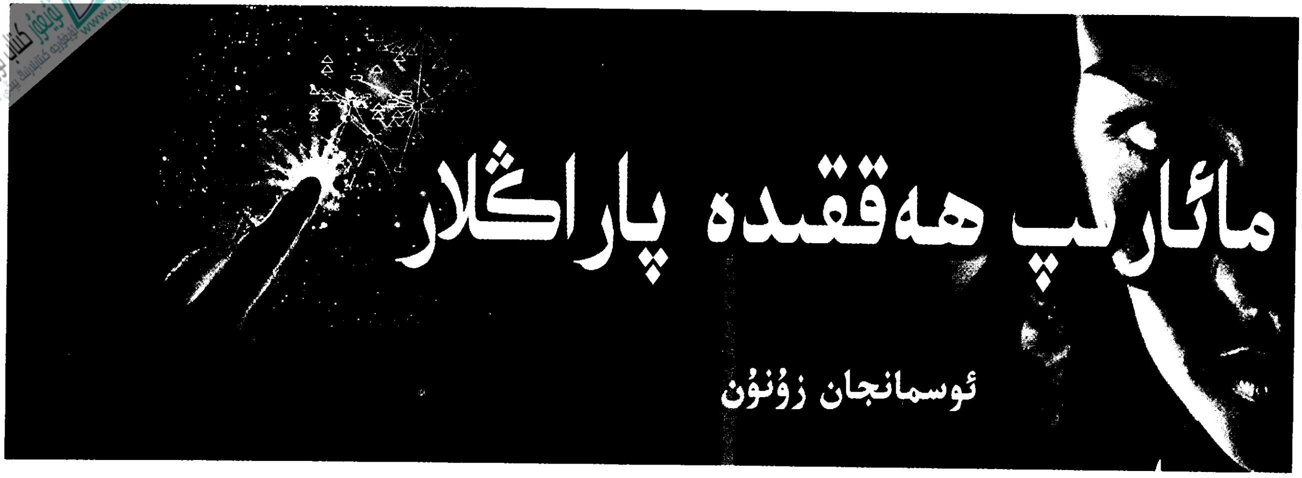

مائارىپ ھەققىدە پاراڭلار

ئوسمانجان زۇنۇن

ئىمتىھان ، نېمە دەيسەن؟

ساپا مائارىپى ئۈزلۈكسىز ئىلگىرى سۈرۈلۈپ ، يېڭى دەرس ئىسلاھاتى يولغا قويۇلۇۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، ئىمتىھان مەغرۇرانە قەددىنى كېرىپ يەنىلا بىزنى مەسخىرە قىلماقتا . ئىمتىھان ئۆتكىلى يەنىلا يولىمىزغا توسۇق بولماقتا.

بىز شۇنى تونۇپ يېتىشىمىز كېرەككى ، ساپا مائارىپى بىلەن يېڭى دەرس ئارىسىنى ئىمتىھان مائارىپىنىڭ قويۇق تۇمانى يەنىلا توسۇپ تۇرۇۋاتىدۇ . بىز يېڭى دەرس زېمىنىدا تۇرۇپ ، ساپا مائارىپى ئايروپىلانلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئاسمانغا قارىغىنىمىزدا كۆزىمىزگە كۆرۈنىدىغىنى ئىمتىھان مائارىپىنىڭ قاراڭغۇ بۇلۇتلىرى بولماقتا . مەن بىزنىڭ ھازىرقى مائارىپ ئەھۋالىمىزغا مۇناسىپ بۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق ئوخشىتىشنى تاپالمىدىم.

ساپا مائارىپىنى ئىزچىللاشتۇرۇش شوئارى ئەۋجىگە چىققانسېرى ، ئىمتىھان چىڭىسا چىڭىدىكى بوشاشمىدى . يېڭى دەرس لايىھىسى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن ، ئىمتىھان شەكلىدە ئازراق ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئىمتىھان ئۇسۇلىدا ئۆزگىرىش بولمىدى . بىزنىڭ دائىم كۆرىدىغىنىمىز ئىمتىھان ئىنتىزامىنى كۈچەيتىش ھەققىدىكى قىزىل باشلىق ھۆججەت ۋە ئەينەن تېلېگراممىلار بولدى . ھەر قېتىملىق ئىمتىھاندا ئىمتىھانغا سەل قارىغان بىرنەچچە كومىسسىيىنى جازالاش ئىمتىھاننىڭ ساغلاملىقىنى ئۆلچەيدىغان مىزانغا ئايلاندى . ئىمتىھان ئىشلىرى مەركىزى بارغانسېرى سوئالنى تېخىمۇ چىڭ چىقىرىدىغان ئىمتىھان مۇتەخەسسىسلىرىنى ئىزدىسە ، مەكتەپلەر ئىمتىھاننى تېخىمۇ چىڭ ئالىدىغان كومىسسىيەلەرنى تاللاشقا باش قاتۇرىدىغان بولدى . يېڭى دەرس لايىھىسىدە ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىجابىي جاۋابلىرىنى ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ دېيىلسە ، ئىمتىھان قەغىزى تەكشۈرۈشتە «ئۆلچەملىك جاۋاب» بىردىنبىر ئۆلچەم قىلىنماقتا . بەزى ئىمتىھان ئىشلىرى مەركىزى ياكى مەكتەپلەر بىرنەچچە ئوقۇتقۇچىنى يىغىپ ھەممە قەغەزنى ئۇلارغىلا تەكشۈرتىدىغان ، ئۇلارنىڭ شۇ پەننى بىلىش ـ بىلمەسلىكى بىلەن ھېسابلاشمايدىغان ئەھۋالغا بېرىپ يەتتى.

ئۇلارنىڭ قارىشىچە ، «بىر ـ ئىككى پەن ئوقۇتقۇچىلىرىنى يىغسىلا بارلىق پەنلەرنىڭ ئىمتىھان قەغىزىنى تەكشۈرۈش ، ئىمتىھاننىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلاش ۋە ئادىللىقىغا كاپالەتلىك قىلغىلى ، «ئۆلچەملىك جاۋاب بولغاندىن كېيىن كىملا تەكشۈرسە ئوخشاش» بولارمىش.

دېمەك ، يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە ئىمتىھان خىزمىتىگە كۆڭۈل بۆلۈش ، مەسئۇلىيەتنى سۈرۈشتۈرۈش چىڭىسا چىڭىۋاتىدۇكى بوشىمىدى . ئەمما ، ئىش بۇنىڭ بىلەن تۈگىمەستىن ، ئۇنىڭدىن كېلىپ چىققان زەنجىرسىمان تەسىر كۈچلۈك بورانغا ئوخشاش توسۇۋېلىش مۇمكىنسىز ھالدا جەمئىيەت ، مائارىپ ۋە ئوقۇتۇشنىڭ ھەر بىر قاتلاملىرىغىچە تەسىر كۆرسەتمەكتە.

ئوقۇغۇچى ئىمتىھان نەتىجىسىگە ئاساسەن ئوقۇشقا ، خىزمەتكە ئورۇنلاشماقتا . ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارنى ئىمتىھان نەتىجىسى بىلەن دەرىجىگە تۇرغۇزماقتا (گەرچە ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارنى ئىمتىھان نەتىجىسى بويىچە دەرىجىگە تۇرغۇزۇشقا بولمايدۇ ، دەپ ئېنىق بەلگىلىمە چىقىرىلغان بولسىمۇ) ، ئاتا ـ ئانىلار ۋە ئوقۇغۇچىلار يۇقىرىلاپ ئوقۇش نىسبىتى يۇقىرى مەكتەپلەرگە يوپۇرۇلۇپ كەلمەكتە . ھەتتا بۇنداق مەكتەپلەرنى تاللاشتا قاتتىق سىياسەت ، يۇقىرى ئوقۇش ھەققىمۇ ئۇلارنى تو-

سالمايۋاتىدۇ. بۇ بىرقاتار ئامىللار بىرلىشىپ ساپا مائارىپى ۋە يېڭى دەرس لايىھىسىگە پۇتلىكاشاڭ پەيدا قىلغانلىقتىن، مائارىپ ئوقۇغۇچىلارنى خاتا يېتەكلەشتىن قۇتۇلالمايۋاتىدۇ.

بەزىلەر ئىمتىھان بىلەن ساپا مائارىپىنى قارىمۇ قارشى ئورۇنغا قويىدى. لېكىن، مائارىپنىڭ ئۈنۈمىنى سىناشتا دۇنيادا تېخىچە ئىمتىھاندىنمۇ ئۈنۈملۈك ئۇسۇل تېپىپ چىقىلمىدى. گەرچە ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىلىم، ئىقتىدار، ئەقىل ـ پاراسىتىنى ئۆلچەيدىغان ئۇنىۋېرسال باھالاش بىرقەدەر ياخشى ئۇسۇل بولسىمۇ، لېكىن بىر ـ ئىككى سائەت بەلگىلەنگەن ۋاقىت ئىچىدە تاماملاش مۇمكىن بولمىغاچقا، ئۇنى نەچچە مىليون ئوقۇغۇچىغا بىرلا ۋاقىتتا قوللىنىش قىيىن بولغانلىقتىن كەڭ تۈردە ئومۇملاشتۇرۇشقا ئامال يوق.

گەپنىڭ گۇندىسىنى قىلغاندا، ئەنئەنىۋى مائارىپ ياكى ساپا مائارىپى بولسۇن، كونا دەرس ياكى يېڭى دەرس بولسۇن، يەنىلا ئىمتىھان ئالماي بولمايدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ ئاۋارىگەرچىلىكى ئاز، قايىل قىلىش ئاسان، ئىككى سائەت ئىمتىھان بەرسە، يېرىم سائەتتىلا تەكشۈرۈپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ نەتىجىسىنى پېشانىسىگە چاپلاپ بولغىلى بولىدۇ. دۇنيادا بىر ئادەمگە باھا بېرىشتە بۇنىڭدىنمۇ تېز، بۇنىڭدىنمۇ ئاسان ئۇسۇل نەدە بار؟

جەمئىيەتنىڭ ئىمتىھان نەتىجىسىگە قانچىلىك كۆڭۈل بۆلۈشىدىن قەتئىينەزەر، بىز يەنىلا كاللىمىزنى سەگەك تۇتۇشىمىز كېرەك. ئامېرىكىلىق ئىنسانشۇناس تۇمان. ل. توۋېرى شۇنداق دەيدۇ: «ھەقىقەت كۆپ سانلىق كىشىلەرنىڭ ئېتىقاد قىلغان ياكى قىلمىغانلىقى بىلەن ئۆزگىرىپ كەتمەيدۇ». بىز ھەقىقەتنى كىمنىڭ دېگەنلىكىگە ئەمەس، ھەقىقەتنىڭ ئۆزىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز كېرەك. چۈنكى، ھەقىقەت ئەسلىدىنلا مەۋجۇت. ئۇ كىمنىڭ دېگەنلىكى بىلەن ئۇلۇغ بولماستىن، ئەسلىدىنلا شۇنداق ئۇلۇغ.

ئۇنداقتا ئىمتىھاننىڭ رولىغا قانداق قارايمىز؟

بىرقەدەر توغرا جاۋاب شۇكى، بىز ھەم ئىمتىھاننى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلماسلىقىمىز، ھەم ئىمتىھان نەتىجىسىگە ئارتۇقچە ئۈمىدۋارلىق بىلەن قارىماسلىقىمىز لازىم. بىرقىسىم ئوقۇتقۇچىلار ئادەتتە «پەقەت ئۆگىنىش نەتىجىسى ياخشى بولغان بالىلارنىڭلا كېيىنكى ئىستىقبالى ياخشى بولىدۇ» دەپ ئويلايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇنداق بولۇشى ناتايىن ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ، يەنىلا شۇنداق قارايدۇ. مەن ئىمتىھاننىڭ رولىنى ئىنكار قىلماقچى ئەمەسمەن، بىراق ئىمتىھان نەتىجىسى بىلەن كېيىنكى ئىستىقبالنىڭ روشەن ئوڭ تاناسىپلىق مۇناسىۋىتى يوق. چۈنكى، ئىمتىھان نەتىجىسىدىن بىر كىشىنىڭ ئىستىقبالىنى ئالدىن مۆلچەرلەش مۇمكىن بولىدىغان بولسا، بۇ دۇنيا تولىمۇ ئاددىيلىشىپ كەتكەن بولىدۇ.

ئەگەر سىز 20 ـ 30 يىلدىن كېيىن ئالىي، ئوتتۇرا مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان ساۋاقداشلار بىلەن جەم بولۇپ قالسىڭىز، ئۆگىنىش نەتىجىسى ئەڭ ياخشى بالىلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ئانچە قاملاشماي قالغانلىقىنى ھېس قىلىشىڭىز مۇمكىن. ئەگەر سىز پېشقەدەم ئوقۇتقۇچى بولسىڭىزمۇ ئوخشاش تەسىراتتا، ئەينى ۋاقىتتا نەتىجىسى ئادەتتىكىچە بىرقىسىم ئوقۇغۇچىلارنىڭ نەتىجىسى يۇقىرى ئوقۇغۇچىلارغا قارىغاندا ئورۇن ۋە بايلىق جەھەتتە ياخشىراق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشىڭىز مۇمكىن.

ئىمتىھاندا يۇقىرى نومۇر ئالغان ئوقۇغۇچىلار ئۆلچەم قىلىنىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ كەلگۈسى بېكىتىلسە، ئاز دېگەندە مۇنداق ئىككى چوڭ مەسىلە كېلىپ چىقىدۇ:

بىرىنچى، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كەلگۈسىدە كىمنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدىغانلىقىنى پەرەز قىلمىقى قىيىن.

ئىككىنچى، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دائىم قوللىنىدىغان باھالاش ئۆلچىمى مۇۋاپىق ئەمەس، يەنى ئىمتىھان نەتىجىسىنىڭ يۇقىرى بولۇشى ئۇلارنىڭ كەلگۈسىدىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە ۋەكىللىك قىلالىشى ناتايىن.

مەن 25 يىل بۇرۇن ئوقۇتقان ئوقۇغۇچىلىرىمنى كۆزەتكىنىمدە، بۇ خىل خاتالىقنى ھەيرانلىق ئىچىدە تونۇپ يەتتىم. ئەينى ۋاقىتتىكى ئۆگىنىش نەتىجىسى ئەڭ ياخشى بەش نەپەر ئوقۇغۇچۇمنىڭ ھازىر ئىككىسى دوختۇر، بىرسى سېستىرا، ئىككىسى ئادەتتىكى كادىر. بىراق، ئۆگىنىش نەتىجىسى ئادەتتىكىچە ئوقۇغۇچۇمدىن ئىككىسى يېزا دەرىجىلىك رەھبەر، بىر نەپىرى مەكتەپ مۇدىرى، ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىگەن بىر نەپەر ئوقۇغۇچۇم مىليونېر، مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلەشمىسىدە تىجارەت قىلىدۇ. ھازىر ناھىيە بازىرىدا تۆت قەۋەتلىك ئىككى سودا بىناسى بار. ئوتتۇرا تېخنىكومدا

uyghurkitap.com

ئوقۇغان يەنە بىرسى بولسا قەشقەر شەھرىدە شەخسىي دوختۇرخانا ئېچىپ 50 ـ 60 كارىۋات ، 20 ـ 30 دوختۇر ـ سېستراغا باشلىق بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ . مەن ئۇلارنىڭ قانچىلىك پۇلى بارلىقىنى بىلمەيمەن . بەلكىم ئۇلار پۇلنىڭ ئېنىق سانىنى ئۆزلىرىمۇ توپتوغرا ئېيتىپ بېرەلمەسلىكى مۇمكىن . لېكىن ، ھېلىقى سودىگەر ئوقۇغۇچىمىنىڭ ئاقتۇ ناھىيە بازىرىغا سالغان ئىككى سودا بىناسىنىڭ قىممىتىلا 3 ـ 4 مىليون يۈەنگە يارايدۇ . ھېلىقى شەخسىي دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ ئايلىق ئوبوروتى 2 ـ 3 يۈز مىڭ يۈەن ئەتراپىدا.

ئەگەر سىزمۇ ئوقۇتقۇچى بولسىڭىز ، 20 ـ 30 يىلدىن بۇرۇنقى ئوقۇغۇچىلىرىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ بېقىڭ . ئەھۋال ئاساسەن ئوخشاش چىقىشى مۇمكىن.

ناۋادا سىز ياشىنىپ قالغان ئاتا ـ ئانا بولسىڭىز ، باللىرىڭىزنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ بېقىڭ ، بەلكىم ئەينى ۋاقىتتىكى كەپسىز ، دائىم سىزنى رەنجىتىدىغان بالىڭىزنىڭ كۆنى قۇلقى يۇمشاق بالىڭىزنىڭ كۆندىن ياخشى بولۇشى مۇمكىن . سىزنى كىچىكىدە دائىم رەنجىتىدىغان بالىڭىز ھازىر سىزنىڭ ھالىڭىزدىن ھەممەدىن بەكرەك خەۋەر ئېلىپ قاراۋاتقان بولۇشى مۇمكىن.

ئورغۇن كىشىلەر «بولىدىغان زىرائەت كۆكىدىن مەلۇم» دېگەن «ھەقىقەت» كە ئىشىنىپ ئالدىنىپ يۈرۈشىدۇ . بىراق ، ئادەم دېگەن ھېسسىياتلىق مەخلۇق . ئۆسۈملۈككە ئوخشىمايدۇ . بەلكىم سىز ئەڭ زور ئۈمىد كۈتكەن ، ئەڭ ياخشى ئوقۇتۇپ ، ئەڭ ياخشى كىيىندۈرگەن بالىڭىز بەلكىم ئەڭ ۋاپاسىز بالا بولۇپ قېلىشى مۇمكىن . ئۇيغۇرلاردا يەنە مۇنداقمۇ ماقال بار: «ئالا كېپەز ئات مىندۈرەر» ، «كۈتكەن يەردە توشقان ياتماپتۇ».

ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى ، مۇۋەپپەقىيەت ۋە ئىستىقبال توغما تالانتتىن ئەمەس ، بەلكى ئۆزلۈكسىز تىرىشچانلىقتىن كېلىدۇ . شۇڭا ئىمتىھان نەتىجىسىگە قاراپ كەلگۈسىنى پەرەز قىلغىلى بولمايدۇ.

كۆپلىگەن كىشىلەر «بىلىم ـ كۈچ» دېگەننى خاتا چۈشىنىۋالىدۇ . بىلىم پەقەت يوشۇرۇن كۈچتىنلا ئىبارەت . ئۇ ئەقىل ـ پاراسەت بىلەن بىرلەشكەندىلا ئاندىن ھەقىقىي كۈچكە ئايلىنىدۇ . يەنە بىرى ، بىلىم بىلەن ئەقىل ـ پاراسەت بىرنەرسە ئەمەس . بىلىم قائىدە ـ قانۇنىيەتلەرنى بىلىشنى كۆرسەتسە ، ئەقىل ـ پاراسەت ئاشۇ قائىدە ـ پرىنسىپلاردىن قانداق پايدىلىنىشنى كۆرسىتىدۇ . ھازىر مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارغا پەقەت بىلىم بېرىشكىلا ئەھمىيەت بېرىپ ، ئۇنى قانداق ئىشلىتىشنى دېگەندەك ئۆگەتمەيدۇ . يەنى بىلىم ئۆگىنىشكىلا ئەھمىيەت بېرىپ ، ئەقىل ـ پاراسەتكە سەل قارايدۇ . مانا بۇ مائارىپىمىزدىكى ئۈزۈك ھالقىدۇر . شۇڭا ، مەكتەپ تەربىيەسىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى ئوقۇغۇچىلارغا بىلىم بېرىش بولۇپلا قالماستىن ، ئۇنى قانداق قىلىپ ئەقىل ـ پاراسەتكە ئايلاندۇرۇش بولۇشى كېرەك . تۆۋمان . ل . توۋېرى يەنە مۇنداق دەيدۇ: «بىر ئادەمگە بېلىق بەرگىنىڭ بىر كۈنلۈك ئوزۇق بەرگىنىڭ ، بېلىقچىلىق كەسپىنى ئۆگىتىپ قويغىنىڭ ، ئۆمۈرلۈك ئوزۇق بەرگىنىڭ» . باللارنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى نېمىلەرنى بىلىۋالغانلىقىغا ئەمەس ، نېمىلەرنى قىلالىشىغا باغلىق . شۇڭا دېيمىزكى ، ئىمتىھان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى ، تەرەققىيات يۈزلىنىشىنى ئەمەس ، پەقەت ئادەتتىكى بىلىمىنىلا سىنالايدۇ . ئەقىل ـ پاراسەتنى بولسا ھايات ۋە تۇرمۇش سىنايدۇ.

شۇڭا ، ئىمتىھان نەتىجىسىگە قارىغۇلارچە چوقۇنۇپ ، باللارنىڭ ھايات يولى خەرىتىسىنى خاتا سىزىپ قويمايلى . جەمئىيەتتە كۆپلىگەن كىشىلەر ئۆزىنىڭ قارىشىنىڭ توغرا ياكى خاتالىقىنى ئۆز ئەمەلىيىتىگە ئاساسەن ئەمەس ، بەلكى باشقىلارنىڭ قانداق قىلىۋاتقانلىقىغا قاراپ ھۆكۈم قىلىدۇ . شۇڭا ، كۆپ ساندىكى كىشىلەر قانداق ئويلىسا ، شۇنداق ئويلايدۇ . قانداق قىلسا ، شۇنداق قىلىدۇ . ئەمدى «ئىمتىھان ، نېمە دەيسەن؟»

دېگەن يەرگە كەلدۇق . ئۇ چوقۇم «هازىر مەندىن نوچىسى يوق» دەپ جاۋاب بېرىدۇ هەم كۆپ سانلىق كىشىلەر بۇنىڭغا ئىشىنىدۇ ، سىزچۇ؟

مائارىپ زىيالىيلارنىڭ سەرخىللىرىغا موهتاج

مائارىپ بىر مۇرەككەپ سىستېما قۇرۇلۇشى ، ئۇنى مۇكەممەل يولغا قويۇش ئانچە ئاسان ئىش ئەمەس . بىر جەمئىيەتنىڭ هەرقايسى تەرەققىيات باسقۇچى ۋە بىر مىللەتنىڭ تارىخىي تەرەققىياتىدا مائارىپنىڭ تۇتقان ئورنى ئوخشاش بولمىغانلىقتىن ، زىيالىيلارغا بېرىلگەن تەبىرمۇ پەرقلىق بولىدۇ . مەدەنىيەتتە تەرەققىي قىلمىغان بىرمىللەت ئۈچۈن ئېلىپ ئېيتقاندا ، زىيالىي پەقەت ساۋاتلىق بولۇشتىن ئىبارەت بولسا ، بىرقەدەر تەرەققىي قىلغان مىللەت ئۈچۈن زىيالىي بىر پارچە دىپلومدىن دېرەك بېرىدۇ . تەرەققىي قىلغان مىللەت ئۈچۈن بولسىچۇ؟ ئەلۋەتتە زىيالىي يۇقىرى ساپالىق بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

بىر زىيالىينى يېتىشتۇرۇپ چىقىش ، بىر قىرائەتخانا سالغانغا قارىغاندا تېخىمۇ مۇشكۈل هەم ئەهمىيەتلىك . بىر مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىنى يېتىشتۇرۇپ چىقىش بولسا ، تۈركۈم ـ تۈركۈملەپ زىيالىيلارنى ، ئالىم ، يازغۇچى ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرگەنگە باراۋەر.

ئەمما ، بىز كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان رېئاللىق شۇكى ، كۆپ ساندىكى سەر خىل زىيالىيلار ئوقۇتقۇچى بولۇشنى خالىمايدۇ . چۈنكى ، ئوقۇتقۇچى بولسا مەنسەپ تۇتقىلى ، قوشۇمچە هەققە ئېرىشكىلى بولمايدۇ . شۇڭا ، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى ئالدى بىلەن مەمۇرىي ئورگانلارغا كىرىشنى ، هېچبولمىغاندا باشقا كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىشنى ، پەقەت بولمىغاندىلا ئاندىن ئوقۇتقۇچى بولۇشنى ئويلايدۇ . هەتتا داڭلىق ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ كەلگەن بىر قىسىم زىيالىيلار مەمۇرىي تارماقلاردا خىزمەت ئىزدەپ كۆتۈپ ياتسا ياتىدۇكى ، مەكتەپلەرگە بېرىپ ئوقۇتقۇچى بولۇشنى راۋا كۆرمەيدۇ . شۇڭا ، هازىر بىر تەرەپتىن ، ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپلەردە قوش تىللىق تەجرىبە سىنىپلىرىغا ئوقۇتقۇچى تېپىش قىيىن بولۇش ، يەنە بىر تەرەپتىن ، جەمئىيەتتە نۇرغۇن زىيالىيلار ئىش كۈتۈپ تۇرۇشتەك تەتۈر تاناسىپلىق ۋەزىيەت شەكىللەندى . ئەگەر سىز بىرقىسىم ياشلاردىن «ئوقۇتقۇچى بولۇشنى خالامسىز؟»

دەپ سورىسىڭىز ، ئۇلار خۇددى سىزنى يەۋېتىدىغاندەك ئەلپازدا «نېمە ، مەن پۈستانى ئالىي مەكتەپتە 6 ـ 7 يىل ئوقۇپ قوش دىپلوم ئالغان تۇرۇپ ، ئوقۇتقۇچى بولامدىمەن؟» دەپ هۆرپىيىدۇ . ئەكسىچە قانچىلىغان جاپاكەش ئۇستازلارنىڭ مەمۇرىي ئورگانلاردا ئىشلەش ۋە ئەمەلدار بولۇش پۇرسەتلىرىدىن ۋاز كېچىپ ، ئۆزلىرىنى تەربىيىلەپ چىققانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ قويمايدۇ . پۇرسەت كۈتۈپ بىكار يۈرۈشكە رازىكى ، ئوقۇتقۇچى بولۇشنى خالىمايدۇ . ئىشەنمىسىڭىز دىسكوخانىلاردا ئويۇن ـ تاماشا پەيزىنى سۈرۈۋاتقان ، تورخانىلاردا مۈگدەشۋاتقانلاردىن سوراپ بېقىڭ . ئۇلارنىڭ ئىچىدە داڭلىق ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەنلەرنى چوقۇم ئۇچرىتالايسىز . مال ساتقۇچى ، ئۆي ـ مۈلۈك دەللاللىرى ، رېستوران ـ مېهمانخانا كۈتكۈچىلىرى ، كوچىمە خەۋەرلىشىش خىزمەتچىلىرىدىنمۇ سوراپ بېقىڭ ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىمۇ «سەرخىل زىيالىيلار» بار . بەزىلىرى هەتتا ئاپتونوم رايون ۋە مەملىكەتتىكى داڭلىق پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتلىرىنى پۈتتۈرگەن ، ئۇلار ئاتا ـ ئانىلىرىغا تۈرلۈك باهانىلەرنى كۆرسىتىپ ، ئوقۇتقۇچى قوبۇل قىلىش ئىمتىهانلىرىغىمۇ قاتناشمايدۇ.

يېقىندا ئۆي ـ مۈلۈك شىركىتىدە ۋاستىچىلىك قىلىدىغان بىر بالا بىلەن پاراڭلىشىپ قالدىم . ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىدىن خېلى يۇقىرى مەلۇماتلىقلىقى چىقىپ تۇراتتى . «سىز قايسى مەكتەپتە ئوقۇغان؟» دېگەن سوئالىمغا ئىچكىرىدىكى مەلۇم بىر داڭلىق پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغانلىقىنى ئېيتتى ، ئارقىدىن: «كەسپىڭىز ياخشى ئىكەن ، ئۆتكەندە نېمە ئۈچۈن ئوقۇتقۇچىلىق ئىمتىهانىغا قاتناشمىدىڭىز؟» دېۋىدىم ، «ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن خوشۇم يوق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە هەممىسىنى ناهىيىلەرگە تەقسىم قىلىدىكەن ، شۇڭا ئۆيدىكىلەرگە ‹ بىزنىڭ ئارخىپىمىز تېخى كەلمەپتۇ› دەپ قويۇپ قاتناشمىدىم» دېدى . دېمەك ، ئۇ شەهەرلەردە ئۆي ـ مۈلۈك شىركىتىدە ۋاقىتلىق ۋاستىچى بولۇشقا رازىكى ، ئوقۇتقۇچى بولۇشنى خالىمايدىكەن.

بۇ خىل ئەهۋالنى تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ ئالىي مەكتەپكە ئىمتىهان بەرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئارزۇ تولدۇرۇش ۋاقتىدىمۇ روشەن هېس قىلغىلى بولىدۇ . كۆپىنچە ئوقۇغۇچىلار پېداگوگىكا مەكتەپلىرىنى ئەڭ ئاخىرقى ئارزۇسىغا يازىدۇ ، بىرقىسىم بالىلار هەتتا ياز-

مايدۇ.

نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولىدۇ؟ گەپنى ئۇدۇللا دېگەن تۈزۈك، ئوقۇتقۇچى بېيىغىلى بولمايدىغان، راھەت كۆرمەيدىغان، «10 ـ سېنتەبىر»دىن باشقا چاغلاردا كىشىلەرنىڭ ئەسلىشىگە نائىل بولالمايدىغان كەسىپ.

ھازىر ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كۆڭلىنى خېلى يامان ئەمەس، ھېچبولمىغاندا ئۇلارنىڭ ئۇنۋان، ئىش ھەققى مەمۇرىيلاردىن يۇقىرى. بىراق، ھەرقانچە ئالىي ئۇنۋان ئالسىمۇ يەنىلا «بۆلۈم دەرىجىلىك، باشقارما دەرىجىلىك، نازارەت دەرىجىلىك» ھېسابلىنىدۇ. ئەمما، «بۆلۈم دەرىجىلىك، باشقارما دەرىجىلىك، نازارەت دەرىجىلىك» رەھبەرلەرگە ئوخشاش ئۇلارغا مەخسۇس ئىشخانا، كاتىپ، ماشىنا، شوپۇر سەپلەپ بېرىلمەيدۇ. «ئالىي دەرىجىلىك ئوقۇتقۇچى»لارمۇ ۋېلىسىپىت بىلەن ئىشقا بارىدۇ. ئىشخانىسىنى ئۆزى تازىلايدۇ. «ئاش تەڭ، نان تەڭ، سول نېمىشقا كەڭ» دېگەندەك، ئۇلار ھېچقانداق ئالاھىدە ئىمتىيازدىن بەھرىمەن بولالمايدۇ.

ھازىر بازار ئىگىلىكى دەۋرى، پۇرسەت دېگەن كۆپ، ئۆزى خالىمايدىغان كىشىلەرنى ئوقۇتقۇچىلار سېپىگە ياقىسىدىن تارتىپ ئەكىرىشنىڭ ھېچقانداق ئورنى يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوقۇتقۇچى بولىمەن دەپلا بولغىلى بولمايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن نەچچە ئەلگەكتىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ.

كىشىلەرنىڭ قانداق قارىشى ۋە مۇئامىلە قىلىشىدىن قەتئىينەزەر، ئەستايىدىللىق بىلەن مۇئامىلە قىلغاندا ئوقۇتقۇچىلىق يەنىلا شەرەپلىك، مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن يۇغۇرۇلغان كەسىپ. جەمئىيىتىمىزدە ئىجادچانلىق ۋە مەسئۇلىيەتچانلىق روھىغا باي كۆپلىگەن كىشىلەر يەنىلا ئىجتىھات ۋە پەخىرلىنىش تۇيغۇسى بىلەن ئوقۇتقۇچىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

نۆۋەتتە مىللىي مائارىپنىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئومۇمىي گەۋدە ساپاسى تەكشى بولمىغانلىقىنىڭ ئۈستىگە، قوش تىللىق ئوقۇتقۇچىلارغا بولغان تەلەپ ئېھتىياجنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ. يېزىلار ۋە چەت ـ ياقا جايلاردىكى مەكتەپلەردە ئوقۇتقۇچى كەمچىل، شۇنى تونۇشىمىز كېرەككى، بىزنىڭ ئاھالىمىزنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى يېزىلاردا، شۇنداقلا ئىختىساسلىقلارنىڭ ئاساسلىق كېلىش مەنبەسىمۇ يەنىلا يېزىلاردا، بۇنى مىللىتىمىز ئىچىدىن چىققان دوكتور ۋە داڭلىق زىيالىيلارنىڭ تەرجىمىھالىنى كۆرۈپ باقساقلا بىلەلەيمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە دېھقان بالىلىرىنىڭ ئۆگىنىش قىزغىنلىقى ناھايىتى يۇقىرى. ئۇلار نامرات، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھوقۇقى ۋە پۇلى يوق، يورۇق ئازادە ئۆيلىرى، چىرايلىق كىيىم ـ كېچەكلىرى يوق، دەپتەر ـ قەلىمىنى ئاران سېتىۋالالايدۇ. ئۇلارنىڭ شەھەرلىكلەردەك يورۇشلەشكەن مەكتەپلىرى يوق، ئۇلار دەرسلەرنى تەجرىبىخانا، كومپيۇتېرخانىلاردا ئەمەس، ئاشۇ بىردىنبىر «مۇقەددەس» ئورنى بولغان ئاددىي سىنىپ ۋە سۇنۇق پارتىلاردا ئولتۇرۇپ ئۆگىنىدۇ. ئەمما، ئادەمنى ھەيرەتتە قالدۇرىدىغىنى شۇكى، ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئالىي مەكتەپلەردىكى ئۆگىنىشتە ئالدىنقى قاتاردا ماڭىدىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى ئاشۇ چەت ـ ياقىدىكى، تۇرمۇش شارائىتى ناچار جايلاردىن كەلگەن، ئوقۇش پۇلىنى قەرز ئېلىپ ئوقۇۋاتقان دېھقان بالىلىرى. ئۇلار پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۆگىنىپ يارامىلىق ئادەم بولۇپ، ئۆزىنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتىشنىڭ كويىدا بولماقتا. بۇ ئاشۇ بالىلارنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزگەرتىش يولىدىكى تىرىشچانلىقى بىلەن بىرگە ئاشۇ نامرات يېزا ـ قىشلاقلاردا، ئاچچىق توپا ۋە بور تۇزانلىرى ئارىسىدا ياشاۋاتقان، بىر سىنىپنىڭ بارلىق يۈكىنى تەنھا ئۈستىگە ئېلىپ ئۈن ـ تىنسىز تۆھپە قوشۇۋاتقان ئوقۇتقۇچىلارنىڭ جاپالىق ئەجرىدىن كەلگەن، ئەلۋەتتە.

يېزا ـ كەنتلەردە ئىشلەۋاتقان ئوقۇتقۇچىلارنىڭ قۇربان بېرىش روھى قەدىرلەشكە ئەرزىيدۇ. ئۇلارنىڭ تۆھپىسى مۆلچەرلىگۈسىز، ئەمما ئېرىشكىنى ھەقىقەتەن ئاز. بۇ بىر ئۇلۇغ روھ، قەدىرلەشكە تېگىشلىك يۈكسەك پەزىلەت.

ئەگەر بىر مىللەتنىڭ سەر خىل زىيالىيلىرى (ئەگەر ئۇلار ئۆزىنى چىن مەنىسىدە شۇنداق دەپ تونۇسا) مائارىپ بىلەن شۇغۇللانمايدىكەن، ئۇ چاغدا بۇ مىللەت ترېنېرى يوق پۇتبول ئەترىتىگە ئوخشاپ قالىدۇ. ئۇلار ھەرقانچە قىلسىمۇ پەقەت 3 ـ دەرىجىلىك ترېنېرغا تايىنىپ، ئاران 2 ـ دەرىجىلىك ئەترەت بولالايدۇ. ھەرگىز 1 ـ بولالمايدۇ. بۇ ئەترەت 1 ـ بولۇشنى ئارزۇ قىلىپ قانچىلىك باتۇرلۇق كۆرسىتىشىدىن قەتئىينەزەر، بىرىنچىلىك مەڭگۈ ئارزۇ بولۇپ قالىدۇ

تەھرىرلىگۈچى: **ئىمىرھەسەن مەخمۇت**

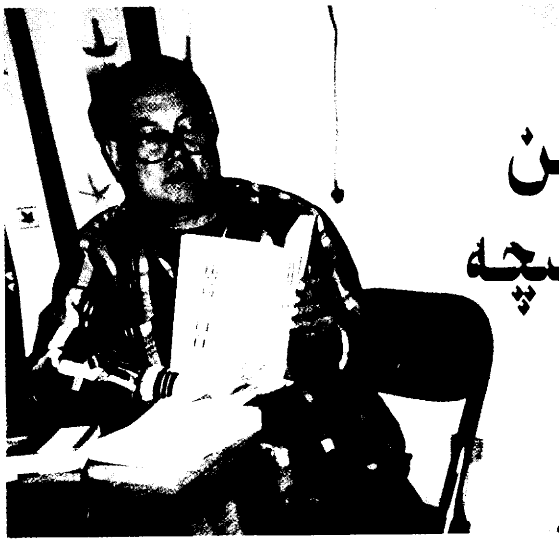

تاڭ دەۋرى نەزمستاندىن
ئەقىل - پاراسەت دەستۇرىغىچە

مۇسا ئەھەد

«باھار ئەيىامى كەلگەندە چىچەكلەر پۇركىنىپ نۇرغا،
سىرىق تۇرنا راۋاقىدىن ئۇ ماگدى شەھىرى ياگجۇغا.
يىراقلاشقانسىرى يەلكەن يوقالدى كۆككە سىڭگەندەك،
ئاقار چاڭجياڭ ياساپ دولقۇن گويا كۆكنىڭ پايانىغا.»

لى بەينىڭ «ھەزرىتى مىڭ خاۋرەننى ئۇزىتىش» ناملىق بۇ مەشھۇر شېئىرنى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغاندىم ، ئارىدىن 24 يىل ئۆتكەن بولسىمۇ ئەينەن يادىمدا تۇرۇپتۇ . ئۇنى كىمنىڭ تەرجىمە قىلغىنى يادىمدا قالماپتۇ . لى بەينىڭ ئالامەت شېئىرىي كارامىتىمۇ ياكى تەرجىمان يۇكسەك تەرجىمە ماھارىتىمۇ ۋە ياكى شائىر بىلەن تەرجىماننىڭ تالانتىنىڭ تەبىئىي يۇغۇرۇلۇشىدىنمۇ ئەيتاۋۇر بۇ شېئىرنى ھەر قېتىم زىكىر قىلغان چاغلىرىمدا ، ئاجايىپ گۈزەل شېئىرىي مەنزىرىدىن ھاسىل بولغان يارقىن كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ . مەنمۇ يېقىن بىر دوستۇمنى ئۇزىتىۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىمەن . مېنىڭمۇ تاڭ دەۋرى شېئىرلىرى ھەققىدىكى چۈشەنچەم مۇشۇ شېئىر بىلەن باشلانغاندى . كېيىنچە ئاتاقلىق شائىر ، يېتۇك تەرجىمان ئابدۇكېرىم خوجىنىڭ كامالەتكە يەتكەن ماھارىتى بىلەن تەرجىمە قىلىنغان «دۇ فۇ شېئىرلىرى»نى ئوقۇپ تاڭ دەۋرىدىكى يەنە بىر مەشھۇر ئەدىب دۇ فۇنىڭ ھاياتى ، شېئىرلىرى بىلەن تونۇشۇشقا مۇۋەپپەق بولدۇم.

80 – يىللارنىڭ باشلىرىدا ياسىن ھاۋازى تەرجىمە قىلغان بىر تۈركۈم تاڭ دەۋرى شېئىرلىرى گېزىت – ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنىشقا باشلىدى . خېلى يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت بىلەن تەرجىمە قىلىنغان بۇ شېئىرلار ئىچىدىكى ليۇ زۇڭيۈەننىڭ «ليۇجۇ راۋىقىدا تۆت ئايماق بېگىگە يوللانغان سالام» ناملىق شېئىرى ئالاھىدە دىققىتىمنى تارتقان ، ھەتتا ئۇنى خاتىرەمگىمۇ ئالغاندىم:

راۋاق ئۆزرە ئۇزاق باقتىم شۇ كەڭ دالا تامانىغا،
بېشىمنى باستى غەم ئوخشاپ گويا دەريا قىيانىغا.

نېلۇپەر تۇرمىدى ھېچ جىم شاماللار ئەۋجىدىن بىردەم،
يېپىشقاق تامدا ئىگرايدۇ قېلىپ يامغۇر ئازابىغا.

داۋان – تاغ ، دەل – دەرەخ توستى كۆزۈمنى پەردە بوپ شۇ دەم،
ئېقىنلار زەپمۇ تولغاندى ئاقالماي ئۆز راۋانىغا.

بۇيان كەلگەن بىلەن بارچە سېلىپ بەلگە يۇرەر جايغا،
بەسى مۇشكۇل خەۋەرلەشمەك ، ئېرىشمەك ھەمۋىسالىغا.

1983 – يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى نەشر قىلغان ، يەنە شۇ ياسىن ھاۋازى تەرجىمىسىدىكى «تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن» ناملىق كىتاب قولۇمغا چۈشۈپ قالدى . ئۆزى ناتونۇش ، نامى ماڭا خېلىلا تونۇش بولۇپ قالغان بۇ كىشىنىڭ ئېلىمىزنىڭ كلاسسىك شېئىرىيەت تەرەققىياتىدىكى ئومۇمىي يۈزلىنىشى ۋە ئالتۇن دەۋرىگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان ، ئېلىمىزنىڭلا ئەمەس ، ھەتتا جاھان ئەدەبىيات خەزىنىسىدىمۇ گۆھەر سانىلىدىغان تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى ئايرىم كىتاب قىلىپ نەشر قىلىشى ھەققەتەن قەدىرلەشكە تېگىشلىك كاتتا مېھنەت ئىدى.

ئېلىمىز بويىچە «تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن 100» نىڭ تۇنجى ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىگە ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان كىشلەرنىڭ ئېغىزىدىن چۈشمەي ، ئېغىزدىن – ئېغىزغا كۆچۈپ يادلىنىپ كەلگەن مۇنەۋۋەر شېئىرلاردىن 120 نەچچە پارچە شېئىر كىرگۈزۈلگەن . بۇ شېئىرلار گەرچە تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنىڭ پۈتكۈل جەۋھەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كېتەلمىسىمۇ ، تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنىڭ ئالاھىدە مەنىۋى قىياپىتىنى ئاساسىي جەھەتتىن ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ . لى بەي ، دۇ فۇ ، بەي جۈيى قاتارلىق دۇنياغا مەشھۇر ئۇلۇغ شائىرلارنىڭ ئۆزىگە خاس شېئىرىي ئۇسلۇبى ۋە ئالاھىدە بەدىئىي ئىستېداتى ، ماھارىتى

شۇنىڭدەك ھەربىر شېئىرنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنى ، ئىجادىيەت ئۇسۇلى ۋە بەدىئىي ئالاھىدىلىكىنى ئۇيغۇرچىدە توغرا ، راۋان ، مۇكەممەل ئىپادىلەش ئۈچۈن ، ياسىن ھاۋازى ھەقىقەتەن زور كۈچ چىقارغان.

ئەينى چاغدا «تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن» ناملىق كىتابنىڭ نەشر قىلىنىشى شېئىرخۇمار خەلقىمىزنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇرۇپلا قالماي ، بەلكى باشقا مىللەت يازغۇچى ـ شائىرلىرى ئىچىدىمۇ خېلى زور زىلزىلە قوزغىغان . ما شۈجېن قاتارلىق يولداشلار «كىتاب گۈلشەنى» گېزىتى ۋە «خەلق گېزىتى»گە «مىللەتلەر ئارا مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشقا بېغىشلانغان قەلب» سەرلەۋھىلىك زىيارەت خاتىرىلىرى يېزىپ ، ياسىن ھاۋازى ۋە ئۇنىڭ بەدىئىي تەرجىمە ماھارىتىگە ناھايىتى يۇقىرى باھالارنى بەرگەنىدى.

نەزىرىمدىكى شائىرلار

ھەر بىر دەۋرنىڭ قەدىرلىنىدىغان ، ئەتىۋارلىنىدىغان ، گۈللىنىدىغان پەن ۋە كەسپلىرى بولىدۇ . شۇ دەۋردە گۈللەنگەن بۇ كەسپلەر ئۆزىنىڭ يارقىن ئابىدىسىنى تىكلەپ ، كېيىنكىلەرنىڭ ئىپتىخارىغا ، ئۈلگىسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ.

80 ـ يىللاردا ئۇيغۇر شېئىرىيىتى ئومۇمىيۈزلۈك گۈللىنىش باسقۇچىغا كىرگەن ئالتۇن پەسىل ئىدى . مەيلى بەدىئىي ئەدەبىيات بولسۇن ، مەيلى تەرجىمە ئەدەبىياتى بولسۇن ، بەيگىگە چۈشكەن تۇلپاردەك بىر ـ بىرىگە ياندىشىپ ، تەسىر كۆرسىتىپ ، ئۇزۇن يىللىق بىكىك ، بورۇقتۇرما ھالەتكە خاتىمە بېرىلگەنىدى . مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىن كېيىن باشلانغان ھەر خىل سىياسىي كۈرەش ، سىياسىي قالپاقلارنىڭ تەسىرىدىن قەلبى جاراھەتلەنگەن ، روھىدىكى سىقىلىش تەلتۆكۈس يوقالمىغان كىشىلەر ئەدەبىياتتىن ئىبارەت بۇ ۋاستە ئارقىلىق ئۆزىگە مەنىۋى ئوزۇق ، مەنىۋى تەشنالىق تاپماقتا ئىدى . يازغۇچى ، شائىرلارمۇ كىشىلەر قەلبىدىكى سۆيۈملۈك ، ھۆرمەتكە سازاۋەر كىشىلەرگە ئايلانغان ، ئۇلارنىڭ جەمئىيەت ۋە خەلق ئىچىدىكى نوپۇزىمۇ ئالاھىدە ئىدى . كىشىلەر ئۇلارغا ھەۋەس قىلاتتى . ئۇلارنىڭ يازغان ئەسەرلىرىنى ئىپتىخار ، ھاياجان ئىچىدە تىلغا ئېلىشاتتى . ئۇلار ياراتقان غايىۋى ئوبرازلار بىلەن ئۆزلىرىنى سېلىشتۇراتتى . ئۇلارنى ئۆزىگە ئۈلگە قىلاتتى . ياخشى يېزىلغان شېئىرلارنى ئوقۇش ، يادلاش ، كىشىلەرگە سوۋغا قىلىش ، ھەتتا ئايرىم خاتىرە دەپتەرلەرگە كۆچۈرۈپ ساقلاش مودىغا ئايلانغانىدى.

ئۇلار مېنىڭ نەزىرىمدىمۇ جەمئىيەتتىكى ھەممە ئادەملەردىن ئۈستۈن تۇرىدىغان ، پەرىشتە سۈپەت ، توققۇزى تەل ، دانىشمەن كىشىلەر ھېسابلىناتتى . شۇنداق بولغاچقىمىكىن ، ئەڭ ۋاپادار ، ئەڭ ساھىبجامال خانىم ـ قىزلارنى ئۇلارغا مۇناسىپ دەپ قارايتتىم . مېنىڭ ساددا خىيالىمدىكى يازغۇچى ، شائىرلار دۇنيادىكى بارلىق ياخشىلىق ، ئېزگۈلۈك ، مول مەئىشەتلەردىن بەھرىلىنىشكە تامامەن ھەقلىق ئىدى . ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا شەھىرىمىزدە خېلىلا كۆزگە كۆرۈنگەن بىر شائىر بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتىگە ئېرىشتىم . ئۇ تولىمۇ ئاق كۆڭۈل ، ساددا ، جىمغۇر ئادەم ئىدى . ھاراق ئىچىۋالغان چاغلاردىلا شائىرلىق تالانتى ئۇرغۇپ ، ھەممە ئادەمنى ئاغزىغا قارىتاتتى . بىر كۈنى يېقىندىلا يازغان ئەسىرىمنى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىشقا توغرا كەلدى . شۇ چاغدىكى ھاياجىنىمنى تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن . ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كىرگەن چاغدىلا ھەيرانلىق ، تەئەججۈپ ئارىلاشقان مۇرەككەپ ھېسسىيات ۋۇجۇدۇمنى چىرمىۋالدى . مېنىڭ نەزىرىمدىكى تۇرمۇش ، رومانتىك ھايات ، ساھىبجامال خانىم بۇ يەردە كۆرۈنمەيتتى . نامراتچىلىق تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ئۆي ئىچى ، ئادەمنىڭ قۇلاق ـ مېڭىسىنى يېگۈدەك ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىۋاتقان بىرقانچە بالا ، بىرنى دېگۈچە پىلموتتەك سۆزلەپ تۇرىدىغان كۆرۈمسىز ئايال مېنىڭ شېرىن خىياللىرىمنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتكەنىدى.

ئارىدىن 30 يىلغا يېقىن ۋاقىت ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈندە ، ئۇلار ھەققىدىكى خىياللىرىم ئورنىنى يېڭى ـ يېڭى تەسىراتلار ئىگىلىدى . جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى ئاتاقلىق ئەدىبلەرنىڭ تەرجىمىھالىنى ئوقۇش ، ئۇلار بېسىپ ئۆتكەن ئەگرى ـ توقاي ھايات مۇساپىسى ، خىزمەت ، ئىكاھىدىكى ئوڭۇشسىزلىق ، كىشىلىك تۇرمۇشىدىكى ئاچچىق قىسمەتلىرى ئاۋۋالقى شېرىن خىياللىرىمنى بەربات قىلدى.

«تۇتۇننىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلەر» دېگەندەك مەنمۇ شائىرلىق كوچىسىغا كىرگەن ، شائىرلىقنىڭ ئاچچىق ـ چۈچۈك ھەسرەتلىرىنى تېتىغان ، مەن ئارىلاشقان ، تونۇشقان ئاشۇ ئەدىبلەرنىڭ تۇرمۇشى ، خىزمىتى ، كىشىلىك ھاياتىدىكى كۆرۈنمەس ھاڭ ، جاراھەتلەرنى كۆرگەن چېغىمدىلا ئۇلارنىڭ چۈمۈلىدەك تىنىمسىز ، ئاق يېغىندەك سۈرەنسىز ئەمگىكى بەدىلىگە كەلگەن مەنىۋى مەھسۇلاتى بىلەن كىشىلەر قەلبىدىكى ھۆرمەت ساھىبىغا ئايلانغان ئاددىي كىشىلەر ئىكەنلىكىنى بارا ـ بارا ھېس قىلىشقا باشلىدىم.

پاكىز ، ئازادە سەرەمجانلاشتۇرۇلغان 70 نەچچە كۋادرات مېتىر كېلىدىغان ئۈچ ئېغىزلىق ئۆيىنىڭ ئىچىدىكى بىر ئېغىزلىق ئۆي قاچانلا قارىسا ئېتىلگەن ھالەتتە تۇرىدۇ . ئون نەچچە كۋادرات مېتىر كېلىدىغان ئۆي ،

ئۆينىڭ ئوڭ تەرىپىگە دەرھال ئارام ئالغىلى بولىدىغان بىر
كارىۋات ، كارىۋاتنىڭ ئۈيەر ـ بۇ يېرىگە بىر كىشىلىك
يوتقان ـ كۆرپە قويۇلغان . چامادان ئۈستىگە بىر دۆۋە
كىتاب ـ ژۇرنال ، گېزىتلەر رەتسىز تىزىلغان . دېرىزە
يېنىدىكى كونىراق بىر شىرەگە يېزىپ پۈتمىگەن ئورد-
گىناللار ، ئەيتاۋۇر ئۈستىگە خەت يېزىلغان قەغەزلەر ،
ھەرخىل لۇغەتلەر ، قورال كىتابلار قويۇلغـان ، پـەقـەت
ئوتتۇرىسىدىلا خەت يېزىشقا بولىدىغان 50 سانتىمېتىر
ئەتراپىدىكى بوشلۇق قالدۇرۇلغان . تام ياقىلاپ قويۇلغان
3 ـ 4 كىتاب جاۋىنىگە پەۋەس كىتاب ـ ژۇرناللار تىزىل-
غان . مانا بۇ ئۆي ئۇنىڭ هازىرقى ئىجادىيەت ئۆيى ،
خىلۋەت ئارامگاھى ، مۇقەددەس خانىدانلىقى . ئۇ بۇ يەردە
ھاياتنىڭ ھۇزۇرىنى ، سىر ـ ھېكمەتلىرىنى بـەھـۇزۇر
سۈرەلەيدۇ . ھەممە ئۇيقۇغا كەتكەن جىمجىت ئۇزاق كې-
چىلەردە قەلبىنىڭ نازۇك ، ئىلاھىي تىۋىشلىرىغا قۇلاق
سېلىپ ، تەنھالىقنىڭ پەيزىنى سۈرەلەيدۇ . بۇ يەر ئۇ-
نىڭغا شۇنداق گۈزەل ، ئارامبەخش ، ھۇزۇرلۇق بىلىنىدۇ .
ئۇ بۇ يەردە ئوقۇرمەنلەر ئىنتىزار بولغان «ئەقىل ـ پارا-
سەت دەستۇرى»نى ، «ئۆمۈرلۈك دەسمايە»نى ۋە گېزىت ـ
ژۇرناللاردا ئۇزمەي ئېلان قىلىۋاتقان ھېكايە ، نەسرلەرنى
تاڭ دەۋرىدىكى كلاسسىك شائىرلارنىڭ شاھانە ئەسەرلىرىگە
سىر ـ ئەسرا بولۇپ ، بۇلارنىڭ بۇلبۇلدەك ئاۋازىنى ،
پىنھان ، نازۇك سىرلىرىنى ، بەدىئىي كامالىتىنى كىشى-
لەرگە يەتكۈزگەن . ئۇ مۇشۇنداق جاپالىق مېھنىتىنىڭ
مېۋىسى بولغان «بىر ئوۋچىنىڭ ئىنتىزارى»، «تۇرگېنېڭ
نەسرلىرىدىن» ، «بىر يۈك ئەدىبالىنىڭ كەچۈرمىشلىرى»
ناملىق ئەسەرلەرنى يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت بىلەن تەر-
جىمە قىلىپ ، ئاپتونوم رايون بويىچە ھەر خىل مۇكاپات-
لارغا نائىل بولغان . ئۇنىڭ ھايات مۇساپىسىدە تىنىمسىز
ئىزلەنگەن ھاياتى ، قازانغان شان ـ شەرەپلىرى «جۇڭگو
مۇتەخەسسىسلەر» قامۇسىغا ، «جۇڭگو ياشانغان تالانت
ئىگىلىرى قامۇسى»غا ، «زامانىمىزدىكى مۇنەۋۋەر جۇڭخۇا
ئوغۇل ـ قىزلىرى» ناملىق يۇرۇشلۇك توپلاملارغا كىر-
گۈزۈلۈپ ، ئاپتونوم رايونىمىزدىلا ئەمەس ، پۈتۈن مەم-
لىكەت ئىچىدىمۇ بەلگىلىك تەسىرگە ئىگە بولۇپ قالدى.

ھەربىر ئەدىب ، شائىرنىڭ ئۆزىگە خاس ئىجادىيەت
ئادىتى بولىدۇ . مەن كىتابلاردىن بىر قىسىم شـائـىـر ،
يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۆرە تۇرۇپ يازىدىغانلىقىنى ،
بىر قىسىم يازغۇچىلارنىڭ دۈم يېتىپ ، بىر قىسىم ياز-
غۇچىلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ئەۋجىگە چىققان پـويـىـز
ۋوگزاللىرىدا ، قەھۋەخانىلاردا ، يەنە بىر قىسىم يازغۇچى-
لارنىڭ ئەل ئۇيقۇغا كەتكەن جىمجىت كېچىلەردە ، يەنە
بىر قىسىم يازغۇچىلارنىڭ سەھەردە ئەسەر يازىدىغانلىقىغا
ئائىت مىساللارنى كۆپ ئوقۇغانىدىم . ياسىن ھاۋازىنىڭ
ئۆزىگە خاس ئىجادىيەت ئادىتى بار . مەيلى ئۇ سەپەر ياكى
ساياھەتكە چىقسۇن ، يېنىدىن بىر سومكىسى ئايرىل-
مايدۇ . بايرام ، دەم ئېلىش كۈنلىرىدە بېيجىڭدىكى بار-
لىق باغچىلاردا ، ئۇزاق سەپەرلەردە ، ھەتتا بېيدەيخې ،
چېڭدې قاتارلىق ساياھەت ئورۇنلىرىدىمۇ ئۇ «تاڭ دەۋرى
شېئىرلىرى»نى تەرجىمە قىلىشنى تاشلاپ قويمىغانىدى .
مەن ئۇنىڭ ئاشۇ خاسىيەتلىك ، مېھرى ئىسسىق ئۆيىدە
ئۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ۋە قىسمەتلىرى توغ-
رىسىدا ئۇزاق ـ ئۇزاق پاراڭلاشقان... تاغدەك ئەلەملەر
كەلسىمۇ پىسەنتىگە ئالمايدىغان ، ھەممە ئىشقا ئاشۇ يې-
قىملىق كۈلكىسى ، كەڭ قورساق ، ئوچۇق ـ يورۇق
خىسلىتى بىلەن جاۋاب بېرىدىغان ، باشقىلارغا ياردەم
بېرىشنى ، چىن سەمىمىي دوست تۇتۇشنى ئەلا بىلى-
دىغان بۇ ئالىيجاناب قەلب ئىگىسى مەندە ئاجايىب ئىزگۈ
ھېسلارنىڭ ئويغىنىشىغا سەۋەب بولغانىدى.

تۈنجى ئوت

«ئىنسان ئىگەلەپ يەرگە چۈشكەن ۋاقتىدىن باشلاپ ،
ئاياللار كۆكسىدىن ھاياتلىق تەمىنى تېتىيدۇ . بوۋاقلار
گۇڭگراشىمۇ ، ھەجىلەپ گەپ قىلىشىمۇ ئايالlardىن ئۆ-
گىنىدۇ . بىزنىڭ ئەڭ دەسلەپكى يىغىمىزنىمۇ ئاياللار
پەسلىتىدۇ . بىزنىڭ ئاخىرقى نەپىسىمىزمۇ كۆپ ھاللاردا
ئاياللارنىڭ يېنىدا توختايدۇ» دەيدۇ بايرون.

ھاياتنى بىز سەلتەنەتلىك قەسىرگە ئوخشـاتـسـاق ،
ئىنسان ئۆمرى ئاشۇ قەسىردىكى رەڭدار نەقىشكە ئوخ-
شايدۇ . تۇرمۇشنى بىر پۈتۈن گەۋدە دېسـەك ، ئـۇنـىـڭ
تەركىبىي قىسمى بىز قەلبىمىزگە سىزغان نەقىشلەردۇر.

ئۆمرىنىڭ 65 ـ داۋىنىغا قەدەم قويغان ، ئوتتۇرا بوي ،
قىزغۇچ چىرايىدىن كۈلكە ئۆكسىمەيدىغان ، ئاق ئارىل-
غان چېكە چاچلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، دەرھال قارى-
غان ئادەمدە ئۆز يېشىدىن ئون ياش كىچىك كۆرۈنىدىغان
بۇ ئادەم يېقىنقى يىللاردىن بۇيان باللىق چاغلىـرىـنى
كۆپرەك ئەسلەيدىغان بولۇپ قالغانىدى . 50 يىل مۇقەددەم
ئۇنىڭ قەلبىدە ئويغانغان يوشۇرۇن ، ئەمما شېرىن بىر
ئىزتىراپ گىرەلىشىپ كەتكەن باللارچە مۇھەببەت تاتلىق
چۈشلىرى بىلەن سىردىشىپ ، يۇمران خىياللىرىغا تۇن-
جى مۇھەببەتنىڭ ئوتىنى ياققانىدى . ئارىدىن 50 يىل
ئۆتۈپ كەتتى . ئۆتكەن يىللار نۇرغۇن نەرسىلەرنى يەپ
يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆتمۈشكە ئايلاندۇرغان ، ئەمما
ئۇنىڭ خىياللىرىنى ۋاراقلاپ باللىق مەۋسۇمى ئويغاتقان
مۇھەببەت ۋە بۇ نازۇك ھېسلارنىڭ شاھىدى بولغان قو-
شاقلارنى ئۇنتۇپ كېتەلمىدى:

تۆت يانچۇقلۇق ئەسكەرگە،
كويىچىنى بار دەپ تەگدىڭمۇ؟
ماڭا باقماي ، ئۆزگىگە
گۈل بويۇڭنى ئەگدىڭمۇ؟

لېنتا ئېسىپ چېچىغا،
ئۇسما قويۇپ قېشىغا،
توي قىلىشقا ئالدىرار
قارىماستىن يېشىغا .

زەرگەرچىنىڭ قىزى ئۇ،
يۇرتىمىزنىڭ گۈلى ئۇ،
يۈرەكلەرنى جىغ قىلار،
خۇددى ئاينىڭ ئۆزى ئۇ.

ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 3 ـ يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا ئاھۇ كۆز ، ئىككى تال توم قارا ئۇزۇن چاچلىرىنى لېنتا بىلەن باغلىۋالىدىغان نازۇك بەدەن بىر قىز ساۋاقدىشىنى ياخشى كۆرۈپ قالغان . ئۇنىڭ بىلەن كەلگۈسى ھاياتنى ئاجايىپ تەسەۋۋۇرلارغا تولدۇرۇۋەتكەنىدى . ھەربىر دەۋرنىڭ ئۆزىگە خاس مودىسى بولىدۇ ، ئەينى چاغدا ھەربىيلەرگە چوقۇنۇش ، ئۇلارنى ھۆرمەتلەش دەۋر مودىسىغا ئايلانغان ،ھەتتا ئۇلارنى دوراپ كىيىم ـ كېچەك كىيىشمۇ بىر دەۋر ئېقىمىغا ئايلانغانىدى . قىزلارمۇ ھەربىيلەر بىلەن تونۇشۇشنى ، مۇھەببەت باغلاشنى ، توي قىلىشنى چىن ئارزۇ ، كاتتا ئابروي ھېسابلايتتى . ئۇنىڭ قەلبىدە گۈزەل ئارزۇلار ئويغاتقان ھېلىقى قىزمۇ بىر ھەربىينى ياخشى كۆرۈپ قېلىپ ، ئۇزۇن ئۆتمەي توي قىلدى . مۇھەببەتنىڭ تۇنجى قەدىمىدىلا ئېغىر زەربىگە ئۇچرىغان ، گۆدەك قەلبى جاراھەتلەنگەن ياش قەھرىمانىمىز شۇنىڭدىن تارتىپ تېخىمۇ جىمغۇرلىشىپ ، ئۇزۇن كېچىلەردە بارلىق ئازابىنى ئەنە شۇنداق مۇھەببەت قوشاقلىرىنى يېزىش بىلەن ئۆزىگە تەسەللى بەردى:

شورۇلداپ تارتىسەن يۈرەك يېغىنى،
ئورنىغا قالدۇرۇپ كۆيەك دېغىنى.
بىلمىسەڭ ، ئاتايمۇ تۇتۇپ بېغىنى،
شۇنچىمۇ قىينامسەن مەندەك سېخىينى!

ئۇنىڭدىكى بوچۇن ھالەت چوڭلارنىڭ كۆزىدىن قېچىپ قۇتۇلالمىدى ، ئاخىر ئۇلارمۇ ئوغلىنى ئۆيلەپ قويۇپ ، ئۇنىڭ جاراھەتلەنگەن قەلبىگە مەلھەم بەرمەكچى بولۇشتى . بىراق ، ئۇنىڭ ئۆيلەنگۈسى يوق ئىدى ، شۇڭا ئۇ قەلبىدىكى غايىۋانە مەبۇتقا ئايلانغان ئاھۇ كۆزلۈك قىز كۆنلەرنىڭ بىر كۈنى قايتىپ كېلىدىغاندەك بىر تۇيغۇدا ياشايتتى . بەزىدە «ياخشى ئوقۇپ كاتتا ئادەم بولسام ، ئارزۇ قىلغان نەرسىلىرىم قولۇمغا كېلىدىكەنغۇ» دېگەن ئارزۇ كاللىسىدا پەيدا بولۇپ قالاتتى . شۇنداق بولسىمۇ ئۆيىدىكىلىرى ئۇنى ئۆيلەپ قويۇش پىكرىدە چىڭ تۇردى . ئاخىر مۇنداق بىر كومېدىيە چوڭلارنىڭ ئارزۇسىنى بەربات قىلىۋەتتى . ئۇ كەلگۈسى ھاياتىغا ناھايىتى چوڭ تەسىر كۆرسەتكەن بۇ ئىش توغرىسىدا توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

«تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە ئانام بىلەن ئاكام مېنى ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىپ تۇغقىنىمىزنىڭ قىزىنى مەن بىلەن بىللە يېزا ئىشخانىسىغا ئېلىپ باردى . توي خېتى بەرگۈچى كىشى ھېلىقى قىزدىن:

—قانچە ياشقا كىردىڭىز؟ — دەپ سورىغانىدى ، ئۇ قىز:

—18 ياشقا كىردىم ، — دەپ جاۋاب بەردى . مەندىن ئۇ:

— نەچچە ياشقا كىردىڭ؟ — دەپ سورىۋىدى ، مەن:

—15 ياشقا كىرىپتىمەن — دېدىم . شۇنىڭ بىلەن توي خېتى بەرگۈچى كىشى:

— ئوغۇل كىچىك ، قىز چوڭ بولسا خەت بېرىشكە بولمايدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوغۇلنىڭ يېشى توي قىلىش يېشىغا توشماپتۇ ، — دەپ خەت بەرگىلى ئۇنىمىدى.

ئەسلىدە مەن ئاكام بىلەن ئالدىن پۈتۈشۈپ خەت ئالماسلىق ، توي قىلماسلىق توغرىسىدا كېلىشىۋالغان ، توي خېتى بەرگۈچىنىڭ ئالدى بىلەن قىزدىن ، كېيىن مەندىن سوئال سورىشىمۇ ئاكامنىڭ ئالدىن ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشى بىلەن بولغانىدى . مەن ئوقۇشۇمنىڭ توختاپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ تۇرمۇش قۇرماسلىق نىيىتىگە كەلگەنىدىم.»

— سىزدە تۇنجى رەت ئىجادىيەت ھەۋىسى ئويغاتقان ئادەم سىزنى داغدا قويغان ، ھېلىقى ئاھۇ كۆزلۈك قىز

بولسا كېرەك؟ — دېگەن سوئالىمغا، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى:

— تۇنجى قېتىم مۇھەببەت قوشاقلىرىنى يېزىشىمغا ئۇ قىز سەۋەب بولغان بولسىمۇ، مېنىڭ يېزىقچىلىققا قىزىقىپ ئەسەر يېزىشىمغا، ئايىغى چىقماس بۇ كېچىككە كىرىشىمگە باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئۆمەر ساكىن دېگەن ئوقۇتقۇچىمىز سەۋەب بولغانىدى. ئۇ ھەر خىل كىتابلارنى كۆپ ساقلايدىغان، بولۇپمۇ قەدىمكى جەڭنامە كىتابلاردا تەسۋىرلەنگەن قەھرىمانلارنىڭ پائالىيەتلىرىنى سۆزلەپ بېرىشنى ياخشى كۆرىدىغان، بىرمۇنچە مەسەل ۋە نەزمىلەرنى يادقا بىلىدىغان، ئۆزىمۇ ئارىلاپ ـ ئارىلاپ خەۋەر ـ ماقالىلەرنى يازىدىغان ئادەم ئىدى. ئۇ ئۆزى ئوقۇغان كىتابلاردىن شۇنداق قىزىقارلىق، شۇنداق تەسىرلىك ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرەتتىكى، مەنمۇ بەزىدە ئەسەرلەردە تەسۋىرلەنگەن ۋەقەلىكلەر دۇنياسىغا كىرىپ كېتەتتىم. بەزىدە چۈشلىرىمدىمۇ ئاشۇ قەھرىمانلار بىلەن دۇلدۇلغا مىنىپ، شەمشەرلەرنى ئېسىپ، غايىۋانە دۈشمەنلەر بىلەن جەڭ قىلاتتىم. ئوقۇتقۇچىمىز ئۆزى يازغان خەۋەر ـ ماقالىلىرى گېزىتكە چىققاندا ماڭا كۆرسىتىشكە ئامراق ئىدى. بولۇپمۇ قەلەم ھەققى كەلگەن چاغلاردا بۆلەكچە جانلىنىپ، يۈزلىرىنى كۈلكە قاپلاپ تېتىكلىشىپ، يېڭى ـ يېڭى پۇللارنى كۆتۈرۈپ كېلىپ «ماۋۇ ماقالەمگە ماۋۇ پۇل كەپتۇ، ماۋۇ ماقالەمگە ماۋۇ پۇل كەپتۇ» دەپ شاراقلاپ تۇرغان پۇللارنى ماڭا كۆرسىتەتتى. مەندىمۇ شۇ چاغدا «ئوقۇتقۇچىمىزغا ئوخشاش ماقالىلەرنى يازسام، ماڭىمۇ شاراقلاپ تۇرىدىغان يېڭى ـ يېڭى پۇللار كەلسە قانداق ياخشى بولاتتى؟» دەيدىغان ساددا خىيال پەيدا بولۇشقا باشلىدى. ئائىلىمىز ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ئىچىدىمۇ خېلى ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەر بار ئىدى. ئۇلار سۆزلىگەندە ماقال ـ تەمسىل، ئىدىيوملارنى ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلەشنى ياخشى كۆرەتتى. كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدىكى خېلى كۆپ شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىنى، بىرمۇنچە خەلق قوشاقلىرىنى يادقا بىلەتتى، مەن ئەينى چاغدا خېلى كۆپ ماقال ـ تەمسىل، قوشاقلارنى ئۇلاردىن ئۆگەنگەنىدىم. كىتاب ئوقۇشقا ئەڭ چوڭ خۇمارىم بار ئىدى. باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ كۇتۇپخانىسىدىكى بارلىق ئەدەبىي كىتابلارنى دېگۈدەك ئوقۇپ بولغانىدىم. ئەتىل چاغلىرىدا ئۆمەر ساكىن مۇئەللىمنى دوراپ خەۋەر ـ ماقالىلەرنى يازىدىغان ئادەتنىمۇ يېتىلدۈردۈم. بارا ـ بارا تىلىم گەپكە، قولۇم قەلەمگە كۆنۈپ قالدى. ھېلىقى قىزغا كۆيۈپ ـ پىشىپ يۈرگەن چاغلاردىمۇ، مەشۇقسىز ئاشىقلىق دەۋرىنى بېشىمدىن كەچۈرگەندىمۇ ئۆزۈم يازغان ئاشۇ ساددا، ئاددىي قوشاقلىرىم، شېئىرلىرىم بىلەن مىسكىن كۆڭلۈمگە تەسەللى بېرەتتىم.

ئاقلانە تاللاش

«مەن شۇنداق قارايمەنكى، ئەگەر ئۆزىنىڭ نامى ھەممىشە گېزىت ـ ژۇرناللاردا چىقىپ تۇرۇش، شائىرلىق نامىنى ساقلاپ قېلىش، ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئۆزىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى ئۈچۈنلا شېئىر يېزىش بولسا، بۇ تازىمۇ ئەخلاقسىزلىق بولىدۇ. جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجى ھەر خىل بولىدۇ، بىر كىشىنىڭ دۆلەتكە ۋە خەلققە قوشىدىغان تۆھپىسى شېئىر يېزىش بىلەنلا ئۆلچەنمەيدۇ» دەيدۇ داڭلىق شائىر خې چىفاڭ.

شۇنداق بىر قىسىم كىشىلەر باركى، قانداقتۇر بىر سەۋەب تۈپەيلى شېئىر يېزىشقا كىرىشىپ قالغان، يازغانلىرى ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ئېلان قىلىنىپمۇ تۇرغان، يىللارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ شائىر ئاتىلىپ، شېئىر يېزىپ تۇرمىسا كىشىلەرگە يۈز كېلەلمەيدىغاندەك تۇيغۇدا ياشايدىغان ھالەتكە كېلىپ قالغان. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر ياقتۇرسۇن، ياقتۇرمىسۇن شېئىر يېزىشنى ئۆزىگە ۋەزىپە قىلىۋالغان. تۈركىيىنىڭ داڭلىق ساتىرىك يازغۇچىسى ئەزىز نەسىنىنىڭ «مەن شېئىرغا بولغان زىيادە ھۆرمىتىم تۈپەيلى يازغۇچى بولغان» دەيدىغان مەشھۇر سۆزى بار. بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز ئىچىدىمۇ ئاۋۋال ئىجادىيەتكە شېئىر بىلەن كىرىپ كېيىنچە پروزىغا ئۆتكەن، شېئىردا كۆرسىتەلمىگەن تالانتىنى باشقا ژانىرلاردا كۆرسىتىپ، يۈكسەك ھۆرمەتكە ئېرىشكەن ئەدىبلىرىمىز خېلى بار. مۇھەممەت پولات ئۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ. قايسى ژانىرنىڭ بازىرى ئىتتىك بولسا شۇ ژانىر بىلەن شۇغۇللىنىپ، يا ئۇنىڭدا، يا بۇنىڭدا يوق ئوتتۇرىدا تەمتىرەپ، تېڭىرقاپ يۈرگەن كىشىلىرىمىزمۇ ساماندەك. بىر ئادەمنىڭ قايسى ژانىر بىلەن ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىشى ئۇ ئۆزىنىڭ ئەركىنلىكى، شۇنداقتىمۇ ئۆزىمىزنى دەڭسەپ بېقىپ ئىش قىلىشىمىز، ئۆزىمىزگە دىئاگنوز قويۇپ بېقىشىمىز كېرەك. قايسى ژانىردا كۆزلىگەن ئۈنۈمگە ئېرىشەلىسەك، ئۆزىمىزنى نامايان قىلالىساق، شۇ ئىش بىلەن شۇغۇللانساق بولىدۇ. بىرلا ئىشقا قارىغۇلارچە ئېسىلىۋېلىش ھاماقەتلىك ھېسابلىنىدۇ.

ياسىن ھاۋازى ئاكا بۇ ھەقتە خېلى سوغۇققانلىق بىلەن ئويلانغان، ئاقلانە يول تۇتقان ئەدەبىي تەرجىماندۇر، ئۇ بۇ ھەقتە توختىلىپ مۇنداق دېدى: «تۇنجى شېئىرىم ئېلان قىلىنغان 58 ـ يىلدىن ھېسابلىغاندىمۇ بىرقانچە ئون يىل شېئىر يېزىپتىمەن، تېخى ئېلان قىلىنمىغان نۇرغۇن شېئىرلىرىم بار. بىر قىسىم شېئىرلىرىم بىرقانچە كوللېكتىپ توپلامغا كىرگۈزۈلدى. شۇغىنىسى شېئىرلىرىمدىن ئۆتە تەرجىمە ئەسەرلىرىم ئوقۇرمەنلەرنىڭ ياخشى باھاسىغا، سۆيۈپ ئوقۇشىغا

ئېرىشتى . بولۇپمۇ تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى ئۆزلۈكسىز تەرجىمە قىلىش جەريانىدا ئۆزۈمنى بۇ جەھەتتە مۇكەممەللەشتۈرۈش مۇساپىسى بولدى . ئاتاقلىق ئەدىبلەرنىڭ ، تەتقىقاتچىلارنىڭ ئەمگىكىمگە بەرگەن خالىس باھاسى ئىشەنچىمنى ئاشۇردى . كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام ، 80 - يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن تارتىپ شېئىر ئېلان قىلىشنى ئاساسىي جەھەتتىن توختاتتىم . ئېھتىمال بۇ مەن تەرجىمە قىلغان ۋە قىلىۋاتقان شېئىرلار بىلەن ئۆز شېئىرلىرىم ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنىڭ چوڭلۇقىنى تەدرىجىي ھېس قىلالىغانلىقىمدىن بولسا كېرەك . بەزى چاغلاردا ئادەتتە ئانچە شۇنداق مەشھۇر شېئىرلار ئالدىدا يازغانلىرى تەرجىمىنىڭ نەرسىدەك كۆرۈنۈپ قالىدىغان ئەھۋاللارمۇ بولۇپ قالىدىكەن . بىراق نېمىلا دېگەنبىلەن خاتىرەمگە ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ھەرقايسى تۈر ۋە ۋەزىنلىرىدىكى شېئىرلارنى يېزىپ تۇرۇشنى ، شېئىرىي ماھارىتىمنى كۈچەيتىپ تۇرۇشنى توختاتمىدىم . شۇنىڭ بىلەن مەندە بەلگىلىك ماھارەت ، قابىلىيەت يېتىلدى . بۇ ھال ‹ تاڭ دەۋرى شېئىرلىرى›نى مۇۋەپپەقىيەتلىك تەرجىمە قىلىشىمغا ئاساس بولدى.»

دەرھەقىقەت ئۇتۇق قازانغان بىر ئەدەبىي تەرجىمانغا

نىسبەتەن ئۆز ئەدەبىياتىنى بىلىش بىلەن ، باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتىنى پىششىق بىلىش كۇپايە قىلمىسا كېرەك . مۇھىمى ، ئۇنىڭدا ئۆزى تەرجىمە قىلىۋاتقان ئەسەرلەرنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ تەرجىمە قىلالايدىغان بەدىئىي دىت ۋە ماھارەت بولۇش كېرەك . ياسىن ھاۋازى ئەنە شۇنداق ماھارەت يېتىلدۈرگەن تالانتلىق ئەدەبىي تەرجىماندۇر . بۇنىڭغا ئۇ شائىر ، يېتۈك تەرجىمان رەخمىتۇللا جارىغا ئاتاپ يازغان تۆۋەندىكى مەرسىيە مىسال بولالايدۇ:

گۈل ئارا قويدۇق سېنى

— رەھمىتۇللا جارىغا مەرسىيە

تۇتسا ئەزرائىل سېنى ماراپ تۇرۇپ،
كەتكۈزۈپ قويدۇقمۇ تاڭ قاراپ تۇرۇپ!

يا ئۇ ئالەمگە ئەدىب كېرەكمىكىن؟
تاللىغانمۇ يا سېنى ساناپ تۇرۇپ!

يا چېقىپ قويغانمىدۇ بۇندا بىرى؟
كەپتىغۇ جان ئالغۇچى پايلاپ تۇرۇپ!

ياكى تۆھپەڭ كەلدىمۇ يەرگە ئېغىر،
قويىنىغا تارتقانمىدۇ جىگلاپ تۇرۇپ.

ۋە لېكىن قويدۇق سېنى گۈللەر ئارا،
قۇيغىلى شۇ گۈلگە سۇ يىغلاپ تۇرۇپ!

قانماس ئىستەك

شۇنداقمۇ ئىستەكلەر باركى ، ئۇ سېنىڭ روھىڭ ، قېنىڭ ، ۋۇجۇدۇڭغا سىڭىپ بىر ئۆمۈر ساڭا ھەمراھ بولغان بولىدۇ . ھاياتىڭدىكى ئېغىر قىسمەتلەردىن ، مۇشكۇلاتلار ئالدىدىن بەردەم ، غالىبانە قەدەملەر بىلەن ئۆتۈشىڭگە كۈچ ۋە جاسارەت بېغىشلايدۇ ھەمدە ئاخىرىدا سەن يەتمەكچى بولغان مەنزىلگە باشلاپ بارىدۇ.

ئۇ 1962 - يىلى بېيجىڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا ، خەنزۇ كلاسسىك ئەدەبىياتىغا قىزىقىپ قالغانىدى . بولۇپمۇ تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىكى گۈزەل شېئىرىي تۇيغۇ ، شېئىرىي ئوبراز ، شېئىرىي مەنزىرىلەر ، ئەقىلنى لال قىلىدىغان كارامەت تىل ۋە بۇ شېئىرلاردىكى يۈكسەك ئىدىيىۋى مەزمۇن ، تىرەن مەنە ، ئاجايىپ شېئىرىي بالاغەت ئۇنى ئۆزىگە رام قىلىۋالدى . شۇڭا ، ئۇ بىر تەرەپتىن قەدىمكى زامان خەنزۇ تىلىنى تىرىشىپ ئۆگەنسە ، يەنە بىر تەرەپتىن رۇسچە ئاساسىدا تەرجىمە قىلىنغان ئۆزبېكچىدىن ئۇيغۇرچىلاشتۇرغان بىرقىسىم تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى ئوقۇپ چىقتى ، بىرقانچە تىلدىن ئايلىنىپ ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇلغان تاڭ دەۋرى شېئىرلىرى شەكىل جەھەتتىمۇ ، مەزمۇن جەھەتتىمۇ ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى سەلتەنىتىنى ئوخشاش بولمىغان دەرىجىدە يوقاتقانىدى . بۇ ھال ئۇنىڭدا كۆڭلەرنىڭ بىرىدە تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى

سەھىپە نامى	سىز ياقتۇرغان سەھىپىلەر	سىز ياقتۇرمىغان سەھىپىلەر
1. تۇرمۇش تەسۋىرلىرى	☐	☐
2. ئەدەبىيات ھەققىدە پاراڭلار	☐	☐
3. شېئىرلار	☐	☐
4. «ئاقيول» نامىدىكى مۇكاپاتلىق ئەسەرلەر	☐	☐
5. نەزەر	☐	☐
6. ئەدىبلەر مەخسۇس سەھىپىسى	☐	☐
7. مەشھۇر شەخس ۋە مەشھۇر ئەسەر	☐	☐
8. جۇڭگو ئەدەبىياتىدىكى نامايەندىلەر	☐	☐
9. ئاپتور، ئوقۇرمەن، مۇھەررىر	☐	☐

سىز بايقىغان يېتەرسىزلىكلەر

سىزچە يەنە قانداق يېڭى سەھىپىلەرنى ئۇيۇشتۇرساق بولىدۇ؟

سىزچە يەنە قايسى خىلدىكى ئەسەرلەرنى كۆپرەك ئۇيۇشتۇرساق بولىدۇ ؟

ژۇرنىلىمىز سىزنى قايسى جەھەتتىن بەكرەك قىزىقتۇرىدۇ؟

ژۇرنىلىمىزنىڭ مۇقاۋا ۋە ئىچ بەت لايىھىسىگە نىسبەتەن كۆز قارشىڭىز؟

ئىزاھات : جەدۋەلنى تولدۇرغاندىن كېيىن ، ئۈرۈمچى شەھىرى شەرقىي شىخۇلۇ يولى 52 ـ نومۇر ، « تەڭرىتاغ » ژۇرنىلى نەشرىياتى دېگەن ئادرېس بويىچە ئەۋەتسىڭىز بولىدۇ، پوچتا نومۇرى: 830063 سىز تولدۇرماقچى بولغان مەزمۇنلار جەدۋەلدە كۆرسىتىلگەن دائىرىگە پاتمىغان شارائىتتا شۇ تۈر بويىچە ئايرىم قەغەزگە يېزىپ ئەۋەتسەڭىزمۇ بولىدۇ. يېڭى بىر سان چىقىرىلىشتىن بۇرۇن ۋاقتىدا ئەۋەتىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمىز.

سەمىڭىزگە: تەھرىر بۆلۈمىمىز باشقا ئورۇنغا كۆچتى، يېڭى ئادرېسىمىزنى ئىشلىتىڭىز!

«مۇنەۋۋەر ئوقۇرمەن»لەر پائالىيىتىگە قاتنىشىڭ!

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، مەتبۇئاتنىڭ ھەقىقىي خوجايىنى ئوقۇرمەن، سىزمۇ خوجايىنلىق ھوقۇقىڭىزنى جارى قىلدۇرۇپ ژۇرنىلىمىزنىڭ تېخىمۇ ياخشى چىقىشىغا تىرىشچانلىق كۆرسىتىشنى خالامسىز؟

بىز رايى سىناش جەدۋىلىنى ئەستايىدىل تولدۇرۇپ بىزگە ئەۋەتىپ بەرگەنلەر ئىچىدىن يىل ئاخىرىدا «مۇنەۋۋەر ئوقۇرمەن»لەرنى باھالاپ چىقماقچىمىز. باھالانغۇچىلار نەشرىياتىمىزنىڭ مۇكاپاتىغا ۋە ئاددىي كۆڭۈل سوۋغىسىغا ئېرىشىشتىن سىرت، يەنە نەشرىياتىمىز تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان ھەر خىل پائالىيەتلەرگە تەكلىپ قىلىنىدۇ.

ئىسمى فامىلىڭىز: ________________ جىنسى: ئەر ☐ ئايال ☐

يېشىڭىز: 20 ياشتىن تۆۋەن ☐ 21 - 30 ☐ 31 - 40 ☐ 40 ياشتىن يۇقىرى ☐

كەسپىڭىز: ____________ مەدەنىيەت سەۋىيىڭىز: ____________

ژۇرنالنى قايسى يول بىلەن ئوقۇيسىز؟ مۇشتىرى ☐ سېتىۋېلىپ ☐ ئارىيەتكە ئېلىپ ☐

سىز ژۇرنىلىمىزنىڭ: كونا ئوقۇرمەنى ☐ يېڭى ئوقۇرمەنى ☐

سىز بۇ يىلقى «تەڭرىتاغ ژۇرنىلى» نىڭ قايسى سانىنى بەكرەك ياقتۇردىڭىز؟ 1 - سان ☐ 2 - سان ☐ 3 - سان ☐ 4 - سان ☐ 5 - سان ☐ 6 - سان ☐

بىزگە دېمەكچى بولغان يۇرەك سۆزلىرىڭىز: ________________

____

____

تېلېفون ياكى چاقىرغۇ نومۇرىڭىز: ____________ پوچتا نومۇرى: ____________

ئالاقىلىشىش ئادرېسىڭىز: ________________

____

____

ئەسەر نامى	ياخشى	يامان ئەمەس	ياقتۇرمىدىم
1. ئالۋۇن	☐ 1	☐ 2	☐ 3
2. يازغۇچىنىڭ ۋاقتى	☐ 1	☐ 2	☐ 3
3. دۇردانىلەر	☐ 1	☐ 2	☐ 3
4. تاڭ دەۋرى نەزمىستانىدىن ئەقىل - پاراسەت دەستۇرىغىچە	☐ 1	☐ 2	☐ 3
5. لىرىكىلار	☐ 1	☐ 2	☐ 3
6. چىن دوستلۇق	☐ 1	☐ 2	☐ 3
7. شېئىرلار	☐ 1	☐ 2	☐ 3
8. قىش بىلەن يازنىڭ ئارىلىقىدا	☐ 1	☐ 2	☐ 3
9. شېئىرلار	☐ 1	☐ 2	☐ 3
10. يۈرەك يۈرەكنى تونۇيدۇ	☐ 1	☐ 2	☐ 3
11. تۇيغۇ دۇنياسىغا سىغدالغان «تاش ياپراق»	☐ 1	☐ 2	☐ 3
12. مائارىپ ھەققىدە پارچىلار	☐ 1	☐ 2	☐ 3
13. فىرانسىس ماكومبېرنىڭ قىسقىغىنە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى	☐ 1	☐ 2	☐ 3
14. تاڭ دەۋرى شېئىرلىرى	☐ 1	☐ 2	☐ 3
15. «ئاقيول» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئەسەرلەر	☐ 1	☐ 2	☐ 3

تەرجىمە قىلىش ، ئۇيغۇر ئوقۇرمەنلەرگە سۇنۇش ئىستىكى بىخ سۇرۇشكە باشلىدى.

ئۇ يېقىندا مىللەتلەر نەشرىياتىدا نەشردىن چىقىش ئالدىدا تۇرغان «تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن 300»نىڭ كىرىش سۆزىنى مۇنداق جۈملىلەرگە يىغىنچاقلايدۇ: ‹تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن 300›نىڭ نەشردىن چىقىشى مېنىڭ 40 يىللىق ئارزۇيۇمنىڭ پورەكلىگەن غۇنچىسى ، 25 يىللىق ئەجرىمنىڭ مېۋىسى ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سۆزۈم مۇشۇ مۇۋەپپەقىيىتىمنىڭ دەسلەپكى تەنتەنىسى . مېنى تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى تەرجىمە قىلىشقا ئۈندىگەن ۋە پاساھەتلىك تەرجىمىسى ئارقىلىق ئۈلگە كۆرسىتىپ بەرگەن ئۇستازىم ئابدۇكېرىم خوجىغا بولغان ئالىي ھۆرمىتىمنى بىلدۈرۈش ھەم ئۇنى ئەسلەش يۈزىسىدىن ، ئەسلىدە ئۆزۈم تەرجىمە قىلىپ مەزكۇر كىتابقا كىرگۈزۈش پىلانلانغان دۇ فۇنىڭ 20 پارچىدەك شېئىرى ئاساسەن ئابدۇكېرىم خوجىنىڭ تەرجىمىسى بويىچە ئېلىندى ، بۇنىڭ بىلەن بۇ توپلامغا تاڭ دەۋرىدىكى 62 شائىرنىڭ 310 پارچىدەك شېئىرى كىرگۈزۈلدى . داڭلىق شائىرلارنىڭ مەشھۇر شېئىرلىرىنى نۇقتىلىق تونۇشتۇرۇش گەۋدىلەندۈرۈلۈپ ، دۇ فۇنىڭ 55 شېئىرى ، لى بەيىنىڭ 38 شېئىرى ، بەي جۈيىنىڭ 23 شېئىرى ، ۋاڭ ۋېيىنىڭ 24 شېئىرى ، ليۇ يۈشىنىڭ 18 شېئىرى ۋە مېڭ خاۋرەننىڭ 15 شېئىرى كىرگۈزۈلدى . تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنىڭ تارىخى ئۇزۇن ، سىياسىي ئارقا كۆرۈنۈشى مۇرەككەپ بولغانلىقى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە خىزمىتىمنىڭ ئالدىراش ، چۈشىنىش ۋە ئىپادىلەش ئىقتىدارىمنىڭ يېتەرلىك بولمىغانلىقى سەۋەبىدىن 25 يىل سەرپ قىلىپ ئاران مۇشۇنچىلىك سەۋىيىدە ئىشلىيەلىدىم . بۇنىڭدىن ھازىرچە ھەۋەسكارلار ئۆرنەك ، تەرجىمان ـ تەھرىرلەر قورال ، ئوقۇغۇچىلار دەرسلىك ، ئوقۇتقۇچىلار ماتېرىيال تەرىقىسىدە پايدىلىنىپ تۇرۇشقا بولىدۇ . شۇنداقتىمۇ بۇنى ئالا بولۇشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىگەن غورا دېيىشكىلا بولىدۇكى ، مەي باغلاپ پىشقان مېۋە دېيىشكە بولمايدۇ»

شۇنداق ، «تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن 300»نى تەرجىمە قىلىش 25 يىللىق جەريانىنى بېسىپ ئۆتتى . ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ، كۆپ ئىشلىگەنسېرى ، كۆپ ماتېرىيال كۆرگەنسېرى ئۇنىڭ نەزەر دائىرىسى كېڭىيىپ ، چۈشىنىش قابىلىيىتى ۋە ئىپادىلەش ماھارىتى بارغانسېرى ئېشىپ باردى . شۇنىڭ بىلەن ، بەزى شېئىرلارنى قاتتىق تەلەپ قويۇش يۈزىسىدىن ، بەزىلىرىنى دەسلەپكىسىنى يوقىتىۋەتكەنلىك سەۋەبىدىن ، ياكى چۈشەنچە يېڭىلانغانلىق سەۋەبىدىن قايتا ـ قايتا ئىشلەش ، قايتا ـ قايتا پىششىقلاش ، قايتا ـ قايتا تۈزىتىپ بېرىش نەتىجىسىدە ئەينى ۋاقىتتا كۆڭلى قانائەت تاپقۇدەك دەرىجىگە كەلتۈرۈش يولىدا كۆپ ئىزدەندى . ليۇ زۇڭيۈەن دېگەن شائىرنىڭ «قار ياغقاندا دەريادا» دېگەن شېئىرىنى:

جىلغا ـ تاغلاردىن كېتىپتۇ قۇش تېزىپ،
يولدىمۇ بولماس ئادەم ئىزىن سېزىپ.
يېپىنىپ قولۋاقتا يامغۇرلۇق ، بوۋاي
دەريادا بېلىق تۇتار تەنھا كېزىپ.

تاغ ئارا قاقماس قانات قۇش ـ جانىۋار،
يولدا چېلىقمايدۇ ھەم بىر يولباسار.
كىيىنىپ قارلىقنى قېيىقتا بوۋاي،
قاردا دەريادىن ئۆزى بېلىق تۇتار.

دەپ تەرجىمە قىلىپ بېقىپ ، بىر مەزگىلدىن كېيىن ئۈلاردىن كېيىنكىسىنى تاللىغان.

بەي جۈيىنىڭ «بەرباپ نەزمىسى»دىكى بىر كۇپلېتنى دەسلەپتە:

سايرىتىپ ئۇ مۇڭلۇق تار ، ئەتتى دىلىنى ئىزھار،
دېدى گويا ساز بىلەن: خورلۇق كۆرۈپ بولدۇم خار.

دەپ تەرجىمە قىلغان بولسا ، كېيىن يەنە تۈزىتىپ مۇنداق ھالغا كەلتۈرگەن:

مۇڭلۇق چېكىپ تارىنى ، ئىزھار ئەتتى ھالىنى،
دېدى گويا ساز بىلەن دەرد ـ ئەلىمى ، زارىنى.

شۇ شېئىردىكى:
ھەدەم كەتتى ئۆلۈمگە ، قېرىندىشىم ئەسكەرگە،
سەھەر كەتتى ، شام كەلدى ، نۇقسان يەتتى ھۆسنۈمگە.

دېگەنلەرنى تۈزىتىپ مۇنداق ھالغا كەلتۈرگەن:

ئىنىم كەتتى ئەسكەرگە ، ھامىمام كەتتى ئۆلۈمگە،
سەھەر كەتتى ، شام كەلدى ، داغلار چۈشتى ھۆسنۈمگە.

بۇنداق مىساللار ناھايىتى جىق.

لى شاڭيىن دېگەن شائىرنىڭ «يامغۇرلۇق تۈندە شىمالدىكى يارغا جاۋاب» ناملىق شېئىرىنى ئون نەچچە قېتىم تۈزىتىپ ، ئاخىر مۇنۇ ھالەتكە كەلتۈرگەن:

سورىساڭ قايتار چېغىمنى ، دېمىكىم تەستۇر بۈگۈن،
لىقلىدى باشەندە يامغۇر تۈن بويى كۆلنى پۈتۈن.

كېسىشىپ شام پىلىكىنى يۆلىنىپ دېرىزىگە،
سۆز ئېچىپ باشەن تېغىدىن جەم بولارمىز قايسى كۈن؟

ياسىن ھاۋازى تەرجىمە ئەسەرلىرىدىكى ئۆزگىچىلىك

ئۇيغۇرلار ئەزەلدىن شېئىرخۇمار خەلق ، مەيلى قەدىمكى زاماندا بولسۇن ، ياكى ھازىرقى زاماندا بولسۇن ، شېئىرىيەت ئەدەبىياتنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ كەلدى . شۇڭا ، بىزدە شائىرلار جىق ، شېئىرلار جىق بولسىمۇ شېئىرىيەت ئوبزورچىلىقى ، شېئىرىيەت نەزەرىيىسى كەمچىلرەك بولۇپ كەلدى . ئەينى چاغدا خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن شائىرلاردىن شېئىرىيەت نەزەرىيىسىگە ئائىت سوئاللار سورىغان بولسامۇ ، قانائەتلەنگۈدەك جاۋابقا ئېرىشەلمىدىم . بۇ خىل رېئال ئەھۋالنى نەزەردە تۇتۇپ ، خەنزۇ شائىرلىرى ئىچىدىكى بىرقىسىم داڭلىق شائىرلارنىڭ شېئىرىيەت نەزەرىيىسى ، شېئىرىيەت ئوبزورچىلىقى ۋە ئۆزىنىڭ شېئىر يېزىش جەريانىدا توپلىغان تەجرىبە ـ ساۋاقلىرىدىن يېزىلغان ماقالە ـ ئەسەرلەرنى ھەرقايسى گېزىت ـ ژۇرناللاردىن تاللاپ تەرجىمە قىلىپ ، «گۈل ۋە باغۋەن» ، «ئەي چىڭ شېئىرىيەت توغرىسىدا» ناملىق كىتابنى ، ھېكايە يازغۇچىلارنىڭ نەزەرىيىۋى سەۋىيىسىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ۋە تولۇقلاشنى كۆزدە تۇتۇپ «ھېكايىچىلىق ساۋاتى»نى ، ۋاڭ مېڭنىڭ «پروزا ئىجادىيىتىدىن پارالا» ، «ھېكايە ئىجادىيىتى توغرىسىدا» ، «ئۇسلۇب توغرىسىدا» قاتارلىق ماقالىلىرىنى ، ۋاڭ چاۋۋېننىڭ «ھېكايىنىڭ بەدىئىي ئۇسلۇبى» ۋە باشقا نەزەرىيىۋى ماقالىلەرنى ، شۇنىڭدەك تۇرگېنيېفنىڭ «مۇھەببەت يولى» دېگەن نەسرىي شېئىرلار توپلىمىنى ئىشلىگەندىم . ئۇ تەرجىمىلەر جەمئىيەتتە خېلى ئوبدان تەسىر قوزغىدى . ئاتاقلىق شائىر تېيىپجان ئېلىيوف «گۈل ۋە باغۋەن» ، «ئەي چىڭ شېئىرىيەت توغرىسىدا» ناملىق كىتابىمنى كۆرگەندىن كېيىن بىر قېتىملىق ئۇچرىشىشتا: «ئۇكام ، سەن ناھايىتى ئوبدان ئىش قىلىۋاتىسەن ، سەن تۈزگەن ‹گۈل ۋە باغۋەن› ، ‹ئەي چىڭ شېئىرىيەت توغرىسىدا› دېگەن كىتابىڭنى ئوقۇسام ، توققۇز قېتىم دوكلات بېرىشىمگە ئاساس بولدى . ئىلگىرى شېئىرىيەت نەزەرىيىسى ، شېئىرىيەت توغرىسىدا گەپ قىلىشقا توغرا كەلسە ، ئۆزۈمنىڭ شېئىرلىرى توغرىسىدا سۆزلەيتتىم . نەزەرىيە توغرىسىدا ئەتراپلىق گەپ قىلالمايتتىم . بۇ كىتابلىرىڭنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئۆز تەجرىبىلىرىم بىلەن بۇ كىتابلاردىكى نەزەرىيىۋى كۆزقاراش ۋە تەجرىبە ـ ساۋاقلارنى بىرلەشتۈرۈپ سۆزلەيدىغان بولدۇم ، قىلغان سۆز ، بەرگەن دوكلاتلىرىم كىشىلەرنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى» دېگەن بولسا ، شائىر ئابلىز نازىرى: «ئەگەر مۇشۇ كىتابلارنى بۇنىڭدىن 10 يىل بۇرۇن ئوقۇغان بولسام ، بىرمۇنچە ئىشلارنى قىلغان بولاتتىم» دېگەنىدى .

ياسىن ھاۋازى تەرجىمە قىلغان ، بىر مەزگىل كىشىلەرنىڭ قولدىن ـ قولغا ئېلىپ سۆيۈپ ئوقۇشىغا ، ئەتىۋارلاپ ساقلىشىغا ئېرىشكەن 17 ـ ئەسىردە ئىسپانىيىدە ياشىغان بالتاسار گراسىئەننىڭ «ئەقىل ـ پاراسەت دەستۇرى» ناملىق كىتابىدۇر . گېرمانىيىلىك پەيلاسوپ شوپېنخۇئېر ۋە نىتزېنىڭ يۇكسەك باھاسىغا ئېرىشكەن بۇ كىتاب ئۆز دەۋرى ئۈچۈنلا بىباھا ئەڭگۈشتەر بولۇپلا قالماستىن ، بۈگۈنكى دەۋرىمىز ئۈچۈنمۇ ئۆز قىممىتىنى تېخىمۇ نامايان قىلالايدىغان مەنىۋى دەستۇر ھېسابلىنىدۇ . پەلسەپە ، ئەمەلىيەت ، ئەخلاق ۋە چارە ـ تەدبىرلەر يۇكسەك دەرىجىدە مۇجەسسەملەنگەن بۇ كىتابتا 300 پەندى ـ نەسىھەت سۆزلەنگەن بولۇپ ، كىشىلەرگە ناھايىتى دانا مەسلىھەت ، ئەقىل كۆرسىتىدۇ . تالاي ئىسسىق ـ سوغۇقلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈش ئالدىدا تۇرغان ئادەملەر ئۈچۈن قوللانما ، ئەتراپلىق يېتىلىشنى ، روناق تېپىشنى ئىرادە قىلغان ياشلار ئۈچۈن يولچى بولالايدۇ . شۇڭا بىرقانچە قېتىم قايتا بېسىلىپ ، ئوقۇرمەنلەر ئىچىدە بىر مەھەل بۇ كىتابنى ئوقۇش قىزغىنلىقى كۆتۈرۈلگەن.

«ئاز بولۇش ، خىل بولۇش ، ساز بولۇش ، نەق پايدىلىنىش قىممىتى بولۇش» ياسىن ھاۋازى ئەدەبىي تەرجىمە ئەسەرلىرىدىكى خۇسۇسىيەت ۋە ئۆزگىچىلىك بولسا كېرەك . يۇقىرىقى سۆزىمىزنى ئۇنىڭ تۆۋەندىكى سۆزلىرى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ:

«مەن ئىشتىن سىرتقى تەرجىمىدە ئاساسەن ئۆزۈم تېما تاللاپ تەرجىمە قىلىمەن . مەسىلەن ، «مۇھەببەت يولى» ، «تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن 100» ، «ئەي چىڭ شېئىرىيەت توغرىسىدا» ، ««مىسىر ، سۇدان چۆچەكلىرى» ، «گۈل ۋە باغۋەن» ، «چەت ئەل ئەقلىيە سۆزلىرى» ، «زامانىمىزدىكى ياڭ نەيۇۇ» ، «گۆش ۋە قېنىمىز بىلەن مەھكەم ئىستېھكام قۇرايلى» ، «سادا» (داستان) ، «قۇشلار» ، «ئەقىل ـ پاراسەت دەستۇرى» ، «ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەققىدە مۇلاھىزە» ، «مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىدىن» ،

«ھېكايىچىلىق ساۋاتى» ، «تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن 300» دېگەنگە ئوخشاش ئەسەرلەر ۋە كىتابلارنى ئۆزۈم تېما تاللاپ ئىشتىن سىرت تەرجىمە قىلغان . نەشرىيات ياكى مەتبۇئاتلار ئۇيۇشتۇرغان تەرجىمىلەرنىڭ مېنىڭ دىتىمغا ياقىقان بىرقىسمىنى قوبۇل قىلىپ ئىشلەيمەن . «تيەنئەنمىن شېئىرلىرى» نىڭ ۋاڭ مېڭنىڭ بىرقىسىم ھېكايە ـ پوۋېستلىرىنىڭ ، «ئۆمۈرلۈك دەسمايە» قاتارلىقلارنىڭ كىتاب تەرجىمىسىگە تەكلىپ بىلەن ياكى ئۇيۇشتۇرۇش بىلەن قاتناشقانىدىم . ئەمما دىتىمغا ياقمىغان خېلى بىرقىسىم نەرسىلەرنى قايتۇرۇۋەتكەن يەرلىرىمۇ بار.

ئىشتىن سىرتقى تەرجىمىلىرىمنىڭ كۆپىنچىسى دېگۈدەك ھەجمى چوڭ ئەمەس ، 200 بەت ئەتراپىدا ، يەنى 100 مىڭ خەت ھېسابىدا بولىدۇ . بۇنداق بولغاندا تەرجىمە قىلىشتا سۆرۈلۈپ كەتمەيمەن . نەشرىياتلارنىڭ پىلانىغا كىرگۈزۈشمۇ ئاسان بولىدۇ . ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈممۇ چاپسان بولىدۇ . ئىختىيارىي تەرجىمىلىرىمنىڭ ئىچىدە شېئىرمۇ ، ھېكايىمۇ ، نەسرىمۇ ، چۆچەكمۇ ، داستانمۇ ، ئەدەبىي ئاخباراتمۇ ، شېئىر ئاردىلاشقان نەزەرىيىمۇ بار . تېما تاللاشتا نېمىنىڭ لازىملىقىنى بىۋاسىتە ھېس قىلىپ ، ئىزدىنىش ئاساسىدا تېما تاللاپ تەرجىمە قىلدىم.»

ياسىن ھاۋازىنىڭ تەرجىمە تىلى

ياسىن ھاۋازىنىڭ ئەدەبىي تەرجىمە ئەسەرلىرىنى ئوقۇغان چېغىمىزدا ، «ئاممىباب ، يېنىك ، خەلق تىلىغا يېقىن بولۇش»تەك ئالاھىدىلىك كۆزگە تاشلىنىدۇ . ئەدەبىي تىل بىلەن خەلق تىلىنىڭ گارمونىيىسىدىن يارالغان ئۆزگىچە بىر بەدىئىي دۇنيا كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولىدۇ . ئىپقىن سۇدەك راۋان بىر ھالەت ئادەمگە ھۇزۇر بېغىشلايدۇ . ھەتتا بەزى تەرجىمە شېئىرلىرىنى ئوقۇغان ئادەم ئەسەر ئاپتورىنى كۆرمەي ، شېئىرىنى ئوقۇغان چاغدا بۇ شېئىرنىڭ قايسى بىر ئۇيغۇر شائىرىنىڭ شېئىرىنى ئوقۇۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالىدۇ

پېشقەدەم شائىر مۇھەممەت رەھىم ياسىن ھاۋازىنىڭ ئەدەبىي تەرجىمىلىرى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «1979 ـ يىلى بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتىدا بىر گۇرۇپپا مۇھەررىر ۋە تەرجىمان بىلەن ‹ تيەنئەنمىن شېئىرلىرى› توپلىمىنى ئىشلىدۇق . شۇ جەرياندا ياسىن ھاۋازىنىڭ خەنزۇچە شېئىرلارنى تەرجىمە قىلىشتىكى ئىقتىدارىنى كۆرگەنىدىم . ‹ تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن› ناملىق توپلامنى ئوقۇپ ، ئۇنىڭغا بولغان قايىللىقىم تېخىمۇ ئاشتى . ئۇ تەرجىمە قىلىپ تەييارلىغان ‹ گۈل ۋە باغۋەن› ناملىق كىتابتىكى بەزى شېئىرلار خۇددى ئۇيغۇر شائىرى يازغاندەك تەرجىمە قىلىنغان . مەسىلەن ، ۋاڭ چاڭلىڭ قەدىناس دوستلىرىغا مۇنداق دەپ يازغان:

سورىسا ھالىمنى ئۇ لوياڭدىكى يارەنلىرىم،
خۇددى تاش چەينەكتىكى بىر پارچە مۇز كۆڭلۈم مېنىڭ.

بۇ توپلامدىكى ئوبزورلار ئارىسىدا بارماق ، ئارزۇ ۋەزىندىكى يېزىلغان شېئىرلار ناھايىتى كۆپ ، ‹ تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن› ناملىق توپلامدىمۇ شېئىرىي تەرجىمىنىڭ بايراقدارى ئابدۇكېرىم خوجا تەرجىمە قىلغاندەك پاساھەتلىك تەرجىمە قىلىنغان شېئىرلاردىن بىرقانچىسى بار . مەسىلەن ، دو فۇنىڭ بىر غەزىلى ھېلىمۇ يادىمدا:

يانى تارتساڭ تارت ئۇنىڭ كۈچراغىنى ،
تاللا ھەم ئوقنىڭمۇ ئۇزۇنراقىنى .

ئادەم ئاتساڭ ، ئېتىنى چەنلە ئاۋۋال ،
ياۋنى تۇتساڭ ، تۇت ئاۋۋال سەردارىنى .

باركى ھەر ئەلنىڭ تېگىشلىك پاسىلى ،
قوغدىماق ھەقدۇر ئۇنىڭ گىردابىنى .

مەن بۇ توپلاملاردىكى شېئىرلارنى ئوقۇپ ، خۇددى ناۋائى ، پۇزۇلىلارنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇغاندەك ھۇزۇرلانغانىدىم.»

تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىدىن

ياسىن ھاۋازى تەرجىمىسى

مەيخۇمارلىق

هوشۇمدىن كەتكۈدەك مەي ئىچەرمەن ، بەس ،
بۇ مېنىڭ مەيخۇمار بولغىنىم ئەمەس .
جىمىكى ئالەمنى غەرق مەست كۆرۈپ ،
مەنغىنا هوشۇمدا يۈرسەم بولدى تەس .
— ۋاڭ جى

ھەپسىدە يېتىپ تومۇزغىنى كۈيلەش

پەسلى كۈز تىنىماس تومۇزغا چىرقىراپ ،
سالدى مەھبۇسقا ھېسابسىز ئىزتىراپ .

نالىسى ئاقۋاش يېقىرنى قىلدى لال ،
قالمىدى تەندە چىدام باش پىرقىراپ .

ئۇچمىقى نەھەد ئۇنىڭ ، شەبنەم قىلىن ،
يۇتتى ئاۋازى بوراندا خىرقىراپ .

پاك دىسەم تومۇزغىدەك ، كىم چىنپۇتەر؟
كىم ئىچى ئاغرىدىركى مەنچۇن سىرقىراپ!
—— لۇ بىنۋاڭ

چيۇ فۇ نەزمىسى

ئۈچ مىڭ گەز كەلگۈدەك بوپتۇ ئاق چېچىم ،
دەرد بىلەن تولغاچقا جىمى ئىچ - تېشىم .
قەيەردىن قونغانكى كۆزنىڭ قىروسى ،
ھەيرانمەن ئەينەككە قارىغان پېتىم .
—— لى بەي

جاڭ خوجامغا مۇشائىرە

ياشنىپ جىملىققا باغلاپ ئىشتىياق ،
ھەننىۋا ئىشتىن كۆڭۈل ئۈزدۈم بىراق .

چىقمىدى دەردلىك خىياللارنىڭ ئۇچى ،
ۋاي ئىسىت ، بۇ تاغ تامان باستىم ئاياق .

يەشتى بەلباغىمنى سابا رىغبىتى ،
سازنى كۈيلەتسەم ، قەمەر ياقتى چىراغ .

كى گادايلىق سىرىنى سوراغلىساڭ ،
زوق بىلەن بېلىق كۈيگە سال قۇلاق .
—— ۋاڭ ۋېي

ياز ئاخشىمى دالاندا شن زىنى ئەسلەش

بىردىنلا ئۇلتۇردى تاغقا زەر قۇياش ،
تولۇن ئاي مەشرىقتە كۆلدىن ئالدى باش .

زەپ ھۇزۇر چېچىمنى مۇرەمگە تاشلاپ ،
كۆزنەكنى كەڭ ئېچىپ بۇندا سالقىنلاش .

نىلۇپەر ھىدىنى يەتكۈزدى شامال ،
بامبۇكتىن مەلۇمدۇر شەبنەم تامچىلاش .

خۇش ناۋا قىلماققا خىيال ئەيلىدىم ،
ھەسرىتا بولمىدى يېنىمدا سىرداش .

ئاشۇ دەم دوستۇمنىڭ مېھرى ماڭا يار ،
دۇرۇسكەن تاڭغىچە چۈشۈمدە ئويلاش .
—— مېڭ خاۋرەن

كەچ پەردىسى يېيىلغاندا نەنشەنگە قايتىش

شىمالدا ئۆتۈنۈش ، خەتنى توختاتتىم ،
جەنۇبىي تاغدىكى كەپەمگە قايتتىم .

ناقابىل ياقمىدىم ئاقىل خوجامغا ،
چەتلەشتى دوستلىرىم ، كۆپ كېسەل تارتتىم .

كونا يىل ئۈزىغاي باھار بىلەن تەڭ ،
ئاقچەچلە قېرىلىق سايانغا چاپتىم .

قارىغايلىق ، ئاي نۇرى كۆزنەكتە ئوينار ،
ھېسابسىز دەرد ئىلە تولغىنىپ ياتتىم .
—— مېڭ خاۋرەن

ۋاڭ ۋېي بىلەن خوشلىشىش

ھەر كۈنى چىقسام يانارمەن قول قۇرۇق ،
نېمىگە ئەمدى يەنە ئولتۇرغۇلۇق .

خۇش پۇراق گۈللەر ئارا كېتەي دېسەم ،
ساڭا كۆزۈم قىيغۇدەك يوقتۇر يوچۇق .

سوزمىدى ھېچ يول توسار ھەممەتتە قول ،
سىردىشىم سەندەك جاھاندا ئۆزگە يوق .

مەنىسىز كۈن ئۆتكۈزۈشكەن قىسمىتىم ،
قالدى جايىمغا كېتىشكە يول ئوچۇق .
—— مېڭ خاۋرەن

ئايىنغانلىق نەزمىسى

ئۇيۇق بويلاپ چىقسا بۇلۇت تۇمان قىلۇر ،
ئاي ۋە كۈننىڭ شولىسىنى سەرسان قىلۇر .

تار كوچىدا غۇيۇلدىغان كۈز شاملى
باشتا خۇيلەن پۇرىقىنى ھەريان قىلۇر .

تېزلىسىمۇ دۇكانلارغا تۇمەن خىل مال ،
چاقنىغانىنى ھەركىم ئاۋۋال ئارمان قىلۇر .

پىتنىلەرگە بەس كەلمىكى تەس ئاقلىنىڭ ،
تۆھپىكارنى تۆھمەتخورلار ۋەيران قىلۇر .

ئۆزۈڭ داغدام يولدا يۈرۈپ دېمىگىلكى:
بىردەمدىلا تۈز يولۇمنى تەيخاڭ قىلۇر .

ئوقۇۋەرمە ئايىنغانلىق نەزمىسىنى ،
دەردۇ ـ ئەلەم يۈرىكىڭنى خۇن ـ قان قىلۇر!
— لىۇ يۈشى

مېهمان كەلگەندە

ئالدى ـ كەينىدە ئۆيۈمنىڭ ئاقىدۇ سۇلار تولۇپ ،
كېلىدۇ بېلىقچى قۇشلار هەر كۈنى پەرۋاز ئۇرۇپ .

كۆرمىگەن سۈپۈرگىنى گۈلزار يولۇم مېهماننى دەپ ،
كەپىمىز ئىشىكى ئېچىلدى سىز ئۈچۈن تۇنجى بولۇپ .

يوق ئېسىل نېمەتلىرىم ، ئالماققا هەم بازار يىراق ،
قول ئۈزۈك ، ئازراققىنا قاپتۇ شارابىم ئۆي قۇرۇپ .

قوشنا چال بىلەن ئىچىشنى قىلسىڭىز گەر ئىختىيار ،
چاقىراي ئۇلپەتلىشىڭ داسخاندا بىللە ئولتۇرۇپ .
— دۇ فۇ

ماكانلاشتىم دەريا بويىغا

كۆپ زامان ئۆتتۈم ئەمەلگە باغلىنىپ ،
بۇندا كەلدىم ئاقىۋەت نەس چاغلىنىپ .

مۇڭدىشارمەن قوشنا دېهقان چال بىلەن ،
گاهى تاغ ـ ئورماننى كەزدىم ئايلىنىپ .

تاڭدا شەبنەملىك گىياهنى ئاغدۇرۇپ ،
كەچتە هەيدەيمەن قېيىق هەم جانلىنىپ .

كېزىمەن هەريان ئۆزۈم ، يوق ئۇلپىتىم ،
كەتتى كۈي ـ ناخشام يىراققا ئاڭلىنىپ .
— لىۇ زۇڭيۈەن

شاتۇتى

شاتۇتى
ياشايدۇ جەنۇبىي ئىقلىمدا خېلى ،
پەيلىرى قارامتۇل ، بوينىدا بار قىزىللى .
قۇلىقى ئۆتكۈر ، كۆڭلى نازۇك ، كارامەت تىلى ،
قۇش ، ئىنسان تىلىنى ئۇقار ئۇ ئەۋزىلى .

تۇنۇگۈن سار كەلدى چىرقىراپ ،
كور قىلدى مېكىياننى چوقىلاپ ،
شۇم قاغا بۇگۈنمۇ چۇۋىدى
قارلىغاچ ئۇۋىسىنى مالتىلاپ .
ئۈركىتىپ قارلىغاچ ، توخۇنى ،
چۆجىنى ، تۇخۇمنى ئەپقاچتى قاماللاپ .

بېلىق ئالغۇچ ، بۈركۈتمۇ يوق ئەمەس ،
لوق گۆشتە پوكىنى لىق ـ پەۋەس ،
ئۇلاردا هەرىكەتكە يوق هەۋەس ،
ئەنقا ، تۇرنا كۆكتە ئۇچار ، يا شاختا ئۇخلار ،
ئۇلارنىڭ هېچبىرى يا گاس ، كور ئەمەس .

شاتۇتى ،
قۇشلارنىڭ تىلىغا زەپ ئۇستا ئىمىشسەن ،
قارلىغاچ ، توخۇنىڭ ئاهىنى بىلمەمسەن؟
سۇمۇرغنى قۇشلارنىڭ شاهى دەيدىكەن ،
نېچۈن سۇمۇرغقا قاغا بىلەن سارنىڭ زۇلمىنى دېمەيسەن؟
مەنىسىز ۋىچىرلاپ بىزنى بەزلەۋېرەمسەن!
— بەي جۈيى

تېمىسىز

چۈشۈم قاملاشمىدى ياستۇق تۈگەل ياشىمدا نەم بولغاچ ،
كېلىپ تۈندە سارايدىن بەزمە قەهقەهلەر ئەلەم بولغاچ .

يۆلەندىم مەشكە ئىسلاندىم تاڭ ئاتقۇنچە بىداردۇرمەن ،
ئانار ئەڭلىم سۇلاشمايلا غېرىبلىق باشقا جەم بولغاچ .
— بەي جۈيى

جۇجى نەزمىسى

چۈتاڭدا سۇ شارقىرار ، ئۇن ئىككى جاي نەس ئەجەب ،
دېيىلەركەن ئەزەلدىن ئۆتمەك بۇندىن تەس ئەجەب .
سۇچىلىكمۇ بولالماس چۈپرەندىلەر ، مىڭ لەنەت ،
تۈك ئۈندۈرەر تۇخۇمدىن ، قىلمىشلىرى پەس ئەجەب .
— لىۇ يۈشى

هەسەل هەرىسى

مەيلى تۈزلەڭ يا ئېدىر ـ ساي ، مەيلى ئېگىز تاغ ـ داۋان ،
قالمىدى چەكسىز گۈزەل جايلار تۈگەل سەن بارمىغان .
بال چىقارساڭ گۈل ـ چېچەكلەردىن ئېسىل شىرنە يىغىپ ،
كىم ئۈچۈن شېرىن هەسەل ئۇ ، كىم ئۈچۈن هەسرەت ـ پىغان!
— لو يىن

تەھرىرلىگۈچى: **پولات هېۋزۇللا**

www.uyghurkitap.com

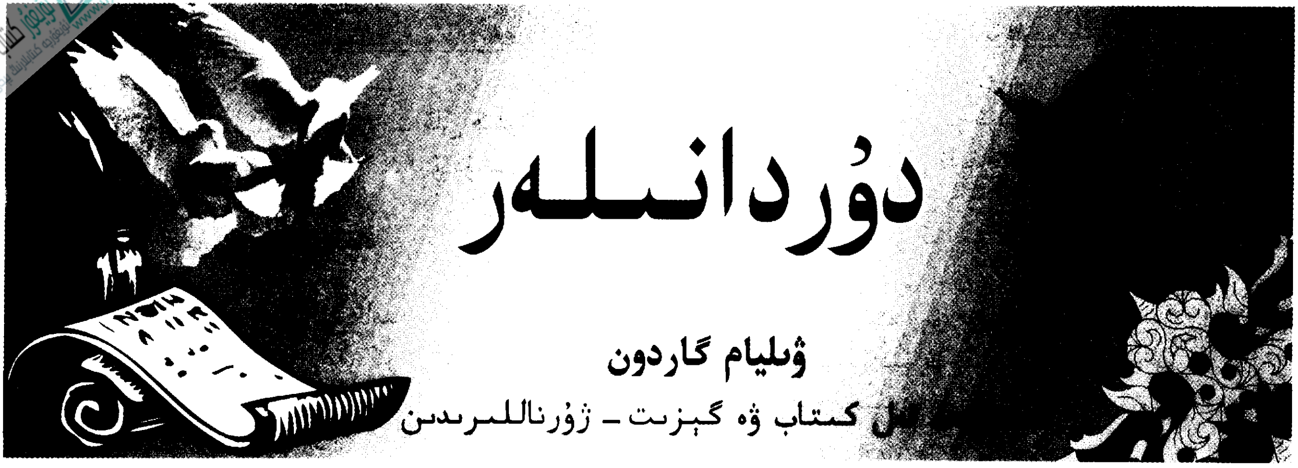

دۇردانىلەر

ۋىليام گاردون

...ل كىتاب ۋە گېزىت ـ ژۇرناللىرىدىن

كىتابنىڭ تونۇشتۇرۇلۇشى

بۇ بىر ئۆزگىچە ئۇزۇندىلەر توپلىمى ، شۇنداقلا يازغۇچىلارنىڭ پايدىلىنىش قوللانمىسى . بۇ كىتاب يېزىقچىلىقتا ئەمدىلا كىرىشكەن ۋە كىتابى نەشر قىلىنغان يازغۇچىلارنى يېزىقچىلىق ماھارىتى ۋە نەشرىياتچىلىق سودىسى قاتارلىق جەھەتلەردىكى ئەمەلىي ئەھمىيىتى بولغان تەكلىپلەر بىلەن تەمىنلەش ئارقىلىق ئۇلارغا ياردەم بېرىش مەجبۇرىيىتىنىمۇ ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

ئەمەلىيەتتە تەخمىنەن 25 يىللار ئىلگىرى مەن ئەمدىلا يېزىقچىلىققا كىرىشكەن ۋاقىتتا ، باشقىلارنىڭ ماڭا مۇشۇنداق بىرەر كىتابنى تەۋسىيە قىلىشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم . ئەينى ۋاقىتتا مەنمۇ كۆپ سانلىق يازغۇچىلارغا ئوخشاش ئۆزۈمدىن: «كىم مېنىڭ كىتابىمنى سېتىۋالىدۇ ، نېمە ئۈچۈن سېتىۋالىدۇ؟» دەپ سوراپ باقمىغانىكەنمەن . ھەتتا بىر كىتابنىڭ بازار مەسىلىسىگە پەقەتلا دىققەت قىلمىغان ، شۇنداقلا نەشرىيات سودىسىنىڭ ئايلىنىش تەرتىپى ھەققىدىكى ئىشلار بىلەنمۇ كارىم بولمىغانىكەن.

شۇڭلاشقا ، مېنىڭ يېزىقچىلىققا كىرىشىپ 1 ـ كىتابىم نەشر قىلىنغىچە بولغان ئارىلىقتا نېمە ئۈچۈن 17 يىل ۋاقىت كەتكەنلىكىنى مۇشۇ سەۋەبلەردىن چۈشىنىۋېلىشقا بولاتتى . شۇندىن كېيىن ، مەن يەنە باشقا ئىككى كىتابىمنى نەشر قىلدۇردۇم . شۇنىڭ بىلەن ئامىتىم كېلىپ مەخسۇس يېزىقچىلىق بىلەن تۇرمۇشىنى قامدىيالايدىغان ئاز ساندىكى كەسپىي يازغۇچىنىڭ بىرىگە ئايلاندىم .

مۇشۇ يىللاردىن بۇيان مەن نۇرغۇنلىغان نەشر بۇيۇملىرىنى كۆرۈش بىلەن بىرگە ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەر خىل كىتاب ـ ژۇرنال ۋە گېزىتلەردىن ئۈزۈندىلەرنى يىغىشقا كىرىشكەنىدىم. بۇ كىتابتىكى ئۈزۈندىلەر شۇلارنىڭ ئىچىدىن تاللانغانلىرى بولۇپ ، پەقەت مۇشۇ ئۈزۈندىلەرنىڭ ئىلھامى بولغاچقىلا شۇنچە يىللاردىن بۇيان مەن ئىزچىل ئۇچۇق ئىدراكىمنى ، كەسىپكە بولغان قىزغىنلىقىم ۋە بېغىشلاش روھىمنى ساقلاپ كەلدىم .

مەن تۇنجى كىتابىم نەشر قىلىنغاندىن باشلاپ ، سىجىل بۇ ئۈزۈندىلەرنى توپلاشقان باشلىغاچقا بۇ كىتاب ئاددىي ئۈزۈندىلەر دۆۋىسىگە ئايلىنىپ قېلىشتىن خالىي بولالىدى . كىتابقا كىرگۈزگەنلىرىم پەقەت يېزىقچىلىققا ۋە نەشرىياتچىلىققا ئائىت پايدىلىنىش قىممىتى بولغان ئۈزۈندىلەر. مەن ئۈچۈن بۇ ئۈزۈندىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلغۇسىز ، كىشىنى چوڭقۇر ئويلىنىشقا سالىدىغان ، يۇمۇرىستىك روھ پارلاپ تۇرىدىغان شۇنداقلا ئىنتايىن مۇھىم بولغان دۇردانىلەر سانىلىدۇ .

مېنىڭ ئۈمىدىممۇ بۇ ئۈزۈندىلەرنىڭ تارىخشۇناسلار ، مۇخبىرلار ، نۇتۇق ئورىگىنالى يازغۇچىلىرى ، ئىنگلىز تىلى ئوقۇتقۇچىلىرى ،كىنو سېنارىستلىرى... قاتارلىق بارلىق قەلەم بىلەن مەشغۇل بولغۇچىلارغا ئاز ـ تولا ياردىمى تەگسىكەن دېگەندىنلا ئىبارەت ، خالاس .

تەرجىمىھال ئەدەبىياتنىڭ ۋەزىپىسى بۈيۈك شەخسلەرنى ئوراپ تۇرغان جەزبىدار مەدھىيىلەرنى بۆسۈپ ئۆتۈپ ، كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ ھەقىقىي قىياپىتىنى كۆرسىتىپ بېرىشتۇر.

— ئەنگلىيە دراماتورگى ئېلون بېنت

تەرجىمىھال يازغۇچىلىرى ئۆز ئەسىرىنىڭ باش قەھرىمانى بىلەن يۇرۇش ـ تۇرۇشتا بىللە بولۇپ ، تۇرمۇشتا قويۇق ئالاقە ئورنىتالىغاندىلا ئۇنىڭ تەرجىمىھالىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك يېزىپ چىقالايدۇ.

— ئەنگلىيىلىك يازغۇچى ، لۇغەت تۈزگۈچى ، ئوبزورچى فورس يوھانتون ، جامىس بورىسۋېل تۈزگەن «يوھانسوننىڭ تۇرمۇشى» ناملىق كىتابتىن ئېلىندى (1791 ـ يىل) .

بىر ئادەمنىڭ سۆز ـ ھەرىكىتى پەقەت ئۆز تۇرمۇشىنىڭ ئىنتايىن كىچىك بىر قىسمىنىلا تەشكىل قىلىدۇ . ئۇنىڭ ھەقىقىي تۇرمۇشى بولسا قەلبىنىڭ چوڭقۇرلۇقىغا كۆمۈلگەن . ئۇنى ئۇنىڭ ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ.

— مارك تۋېن «تەرجىمىھالىم» ناملىق كىتابتىن ئېلىنغان (1924 ـ يىل).

ئۆزىنىڭ تەرجىمىھالى يېزىلغان ئەسەرلەر بەلكى ئەڭ ئالىيجاناب يالغانچىلىق بولۇشى مۇمكىن.

— ھانفىلىر كاپىنت ، «پاترىك فېۋارتنىڭ ئۆزى ھەققىدىكى

دىئاگنوزى» «نيۇ ـ يورك ۋاقىتلىق گېزىتى كىتابلارغا باھا ئىستونى» . 1982 ـ يىل 2 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنىدىكى سانى.

تەرجىمىھال يازغۇچىلىرىنىڭ قورالى زادى نېمە؟ ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ قوراللىرى ئىچىدە مۇھىملىرىدىن ئاساسلىقى سەزگۈرلۈك ، ئاددىي تۇرمۇش ساۋاتلىرى ، ھېسداشلىق روھى ۋە ھەققانىيەتكە بولغان ئىنتىلىش قىزغىنلىقلىرىلا بولۇپ ، قالغان نەزەرىيە جەھەتتىكى مەسىلىلەرنى ئاسان ئىگىلىۋالغىلى بولىدۇ . مەن ھەتتا بەزى ئوبزورچىلارنىڭ مەن يازغان تەرجىمىھال ئەسەرلەرگە باھا بېرىپ ، پېرسوناژلارنىڭ روھىي دۇنياسىنى چوڭقۇر سۈرەتلەپ بېرەلىگەن دەپ قارىغانلىقىدىن تولىمۇ ھەيرانلىق ھېس قىلىمەن . پېرسوناژلارنىڭ روھىي دۇنياسىدىن باشقا يەنە نېمىنىمۇ يېزىشىم مۇمكىن؟ ئەگەر بىر تەرجىمىھال يازغۇچىسى كىشىلەرگە ئۆزى يېزىۋاتقان باش قەھرىماننىڭ ئىچكى دۇنياسىنى سۈرەتلەپ بېرەلمىسە ، ئۇنداقتا كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا گەۋدىلەنگىنى پەقەتلا خۇددى ھېسابات دەپتىرىدەك تاشقى شەكىل ئالغان ھايات خاتىرىسىلا بولۇپ قالىدۇ ، خالاس.

— تەرجىمىھال يازغۇچىسى ئاڭناد سىبورتىنىڭ ۋىلىيام گاردونغا توردا يوللىغان E—MAIL دىكى بىر بۆلۈك سۆزى . 1998 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى . ئۇ ئالفرىد شۋىچ كوك ، تانزاس ۋىلىيامس ، لوۋرىنس مارلىن ، مونرو جىس قاتارلىق كىشىلەرنىڭ تەرجىمىھالىنى يازغان .

تەرجىمىھال ئەدەبىياتى ئالىيجانابلىق ، شۇنداقلا تەۋەككۈلچىلىك تۈسىگە ئىگە سەنئەت . ئۇ خۇددى سىدام پورترېت رەسىمى ، شېئىر ، ھەيكەلتىراشلىق ئەسىرىگە ئوخشاشلا يۈكسەكلىككە ئىگە .

— لىئون ئەردىئىل ، «يازغۇچىلىق ھاياتىم» (1984 ـ يىل).

ھەممىلا سەنئەتكار ۋە تارىخشۇناس تەرجىمىھال ئەسەرلىرىگە يۇقىرى باھا بېرىپ كەتمەيدۇ . بەزىلىرى تەرجىمىھال ئەسىرىنىڭ ئىجادىيەت جەريانىنى ئوغرىلىقچە ئاڭلاش ، ماراش ، ھەتتا بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش (شەخسىي مەخپىيەتلىكنى دېمەكچى) جەريانى دەپ قارىشىدۇ.

— لىئون ئەردىئىل ، «يازغۇچىلىق ھاياتىم» (1984 ـ يىل).

تەرجىمىھال يازغۇچىلىرى خۇددى بىر ئۆيگە باستۇرۇپ كىرىپ تارتمىلاردىكى بارلىق نەرسىلەرنى ئوغرىلاپ كېتىدىغان كەسپىي ئوغرىلارغا ئوخشايدۇ... باشقىلارنىڭ پىنھان سىرلىرىنى ماراشقا ئامراق ئاشۇ بىر بۆلۈك چاتاقچىلار ئىلمىي نام بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئىشلىرىنى پۇختا نىقابلاپ ھەم تەرجىمىھال يازغۇچىلىرى ، ھەم تەرجىمىھالنىڭ ئوقۇرمەنلىرىنى ئازدۇرىدۇ.

— جىنىت ماركوم ، «سۈكۈناتتىكى ئايال: سىرۋىيە پىلاس ۋە تېد شۇس» (1994 ـ يىل).

مەن باشقىلارنىڭ ھەممىلا ئىشلىرىمنى بىلىپ كېتىشىنى خالىمايمەن . ئۆزۈمنىمۇ كەمكۈتىسىز دەپ قارىمايمەن . شۇڭلاشقىمۇ ھەممىلا ئىشلىرىمدىن خاتىرە قالدۇرۇپ ئولتۇرمايمەن.

— تەرجىمىھال يازغۇچىسى ئانتونىيە فولىيزىر خانىم. «تايمىس» ژۇرنىلى نىشانىنى ئۇنىڭ ئۆزىگە قارىتىپ ، ئۇنىڭدىن باشقىلارنىڭ ئۇنىڭمۇ ئۆز تەرجىمىھالىنى يېزىشنى خالايدىغان ـ خالىمايدىغانلىقىنى سورىغىنىدا ئۇنىڭ ئېيتقان سۆزى . «تايمس» ژۇرنىلىنىڭ 1998 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنىدىكى سانىدىن ئېلىندى.

بىر كىشىنىڭ تۇرمۇش سەرگۈزەشتىسىنى سۈرەتلەش خۇددى ئاشكارىلىنىش ئالدىدا تۇرغان قاتىللىق دېلوسىدەك ھەقىقىي قىياپەتنىڭ ئېچىلىش جەريانىدۇر.

—«خەلقئارا ئاۋانگارتلار مۇنبىرى»دىن ئېلىندى . 1989 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنىدىكى سانى.

تەرجىمىھال يازغۇچىلىرى ساداقەتمەن سەنئەتكارلاردۇر . (تەرجىمىھال ئوبيېكتى بولغان باش قەھرىماننىڭ تۇرمۇش ئەمەلىيىتىنى سادىقلىق بىلەن تەسۋىرلەشنى كۆرسىتىدۇ).

تەرجىمىھال يازغۇچىسى دوستمونتى مارك ئارتور ، لىئان ئەيدىر تۈزگەن «يازغۇچىلىق ھاياتىم» ناملىق كىتابتىن ئېلىندى (1984 ـ يىل).

مۇقاۋا ئېلانى

بىر كىتابنىڭ مۇقاۋا ئېلانىنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىنى ھەرگىزمۇ سەل چاغلىماسلىق كېرەك ، چۈنكى ئۇنى كۆرىدىغان ئادەم ھامان كىتابنى ئوقۇيدىغان ئادەمدىن كۆپ بولىدۇ .

—ئىبرلىس كاھىن ، «قانداق قىلىپ بىر كىتابنىڭ مۇقاۋا ئېلانىغا ئاساسەن كىتابقا باھا بەرگىلى بولىدۇ» ناملىق ماقالىدىن ئېلىنغان . «لوس ـ ئانژېلىس ۋاقىت گېزىتى» 1991 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى.

كىتاب

بارلىق كىتابلارنى ئىككى خىلغا ئايرىشقا بولىدۇ . بىر خىلدىكىلىرى بىر مەزگىللىك كىتابلار (ياكى ۋاقىتلىق كىتابلار دەپ ئېيتىشقىمۇ بولىدۇ) ، يەنە بىر خىلدىكىلىرى بولسا مەڭگۈلۈك كىتابلار (ئۆلمەس كىتابلار).

— جون لاسكىن ، «كۈنجۈت ۋە نىلۇپەر» دىن ئېلىنغان (1865 ـ يىل).

كىتاب بىزنىڭ بىلىم بۇلىقىمىز ، ئۇ ئېتىقادىمىز ، ئەستىلىك خاتىرىلىرىمىز ، ئەقىل ـ پاراستىمىز ، ئەخلاق ـ پەزىلىتىمىز ، شېئىرىي تۇيغۇمىز ، شۇنداقلا پەلسەپە ، تارىخ ۋە پەن ـ تېخنىكا بىلىملىرىمىزنىڭ خەزىنىسىدۇر.

ـــ دۆلەت مەجلىسى كۇتۇپخانىسى باشقۇرغۇچى خادىمى دانىئاس بورستون ، بۇ ئۇنىڭ «كىتابنىڭ كەلگۈسى» نامىدا بەرگەن دوكلاتىدىن ئېلىنغان سۆز (1984 ـ يىل).

كىتاب مەدەنىيەتنىڭ تارقىتىش ۋاستىسى.

ـــ تارىخشۇناس باربارا ، تاسمان ، «كىتاب» نامىدىكى دۆلەت مەجلىسى كۇتۇپخانىسىدىكى نۇتقىدىن ئېلىندى. 1979 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنى.

دەرھەقىقەت مەدەنىيەتنىڭ نۇرى بەزىدە خىرەلىشىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ، ئەمما كىتاب بولسا گويا خاتىرە مۇنارىدەك مەڭگۈ يوقالمايدۇ.

ـــ ئەدەبىيات ۋاكالەتچىسى روس ئارلى شوك ، «نەشرىيات سودىگەرلىرى ھەپتىلىك ژۇرنىلى»دىن ئېلىندى . 1985 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى.

ئەگەر كىتاب يوقىلىدىكەن ، ئىنسانلار تارىخىمۇ ، ئىنسانلارمۇ يوقىلىدۇ.

ـــ يازغۇچى چوتىن روس ، بورگىس ، ئالفرېد دانىئاسنىڭ «كىتاب نەشرىياتچىلىقى»دىن ئېلىندى . (1997 ـ يىل).

كىتاب ئىستراتېگىيىلىك قورالدۇر.

ـــ ئۇرۇش دەۋرىدىكى داھىيلارنىڭ كىتاب ھەققىدىكى قېلىنەماسى.

خارىت بىچ ستو خانىمنىڭ «توماس تاغىنىڭ ھۇجرىسى»دىن ئىرپودىن سىنكىلىرنىڭ «ئورمان» ناملىق ئەسىرى ۋە لارف نادىنىڭ «كۆچىيىۋاتقان ئەنسىزلىك» قاتارلىق ئەسەرلىرى ، شۇنداقلا لىچىر كارسىن خانىمنىڭ ھازىرقى زامان پروزىسى «تىپتىنچ ياز كۈنلىرى» قاتارلىق ئەسەرلىرىگىچە كىتاب بىزنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرىمىزدىن تارتىپ شىركەتلەرنىڭ ئايلىنىشىغىچە ناھايىتى زور تەسىرلەرنى كۆرسىتىپ كەلدى . ھەتتا بۈگۈنكىدەك ئېلېكترون ئۇچۇر دەۋرى ۋە ژۇرناللار كەڭ تارقىتىلىۋاتقان دەۋرىمىزدىمۇ كىتاب يەنىلا يۈكسەك ئورۇندا تۇرماقتا .

ـــ جون بىرك «نەشرىيات سودىگەرلىرى ھەپتىلىك ژۇرنىلى» 1986 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى.

تارىختىن بۇيان بەزى كىتابلار تارىخ ، مەدەنىيەت ، ئىلىم ـ پەن ۋە ئىدىيە سىستېمىسىگە غايەت زور تەسىرلەرنى كۆرسەتتى . ھەربىر تارىخىي دەۋرلەردە بىز ھامان كىتابنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىنى كۆرۈپ يەتتۇق . شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى ، كىتاب بولمايدىكەن ، بۈگۈنكى يۈكسەك تەرەققىياتلارغا ئېرىشكەن پەن ـ تېخنىكىمىز ۋە مۇنەۋۋەر مەدەنىيىتىمىزنىڭمۇ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس .

ـــ روبېرت دانىئاس «دۇنيانى ئۆزگەرتكەن كىتابلار»دىن (1956 ـ يىل).

ناھايىتى ئېنىقكى ، كىشىلەر كىتابتىن پايدىلىنىپ ياخشى ئىشلارنى ھەم يامان ئىشلارنىمۇ قىلالايدۇ . كىتاب ھاياتىي كۈچكە تولۇپ تاشقان بولىدۇ . ئۇ ھەم كۈچلۈك ياردەمچى ، شۇنداقلا يەنە كۈچلۈك ئۇرۇش قورالىدۇر.

ـــ روبېرت دانىئاس «دۇنيانى ئۆزگەرتكەن كىتابلار»دىن (1956 ـ يىل).

تەكشۈرۈش تۈزۈمى

قىرائەتخانا (كۇتۇپخانا) ، كىتابخانا ، يەنە تېلېۋىزور ، رادىئولارنىڭ ئەۋزەللىكى دەل كىشىلەرنىڭ ئۇلارنى قوبۇل قىلىشىدا ئەركىن تاللاش ھوقۇقىنىڭ بولغانلىقىدا . يەنى ھېچكىممۇ سىزنى كىتاب ئوقۇشقا ، مەلۇم كىنو ياكى تېلېۋىزور نومۇرىنى كۆرۈشكە مەجبۇر قىلمايدۇ ، شۇنداقلا رادىئو ئاڭلاشقا قىستىمايدۇ.

ـــ ئامېرىكا كۇتۇپخانىلار بىرلەشمىسى ئىدىيە ئەركىنلىكى ئىشخانىسى مۇدىرى جۇددىر كىروكنىڭ 1982 ـ يىلى ۋىلىيام گېدىنىنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغاندىكى سۆزى.

بەس ـ مۇنازىرە

ھەرقانداق بىر ھەقىقىي سەنئەت ئەسىرى ھامان يازغۇچى بىلەن ئۇنىڭ ئوقۇرمەنلىرى ئوتتۇرىسىدا بەس ـ مۇنازىرە قوزغىماي قالمايدۇ.

ـــ لامبېرىك لىست ، «سوت مەھكىمىسى ۋە قورغان» (1957 ـ يىل).

ئەگەر بىر كىتاب كۈچلۈك قارشىلىققا ئۇچراش بىلەن بىر ۋاقىتتا ، يەنە ئوخشاش كۆلەمدىكى كۈچلۈك قوللاشقا ئېرىشەلىسە بۇ شۇ كىتابنىڭ ئاللىقاچان كىشىلەرنىڭ ئىدىيىسىگە چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

ـــ روبېرت تانىئاس «دۇنياغا خىرىس ئېلىپ كەلگەن كىتابلار» (1956 ـ يىل).

بىر يازغۇچىغا نىسبەتەن ئۇنىڭ كىتابىنىڭ ھۇجۇمغا ئۇچرىشى بىلەن بىر ۋاقىتتا ، يەنە ئالقىش سادالىرىغا ئېرىشىشى ياخشى ئىش . شان ـ شۆھرەت خۇددى بىر پەي توپقا ئوخشايدۇ . ئۇ پەقەت بىر تەرەپتىنلا ئۇرۇلسا ئاسانلا يەرگە چۈشۈپ كېتىدۇ . ئەگەر بىز ئۇنى چۈشۈپ كەتمىسۇن دەيدىكەنمىز ، چوقۇم ئىككىلا تەرەپ توختىماي ئۇرۇشىمىز كېرەك.

ـــ ئەنگلىيىلىك يازغۇچى ، لۇغەت تۈزگۈچى ۋە ئوبزورچى سەيۇر يوھانسون ئېدىۋارت مورفىنىڭ «نەقىل كەلتۈرۈلگەن سۆزلۈكلەر توپلىمى ھەققىدە» ناملىق كىتابىدىن ئېلىندى (1978 ـ يىل).

ئەركىن ئەمەت تەرجىمىسى

تەھرىرلىگۈچى: **ئىمىرھەسەن مەخمۇت**

فرانسىس ماكومبىنىڭ قىسقىغىنە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى

(ھېكايە)

ئېرنىست ھېمىڭۋاي (ئامېرىكا)

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى ئىدى . ئۇلار تاماق چېدىرىدىكى قوش قەۋەتلىك يېشىل كاناپنىڭ ئاستىدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئولتۇرۇشتى.

— ئاپېلسىن سۈيى ئىچەمسەن ياكى گازلىق لىمون سۈيىمۇ؟ — سورىدى ماكومبى.

— ئاپېلسىن سۈيى قوشۇلغان گىملىت ھارىقى ئىچەي، — دېدى روبېرت ۋىلسون.

— مەنمۇ بىرئاز ئىچەي ، ماڭىمۇ ئاپېلسىن سۈيى قوشۇلغان گىملىت ھارىقىدىن بولسۇن، — دېدى ماكومبىنىڭ خوتۇنى.

— تازا مۇۋاپىق بولدى، — دېدى ماكومبى قوشۇلۇپ، — ئۇنىڭغا دېگىن، ئۈچ رومكا ئاپېلسىن سۈيى قوشۇلغان گىملىت ھارىقى كەلتۈرسۇن.

كۈتكۈچىلىك قىلىدىغان چاكار سوغۇق ساقلايدىغان كاناپ خالتىدىن ھاراق ئېلىپ تەڭشەشكە كىرىشتى . شامال چېدىر تىكىلگەن دەرەخلىقتىكى خالتىنى ئىرغاڭلىتاتتى ، بوتۇلكىلاردىن سۇ تامچىلايتتى.

— ئۇلارغا نەچچە پۇل بېرەي؟ — سورىدى ماكومبى.

— بىر فوندستېرلىڭ بېتەرلىك ، ئۇلارنى يامان ئۆگىتىپ قويما، — دېدى ۋىلسون.

— خوجايىنى ئۇلارغا ئۈلەشتۈرۈپ بېرەمدۇ؟

— ئەلۋەتتە.

يېرىم سائەت بۇرۇن ئاشپەزلەر ، چاكارلار ، ياۋايى ھايۋان تېرىسىنى سويغۇچىلار ۋە ھامماللار ماكومبىنى لاگېرنىڭ چەت ياقىسىدىن چېدىرغا كۆتۈرۈشۈپ كەلگەن . قورال كۆتۈرگۈچىلەر بۇ سەپكە قاتناشمىغان ، يەرلىك چاكارلار ئۇنى چېدىرنىڭ ئالدىدا يەرگە چۈشۈرگەن ، ئۇ ئۇلار بىلەن بىرمۇبىر قول ئېلىشىپ ، ئۇلارنىڭ تەبرىكىنى قوبۇل قىلغان ، ئاندىن كەيپىگە كىرىپ كارىۋىتىدا تاكى خوتۇنى كىرگۈچە ئولتۇرغان . خوتۇنى كىرىپ ئۇنىڭغا گەپ ـ سۆز قىلمىغان؛ ئۇ سىرتقا چىقىپ يۈز ـ كۆزىنى يۇغان ، ئاندىن تاماق چېدىرىغا كىرىپ دەرەخ سايىسىدىكى كاناپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرغانىدى.

— قالتىس بىر شىر ئۆلتۈردىڭ ـ دە، — دېدى روبېرت ۋىلسون.

ماكومبى خانىم ۋىلسونغا لاپپىدە قاراپ قويدى . ئۇ ناھايىتى چىرايلىق ، ئۆزىنى ئوبدان كۈتكەن بىر ساھىبجامال ئىدى . بەش يىل ئىلگىرى چىرايى ۋە ئىجتىمائىي ئورنىغا تايىنىپ ، ئۆزى ئەزەلدىن ئىشلىتىپ باقمىغان بىر گىرىم بۇيۇمىنىڭ ئېلان سۈرىتىگە چىقىپ 5000 دوللار ھەققە ئېرىشكەن . فىرانسىس ماكومبىغا ياتلىق بولغىنىغا ئون بىر يىل بولغانىدى.

— ئۇ بىر ئوبدان شىر ، توغرىمۇ؟ — دېدى ماكومبى . شۇ پەيتتە خوتۇنى ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى . ئۇ بۇ ئىككى ئەرنى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغاندەك قارايتتى.

ۋىلسون ئاق تەنلىك ئوۋچى ئىدى ① ، ئۇلار ئىلگىرى تونۇشمايتتى . ئۇ ئوتتۇرا بوي ، چېچى قىزغۇچ سېرىق ، ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكەن ، يۈزى

① بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان ئوۋچى پۇلدارلارغا ھەمراھ بولۇپ ئوۋ ئوۋلايدىغان كەسپىي ئوۋچىلارنى كۆرسىتىدۇ . ئامېرىكا . ياۋروپادىكى پۇلدارلار ئافرىقىغا بېرىپ ئوۋ ئوۋلاشنى ياخشى كۆرىدۇ ، ئوۋنىڭ خەتىرى بولغاچقا مەخسۇس كەسپىي ئوۋچىلارنى ياللاپ ئوۋغا چىقىدۇ . ئوۋچىلارنىڭ ئىش ھەققى ناھايىتى يۇقىرى بولىدۇ .

uyghurkitap.com

قىزىل ئىدى ، كۆك كۆزى تولىمۇ سوغۇق كۆرۈنەتتى . كۈلگەندە كۆز قۇيرۇقىدىكى ئىنچىكە قورۇقلار غەلىتىلا چوڭقۇرلىشاتتى . شۇ تاپتا ئۇ ماكومبى خانىمغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى . ماكومبى خانىمنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭ يۈزىدىن كەڭ ، كالتە چاپىنى يېپىپ تۇرغان يانپاش ۋە مۈرىسىگە يۆتكەلدى . چاپاننىڭ سول مەيدە يانچۇقىنىڭ ئورنىغا بىر تال تاسما تىكىلگەن ، تاسما ئارىسىغا تۆت تال چوڭ ئوق قىستۇرۇلغانىدى . ئۇ يەنە ئۇنىڭ قارىداپ كەتكەن قوللىرىغا ، كونا شىمىغا ، پاسكىنا ئايىغىغا ، ئاندىن يەنە قىزىل يۈزىگە قارىدى . ئۇنىڭ كۈن كۆرۈپ قىزىرىپ كەتكەن يۈزىدىكى ئاق چەمبىرەك ئىزىغا دىققەت قىلدى . بۇ ئۇنىڭ ستانسون قالپىقىدىن قالغان ئىز ئىدى ، بۇ قالپاق كەپىنىڭ تۈۋرۈكىدىكى ياغاچ مىخقا ئېسىقلىق ئىدى.

— قېنى ، شىر ئوۋلىغىنىمىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى،— دېدى روبېرت ۋىلسون . ئۇ ماكومبى خانىمغا قاراپ كۈلۈپ قويدى . ئەمما خانىمنىڭ ئازراقمۇ كۈلگۈسى يوق ، ئېرىگە غەلىتە قاراپ تۇراتتى.

فىرانسىس ماكومبىنىڭ بويى ناھايىتى ئېگىز ، ئۇستىخىنىنىڭ ئۇزۇن ـ قىسقىلىقىنى ھېسابلاپ ئولتۇرمىغىنىڭىزدا ئۇ قامەتلىك ، تېرىسى ساغلام ، چېچى كېمىچىلەرنىڭكىدەك قىسقا ، كالپۇكى ناھايىتى نېپىز ، كېلىشكەن ئادەم ئىدى . ئۇمۇ ۋىلسونىڭكىدەك ئوۋچىلار كىيىمى كىيگەن ، ئەمما ئۇنىڭ يېڭى؛ ئۇ 35 ياشقا كىرگەن ، ناھايىتى ساغلام ، مەيداندا ئوينىلىدىغان توپ تۈرلىرىنىڭ ھەممىسىگە ماھىر ، نۇرغۇن چوڭ بېلىقلارنى تۇتقان ، شۇغۇنىسى بايا كىشىلەر ئالدىدا ئۆزىنىڭ بىر توخۇ يۈرەك ئىكەنلىكىنى ئاشكارىلاپ قويغانىدى.

— شىر ئوۋلىغىنىمىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى، — دېدى ئۇ، — بايا قىلىپ بەرگەن ئىشىڭ ئۈچۈن ساڭا مەڭگۈ رەھمەت ئېيتسام ئەرزىيدۇ.

— ئۇ شىر توغرىسىدا سۆزلەشمەيلى، — دېدى خوتۇنى نەزىرىنى ئۇنىڭدىن ۋىلسونغا يۆتكەپ.

ۋىلسون مارگارىتقا سەپسالدى ، ئۇنىڭ ئازراقمۇ كۈلگۈسى يوق ئىدى ، ئەكسىچە مارگارىت ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى.

— بۈگۈن غەلىتە بىر كۈنمۇ قانداق، — دېدى مارگارىت، — چۈشتە كاناپ چېدىردا تۇرغاندىمۇ قالپاق كىيىۋېلىشىڭىز كېرەك ئىدىغۇ؟ سىز ماڭا شۇنداق دېگەن.

— كىيىۋالسامۇ بولىدۇ.

— بىلىسىز ، سىزنىڭ قىپقىزىل يۈزىڭىز بار . ۋىلسون ئەپەندى، — دېدى مارگارىت يەنە كۈلۈمسىرەپ.

— بۇ ھاراقنىڭ تەسىرى، — دېدى ۋىلسون.

— فىرانسىس شۇنداق كۆپ ئىچىدۇ ، لېكىن يۈزى ھېچقاچان قىزىرىپ باقمىغان، — دېدى ئۇ.

— بۈگۈن قىزاردى، — دېدى ماكومبى قىزىقچىلىق قىلىشقا تىرىشىپ.

— ياق، — دېدى مارگارىت، — بۈگۈن مېنىڭكى قىزاردى . بىراق ، ۋىلسون ئەپەندىنىڭ ئەزەلدىن قىزىل.

— بۇ قانداشلىقتا مۇناسىۋەتلىك، — دېدى ۋىلسون، — ھەي ، مېنىڭ يۈزۈمنى پاراڭ تېمىسى قىلىۋالمىسىڭىز قانداق.

— بۇ گەپنى تېخى ئەمدىلا قىلىۋاتىمەنغۇ.

— بۇ توغرۇلۇق سۆزلەشمەيلى، — دېدى ۋىلسون.

— پاراڭلىشىشمۇ شۇنچە تەسلىشىپ كەتتى،— دېدى مارگارىت.

— ئەخمەقلىق قىلمىسىڭىزچۇ ، ماگى ①، — دېدى ئۇنىڭ ئېرى.

— ھېچقانچە قىيىنچىلىق تارتمايلا قالتىس بىر شىر ئوۋلىدۇق ، — دېدى ۋىلسون .

ماگى ئۇ ئىككىسىگە قارىدى . ئىككىسى ئۇنى ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك ھالەتتە كۆردى . ۋىلسونىڭ بۇنى بايقىغىنىغا ناھايىتى ئۇزۇن بولغان ، بۇ ئىشنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىدىن قورقۇپ تۇراتتى . ماكومبى ئاللىقاچان قورقماس بولۇپ قالغانىدى.

— مەن بۇنداق ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى خالىمايمەن . ھەي ، بۇنداق ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى خالىمايمەن،— مارگارىت شۇنداق دېگىنىچە چېدىرغا قاراپ ماڭدى . يىغا ئاۋازى ئاڭلانمىدى ، لېكىن قىزىل ئەتىرگۈل رەڭلىك كۆڭلىكىنىڭ ئاستىدىكى مۈرىسى تىنماي تىترەيتتى.

— ئاياللار ئەرزىمەس ئىشلار ئۈچۈنمۇ ئوڭاي تېرىكىدۇ، — دېدى ۋىلسون، ئۇزۇنتۇراغا قاراپ، — بۇ ھېچقانچە ئىش ئەمەس . نېرۋىسى جىددىيلىشىپ ئىشنى چوڭايتىۋېلىۋاتىدۇ.

— ھېچقىسى يوق، — دېدى ماكومبى، — مەن بۇ ئىش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر ئازابلىنىدىغان ئوخشايمەن.

— قۇرۇق گەپ قىلما ، كۈچلۈكرەك ھاراق كەلتۈرەيلى، — دېدى ۋىلسون، — ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتەيلى ، ئەمەلىيەتتە ھېچ ئىش بولغىنى يوق.

---

① ماگى — مارگارىتنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

— سىناپ باقساق بولىدۇ، — دېدى ماكومبى،— بىراق ماڭا قىلىپ بەرگەن ئىشىڭنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايمەن.

— ھېچقىسى يوق، — دېدى ۋىلسون، — ئامال بار قۇرۇق گەپنى ئاز قىلايلى.

ئۇلار دەرەخ سايىسىدە ئولتۇراتتى . لاگېر ئۆيلىرى بىرنەچچە تۈپ باراقسان ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ ئاستىغا تىكىلگەن ، دەرەخلىكنىڭ كەينى يۇمىلاق تاشلار بىلەن تولغان يارلىق ئىدى . بىر پارچە ئوتلاق دەريا بويىغىچە سوزۇلغان ، دەريانىڭ ئاستى يۇمىلاق تاشلىق ، ئۇ يېقى ئورمانلىق ئىدى . ئۇلار سوغۇقلۇقىدىن تولىمۇ ئىچىشلىك بولۇپ كەتكەن ئاپېلسىن سۈيى قوشۇپ تەڭشەلگەن گىملىت ھارىقى ئىچىپ ئولتۇراتتى . چاكارلار تاماق شىرەسىنى ئورۇنلاشتۇرۇۋاتقاندا ، ئۇ ئىككىسى كۆزلىرىنىڭ ئۇچرىشىپ قېلىشىدىن ئامال بار ساقلاندى . ۋىلسون ئاشۇ چاكارلارنىڭ ھەممىنى تونۇپ كەتكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى . ئۇ ماكومبىنى كۆتىدىغان خىزمەتكارنىڭ شىرەگە تەخسە قويۇۋېتىپ بىر خىل غەلىتە نەزەر بىلەن خوجايىنغا قاراۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ سىۋاھىر تىلى ① دا غەزەپ بىلەن تىللىۋەتتى . خىزمەتكارنىڭ چىرايى ئۆڭۈپ بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى.

— ئۇنىڭغا نېمە دېدىڭ؟ — سورىدى ماكومبى.

— ھېچنېمە ، چەبدەسرەك بولمىساڭ 15 دەررە يەيسەن ، دېدىم.

— نېمە بىلەن ئۇرىسەن ، قامچا بىلەنمۇ؟

— بۇنداق قىلىش قانۇنغا خىلاپ، — دېدى ۋىلسون، — ئۇلارنىڭ ئىش ھەققىدىن تۇتۇپ قېلىشقا رۇخسەت قىلىنىدۇ.

— سەن يەنىلا ئۇرامسەن؟

— ھە ، ياق ، ئۇلار ئەرز قىلسا بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىق كېلىپ چىقىدۇ . بىراق ، ئۇلار ئەزەلدىن ئۇنداق قىلمىدى ، ئۇلار تاياق يېيىشكە رازىكى ، ئىش ھەققىدىن تۇتۇپ قېلىشقا رازى ئەمەس.

— نېمانچە غەلىتە.

— راستىنى ئېيتقاندا ، بۇنىڭ ئازراقمۇ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق، — دېدى ۋىلسون، — ئۇلارنىڭ ئورنىدا سەن بولغان بولساڭ تېرەك تېلى بىلەن قاتتىق ساۋىلىش ياكى ئىش ھەققى ئالالماسلىقنىڭ قايسىسىنى تاللىغان بولاتتىڭ؟

ئۇ گېپىنى دەپ بولۇپ بىردىنلا ئوڭايسىزلىنىپ قالدى . ماكومبىنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا:

— ھەممىمىز ھەر كۈنى تاياق يەپ تۇرىمىز . ئۆزۈڭ بىلىسەن ، سەۋەب دېگەن تېپىلىپ تۇرىدۇ.

ئۇ سۆزلىگەنسىرى گېپى قاملاشماي قېلىۋاتاتتى . «ۋاي خۇدايىم، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — مەن بىر دىپلومات بولۇپ قالدىممۇ نېمە؟»

— شۇنداق ، بىز تاياق يەپ تۇرىمىز، — دېدى ماكومبى ئۇنىڭغا يەنىلا قارىماي، — مەن شىرنىڭ ئىشىدىن قاتتىق بىئارام بولۇۋاتىمەن . بۇ ئىش پۈر كەتمىسە بولاتتى . بۇ ئىشنى ھېچكىم بىلىپ قالمىسا بولاتتى دېمەكچىمەن ، بولامدۇ؟

— ماساكا كۇلۇبىدا بۇ ئىشنى تىلغا ئالماسلىقىمنى دېمەكچىمۇ سەن؟ — ۋىلسون ئۇنىڭغا سوغۇق نەزەردە قارىدى . ئۇ ماكومبىنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئويلىمىغانىدى . «ئۇ ئەسلىدە توخۇ يۈرەك بولۇپلا قالماي ، يەنە پەسكەش قۇرت ئىكەن ، دەپ ئويلىدى ۋىلسون، — مەن ئۇنى يەنىلا ياقتۇرىمەن ، لېكىن بىر ئامېرىكىلىقنى كىممۇ چۈشىنىپ يېتەلىسۇن؟»

— ئۇنداق بولمايدۇ، — دېدى ۋىلسون، — مەن بىر كەسپىي ئوۋچى ، بىز ئەزەلدىن خېرىدارلىرىمىزنى سۆھبەت تېمىسى قىلمايمىز . خاتىرجەم بول ، بىراق پاراڭلاشمايلى دېسەڭ بۇ بىر بولمىغۇر گەپ.

«ماي تارتىشىپ قالسا ئادەم كۆپ ئەركىن بولۇپ قالىدىكەن» دەپ ئويلىدى ئۇ . شۇنداق بولغاندا ئۇ يالغۇز تاماق يېيەلەيتتى ، تامىقىنى يېگەچ كىتاب ئوقۇيالايتتى . ئۇلار ئۆزلىرىنىڭكىنى يېيىشەتتى . ئوۋغا چىققاندىلا ئۇلارنى ئۇچرىتاتتى . بۇ بىر ناھايىتى رەسمىي يوسۇندىكى ئۇچرىشىش بولۇپ ، فرانسىيىلىكلەر بۇنى نېمە دەيتتى — يۈكسەك ئېھتىرام . بۇنداق قىلىش مەنىسىز ھېسسىيات ماجىراسىغا تاقابىل تۇرۇشتىن كۆپ ئەۋزەل ئىدى . ئۇ ئۇنى ھاقارەتلىسە ئۇلار دەرھال ماي تارتىشىدۇ ، شۇنداق بولغاندا ئۇ تامىقىنى يېگەچ كىتابنى ئوقۇيالايدۇ ھەم ئۇلارنىڭ ۋىسكىسىنى ئىچەلەيدۇ . بۇ خېرىدار بىلەن ياردەمچى ئوۋچىنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ ناچارلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئادەت سۆزى ، سەن بىرەر ئاق تەنلىك ئوۋچىغا ئۇچراپ قېلىپ ئۇنىڭدىن «قانداق ئەھۋالىڭ؟» دەپ سورىساڭ ، ئۇ «ھەي ، مەن يەنىلا ئۇلارنىڭ ۋىسكىسىنى ئىچىۋاتىمەن» دەپ جاۋاب بەرسە ، سەن بۇنىڭدىن ئەھۋالنىڭ نەقەدەر يامانلىشىپ كەتكەنلىكىنى بىلىۋالالايسەن.

— كەچۈرگىن، — دېدى ماكومبى ئامېرىكىلىقلارغا

① ئافرىقىنىڭ زانزىبار ۋە شۇ ئەتراپتىكى دېڭىز ياقىسىدا ياشايدىغان ، ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان بانتۇ مىللىتىنىڭ تىلى .

خاس يۈزىنى كۆتۈرۈپ ۋىلسونغا قاراپ ، بۇ يۈز ئوتتۇرا ياشقا كەلگەندىمۇ يەنىلا باللارچە ھالەتتە تۇراتتى . ۋىلسون ئۇنىڭ ماتروسلارنىڭكىدەك قىسقا چېچىغا ، چىرايلىق كۆزىگە (بۇ كۆز ئۇنىڭدىن سەل ئۆزىنى قاچۇرۇپ تۇراتتى) ، قاملاشقان بۇرنىغا ، نېپىز كالپۇكى ۋە كۆركەم ئېڭىكىگە قارىدى، — كەچۈرگىن ، بىلمەي قاپتىمەن . مەن بىلمەيدىغان ئىشلار نۇرغۇن.

«ئۇنداقتا قانداق قىلىشىم كېرەك» دەپ ئويلىدى ۋىلسون . ئۇ ئۇنىڭ بىلەن تەتۈر قارىشىشقا تەييارلىنىپ بولغانىدى . بىراق ، بۇ بۇدۇشقاق ئەبلەخ ئۇنى ھاقارەتلەپ بولۇپ يەنە ئەپۇ سورىدى . ئۇ يەنە بىر ئۇرۇنۇپ كۆرمەكچى بولدى.

— باشقىلارغا دەپ قويامدىكىن دەپ غەم قىلما، — دېدى ئۇ، — مەن جان بېقىشىم كېرەك . ئۆزۈڭ بىلىسەن ، ئافرىقىدا شىر ئاتالمايدىغان بىرمۇ ئايال يوق ، تىكىشۋەتكەن ئاق تەنلىكمۇ يوق.

— مەن بىر توشقاندەك تىكىشۋەتتىم، — دېدى ماكومبى.

«ھەي ، مۇشۇنداق گەپ قىلىدىغان ئادەمگە ئۇچراپ قالغاندا يەنە نېمە چارە بولسۇن» ۋىلسون ئويلاپ تېگىگە يېتەلمىدى.

ۋىلسون ئاپتوماتچىلارغا خاس ئىپادىسىز بىر جۈپ كۆك كۆزى بىلەن ماكومبىغا تىكىلدى . ماكومبى جاۋابەن كۈلۈمسىرىدى ، ئەگەر ئۇنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتى زەربىگە ئۇچرىغاندىن كېيىنكى كۆزىدىكى ئىپادىگە دىققەت قىلمىغىنىڭىزدا ، ئۇنىڭ بۇ تەبەسسۇمى ئەكسىچە يېقىملىق ئىدى.

— بەلكىم ئىناۋىتىمنى ياۋا كالا ئوۋلاپ ئەسلىگە كەلتۈرۈۋالارمەن، — دېدى ئۇ، — بۇ قېتىم ياۋا كالا ئوۋلىساق قانداق؟

— خالىساڭ ئەتە ئەتىگەندىلا بارايلى، — دېدى ۋىلسون . ئېھتىمال ئۇ بايا خاتالاشقاندۇ . بۇنداق ئويلاش ئەلۋەتتە ئىشنى ئەپلەپ - سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ ئەپچىل چارىسى . بىر ئامېرىكىلىقنى ئېلىپ ئېيتساق ، سەن ئۇنىڭ ھېچ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمەيسەن . ئۇ يەنە ماكومبىغا ھېسداشلىق قىلدى ، «ئەگەر سەن بۇ ئەتىگەننى ئۇنتۇپ كېتەلىگەن بولساڭ قانداق ياخشى بولاتتى - ھە ، بىراق بۇ ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ، بۇ تولىمۇ ئوسال بىر ئەتىگەن بولدى».

— خانىمىڭ كەلدى، — دېدى ئۇ . ئۇنىڭ خوتۇنى كەيپى تەرەپتىن كېلىۋاتاتتى . روھى كۆتۈرەڭگۈ ، قىزغىن ، تولىمۇ يېقىملىق كۆرۈنەتتى . ئۇنىڭ تېپىك ئاققۇ تۇخۇمىغا ئوخشايتتى . «ئۇنى سىز بىر قاپاقباش دەپ ئويلىشىڭىز مۇمكىن ، ئەمما ئۇنداق ئەمەس ، دەپ ئويلىدى ۋىلسون، — ياق ، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس».

— چىرايلىق قىزىل يۈز ۋىلسون ئەپەندىم ، ياخشىمۇ سىز ، فىرانسىس ، ئۆزىڭىزنى قانداق سېزىۋاتىسىز ، قەدىرلىكىم؟

— خېلى ياخشى، — دېدى ماكومبى.

— بۇ ئىشلارنى پۈتۈنلەي كاللامدىن چىقىرىۋەتتىم، — ئۇ شۇنداق دېگەچ شىرە يېنىدا ئولتۇردى، — فىرانسىسنىڭ شىر ئوۋلاشنى بىلىشىنىڭ نېمە ھاجىتى بار . بۇ ئۇنىڭ كەسپى ئەمەس . ئۇ دېگەن ۋىلسون ئەپەندىنىڭ كەسپى . ۋىلسون ئەپەندىنىڭ ئوۋچىلىق ماھارىتى قالتىسكەن . سىز نېمىلا بولسا ئوۋلىيالايسىز ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، — دېدى ۋىلسون، — نېمىلا بولسا ئوۋلاۋېرىمەن.

«ئۇلار دۇنيادا ھەممىدىن رەھىمسىز، — دەپ ئويلىدى ۋىلسون، — ئۇ ھەممىدىن رەھىمسىز ، ئەڭ تاش يۈرەك ، تالان - تاراج قىلىشقا ھېرىسمەن ھەم كىشىنى ئەڭ مەپتۇن قىلىدۇ . ئۇلار ۋەھشىيلەشكەندە ئەرلىرى مۇلايىملىشىشى كېرەك . ئۇنداق بولمىغاندا روھى بەربات بولىدۇ . ئۇلار تاللىغاننىڭ ھەممىسى ئۇلار تىزگىنلەيدىغان كىشىلەرمۇ؟ ئۇلار توي قىلىش يېشىدا بۇنچە كۆپ ئىشلارنى بىلىپ كېتەلمەيدۇ» . ئۇ بۇرۇن ئامېرىكىلىق بىر ئايال بىلەن ئارىلاشقان كەچۈرمىشىنىڭ بولغىنىدىن مەمنۇن بولدى . چۈنكى ، بۇ ئىش كىشىنى تولىمۇ مەپتۇن قىلاتتى.

— ئەتە ئەتىگەندە ياۋا كالا ئوۋلاشقا بارىدىغان بولدۇق، — دېدى ۋىلسون.

— مەنمۇ باراي، — دېدى مارگارىت.

— بولدىلا ، سىز بارمايلا قويۇڭ.

— ياق ، بارىمەن ، فىرانسىس ، بارسام بولامدۇ؟

— نېمىشقا ئۆيدە تۇرۇپ تۇرمايسەن؟

— نېمىلا دېگەننىڭ پايدىسى يوق، — دېدى ئۇ، — بۈگۈنكى پۈرسەتنى ھەرگىز قولدىن بېرىپ قويۇشنى خالىمايمەن.

«مارگارىت بايا كېتىدىغان چاغدا، — دەپ ئويلىدى ۋىلسون، — ئۇ يىغلاشقا كېتىپ قالغاندا تۈزۈك ئايالدەك قىلاتتى . ئەقىللىق ، ئاق - قارىنى پەرق قىلىدىغان ، ئۆزلىرى ئۈچۈن قاتتىق ئازاب چەككەن ھەم بۇنىڭ زادى

قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان ھالدا ئىدى . ئۇ كېتىپ يىگىرمە مىنۇتتىن كېيىن قايتىپ كەلدى . ئۇ ئەسلىدە ئۆزىدە ئامېرىكا ئاياللىرىنىڭ ياۋۇزلۇقىنى ھازىرلاش ئۈچۈن كەتكەنىكەن . ئاياللارنىڭ بۇ ئۆلگۈرلىرى ، بۇلار نەقەدەر ئۆلگۈر - ھە!»

— ئەتە سەن ئۈچۈن يەنە بىر مەيدان ئويۇن قويىمىز، — دېدى فىرانسىس ماكومبى.

— سىز بارماڭ، — دېدى ۋىلسون.

— بۇ گېپىڭىز پەقەت قاملاشمىدى، — دېدى مارگارېت، — سىزنىڭ يەنە بىر مەيدان ئويۇنىڭىزنى كۆرۈشكە مەن بەكمۇ ئىنتىزار . بۈگۈن ئەتىگەن سىز نەقەدەر سۆيۈملۈك ، ئەگەر ياۋايى ھايۋاننىڭ چۇۋۇلۇپ كەتكەن مېڭىسىنى سۆيۈملۈك دېگىلى بولسا.

— چۈشلۈك تامىقىڭىزنى يەڭ، — دېدى ۋىلسون، — سىز بەك خۇشال ، شۇنداقمۇ؟

— نېمىشقا خۇش بولمىغۇدەكمەن . مەن بۇ يەرگە خاپىلىق تېپىش ئۈچۈن كەلمىگەن.

— ئىشلار ئۇنچە كۆڭۈلسىز ئەمەسقۇ؟ — دېدى ۋىلسون . ئۇ دەريادىكى يۇمىلاق تاشلارنى ۋە دەريانىڭ قارشى تەرىپىدىكى دەرەخلەر باراقسان ئۆسۈپ كەتكەن ئېگىز قىرغاقنى كۆرەلەيتتى . ئۇ بۈگۈن ئەتىگەنكى ئىشنى ئويلىدى.

— ئازراقمۇ كۆڭۈلسىز ئەمەس، — دېدى مارگارېت، — نېمىدېگەن قىزىقارلىق . ئېخى ئەتىمۇ بار . ئەتىگە قانچىلىك ئىنتىزار ئىكەنلىكىمنى بىلمەيسىز.

— ئۇلارنىڭ ئېلىپ چىققىنى يۈگەمەچ مۈڭگۈزلۈك بۆكەن گۆشى، — دېدى ۋىلسون . ئۇلار توشقاندەك يۈگۈرۈك ، تۆرقى ئىنەكنىڭ چوڭ بىرنېمىسىدەك ، شۇنداقمۇ؟

— مېنىڭچە دېگىنىڭىزدەك شۇ، — دېدى ۋىلسون.

— نېمانچە خۇش پۇراق، — دېدى ماكومبى.

— سىز ئاتقانمۇ ، فىرانسىس؟ — سورىدى خوتۇنى.

— ھەئە.

— ئۇلارنىڭ خەۋپى يوق ، شۇنداقمۇ؟

— ئېتىلىپ كەلمىگەندە، — دېدى ۋىلسون.

— مەن بەك خۇش.

— سەن نېمىشقا ئاشۇ ھازازۇللۇقىڭنى يىغىشتۇرمايسەن ، ماگى، — دېدى ماكومبى ۋىلكىغا سانجىلغان بۆكەن گۆشى ئۈستىگە ماش قىيمىسى ، گۆش قىيامى ۋە سەۋزە قېتىپ.

— مېنىڭچە ، مەن بۇنى قىلالايمەن ، چۈنكى سىز گەپنى شۇنداق چىرايلىق قىلدىڭىز.

— بۈگۈن كەچتە شىر ئۆلتۈرگىنىمىزنى شامپان ئىچىپ تەبرىكلەيلى، — دېدى ۋىلسون، — چۈشتە تەبرىكلەشكە ھاۋا بەك ئىسسىق.

— شىر، — دېدى ماگى، — مەن ئۇنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتتىم.

«ئەسلىي ماگى ئۇنى ئەخمەق قىلىۋاتىدۇ» دەپ ئويلىغاندى روبېرت ۋىلسون ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ئۇنداق بولمىسا سەن ئۇنى نېمە بىلەن ئويۇن ئوينىماقچى دەپ قارايسەن؟ بىر ئايال ئېرىنىڭ توخۇ يۈرەك ئۆلگۈر ئىكەنلىكىنى بىلگەندە نېمە ئىش قىلىشى مۇمكىن؟ ئۇ نېمىدېگەن رەھىمسىز - ھە! ئەمما ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق . ئۇلار ھەممىنى تىزگىنلەيدۇ . بۇنىڭغا گەپ كېتەمدۇ . ئەلۋەتتە ، تىزگىنلەش ئۈچۈن پەيتى كەلگەندە باغرى تاش بولمىسا بولمايدۇ . بىراق ، مەن ئۇلارنىڭ بۇ خىل زەھەرخەندە ۋاستىسىنى يەتكۈچە كۆردۈم.

— بۆكەن گۆشىدىن يەنە بىرئاز يەڭ، — دېدى ئۇ ماگىغا ئەدەپ بىلەن . ئۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ۋاقىت بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى . ۋىلسون بىلەن ماكومبى يەرلىك شوپۇر بىلەن قورال ئىككى كىشىنى باشلاپ ماشىنا بىلەن چىقىپ كەتتى . ماكومبى خانىم «ھازىر سىرتقا چىقاي دېسەم ھاۋا بەك ئىسسىق ، ئەتە سەھەردە سىلەر بىلەن بىللە باراي» دەپ لاگېردا قېپقالغانىدى.

ماشىنا قوزغىلىش ئالدىدا ۋىلسون ئۇنىڭ چوڭ بىر دەرەخنىڭ ئاستىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى . ئۇ سۇس قىزىل ئەترگۈل رەڭلىك كوپتا كىيگەن ، ئۇنىڭ بۇ تۇرقىنى چىرايلىق دېيىشكە بولاتتى . ئەمما ، بەك گۈزەل دەپ كەتكىلى بولمايتتى . ئۇنىڭ قارا چېچى ئارقىسىغا تارىلىپ بانتىلانغان بولۇپ گەدىنىگىچە ساڭگىلاپ تۇراتتى . ئۇنىڭ يۈزى نەمخۇش بولۇپ ئۇ خۇددى ئەنگلىيىدىكىدەكلا ئىدى . ئۇ ئۇلارغا قول پۇلاڭلاتتى . بۇ ۋاقىتتا ماشىنا ياۋا ئوت - چۆپلەر ئېگىز ئۆسكەن ئويمانلىقتىن ئۆتۈپ ، ئايلىنىپ ئورمانلىققا ، ئاندىن مېۋىلىك دەرەخ قاپلىغان بىر كىچىك تاغ ئارىسىغا كىرىپ كەتتى.

ئۇلار مېۋىزارلىق ئارىسىدىن بىر توپ بۆكەننى تاپتى . ماشىنىدىن چۈشۈپ ئەپچىللىك بىلەن بىر ئەركەك قېرى بۆكەنگە يېقىنلاشتى . ئۇنىڭ ئىككى مۈڭگۈزىنىڭ ئارىلىقى ئىنتايىن كەڭ بولۇپ ، توپتوغرا ئىككى يۈز يارد كېلەتتى . ماكومبى ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن بىر تال ئوق ئېتىپ قېرى بۆكەننى يىقىتتى . ئۈركۈپ كەتكەن بىر توپ بۆكەن جان - جەھلى بىلەن قېچىشقا باشلىدى .

ئۇلار پۇتلىرىنى پۈكۈپ تۇرۇپ ناھايىتى يىراققا سەكرەيتتى . خۇددى سۇ ئۈستىدە لەيلىگەندەك ، ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىنىڭ ئۈستىدىن سەكرەپ ئۆتۈشكە ئادەمنىڭ راستىنلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى ، ئادەم پەقەت چۈشىدىلا بەزىدە مۇشۇنداق سەكرىيەلەيتتى.

— ناھايىتى ياخشى ئاتتىڭ، — دېدى ۋىلسون،— ئۇلار بەكلا كىچىك نىشان ئىدى.

— بۆكەن بېشىنى ئېلىپ قېلىشقا ئەرزىمدۇ؟① — سورىدى ماكومبى.

— ئۇ ناھايىتى قىممەتلىك، — دېدى ۋىلسون،— سىنىڭ ئوق ئېتىش ماھارىتىڭ شۇنداق ياخشى بولغاندىكىن ، ھەرقانداق ئاۋارىچىلىقتىن غەم قىلمىساڭمۇ بولىدۇ.

— سېنىڭچە ، بىز ئەتە ياۋا كالا تاپالارمىزمۇ؟

— بۇنىڭ پۇرستى كۆپ . ئۇلار تاڭ سەھەردە ئوزۇق ئىزدەپ چىقىدۇ ، تەلىيىمىز ئوڭ كەلسە ئۇلارنى تۈزلەڭلىكتىن تېپىۋالىمىز.

— مەن ئاشۇ شىرنىڭ ئىشىدىن قۇتۇلۇپ كەتسەم دېيمەن، — دېدى ماكومبى، — شۇنداق ئىشنىڭ خوتۇنۇڭ كۆرۈپ قالسا بۇ تازىمۇ بىر كۆڭۈلسىزلىكقۇ.

«مەن بۇنىڭ ئەكسىچە قارايمەن . ئىشنىڭ ئەڭ كۆڭۈلسىز يېرى خوتۇنۇڭنىڭ كۆرۈپ قالغىنى ئەمەس ، بەلكى شۇنداق ئىش قىلىپ قويۇپ يەنە شۇ ئىش توغرىسىدا سۆھبەتلىشىش» دەپ ئويلىدى ۋىلسون . بىراق ، ئۇ:

— مېنىڭ بۇ ئىشنى يەنە ئەسكە ئالغۇم يوق . كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، تۇنجى قېتىم شىرنى كۆرگەندە قورقۇپ كېتىشى تەبئىي . بۇ ئىش پۈتۈنلەي ئاخىرلاشتى، — دېدى.

بىراق ، شۇ كۈنى كەچتە فرانسىس ماكومبى گۈلخان بېشىدا كەچلىك تاماقنى يەپ بولۇپ ، كارىۋاتقا چىقىشتىن بۇرۇن سودا قوشۇلغان ۋىسكى ئىچتى ، پاشىلىق تارتىلغان كاناپ كارىۋاتتا كېچىدىكى ۋاراڭ ـ چۇرۇڭلارنى تىڭشاپ ياتقان ۋاقىتتا بۇ ئىش تېخى ئۆتۈپ كەتمىگەن . ھەقىقەتەنمۇ ئۆتۈپ كەتمىگەن ھەم تېخى باشلانمىغانىدى . ئۇ خۇددى يۈز بەرگەن ۋاقىتتىكىگە ئوخشاشلا مەۋجۇت بولۇپ ، ئۇ سۇسلاشمايلا قالماي ، بەلكى بەزى تەپسىلاتلىرى تېخىمۇ روشەنلىشىپ كەتكەنىدى . ئۇ ئۆلگۈدەك

نومۇس قىلدى . بىراق ، ھەممىدىن ئېغىر كەلگىنى قەلبى مۇزلاپ كەتكەندەك مەنىسىز بىر ئالاقزادىلىككە تولدى . بۇ ئالاقزادىلىك يەنىلا مەۋجۇت بولۇپ ، خۇددى مۇزدەك ، يېپىشقاق . بۇ مەنىسىزلىك بارلىق بوشلۇقلارنى ئىگىلەپ ، ئۇنىڭ ئىشەنچىنى ئۇنىڭ تېنىدىن سىقىپ چىقاردى . بۇ ھال ئۇنى ناھايىتى بىئارام قىلدى . بۇ ئىشلار ھازىر يەنىلا ئۇنىڭ بىلەن بىللە مەۋجۇت ئىدى.

بۇ ئەھۋال تۈنۈگۈن كېچىدىن باشلانغانىدى . ئۇ ۋاقىتتا ئۇ ئويغىنىپ دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىنىدىكى بىر يەردە شىرنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى . بۇ ئاۋاز تولىمۇ پەس بولۇپ ، ئاخىرلىشىشى يۆتەلگەن ئاۋازغا ئوخشاپ كېتەتتى . ئۇ خۇددى چېدىرىنىڭ سىرتىدىكىدەكلا ئاڭلىناتتى ، فرانسىس ماكومبى تۈن تەڭدە ئويغىنىپ كېتىپ ، بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ قورقۇنچلۇق ھېس قىلدى . ئۇ ئايالىنىڭ تەكشى نەپەس ئاۋازىنى ئاڭلىدى . ئۇ ئۇخلاپ قالغانىدى . ئۇ قورقۇنچنى ھېچكىمگە دېيەلمەيتتى ھەم ھېچكىممۇ ئۇنىڭ قورقۇنچىنى تەڭ تارتىشىپ بېرەلمەيتتى . ئۇ يالغۇز ياتاتتى . سومالىدا «باتۇر ئادەم شىردىن ئۈچ قېتىم قورقىدۇ: تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ ئىزىنى كۆرگەندە ، تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا ھەم تۇنجى قېتىم ئۇنىڭغا يولۇققاندا» دېگەن تەمسىلنىڭ بارلىقىنى بىلمەيتتى . كېيىن ئۇ كۈن چىقىشتىن بۇرۇن تاماق چېدىرىدا پەنەر يورۇقىدا غىزالىنىپ ئولتۇرۇپ ئۇ شىرنىڭ ھۆركىرىگىنىنى يەنە ئاڭلىدى . فرانسىس ئۇنى لاگېرغا يېقىنلا يەردىكىدەك ھېس قىلدى.

— قېرى شىردەك قىلىدۇ، — دېدى روبېرت ۋىلسون بېلىق ۋە قەھۋەدىن كۆزىنى ئېلىپ، — ئۇنىڭ يۆتەلگەندەك چىققان ئاۋازىغا دىققەت قىلىڭ.

— ئۇ يېقىن يەردىمۇ؟

— دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىنىغا بىر ئىنگلىز مىلى كېلىدىغان جايدا.

— بىز ئۇنى كۆرەلەمدۇق؟

— بېرىپ كۆرۈپ باقساق بولىدۇ.

— ئۇنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازى شۇنچە يىراققا ئاڭلىنامدۇ؟ ئاۋازىدىن ئۇ خۇددى چېدىرىنىڭ ئىچىدىكىدەكلا قىلىدۇ.

— ئاۋازى شۇنداق يىراققا ئاڭلىنىدۇ، — دېدى روبېرت ۋىلسون، — ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ شۇنداق يىراققا ئاڭلىنىشى راستىنلا ھەيران قالارلىق . ئۇنىڭ ئۇۋلاشقا مۇۋاپىق جانىۋار بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن . قول ئاستىمدىكىلەر «يېقىن ئەتراپتا ناھايىتى چوڭ بىر مەخلۇق

---

① ئۇۋچىلار شىر قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلارنى ئۇۋلىغاندىن كېيىن ، تېرىسىنى سويۇۋېلىپ ساقلاپ قويۇشنى ياخشى كۆرىدۇ . ئەگەر بۆكەن ، ياۋا كالا قاتارلىقلارنى ئۇۋلىسا خاتىرە ئۈچۈن بېشىنىڭ تېرىسىنى سويۇۋالىدۇ.

بار» دەيدۇ.

— ئەگەر ئۇنى مەن ئېتىپ قالسام ئۇنىڭ نەرىگە ئاتسام بولىدۇ، — دەپ سورىدى ماكومبى، — قانداق بولغاندا ئۇنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتەلەيمەن.

— ئىككى مۈرىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا، — دېدى ۋىلسون، — ئۇنىڭ بوينىغا ئات . ئەگەر دەل تەگكۈزەلىسەڭ ئۇنىڭ ئۇستىخىنىغا ئات . شۇندىلا ئۇنى يىقىتالايسەن.

— مەن دەل قارىغا ئالالىسام دەيمەن، — دېدى ماكومبى.

— پەيتنى چىڭ تۇتۇشۇڭ ، دەل نىشانغا ئېلىشىڭ كېرەك . تۇنجى ئاتقان ئوقۇڭ ھەممىدىن مۇھىم.

— ئارىلىق قانچىلىك بولسا بولىدۇ؟

— بىرنېمە دېمەك تەس . ئارىلىقنىڭ قانچىلىك بولۇشىنى شىر بەلگىلەيدۇ . ئۇ يېقىنلاشمىغۇچە ھەرگىز ئوق چىقارما . يېقىنلاشقاندىلا ئاندىن قارىغا ئالالايسەن.

— يۈز ياردقا يەتمىگەن ئارىلىقتىمۇ؟ — سورىدى ماكومبى.

ۋىلسون ئۇنىڭغا لەپپىدە قاراپ قويدى.

— يۈز يارد يېتەرلىك ، بۇنىڭدىنمۇ يېقىن ئارىلىقتا ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشقا توغرا كېلىشىمۇ مۇمكىن . بىراق ، بۇنىڭدىن يىراق ئارىلىقتا ھەرگىز ئېتىپ سالما . يۈز يارد مۇۋاپىق ئارىلىق . شۇنداق بولغاندا نەرىگە ئاتىمەن دېسەڭ شۇ يەرگە ئاتالايسەن ، خانىمىڭ كەلدى.

— ياخشىمۇ سىلەر، — دېدى مارگارىت، — بىز بېرىپ ھېلىقى شىرنى ئىزدەمدۇق؟

— ئەتىگەنلىك تامىقىڭىزدىن كېيىن، — دېدى ۋىلسون، — ئۆزىڭىز قانداقراق؟

— ناھايىتى ئوبدان، — دېدى ئۇ، — مەن بەك خۇشال.

— بېرىپ قاراپ باقاي ، نەرسە ـ كېرەكلەرنى تەييارلاپ بولۇشتىمىكىن.

ۋىلسون مېڭىشىغا شىر يەنە ھۆركىرىدى.

— غەلۋىخور مەخلۇق، — دېدى ۋىلسون، — بىز ئۇنى جىمىقتۇرۇۋېتىمىز.

— نېمە بولدى فىرانسىس؟ — سورىدى ماكومبىنىڭ خوتۇنى.

— ھېچنېمە، — دېدى ماكومبى.

— بولدىلا ، مەندىن يوشۇرماڭ، — دېدى ئۇ، — نېمىگە پەرىشان بولىسىز؟

— ھېچنېمىگە، — دېدى ئۇ.

— ماڭا دەڭ، — ئايالى ئۇنىڭغا قارىدى، — بىئارام بولۇۋاتامسىز؟

— ئاشۇ ئۆلگۈر ھۆركىرىگەن ئاۋاز، — دېدى ئۇ، — ئۇ بىر كېچە غەلۋە قىلىپ چىقتى . سىز بىلىسىز.

— نېمىشقا مېنى ئويغاتمىدىڭىز، — دېدى ئۇ، — ئەكسىچە مەن بۇ ئاۋازنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرىمەن.

— ئۇ مەخلۇقنى بېرىپ جايلىۋەتسەم دەيمەن، — دېدى ماكومبى بىچارىلارچە دۇدۇقلاپ.

— ھەي ، سىزنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىڭىز مۇشۇ ئىش ئۈچۈن ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟

— شۇنداق ، بىراق مەن جىددىيلىشىپ كېتىۋاتىمەن . ئاشۇ مەخلۇقنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىسامىلا نېرۋام جىددىيلىشىپ كېتىدۇ.

— ئۇنداقتا ۋىلسوننىڭ دېگىنىدەك قىلايلى . ئۇنى جايلىۋېتىپ ھۆركىرىيەلمەس قىلىۋېتەيلى.

— دېگىنىڭ توغرا ، سۆيۈملۈكۈم، — دېدى فىرانسىس ماكومبى، — ئاڭلىماققا ئوڭاي ، توغرىمۇ؟

— سىز قورقمايدىغانسىز.

— ئەلۋەتتە ، بىراق ئۇنىڭ ھۆركىرىگىنىنى بىر كېچە ئاڭلاپ چىقتىم . نېرۋام جىددىيلىشىپ كەتكەندەك قىلىدۇ.

— ئۇنى بىمالال ئۇجۇقتۇرۇۋېتەلەيسىز، — دېدى خوتۇنى، — سىز قىلالايسىز . مەن ئۇنى كۆرۈشكە تەقەززا بولۇپ كېتىۋاتىمەن.

— ئەتىگەنلىك تامىقىڭىزنى يەپ بولۇشىڭىزغا يولغا چىقىمىز.

— تېخى تاڭ يورۇمىدى، — دېدى خوتۇنى، — بۇ مۇۋاپىق پەيت ئەمەس.

دەل شۇ ۋاقىتتا ھېلىقى شىر ھۆركىرەپ ، كۆكرەك بوشلۇقىنىڭ چوڭقۇر تەكتىدىن چىقارغان ئۆكسىگەن ئاۋاز بىردىنلا خىرقىرىغان ئاۋازغا ئۆزگىرىپ بارا ـ بارا كۆچىيىپ ھاۋانىمۇ تىترىتىۋەتكەندەك بولدى . ئاخىرىدا ئاھ ئۇرغاندەك ۋە كۆكرەك بوشلۇقىنىڭ تەكتىدىن ئېغىر خورۇلدىغاندەك ئاۋاز چىقاردى.

— ئۇ مۇشۇ يەردىكىدەكلا ئاڭلىنىۋاتىدۇ، — دېدى ماكومبىنىڭ خوتۇنى.

— ۋاي خۇدايىم، — دېدى ماكومبى، — مەن بۇ ئاۋازدىن بەك بىزار بولدۇم.

— ئادەمگە قاتتىق تەسىر قىلىدىكەن.

— ناھايىتى قاتتىق ، شۇنداق قورقۇنچلۇق.

بۇ چاغدا روبېرت ۋىلسون ئۆزىنىڭ ئاشۇ قىسقا ، كۆرۈمسىز ، ئوق ئېغىزىنىڭ چوڭلۇقى كىشىنى ۋەھىمىگە

سالىدىغان 505 كالىبىرلىق جىس ماركىلىق مىلتىقىنى كۆتۈرۈپ كەلدى . كۆلگىنىدىن ئۇنىڭ ئىغىزى قۇلىقىغا يەتكەنىدى.

— كىلە، — دېدى ئۇ، — قورال كۆتۈرگۈچىلىرىڭ سېنىڭ قوراللىرىڭنى ئىلىپ كەلدى . نەرسە - كېرەك- لەرنىڭ ھەممىسى ماشىنىدا ، سەندە پۇتەي ئوق بارمۇ؟

— بار.

— مەن تەييارلىنىپ بولدۇم، — دېدى ماكومبى خانىم.

— ئۇنى قالايمىقان ھۆركىرىيەلمەس قىلىۋىتىش- مىز كېرەك، — دېدى ۋىلسون، — سەن ئالدىدا ئولتۇر ، خانىم مەن بىلەن ئارقىدا ئولتۇرسۇن.

ئۇلار ماشىنىغا چىقتى . ماشىنا ئەمدىلا يورۇشقا باشلىغان تاڭنىڭ خىرە يورۇقىدا ئورمانلىقنى كېسىپ ئۆتۈپ دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىنىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى . ماكومبى مىلتىق زاتورىنى ئېچىپ مېتال قاپلانغان ئوققا قارىدى . ئاندىن زاتورىنى ئېتىرىپ مىلتىقنى ئېتىپ قويدى . ئۇ قولىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇ قو- لىنى يانچۇقىغا سېلىپ يانچۇقىدىكى ئوقلارنى سىلىدى . ئاندىن بارماقلىرى بىلەن كالتە كۆڭلىكىنىڭ كۆكرىكى- دىكى تاسما ھالقىغا سېلىپ قويۇلغان ئوقلارنى سىلىدى . ئۇ قۇتىغا ئوخشاپ كېتىدىغان ، ئىشىكى يوق ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا بۇرۇلۇپ قارىدى . ۋىلسون ماكومبى خانىم بىلەن ئۇ ئورۇندا ئولتۇراتتى . ھاياجاندىن ئۇلار- نىڭ ئېغىزلىرى ئېچىلىپ قالغانىدى . ۋىلسون ئالدىغا سەل ئېڭىشىپ پەس ئاۋازدا:

— قارا ، قۇشلارنىڭ ھەممىسى ئۇچۇپ چۈشۈپ كەتتى . بۇ ھېلىقى قېرى جانۋارنىڭ چىشلەپ ئۆلتۈرگەن ياۋايى ھايۋاننى تاشلاپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ماكومبى كىچىك دەريانىڭ قارشى قىرغىقىدىكى دە- رەخلەرنىڭ ئۈستىدە تازقارنىڭ ئەگىپ يۈرگەنلىكىنى ، بەزىلىرىنىڭ تۆۋەنگە ئۇدۇل شۇڭغۇپ چۈشىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

— ئۇ بۇياققا سۇ ئىچكىلى كېلىپ قېلىشى مۇم- كىن، — دېدى ۋىلسون پەس ئاۋازدا، — ئۇ ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئەتراپنى كۆزىتىپ قويۇپ كۆزىتىدۇ.

ئۇلار ماشىنىنى ھەيدەپ ئېقىننىڭ ئېگىز قىرغىقىنى ياقىلاپ ئاستا ئالغا يۈرۈپ كەتتى . ئېقىننىڭ بۇ بۆلىكى- دىكى دەريا قىنى يۇمىلاق تاشلىق بولۇپ ، ناھايىتى چوڭقۇر ئىدى . ماشىنا بىردە ئۇدۇل ، بىردە ئايلىنىپ مېڭىپ ئورمانلىققا گاھ كىرىپ ، گاھ چىقاتتى . ماكومبى قارشى قىرغاقتىن كۆز ئۈزمەيتتى، ئۇ تۇيۇقسىز ۋىلسون- نىڭ ئۇنىڭ بىلىكىنى تۇتقانلىقىنى سەزدى . ماشىنا توختىدى.

— ئۇ ئەنە، — ماكومبى پەس ئېيتىلغان بۇ سۆزنى ئاڭلىدى، — ئالدى ئوڭ تەرەپتە . ماشىنىدىن چۈشۈپ ئۇنى ئات ، ئۇ بىر قالتىس شىر ئىكەن.

ماكومبى شۇندىلا ئۇ شىرنى كۆردى . ئۇ يېنىچە تۇراتتى . ئۇ زور بېشىنى ئۇلار تەرەپكە بۇرىدى . ئۇلار- نىڭ ئۇدۇل تەرىپىدىن سوقۇپ تۇرغان سەھەرنىڭ سەل- كىن شامىلى ئۇنىڭ قېنىق بويۇن تۈكلىرىنى يەلپۈيتتى . بۇ شىر ناھايىتى چوڭ كۆرۈنەتتى . ئۇ كولرەڭ تاڭ نۇرىدا يان سايىسىنى چۈشۈرۈپ قىرغاقتىكى ئېگىزلىكتە تۇرات- تى . يەلكىلىرى كۆچلۈك بولۇپ ، سىلىندىرسىمان زور تېنى پارقىراق كۆرۈنەتتى.

— ئارىلىق قانچىلىك كېلەر؟ — ماكومبى سورىغاچ مىلتىقىنى كۆتۈردى.

— تەخمىنەن 75 يارد . ماشىنىدىن چۈشۈپ ئات.

— نېمىشقا بۇ يەردە ئاتقىلى قويمايسەن؟

— ماشىنىدا تۇرۇپ ئاتساڭ بولمايدۇ، — ئۇ ۋىل- سوننىڭ قۇلىقىغا دېگەن گېپىنى ئاڭلىدى، — ماشىنى- دىن چۈش . ئۇ كەچكىچە بىر جايدا تۇرۇۋەرمەيدۇ.

ماكومبى ئالدى ئورۇندۇقنىڭ يېنىدىكى يېرىم چەم- بەرسىمان چۈشۈش ئېغىزىدىن ئارتىلىپ يەرگە چۈشتى . شىر يەنىلا شۇنداق تۇراتتى . شىر ھەيۋەتلىك ھەم سو- غۇققان ھالدا يېنىچە قارىسا كۆرۈنىدىغان ئۇ نەرسىگە قارىدى . ئۇ نەرسە غايەت زور كەركىدانغا ئوخشايتتى . ئۇنىڭ دىمىغىغا ئادەمنىڭ ھىدى ئۇرۇلمىدى . ئۇ بېشىنى ئۇيان - بۇيان قىلىپ بۇ نەرسىنى كۆزەتتى . ئۇ بۇ نەر- سىدىن قورقۇنچ ھېس قىلمىدى . بىراق ، بۇ نەرسىنىڭ ئالدىدا قىرغاققا بىرىپ سۇ ئىچىشتىن ئىككىلەنىدى . ئۇ بىر ئادەمنىڭ ئۇ نەرسىدىن چىققانلىقىنى كۆرۈپ ئېغىر بېشىنى بۇراپ ئىرغاڭلىغان ھالدا ئورمانلىققا قاراپ ماڭ- دى . شۇ چاغدا «پاك» قىلغان ئاۋازنى ئاڭلىدى . ئۇ بىر تال 220 ـ 06 ـ 30 تىپلىق پۇتەي ئوقنىڭ بىقىنىغا تېگىپ ئاشقازىنىنى تېشىپ ئۆتكەنلىكىنى ، كۆيدۈرگەندەك قات- تىق ئاغرىقتىن كۆڭلىنىڭ ئېلىشۋاتقانلىقىنى سەزدى . ئۇ چوڭ قەدەم تاشلاپ ئىرغاڭلىغان ھالدا دەرەخلىكنى كېسىپ ئۆتۈپ ئېگىز ئۆسكەن ئوت - چۆپلەر ئارىسىدى- كى خىلۇەت جايغا قاراپ يۈگۈردى . شۇ چاغدا يەنە «پاك» قىلغان بىر ئاۋاز ئۇنىڭ يېنىنى سىپاپ ھاۋانى يىرىپ ئۆتتى . ئاندىن يەنە «پاك» قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى . ئۇ

ئوقنىڭ تۆۋەندىكى قوۋۇرغىسىغا تېگىپ بەدىنىگە ئىچكىرىلەپ كىرگەنلىكىنى سەزدى ، ئېغىزىدىن تۇيۇقسىز ئىسسىق ، كۆپۈكتەك قان ئېتىلىپ چىقتى . ئۇ ئېگىز ئۆسكەن ئوتلاقتا قاراپ ئۇچقاندەك يۈگۈردى . ئۇ ، ئۇ يەردە زوڭزىيىپ ئولتۇرالايتتى . ئۆزىنى يوشۇرالايتتى . ئاندىن پاك - پاك ئاۋاز چىقىرالايدىغان نەرسىنى كۆتۈرۈپ كەلگەنلەر يېقىنلاشقان ھامان ئۇلارغا تاشلىنىپ ئۇلارنى تۇتۇۋالالايتتى.

ماكومبې ماشىنىدىن چۈشكەندە شىرنىڭ نېمە تۇيغۇدا بولغانلىقىنى ئويلاپ باقمىغانىدى . پەقەت قولىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنىلا بىلەتتى . ئۇ ماشىنىدىن چۈشىدىغان چاغدا پۇتلىرىنى يۆتكىيەلمەي قالدى . ئۇنىڭ پاچاقلىرى قېتىپ قالغانىدى . لېكىن ، ئۇ مۇسكۇللىرىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى سېزەلەيتتى . ئۇ مىلتىقنى كۆتۈرۈپ شىرنىڭ بېشى بىلەن بويىنى تۇتاشقان جايىنى نىشانلاپ بەتلىدى . گەرچە تەپكىنى قوللىرى سۇنۇپ كەتكۈدەك دەرىجىدە باسقان بولسىمۇ ، بىراق مىلتىقتىن ھېچقانداق ئاۋاز چىقمىدى . شۇندىلا ئۇ مىلتىق قۇلۇپىنىڭ ئېتىكلىكىنى بىلدى ھەم مىلتىقنى چۈشۈرۈپ ، قۇلۇپىنى ئېچىپ ، پۇتلىرى قاتقان ھالدا ئالدىغا بىر قەدەم تاشلىدى . بۇ چاغدا شىر ئۇنىڭ سايىسىنىڭ ماشىنىنىڭ سايىسىدىن ئايرىلغانلىقىنى كۆرۈپ ، بۇرۇلۇپ چوڭ قەدەملەر بىلەن قاچتى . ماكومبې ئوق ئۈزگەندە «پاك» قىلغان ئاۋازنى ئاڭلىدى . بۇ ئوقنىڭ تەگكەنلىكىنى بىلدۈرەتتى . بىراق ، شىر كېتىۋەردى . ماكومبې يەنە بىرنى ئاتتى . ھەممەيلەن بۇ ئوقنىڭ قېچىپ كېتىپ بارغان شىرنىڭ ئالدىدا توپا ئۆرلەتكەنلىكىنى كۆردى . ئۇ مىلتىق ستۇۋولىنى تۆۋەنلىتىپ نىشانلاپ يەنە ئاتتى . ئۇلار ئوقنىڭ تەگكەنلىكىنى ئاڭلىدى . شىر ئۇچقاندەك قېچىپ ، ئۇ قورالنىڭ زاتورىنى ئىتتىرىشتىن بۇرۇن ئېگىز ئۆسكەن ئوتلاققا كىرىپ كەتتى.

ماكومبې ئۇ يەردە تۇراتتى . قورسىقى بىئارام بولاتتى . ئۇنىڭ «سپرىنگفىلد» ماركىلىق مىلتىقنى تۇتقان قولى يەنىلا ئېتىشقا تەييار ھالەتتە بولۇپ تىنماي تىترەيتتى . ئۇنىڭ ئايالى بىلەن روبېرت ۋىلسون ئۇنىڭ يېنىدا ئىدى . ئۇنىڭ يېنىدا يەنە قورال كۆتۈرۈۋالغان ئىككىيلەن بولۇپ ، ئۇلار ۋاكامبا تىلى ① دا بىرنەرسىلەرنى دېيىشىۋاتاتتى.

— مەن ئۇنىڭغا تەگكۈزدۈم، — دېدى ماكومبې،— مەن ئۇنىڭغا ئىككىنى تەگكۈزدۈم.

— سەن ئۇنىڭ ئاشقازىنىغا تەگكۈزدۈڭ ، يەنە ئالدى تەرىپىنىڭ قانداقتۇر بىر يېرىگە تەگكۈزدۈڭ، — دېدى ۋىلسون ئېغىر - بېسىق ھالدا . مىلتىق كۆتۈرۈۋالغان ئىككى كىشىنىڭ چىرايى ئىنتايىن تۇتۇق ئىدى . ئۇلار ھېچنېمە دېمىدى.

— سەن ئەسلىدە ئۇنى ئۆلتۈرەلىگەن بولاتتىڭ،— دېدى ۋىلسون گېپىنى داۋام قىلىپ، — بىز بىردەم ساقلاپ تۇرۇپ ، ئاندىن ئۇنى ئىزدەيلى.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— بىز ئۇنى ئۇ بولالمىغۇچە ساقلاپ ، ئاندىن قان ئىزى بويىچە ئىزدەپ تېپىۋالىمىز.

— ئوھ، — دېدى ماكومبې.

— ئۇ بىر قالتىس شىر ئىكەن، — دېدى ۋىلسون خۇشال ھالدا، — بىراق ئۇ تولىمۇ ئوسال بىر يەرگە قېچىپ كىرىۋالدى.

— قانداق ئوسال؟

— سەن ئۇنىڭ يېنىغا بارغاندىلا ئاندىن ئۇنى كۆرەلەيسەن.

— ئاھ، — دېدى ماكومبې.

— يۈر، — دېدى ۋىلسون، — خانىمىڭ ماشىنىدا قالسۇن . بىز بېرىپ قان ئىزىنى كۆرۈپ باقايلى.

— تۇرۇپ تۇرۇڭ ، ماگى، — دېدى ماكومبې ئايالىغا ، ئۇنىڭ ئېغىزى قۇرۇپ كەتكەن بولۇپ ، تەستە سۆزلەيتتى.

— نېمىشقا؟

— ۋىلسون شۇنداق دەيدۇ.

— بىز بېرىپ كۆرۈپ باقايلى، — دېدى ۋىلسون، — سىز قېپقىلىڭ . بۇ يەردە تېخىمۇ ئېنىق كۆرەلەيسىز.

— بولىدۇ.

ۋىلسون سۇئاھىر تىلىدا شوپۇرغا بىرنەرسىلەرنى دېدى . شوپۇر بېشىنى لىڭشىتىپ:

— - بولىدۇ ، ئەپەندىم، — دېدى.

ئۇلار تىك قىرغاقتىن چۈشۈپ كىچىك دەريادىن ئۆتتى . يۇمىلاق تاشلىقتا يۇقىرىغا مېڭىپ دەرەخ يىلتىزلىرىغا ئېسىلىپ يامىشىپ ، قارشى قىرغاققا ماكومبې تۇنجى ئوقنى ئاتقاندا شىر قېچىپ كەتكەن يەرگە كەلدى . مىلتىق كۆتۈرگۈچى بىر تال ئوتنىڭ غولى بىلەن پاكار ئوت - چۆپ ئۈسۈپ كەتكەن يەردىكى قان دېغىنى كۆرسەتتى . قان ئىزى دەريا ياقىسىدىكى ئورمانلىققىچە داۋاملاشقانىدى.

— بىز قانداق قىلىمىز، — دېدى ماكومبې.

---

① ۋاكامبا تىلى — شەرقىي ئافرىقا جانتۇ مىللىتىنىڭ تىلى .

ــ باشقا ئامال يوق، ــ دېدى ۋىلسون، ــ بىز ما-شىنىنى ئەكېلەلمەيمىز . قىرغاق تىك ، بىز ئۇ ئۆلگۈچە ساقلاپ تۇرۇپ ، ئاندىن كىرىپ كۆرۈپ باقايلى.

ــ ئوت ـ چۆپلەرنى كۆيدۈرۈۋەتسەك بولمامدۇ؟ ــ دېدى ماكومبى.

ــ ئوت ـ چۆپ بەك يېشىل.

ــ بىز ياۋايى هايۋان قوغلىغۇچىلارنى ئەۋەتسەك بولماسمۇ؟

ۋىلسون ئۇنىڭغا دەگسەش نەزىرى بىلەن قارىدى:

ــ بىز ئەلۋەتتە شۇنداق قىلالايمىز، ــ دېدى ئۇ، ــ بىراق بۇ باشقىلارنى بىلىپ تۇرۇپ ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەر-گەنلىك بولىدۇ . قارا ، بىز شىرنىڭ يارىلانغانلىقىنى بىلىمىز . سەن يارىلانمىغان بىر شىرنى قوغلىيالىشىڭ مۇمكىن . ئۇ ئاۋاز ئاڭلىسىلا قاچىدۇ . بىراق ، يارىلانغان شىر ئادەمگە ئېتىلىدۇ . سەن ئۇنى يېنىغا بارمىغۇچە كۆرەلمەيسەن . ئۇ ئۆزىنى يەرگە چاپلاپ يېتىۋالىدۇ . سەن توشقانمۇ يوشۇرۇنالمايدۇ دەپ قارىغان يەرگە ئۇ يوشۇرۇ-نۇۋالالايدۇ . سەن قانداقچە قول ئاستىڭدىكىلەرنى بۇنداق خەتەرگە تەۋەككۇل قىلدۇرالايسەن . باشقىلارنىڭ يارىلى-نىشى تۇرغانلا گەپ.

ــ ئۇنداقتا مىلتىق كۆتۈرگۈچىلەرچۇ؟

ــ ئۇ ، ئۇلار بىز بىلەن بىللە بارىدۇ . بۇ ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسى . قارا ، ئۇلار بىلەن تۈزگەن توختامدا بۇ ئىشنى قىلىشى بەلگىلەنگەن . بىراق ، ئۇلار خوشال كۆرۈنمەيدۇ ، شۇنداقمۇ؟

ــ بىراق ، مەن ئۇ يەرگە بېرىشنى خالىمايمەن،ــ دېدى ماكومبى . ئۇ هېس قىلغۇچە گېپى ئېغىزىدىن چىقىپ بولدى.

ــ مېنىڭمۇ بارغۇم يوق، ــ دېدى ۋىلسون دەرهال-لا، ــ بىراق راستىنلا باشقا ئامال يوقمۇ؟ ــ ئارقىدىن ئۇ بىر چارىنى ئويلىدى . ئۇ ماكومبىغا قاراپ تۇيۇقسىز ئۇنىڭ لاغىلداپ تىترەۋاتقانلىقىنى ، يۈزىدىكى بىچارى-لىكنى بايقىدى.

ــ ئەلۋەتتە ، سېنىڭ بېرىشىڭ زۆرۈر ئەمەس،ــ دېدى ئۇ،ــ ساڭا ئايان ، مەن مۇشۇ ئىش ئۈچۈن ياللان-غان . شۇڭا مېنىڭ هەققىم يۇقىرى.

ــ ئۆزۈڭ يالغۇز كىرەي دەمسەن ، ئۇنىڭ بىلەن كارىمىز بولمىسىلا بولمىدىمۇ؟

روبېرت ۋىلسوننىڭ بارلىق خىزمىتى شىرنى ۋە شىرغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنى ئويلاش ئىدى . ئۇ ئەزەلدىن ماكومبىدا بىرەر نورمالسىزلىق بار دەپ ئويلاپ باقمىغان . پەقەتلا ئۇنىڭ قورقۇنچاقلىقىغا دىققەت قىل-غانىدى . ئۇ تۇيۇقسىز مېھمانخانىدا خۇددى بىر ئىشكىنى خاتا ئېچىپ سېلىپ بىر رەسۋاچىلىقنى كۆرۈپ قالغاندەك هېسسىياتقا كېلىپ قالدى.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ ئۇنىڭ بىلەن كارىمىز بولمىسىلا بولمىدىمۇ؟

ــ بىز ئۇنى ئاتمىغاندەكلا دېمەكچىمۇ سەن؟

ــ ياق ، ئۇنى تاشلىۋەتسەك دەيمەن.

ــ بولمايدۇ.

ــ نېمىشقا بولمايدۇ؟

ــ بىر جەھەتتىن قىينىلىۋاتىدۇ . يەنە بىر جە-هەتتىن باشقىلار ئۇنى ئۇچرىتىپ قېلىشى مۇمكىن.

ــ چۈشەندىم.

ــ بىراق ، سېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن هەپىلىشىشىڭ هاجەتسىز.

ــ ئەكسىچە مەن ئۇنىڭ بىلەن هەپىلىشىشىنى ياخشى كۆرىمەن، ــ دېدى ماكومبى، ــ مەن پەقەتلا بىرئاز قورقۇپ تۇرىمەن . بۇ ساڭا ئايان.

ــ بىللە كىرەيلى ، مەن ئالدىدا ماڭاي، ــ دېدى ۋىلسون، ــ كونگولۇق ئەگەشسۇن . سەن كەينىمدىن چەتنەپرەك ماڭ . كۈتمىگەندە ئۇنىڭ هۆركىرىگەن ئاۋا-زىنى ئاڭلىشىمىز مۇمكىن . ئۇنى كۆرسەك تەڭلا ئوق چىقىرايلى . هېچنېمىدىن ئەنسىرىمە . مەن ياردەملە-شىمەن . ئەمەلىيەتتە سەن بارمىساڭ ياخشى بولاتتى . ساڭا ئايان ، بارمىغىنىڭنىڭ پايدىسى كۆپ بولۇشى مۇمە-كىن . سەن نېمىشقا ئايالىڭنىڭ يېنىغا قايتىپ كېتىپ بۇ ئىشنى مېنىڭ بىرتەرەپ قىلىشىمغا قويۇپ بەرمەي-سەن؟

ــ ياق ، مەن بارىمەن.

ــ بولىدۇ، ــ دېدى ۋىلسون، ــ بىراق ، بېرىشنى خالىمىساڭ بارما ، بۇ مېنىڭ خىزمىتىمنىڭ بىر قىسمى . بۇ ساڭا ئايان.

ــ بارىمەن، ــ دېدى ماكومبى.

ئۇلار بىر دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ تاماكا چې-كىشتى.

ــ بېرىپ ئايالىڭغا بىرنەرسە دەپ قويمامسەن ، بىز بەربىر بىردەم ساقلايمىز، ــ دېدى ۋىلسون.

ــ هاجىتى يوق.

ــ ئۇنداقتا مەن بېرىپ بىردەم تەخىر قىلىپ تۇ-رۇشنى ئېيتىپ قويااي.

ــ بولىدۇ، ــ دېدى ماكومبى . ئۇ ، ئۇ يەردە ئولتۇ-

راتتى . ئۇنىڭ قولتۇقى تەرلەپ ، ئېغىزى قۇرۇپ كەتكەن بولۇپ ، ئىچىنى كاۋاك بولۇپ قالغاندەك ھېس قىلدى . ئۇ ئۆزىنىڭ مەن بارماي دېيەلىگۈدەك غەيرەتكە كېلىشىنى ئۈمىد قىلاتتى . ئەگەر ئۇ شۇنداق دېسە ، ۋىلسون ئانچىلا ئاچچىقلاپ كەتمەسلىكى مۇمكىن . چۈنكى ، ۋىلسون ئۇنىڭ ئەھۋالىغا بۇرۇنراق دىققەت قىلماي ئەمدىلىكتە ئۇنى ئايالىنىڭ يېنىغا قايتۇرۇۋەتمەكچى بولغانىدى . ئۇ ئۇ يەردە ئولتۇرغاندا ۋىلسون قايتىپ كەلدى.

— مىلتىقىڭنى ئالغاچ كەلدىم، — دېدى ئۇ، — ئالغىن ، بىز ئۇنى خېلى يەتكۈچە ساقلىدۇق ، يۈر.

ماكومبى مىلتىقنى ئالدى ، ۋىلسون:

— كەينىمدىن بەش يارد ئارىلىق ساقلاپ ماڭ ، نېمە دېسەم شۇنى قىل، — دېدى . ئاندىن سىۋاھىر تىلىدا قوراللىق ئىككى كىشىگە بىرنېمىلەرنى دېدى.

— ماڭايلى، — دېدى ئۇ.

— ئازراق سۇ ئىچىۋالسام بولامدۇ؟ — سورىدى ماكومبى.

ۋىلسون تاسمىسىغا سۇدان ئېسىۋالغان يېشى چوڭراق قورال كۆتۈرگۈچىگە بىرنەچچە جۈملە گەپ قىلدى . ئۇ سۇدانىنى يېشىپ ، ئاغزىنى ئېچىپ ماكومبىغا سۇندى . ماكومبى سۇدانىنى ئېغىردەك ھېس قىلدى . سۇدانىنىڭ پالاستىن ئىشلەنگەن قېپى ئۇنىڭغا يۇڭلۇق ھەم قوپال تۇيۇلدى. ئۇ سۇدانىنى كۆتۈرۈپ سۇ ئىچكەچ ئالدىدىكى ئېگىز ياۋا ئوت – چۆپلەرگە ۋە ئوتلاقنىڭ كەينىدىكى ئۈستى تەكشى ئۆسكەن دەرەخلەرگە قارىدى . بىر پەس سوققان سەلكىن شامال ئۇلار تەرەپكە ئۇچۇپ كەلدى . ياۋا ئوت – چۆپلەر شامالدا يەڭگىل يەلپۈندى . ئۇ ئاشۇ قوراللىق كىشىگە قاراپ ، ئۇنىڭمۇ قورقۇنچ ئازابىنى تارتىۋاتقانلىقىنى بايقىدى.

ياۋا ئوت – چۆپلۈكنىڭ ئوتتۇز بەش يارد ئىچكىرىسىدە ئاشۇ زور شىر يەرگە چاپلىشىپ ياتاتتى . ئۇنىڭ قۇلىقى ئارقىغا بۇرۇلغان بولۇپ ، ئۇنىڭ بىردىنبىر ھەرىكىتى قارا تۈكلۈك ئۇزۇن قۇيرۇقىنى سەل لىڭشىتىپ قويۇشلا ئىدى . ئۇ بۇ خىلۋەتكە يېتىپ كېلىپلا ھايات – ماماتلىق ئېلىشىشقا تەييارلانغانىدى . ئۇنىڭ يۇمىلاق قورسىقىنى تېشىپ ئۆتكەن ئوق يارىسى ئۇنى قىيناۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئۆپكىسىنى تېشىپ ئۆتكەن ئوق يارىسى تۈپەيلىدىن ئۇ ھەربىر نەپەسلەنگەندە ئېغىزىدىن سۇس كۆپۈك ئارىلاش قان كېلىپ بارا – بارا ئاجىزلاشتۇرماقتا ئىدى . ئۇنىڭ ئىككى بېقىنى ھۆل ھەم قىزىق ئىدى . قوڭۇر رەڭلىك تېرىسىدىكى پۇتەي ئوق ھاسىل قىلغان تۆشۈك ئۈستىگە چىۋىن قونۇۋالغانىدى . ئۇنىڭ بىر جۈپ سېرىق چوڭ كۆزلىرى ئۆچمەنلىكتىن تارىيىپ كەتكەن بولۇپ ، ئالدىغا قاراپ تۇراتتى . پەقەت نەپەسلەنگەندىلا ئاغرىقتىن كۆزلىرىنى قىساتتى . ئۇنىڭ تىرناقلىرى يۇمشاق ، قۇرۇق توپىغا پېتىپ كەتكەنىدى . ئۇ پۈتۈن بەدىنىدىكى ئاغرىق ئازابى ، بىئاراملىقى ، ئۆچمەنلىكى ۋە بارلىق قالدۇق كۈچىنى يىغىپ تۇيۇقسىز ھۇجۇمغا تەييارلاندى . ئۇ كىشىلەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالايتتى.

ئۇ پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ ئادەملەرنىڭ ئوتلاققا كىرىشىنى كۈتتى . ئۇ ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدى . قۇيرۇقى چىڭىپ مىدىرلىدى . ئۇلار ئوتلاققا كىرىشكە ئۇ يۆتەلگەندەك خىرقىراپ شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

ياشىنىپ قالغان كونگولۇق قورال كۆتۈرگۈچى ئالدىدا مېڭىپ قان ئىزىنى تەكشۈردى . ۋىلسون ئوتلاقتىكى ھەربىر تىۋىشقا دىققەت قىلدى. مىلتىقى تەق ئىدى ، يەنە بىر قورال كۆتۈرگۈچى ئالدىغا قاراپ دىققەت بىلەن تىڭشاۋاتاتتى . ماكومبى ۋىلسونغا يېقىن بولۇپ ، ئۇنىڭ مىلتىقى ئېتىشقا تەييار تۇراتتى . ئۇلار ياۋا ئوت – چۆپلۈككە كىرىشكە ماكومبى قان كەپلىشىۋالغان كانايدىن چىققان يۆتەلگەندەك خىرىلدىغان ئاۋازنى ئاڭلىدى ھەم چۆپلۈكتىن بىرنەرسىنىڭ ئېتىلىپ چىققانلىقىنى كۆردى . ئارقىدىن ئۆزىنىڭ قورقۇپ كېتىپ ، ئوچۇقچىلىقتا دەريا تەرەپكە قاراپ جېنىنىڭ بارىچە قېچىۋاتقانلىقىنى بىلدى.

ئۇ ۋىلسوننىڭ مىلتىقىنىڭ «پاڭ» قىلغان ئاۋازىنى ، ئارقىدىن يەنە بىر قېتىم قۇلاقنى يارغۇدەك «پاڭ» قىلغان ئاۋازنى ئاڭلىدى . ئۇ بۇرۇلۇپ شىرنى كۆردى . شىرنىڭ تۇرقى ناھايىتى قورقۇنچلۇق بولۇپ ، مېڭىسىنىڭ بىرىمى يوق دېگۈدەك ھالدا ئېگىز ئۆسكەن ئوتلاقنىڭ يانقىسىدا تۇرغان ۋىلسونغا قاراپ ئاستا كېتىپ باراتتى . شۇ پەيتتە ئۇ قىزىل يۈز ئادەم كۆرۈمسىز يان قورالنىڭ زاتورىنى ئىتتىرىپ پۇختا نىشانلىدى ، يان قورال ئېغىزىدىن يەنە بىر قېتىم قۇلاقنى يارغۇدەك «پاڭ» قىلغان ئاۋاز ياڭرىدى . ئېغىر ، زور سېرىق بەدىنىنى سۆرەپ ئاستا ئىلگىرىلەۋاتقان شىر قېتىپ قالدى . ئۇنىڭ غايەت زور ، كەمتۈك بېشى ئالدىغا دۈم چۈشتى . ماكومبى يالغۇز ھالدا ئۆزى قېچىپ كەلگەن بوشلۇقتا تۇراتتى . قولىدا لىق ئوق قاچىلانغاق مىلتىق بار ئىدى . ئىككى قارا تەنلىك ، بىر ئاق تەنلىك بۇرۇلۇپ مەنسىتمەسلىك بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى . ئۇ شىرنىڭ ئۆلگەنلىكىنى بىلەتتى . ئۇ ۋىلسونغا قاراپ ماڭدى . ئۇنىڭ ئېگىز بويىمۇ ئۇنىڭ

ئۇچۇن چوڭ بىر ئەيىبتەك تۇيۇلدى . ۋىلسون ئۇنىڭغا قاراپ:

— رەسىمگە چۈشۈۋالامسەن؟ — دەپ سورىدى.

— هاجىتى يوق، — دېدى ئۇ.

ئۇلار ماشىنا يېنىغا بارغۇچە شۇ ئىككى ئېغىزلا سۆزلەشتى . ئاندىن ۋىلسون:

— قالتىس شىر ئىكەن ، قول ئاستىمىزدىكىلەر ئۇنىڭ تېرىسىنى سويۇۋالدۇ . بىز يەنىلا بۇ سالقىن جايدا ساقلاپ تۇرايلى، — دېدى.

ماكومبېرنىڭ ئايالى ئۇنىڭغا قارىمىدى . ئۇمۇ ئايالىغا قارىمىدى . ئۇ ئارقا ئورۇندۇقتا ئايالىنىڭ يېنىدا ئولتۇردى . ۋىلسون ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى . ئۇ بىر قېتىم قولىنى ئۇزىتىپ ئايالىنىڭ قولىنى تۇتتى . ئەمما ئايالىغا قارىمىدى . ئايالى قولىنى ئۇنىڭ ئالقىنىدىن تارتىۋالدى . ماكومبېر دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ملتىق كۆتۈرگۈچىلەر شىر تېرىسىنى سويۇۋاتقان يەرگە قاراپ ، ئايالىنىڭ ئىشنىڭ پۈتۈن جەريانىنى ئېنىق كۆرگەنلىكىنى بىلدى . ئۇلار ئولتۇراتتى . ئايالى ئالدىغا سىلجىپ قولىنى ۋىلسوننىڭ مۈرىسىگە قويدى . ۋىلسون ئارقىسىغا بۇرۇلدى . مارگارىت پاكار ئورۇندۇقتىن ئالدىغا سوزۇلۇپ ئۇنىڭ ئاغزىغا سۆيدى.

— ئوهوي ، — دېدى ۋىلسون ، ئۇنىڭ تەبىئىي قىزىل يۈزى تېخىمۇ قىزىرىپ كەتتى .

— روبېرت ۋىلسون ئەپەندى ، — دېدى ئۇ ، — چىرايلىق قىزىل يۈزلۈك روبېرت ۋىلسون ئەپەندى.

ئۇ ماكومبېرنىڭ يېنىدا قايتا ئولتۇرۇپ بۇرۇلۇپ قارىشى قىرغاقتىكى شىر ياتقان جايغا قارىدى . شىرنىڭ ئالدى ئىككى پۇتى ئۇستىگە قارىغان تېرىسى سويۇۋېلىنغانىدى . قاردەك ئاپئاق مۇسكۇللىرى ۋە پەيلىرى ، يەنە تومپىيىپ تۇرغان ئاپئاق قورسىقى چىقىپ قالغان . نېگىرلار تېرىدىكى گۆشلەرنى قىرىۋاتاتتى . قورال كۆتۈرگۈچى ئاخىر نەم ھەم ئېغىر شىر تېرىسىنى ئېلىپ كەلدى . تېرىنى يۆگەپ ماشىنىغا تارتىپ چىقاردى . ماشىنا قوزغالدى . ھېچكىم ھېچنېمە دېمىدى . ئۇلار كەينىگە قايتتى.

بۇ شىرنىڭ ھېكايىسى . ماكومبېر شىرنىڭ تۇيۇقسىز ئېتىلىپ كېلىشتىن بۇرۇن نېمە خىيالدا بولغانلىقىنى بىلمەيتتى . ئۇ ھۇجۇم قىلىشتىن بۇرۇن سائەتلىك تېزلىكى ئىككى يۈز ئىنگلىز مىلى كېلىدىغان 505 تېپىلىق ئوقنىڭ ئىشەنگۈسىز دەرىجىدە شىددەت بىلەن ئاغزىغا تەگكەندە قانداق تۇيغۇدا بولغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى . ئاخىردا ئىككىنچى قېتىملىق شىددەتلىك زەربە بىلەن ئارقا بەدىنى كېرەكتىن چىققان چاغدىمۇ يەنىلا ئۆزىنى خاراب قىلغان ئاشۇ «پاڭ ـ پاڭ» قىلىپ ئاۋاز چىقارغان نەرسىگە قاراپ ئىلگىرىلىگەنلىكىنى ، قانداق بىر كۈچنىڭ ئۇنىڭ مۇشۇنداق قىلىشىغا سەۋەبچى بولغانلىقىنى بىلمەيتتى . ئەكسىچە ۋىلسون ئازراق بىلەتتى . ئۇ پەقەت بىر جۈملە سۆز بىلەن «قالتىس شىر ئىكەن» دەپ قويدى . بىراق ، ماكومبېر ۋىلسوننىڭ بۇ ئىشلارغا قارىتا نېمە تۇيغۇدا ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ ئايالى بىلەن تەتۈر قارىشىپ قالغىنىدىن باشقا ، ئايالىنىڭ قانداق ھېسسىياتتا ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى.

ئۇ بۇرۇنمۇ ئايالى بىلەن يامانلىشىپ قالغان ، بىراق ، يېغىشتۇرغىلى بولمىغۇدەك دەرىجىگە يەتمىگەنىدى . ماكومبېر ناھايىتى باي ئىدى ھەم تېخىمۇ باي بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى . ئۇ ئايالىنىڭ ئۆزىدىن ئايرىلىپ كەتمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى . بۇ ئۇ بىلىدىغان بىرقانچە ھەقىقىي ئىشلارنىڭ بىرى . ئۇ بۇ ئىشنى بىلەتتى . ئۇ موتىسىكلىت — بۇ ئەڭ بۇرۇنقى ئىش — ماشىنا ، ياۋا غاز ئوۋلاش ، بېلىق تۇتۇش ، سالمون بېلىقى ، دېڭىز كىتابلاردىكى جىنسىي مۇھەببەت ھېكايىلىرى ، نۇرغۇن كىتابلار ، ئىنتايىن نۇرغۇن كىتابلار ، مەيداندا ئوينىلىدىغان بارلىق توپ تۇرلىرى ، ئىتلار توغرۇلۇق بىلىدىغانلىرى كۆپ ئىدى . ئاتنى ئانچە بىلىپ كەتمەيتتى . پۇللىرىنى قانداق چىڭ تۇتۇشنى ، ئۆز دائىرىسىدىكى كىشىلەرنىڭ خېلى كۆپ ئىشلىرىنى بىلەتتى . يەنە ئايالىنىڭ ئۆزىدىن ئايرىلىپ كەتمەيدىغانلىقىنىمۇ بىلەتتى . ئۇنىڭ ئايالى ئەزەلدىن ناھايىتى گۈزەل بولۇپ ، ئافرىقىدىمۇ ھەم شۇنداق ئىدى . بىراق ، ئامېرىكىدا ئۇ ئېرىنى تاشلاپ كەتكۈدەك ھەم تېخىمۇ ياخشى كۈن كەچۈرگۈدەك دەرىجىدە گۈزەل ئەمەس ئىدى . ئايالى بۇ ئەھۋالنى بىلەتتى . ئۇمۇ بىلەتتى . ئايالى ئۇنى تاشلاپ كەتكۈدەك پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويغانىدى ، بۇنى ھەم ئۇ بىلەتتى . ئەگەر ئۇ ئاياللار بىلەن مۇئامىلە قىلىشىشتا تەدبىرلىكرەك بولغان بولسا ، ئايالى ئۇنىڭ يەنە بىر چىرايلىق ئايال تېپىۋېلىشىدىن ئەنسىرىگەن بولاتتى . بىراق ، ئايالىنىڭ ئېرى توغرۇلۇق بىلىدىغانلىرى ناھايىتى كۆپ بولغاچقا ، بۇ ئىش توغرۇلۇق غەم يېيىش پۈتۈنلەي ھاجەتسىز ئىدى . يەنە بىر جەھەتتىن ، ماكومبېر ناھايىتى كەڭ قورساق بولۇپ ، بۇنى ئۇنىڭدىكى ئەجەللىك ئاجىزلىق دېمىگەندە بۇ ئۇنىڭ چوڭ ئالاھىدىلىكى ئىدى.

نېمىلا دېيىلى ، ئۇلار خېلىلا بەختلىك ئەر ـ خوتۇنلار-

دىن سانىلاتتى . ئۇلار دائىم ئايرىلىپ كېتىدىغانلىقىغا دائىر گەپ تارقىلىدىغان ، بىراق ئەزەلدىن ئايرىلىپ كەتمەيدىغان ئەر ـ خوتۇنلار تىپىغا كىرەتتى . بىر ئىجتىمائىي سەھىپە يازغۇچىسىنىڭ يازغىنىدەك: ئۇلار پەقەتلا كىشىلەرنىڭ ئىنتايىن ھەۋىسىنى كەلتۈرگەن ۋە باشتىن ـ ئاخىر سىناقتىن ئۆتكەن مۇھەببەتكە خەتەردىن بىر قەۋەت ھەل بېرىش ئۈچۈن ئەڭ زۇلمەتلىك ئافرىقا دەپ قارالغان ئاشۇ جايلارغا ئىچكىرىلەپ كىرىپ ئوۋ ئوۋلىغان ، بۇ بىر پارچە زۇلمەتلىك چوڭ قۇرۇقلۇق ، مارتىن جونسون ① ئەر ـ ئايالنىڭ نۇرغۇن فىلىملىرى ئارقىلىق نامايان قىلىنغان . ئۇلار ئۇ يەردە شىر ، ياۋا كالا ، پىل قاتارلىقلارنى ئوۋلىغان ۋە تەبىئەت تارىخى مۇزېيى

ئۈچۈن ئەۋرىشكە توپلىغان . ئىجتىمائىي سەھىپە يازغۇچىسى بۇرۇن ئۈچ قېتىم ئۇلارنى «ئاجرىشىش گىردابىغا بېرىپ قالدى» دەپ خەۋەر قىلغان . ئەھۋالمۇ ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى . بىراق ، ئۇلار دائىم يەنىلا يارىشىپ قالغان . ئۇلارنىڭ بىرلىشىشى ئۈچۈن پۇختا ئاساس بار ئىدى . مارگارىت ناھايىتى چىرايلىق بولغاچقا ماكومبېرنىڭ ئاجرىشىپ كېتىشكە كۆڭلى قىيمايتتى . ماكومبېرنىڭ پۇلى ناھايىتى كۆپ بولغاچقا مارگارىتمۇ ئايرىلىشقا چىدىمايتتى.

فىرانسىس ماكومبې شىرنى ئويلىمىغاندىن كېيىن ، بىر پەس ئۇخلىۋېلىپ ئويغىنىپ كەتتى ، ئاندىن يەنە ئۇخلاپ قالدى . شۇ پەيتتە ئەتىگەن سائەت ئۈچ بولغان بولۇپ ، ئۇ چۈشىدە بېشى قانغا مىلەنگەن شىرنىڭ ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قورقۇپ ئويغىنىپ كەتتى . ئۇ يۈرىكىنىڭ گۈپۈلدەپ قالايمىقان سوقۇۋاتقىنىنى ئاڭلاپ يېتىپ ، ئايالىنىڭ كەپىدىكى يەنە بىر كاناپ كارىۋاتتا يوقلۇقىنى بايقىدى . ئۇ ئىككى سائەت ئويغاق يېتىپ ، بۇ ئىشنى كاللىسىدىن چىقىرىۋېتەلمىدى.

ئىككى سائەتتىن كېيىن ئۇنىڭ ئايالى كەپىگە كىرىپ كەلدى . پاشىلىقنى قايرىپ بىمالال كارىۋىتىغا چىقىپ ياتتى.

— نەگە باردىڭ؟ — دەپ سورىدى ماكومبې قاراڭغۇلۇقتا.

— ھە ، — دېدى ئۇ ، — سىز ئويغاندىڭىزمۇ؟

— نەگە باردىڭ؟

— ساپ ھاۋادىن نەپەسلىنىش ئۈچۈن بايىلا چىققانىدىم.

— بەلەن ئىش قىلدىڭ ، ئۆلگۈر.

— سىز مېنىڭ نېمە دېيىشىمنى تەلەپ قىلىسىز ، قەدىرلىكىم؟

— نەگە باردىڭ؟

— ساپ ھاۋادىن نەپەسلەنگىلى چىققان.

— بۇ ئەكسىچە ئۇ ئىشنىڭ يېڭىچە نامى ، پەسكەش قانجۇق.

— ھە ، سىز دېگەن بىر توخۇ يۈرەك.

— شۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟ — دېدى ئۇ.

— مېنىڭچە ، ھېچنېمە . بىراق ، ماڭا گەپ قىلمىسىڭىز ، سۆيۈملۈكۈم . مەن بەك چارچاپ كەتتىم.

— سەن مېنى ھەممىگە چىدايدۇ دەپ ئويلامسەن؟

— بىلىمەن ، سىز چىدايسىز ، قەدىرلىكىم.

— ھەي ، مەن چىدىيالمايمەن.

— قەدىرلىكىم ، ماڭا گەپ قىلمىسىڭىزچۇ ، مەن بەك چارچاپ كەتتىم.

— بۇنداق ئىشنى يەنە قىلغۇچى بولما ، سەن قىلماسلىقىقا ماقۇل بولغان.

— ھىم ، ھازىر يەنە قىلدىم ، — دېدى ئۇ مۇلايىملىق بىلەن.

— بۇ قېتىم ساياھەتكە چىقساق بۇنداق ئىش ھەرگىز سادىر بولمايدۇ دېگەنىدىڭ ، سەن ماقۇل بولغان.

① مارتىن جونسون (1884 ـ 1937) ئامېرىكا كىنو ئىشلىگۈچىسى . ئۇ ئامېرىكىنىڭ تەبىئەت تارىخى مۇزېيى ئۈچۈن ئافرىقىنىڭ يوقىلىش گىردابىدىكى نۇرغۇن ئىپتىدائىي تۇرمۇشلىرىنى فىلىمگە ئالغان . ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى ئايالى داۋاملاشتۇرغان.

— شۇنداق ، سۆيۈملۈكۈم ، مەن شۇنداق دېگەنىدىم . بىراق ، بۇ قېتىمقى ساياھىتىمىز تۈنۈگۈن تۈگەشتى . بىز ئۇ توغرىدا سۆزلەشمىسەك قانداق ، بولامدۇ؟

— پۇرسەت بولسىلا قولدىن بەرمەيدىكەنسەن ، توغرىمۇ؟

— ماڭا گەپ قىلماڭ ، مەن ناھايىتى چارچاپ كەتتىم ، سۆيۈملۈكۈم.

— گەپ قىلمىمەن.

— ئۇنداقتا مېنى ئاۋارە قىلماڭ ، مەن ئۇخلاپ قالغىلى ئۇۋاتىمەن، — ئارقىدىن ئۇ ھەقىقەتەن ئۇخلاپ قالدى.

تاڭ تېخى يورۇمىغانىدى . ئۇلار ئۇچى ئۇستەل ئەتراپىدا ئولتۇرۇپ ئەتىگەنلىك تامقىنى يەۋاتاتتى . فىرانسىس ماكومبى ئۆزى نەپرەتلىنىدىغان نۇرغۇن ئادەملەر ئىچىدە ھەممىدىن بەك نەپرەتلىنىدىغىنى روبېرت . ۋىلسون ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى.

— ياخشى ئۇخلىدىڭمۇ؟ — ۋىلسون تورۇپكىسىغا تاماكا قاچىلىغاچ دىمىغىدا سورىدى.

— ئۆزۈڭ ياخشى ئۇخلىغانسەن؟

— قالتىس، — دېدى بۇ ئاق تەنلىك ئوۋچى.

«ھۇ ھايۋان» دەپ ئويلىدى ماكومبى «سەن بىر مەنمەنچى ھايۋان».

«ئۇ كەپسىگە قايتقاندا ئۇنى ئويغىتىۋېتىپتۇ ـ دە» دەپ ئويلىدى ۋىلسون ھېسسىياتسىز ، سوغۇق نەزىرى بىلەن ئۇ ئىككىسىگە قاراپ . «ھوي ، ئۇ نېمىشقا ئايالىنى تورۇشقا تېگىشلىك جايىدا تۇرغۇزمايدۇ . ئۇ مېنى قانداق نەرسە دەپ ئويلاپ قالغاندۇ . بىر ئۆلگۈر مۇردىنىڭ گەج ھەيكىلى دەپ قالغانمىدۇ . كىم ئۇنى ئايالىنى تورۇشقا تېگىشلىك جايىدا تۇرغۇزمىسۇن دەپتۇ . بۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ سەۋەنلىكى.»

— سىزنىڭچە ، بىز ياۋا كالا تاپالارمىزمۇ؟ — مارگارېت شۇنداق دېگەچ قولى بىلەن بىر داس ئۆرۈكنى ئىتتىرىپ قويدى.

— ئېپى كەلسە ئۇچرىتىمىز — دېدى ۋىلسون ئۇنىڭغا تەبەسسۇم قىلىپ، — سىز نېمىشقا لاگېردا قېپقالمايسىز.

— قېپقالمايمەن — دېدى ئۇ ئۇنىڭغا.

— نېمىشقا ئۇنىڭغا لاگېردا قېلىپقال دېمەيسەن؟ — دېدى ۋىلسون ماكومبىغا.

— سەن دە ، — دېدى ماكومبى سوغۇق ھالدا.

— بىرگە ھېچقانداق تاپىلاش كەتمەيدۇ، — دېدى مارگارېت يۈزىنى بۇراپ ئىنتايىن خۇشاللىق بىلەن ماكومبىغا، — ئەخمەقلىق قىلماڭ ، فىرانسىس.

— سەن يولغا چىقىش تەييارلىقىنى قىلىپ بولدۇڭمۇ؟ — سورىدى ماكومبى.

— قاچاندا يولغا چىقساق بولۇۋېرىدۇ ، — دېدى ۋىلسون، — سەن ئايالىڭنىڭ بېرىشىغا قوشۇلامسەن؟

— قوشۇلاي ياكى قوشۇلماي بۇنىڭ نېمە پەرقى بار؟

«تازىمۇ چاتاق بولدى» دەپ ئويلىدى ۋىلسون . نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق . بۇ ئىشتىن ھامان مۇشۇنداق غوۋغا چىقاتتى . باشتىن قارىغاندىمۇ ھەم شۇنداق.

— ھېچقانداق پەرق يوق — دېدى ئۇ.

— سەن مېنى ياۋا كالا ئوۋلاشقا ئەۋەتىۋېتىپ ، ئۆزۈڭ ئۇنىڭ بىلەن لاگېردا قېلىشنى خالىمامسەن؟

— بولمايدۇ، — دېدى ۋىلسون، — مەن سېنىڭ ئورنۇڭدا بولسام بۇنداق يالغان ـ ياۋىداق گەپنى قىلمىغان بولاتتىم.

— مەن يالغان گەپ قىلمىدىم . مەن بىزارلىق ھېس قىلىۋاتىمەن.

— فىرانسىس ، ئورۇنلۇقراق گەپ قىلسىڭىز قانداق؟ — دېدى ئۇنىڭ ئايالى.

— مېنىڭ گەپلىرىم ، ئاڭلىغىنى ، بەك ئورۇنلۇق بولۇپ كەتتى، — دېدى ماكومبى، — سەن مۇشۇنداق پاسكىنا نەرسىنى يەپ باققانمۇ؟

— تاماقتا بىرەر چاتاق بارمىكەن؟

— چاتىقى باشقا ئىشلاردىكى چاتاقتا يەتمەيدۇ.

— مەن ساڭا «ئۆزۈڭنى بېسىۋال» دېيەلەيمەن يىگىت ، — دېدى ۋىلسون ئىنتايىن ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن، — ئۇستەل يېنىدا كۈتكۈچىلىك قىلىدىغان مالايلارنىڭ بىرى ئازراق ئىنگلىزچە بىلىدۇ.

— ئۇ كۆزۈمدىن يوقالسۇن.

ۋىلسون ئورنىدىن تۇردى . تاماكا چەككەچ ئۇنى ساقلاپ تۇرغان مىلتىق كۆتۈرگۈچىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭغا سىۋاھىر تىلىدا بىرنەرسە دېدى . ماكومبى بىلەن ئۇنىڭ ئايالى ئۇستەل يېنىدا ئولتۇراتتى . ماكومبى ئۆزىنىڭ قەھۋە ئىستاكانىغا تىكىلگەنىدى.

— سىز بۇنداق جېدەل قىلسىڭىز ، مەن سىزدىن ئايرىلىپ كېتىمەن سۆيۈملۈكۈم ، — دېدى مارگارېت سالماقلىق بىلەن.

— ياق ، سەن ئۇنداق قىلمايسەن.

— سىناپ باقسىڭىز بىلىسىز.

— سەن مەندىن ئايرىلىپ كەتمەيسەن.

— توغرا، — دېدى ئۇ، — مەن سىزدىن ئايرىلىپ كەتمەيمەن . بىراق ، سىز ئەدەپلىكرەك بولۇڭ.

— ئەدەپلىكرەك بولىمەن؟ قالتىس گەپ قىلدىڭ . مەن ئەدەپلىكرەك بولىمەن.

— ئۇنداق ئەمەس ، ئەدەپلىكرەك بولۇڭ.

— سەن نېمىشقا ئۆزۈڭ ئەدەپلىك بولۇشنى سىناپ باقمايسەن؟

— سىنىغىنىمغا ئۇزۇن بولدى. ناھايىتى ئۇزۇن

بولدى.

— مەن ئاشۇ قىزىل يۈز مەخلۇقتىن بىزار، — دېدى ماكومبى، — مەن ئۇنىڭ سايىسىنى كۆرسەممۇ سەپرايىم ئۆرلەيدۇ.

— ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ناھايىتى سۆيۈملۈك.

— ئاھ ، دېمەيلا قوي، — ماكومبى ھەتتا ۋارقىراۋەتتى . بۇ چاغدا ماشىنا كېلىپ تاماق كەپىسىنىڭ ئالدىدا توختىدى . شوپۇر بىلەن ئىككى نەپەر مىلتىق كۆتۈرگۈچى ماشىنىدىن چۈشتى . ۋىلسون كېلىپ ، ئۈستەل يېنىدىكى بىر جۈپ ئەر ـ خوتۇنغا قارىدى.

— ئۇۋغا بارامدۇق؟ — سورىدى ئۇ.

— بارىمىز، — ماكومبى شۇنداق دېگەچ ئورنىدىن تۇردى، — بارىمىز.

— بىر پوپايكا ئېلىۋالغىنىڭىز ياخشى . ماشىنا ماڭغاندا توڭۇپ قالىسىز، — دېدى ۋىلسون.

— مەن خۇرۇم چاپان كىيىۋالاي، — دېدى ماگى.

— مالاي ئېلىپ كەلدى، — دېدى ۋىلسون ئۇنىڭغا ، ئۇ ماشىنىغا چىقىپ شوپۇرنىڭ يېنىدا ئولتۇردى . فىرانسىس ماكومبى بىلەن ئايالى ھېچنېمە دېمەي ئارقا ئورۇنغا جايلاشتى.

«بۇ قاپاقباش دىققەت قىلماي ئارقامدىن مېگەمنى چۇۋۇۋەتمىسە بولاتتىغۇ» دەپ ئويلىدى ۋىلسون . ئاياللار ئوۋ ئوۋلاش ئەترىتى ئۈچۈن راستىنلا بىر ئاۋارىچىلىق.

ماشىنا كۈلرەڭ تاڭ نۇرى ئاستىدا جالاق ـ جۇلۇق ئاۋاز چىقىرىپ تۆۋەنگە قاراپ مېڭىپ پۈتۈنلەي يۇملاق تاشلار بىلەن تولغان دەريانىڭ تېيىز قىنىدىن ئۆتۈپ قىرغاققا قاراپ ئىلگىرىلىدى . ۋىلسون ئالدىنقى كۈنى باشقىلارغا تاپىلاپ ئۇ يەرگە يول ئاچقۇزۇپ قويغانىدى . شۇڭا ، ئۇلار قىرغاقتىكى باغچىغا ئوخشايدىغان باراقسان ئورمانلىققا ، يەر شەكلى ئېگىز ـ پەس يەرگە يېتىپ باراليتتى.

«نېمىدېگەن چىرايلىق سەھەر» دەپ ئويلىدى ۋىلسون . ئەتراپنى شەبنەم قاپلىغان ، ماشىنا چاقى ئوت ـ چۆپلەر بىلەن پاكار دەرەخلەرنىڭ ئۈستىدىن دەسسەپ ئۆتكەندە ئۇ يەنچىلگەن سۇتلۇك ئوت ھىدىنى پۇرىيالايتتى . بۇ قامچا ئوتىنىڭ پۇرىقىغا ئوخشاپ كېتەتتى . ماشىنا بۇ ئادەم ئايىغى تەگمىگەن ، باغچىغا ئوخشايدىغان جايدىن ئۆتتى . ئۇ مۇشۇ خىل تاڭ شەبنىمىنىڭ ھىدىنى ، چەيلەنگەن سۇتلۇك ئوت ھىدىنى ۋە سەھەردىكى تۇماندا قارا كۆرۈنىدىغان دەرەخ غولىنى ياخشى كۆرەتتى . ئۇ ھازىر ئارقا ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ئىككىيلەننى خىيالىغا كەلتۈرمەي ياۋا كالىنى ئويلىدى . ئۇ ئىزدىگەن ياۋا كالىلار كۆلدۈزدە لاي ـ پاتقاقتا تولغان سازلىقتا تۇراتتى . ئۇ يەردە ئۇلارنى ئېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . بىراق ،

كەچتە بۇ ئەتراپتىكى ئوچۇقچىلىقتا ئوزۇق ئىزدەيتتى ، ئەگەر ئۇ ماشىنا بىلەن ئۇلارنى سازلىقتىن ئايرىۋېتەلىسە ماكومبىغا ئۇلارنى ئېتىشنىڭ ياخشى پۇرسىتى چىققان بولاتتى . ئۇنىڭ ماكومبى بىلەن قويۇق ئورمانلىقتىكى خىلۋەت جايدا ياۋا كالا ياكى ھەرقانداق ياۋايى ھايۋان ئوۋلىغۇسى يوق ئىدى . لېكىن ، ئۇ بىر كەسپىي ئوۋچى . ئۇ بۇ ئۆمرىدە كەم ئۇچرايدىغان ئادەملەر بىلەن بىللە ئوۋ ئوۋلىغانىدى . ئەگەر بۈگۈن ياۋا كالا ئوۋلىيالىسا ئوۋلىمىغان پەقەت كەركىدان قالىدۇ . شۇنداق بولغاندا ، بۇ بىچارە ئەبلەخ ئۆزىنىڭ خەتەرلىك ئويۇننى ئاخىرلاشتۇرىدۇ . ئاندىن ئىشلار ياخشىلىنىپ كېتىدۇ . ئۇ قايتا ئۇ ئايال بىلەن ھېچقانداق مۇئامىلە قىلىشمايدۇ . ماكومبىمۇ بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتەر . قارىغاندا ئۇ بۇنداق ئىشلارنى بېشىدىن كۆپ ئۆتكۈزگەندەك قىلىدۇ ، بىچارە بايقۇش . ئۇنىڭ بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ كېتىشكە چوقۇم چارىسى بار . ھەي ، بۇ ئاشۇ بىچارە يۇمشاق باشنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆلگۈر سەۋەنلىكى.

ئۇ روبېرت ۋىلسون ، ئوۋ ئوۋلاش ئەترىتىگە قوش كىشلىك كاناپ كارىۋات ئېلىپ كەلگەن . ئۇ بۇنى دۈچ كېلىش ئېھتىمالى بولغان ئىشقى ـ مۇھەببەتنىڭ ھۇزۇرىدىن چىقىش ئۈچۈن تەييارلىغانىدى . ئۇ بۇرۇن بەزى خېرىدارلارغا ھەمراھ بولۇپ ئوۋ ئوۋلىغان . ئۇلار تورمۇشتا شاللاق ، بۇزۇقچىلىقتا چېكىگە يەتكەن ، ئوخشاش بولمىغان دۆلەت تەۋەلىكىدىكى ئادەملەر بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئاياللار ئەگەر بۇ ئاق تەنلىك ئوۋچى بىلەن بىر كارىۋاتتا چىقالمىسا ئۆزلىرىنىڭ خەجلىگەن پۇلىنى بىكارغا كەتتى دەپ قارىشاتتى . ئۇ ئۇلاردىن ئايرىلغاندا ئۇلارنى مەنسىتمىگەن ، گەرچە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ياخشى كۆرگەن بىرنەچچىسى بولسىمۇ ، بىراق ئۇ مۇشۇ خىل ئادەملەرگە تايىنىپ تىرىكچىلىك قىلاتتى . پەقەت ئۇلار ياللىسىلا ئۇلارنىڭ ئۆلچىمى ئۇنىڭمۇ ئۆلچىمى بولۇپ قالاتتى.

ئوق ئېتىش ماھارىتىنى دېمىگەندە ھەممە جەھەتتە ئۇلار ئۇنىڭ ئۆلچىمى ئىدى . ئوۋچىلىقتا ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆلچىمى بار ئىدى . ئۇلار ئۇنىڭ بۇ ئۆلچىمىگە ھۆرمەت قىلمىسا ، باشقىلارنى ياللاپ ئوۋغا چىقىسىمۇ ئىختىيارى ئىدى . ئۇلار ئۇنىڭ مۇشۇ پوزىتسىيىسى سەۋەبلىك ئۇنى ھۆرمەتلەيتتى . بىراق ، بۇ ماكومبى شەك ـ شۈبھىسىز بىر غەلىتە نېمە ئىدى . يەنە دېسەك ئۇنىڭ ئايالى . ھە بۇ ئايال ، شۇنداق بۇ ئايال . ھەم بۇ ئايال . بولدىلا ، ئۇ ھەممىنى بولدى قىلدى . ئۇ ئۇلارغا بىر قاراپ قويدى . ماكومبى قاتتىق غەزەپتىن چىرايى پۈرۈلگەن ھالدا ئولتۇراتتى . مارگارىت ۋىلسونغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى . ئۇ بۈگۈن قارىماققا تېخىمۇ ياش ، تېخىمۇ

سەبى ، تېخىمۇ نازىنىن بولۇپ ، ئادەتتىكى ۋاقىتلاردىكىدەك ياسالما گۈزەل كۆرۈنمەيتتى . «ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى پەقەت خۇدا بىلىدۇ» دەپ ئويلىدى ۋىلسون . تۈنۈگۈن كەچتە مارگارېت كۆپ سۆزلىمىگەنىدى . بۇ ئىشنى ئويلاپ ئۇنى كۆرۈش بىر خۇشاللىق ئىدى.

ماشىنا بىر دۆڭگە ياماشتى . يول بويى ئورمانلىقنى كېسىپ ئۆتۈپ ، ئاندىن ياۋا ئوت ـ چۆپ باسقان يايلاققا ئوخشايدىغان ئوچۇقچىلىققا چىقتى . ئوچۇقچىلىقنى ياقىلاپ ، دەرەخلەرنىڭ دالدىسىدا كېتىۋېتىپ شوپۇر سۈرئەتنى ئاستىلاتتى . ۋىلسون بۇ ئوتلاقنى ۋە ئۇنىڭ چەت ـ ياقىلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ كۆزەتتى . ماشىنىنى توختاشقا بۇيرۇپ ، دۈربۈن بىلەن ئوچۇقچىلىققا قاراپ چىقتى. ئاندىن شوپۇرغا داۋاملىق مېڭىشنى ئىشارەت قىلدى . شوپۇر ماشىنىنى ئاستا قوزغاپ چوشقا ئۇۋۇلىرى ۋە چۇمۇلە دۆڭلىرىنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ يۈرۈپ كەتتى . ئارقىدىن ۋىلسون ئوچۇقچىلىقنىڭ نېرىسىغا قاراپ ، تويۇقسىز يۈزىنى بۇراپ:

ــ ۋاي خۇدا ، ئۇلار ئۇ يەردىكەن ، ــ دېدى.

ماشىنا تېز ئىلگىرىلىدى . ۋىلسون سۋاھىلى تىلىدا شوپۇرغا ناھايىتى تېز سۆزلەپ بىرنەرسىلەرنى دېدى . ماكومبېر ئۇ قولى بىلەن كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراپ ھەم ئۇزۇن ، ھەم كالامپاي ، يۇمىلاق تۆۋرۈك سىياقىدىكى يوغان ماي ماشىنىسىغا ئوخشايدىغان قارا ئۈچ ياۋايى ھايۋاننىڭ ئۇچقاندەك چېپىپ كەڭ ئوتلاقنىڭ بىر تەرىپىنى كېسىپ ئۆتكەنلىكىنى كۆردى . ئۇلار شۇنچە تېز يۈگۈرەيتتى . بوينى ۋە بەدىنى قاتتىق ئىدى . ئۇلار بېشىنى چىقىرىپ چېپىپ كېتىپ بارغاندا ، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قاراپ ئۆسكەن كەڭ قارا مۈڭگۈزى كۆزگە تاشلىناتتى . بېشى مىدىرلىمايتتى.

ــ ئۈچ قېرى بۇقا ئىكەن، ــ دېدى ۋىلسون،ــ بىز ئۇلارنىڭ سازلىققا بېرىش يولىنى ئۈزۈۋېتەيلى.

ماشىنا شىددەت بىلەن سائىتىگە قىرىق بەش ئىنگلىز مىللىق سۈرئەتتە ئوچۇقچىلىقنى كېسىپ ئۆتتى . ماشىنا يېقىنلاشقانسېرى ياۋا كالىلار ماكومبېرغا تېخىمۇ يوغان كۆرۈندى . ئۇ ئاخىر بىر زور كەلگەن ، كۈلرەڭ ، تۈكسىز ، قوتۇر باسقان ياۋا كالىنى ئېنىق كۆردى . ئۇنىڭ بوينى مۈرىسىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ، مۈڭگۈزى پارقىراق ھەم قارا ئىدى . ئۇ باشقا ئىككى ياۋا كالىنىڭ ئارقىسىدا بولۇپ ، ئۇلار رەتلىك ھالدا پۇختا قەدەملەر بىلەن قېچىپ كېتىپ باراتتى . ماشىنا يولدىن چىقىپ كەتكەندەك قاتتىق بىر سىلكىندى . ئۇلار يېتىشۋالغىلى ئازلا قالدى . ماكومبېر ئالدىغا چاپچىپ كېتىپ بارغان بۇقىنىڭ غايەت زور تېنىنى ، شالاڭ تۈكلەر ئۆسكەن تېرىسىدىكى توپا ـ چاڭنى، مۈڭگۈزى ئۆسۈپ چىققان جاينى ۋە تۆشۈكى يوغان بۇرنىنى كۆردى . ئۇ مىلتىقنى كۆتۈرۈشىگە ، ۋىلسون:

ــ ماشىنىنىڭ ئۈستىدە ئەمەس ، قاپاقباش، ــ دەپ ۋارقىرىدى.

ئۇ ۋىلسوندىن قورقمايتتى . پەقەتلا ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنەتتى . بۇ پەيتتە ماشىنا تورمۇزلاندى . لېكىن ، ماشىنا سىيرىلىپ بىر تەرەپكە قىيسىيىپ قالدى . ماشىنا يەنىلا مۇقىم توختىمىغانىدى . ۋىلسون بىر تەرەپتىن ، ماكومبېر بىر تەرەپتىن ماشىنىدىن چۈشتى . يەر ھەرىكەتلىنىۋاتقاندەك ئۇ دەلدۈگۈنۈپ كەتتى . ئارقىدىن قېچىپ كېتىپ بارغان ياۋا كالىغا قارىتىپ ئوق ئاتتى . بىردىن ـ بىردىن پاڭىلداپ ئېتىلغان ئوقنىڭ كالىنىڭ تېنىگە كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى . بىر خىل قىياپەتتە قېچىپ كېتىپ بارغان ياۋا كالىغا قارىتىلغان قورالدىكى ئوقلار پۈتۈنلەي ئېتىلىپ بولدى . ئاخىر ئۇ ياۋا كالىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ بوينىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېتىشنى ئېسىگە ئالدى . ئۇ قۇلاشمىغان ھالدا قورالغا ئوق سېلىۋېتىپ ياۋا كالىنىڭ يىقىلغانلىقىنى كۆردى . ياۋا كالا يەرگە تىزلىنىپ يوغان بېشىنى ئارقىسىغا كۆتۈرەتتى . باشقا ئىككى ياۋا كالا يەنىلا ئۇچقاندەك چېپىپ كېتىپ باراتتى . ئۇ ئالدىدا باشلاپ كېتىۋاتقانىغا قارىتىپ ئوق ئېتىپ تەگكۈزدى . ئۇ يەنە بىرنى ئاتتى . ئوق تەگمەي قاراسلىغان ئاۋاز چىقاردى . ۋىلسونمۇ ئوق ئاتتى . ئاندىن باشلاپ كېتىۋاتقان ياۋا كالىنىڭ ئالدىغا يىقىلىپ ، بۇرنىنىڭ يەرگە سوقۇلغانلىقىنى كۆردى.

ــ يەنە بىرسىنى يىقىت ، ــ دەپ ۋارقىرىدى ۋىلسون ، ــ ھەي ، دەرھال ئات.

بىراق ، ئۇ ياۋا كالا بىر خىل ھالەتتە ئۇچقاندەك قېچىپ كېتىپ باراتتى . ئۇ ئوق ئېتىپ تەگكۈزەلمىدى . ئوق يەردىن توپا توزۇتتى . ۋىلسوننىڭمۇ ئوقى تەگمەي يەردىن بولۇتتەك توپا ئۆرلەتتى ، ئارقىدىن ۋىلسون:

ــ ماڭ ، ئۇ يىراقلاپ كەتتى ، ــ دېدى ئۇنىڭ بىلىكىنى تۇتۇپ ، ئۇلار ماشىنىغا چىقىپ ماشىنىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى باسقۇچىغا دەسسەپ تۇردى . ماشىنا ئېگىز ـ پەس يولدا سىلكىنىپ تېز ئىلگىرىلەپ ، بوينى قاتتىق تۇتۇپ ، پۇختا قەدەملەر بىلەن قېچىپ كېتىپ بارغان ياۋا كالىنى قىستاپ كەلدى.

ئۇلار ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى . ماكومبېر قورالنى ئوقلاۋاتقاندا ئوقدان يەرگە چۈشۈپ كەتتى . كۈتمىگەندە قورالدىن كاشىلا چىقتى . ئۇ كاشىلىنى ئوڭشاپ بولغان شۇ پەيتتە ئۆزلىرىنىڭ ياۋا كالىغا يېتىشۋالغانلىقىنى كۆردى . ۋىلسون:

ــ ماشىنىنى توختات ، ــ دەپ ۋارقىرىدى . ماشىنا توختىدى ، لېكىن سىيرىلىپ ئۆرۈلۈپ كەتكىلى تاسلا

قالدى . ماكومبى ماشىنىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىپ ، تېزلىكتە مىلتىق زاتۋورىنى ئېتتىرىپ قېچىپ كېتىپ بارغان بەدىنى يۇمىلاق كەلگەن ياۋا كالىنىڭ قارا دۈمبىسىنى نىشانلاپ ئاتتى . يەنە نىشانلاپ ئاتتى . يەنە بىرنى ، يەنە بىرنى ئاتتى . ئوقلارنىڭ ھەممىسى تەگدى . بىراق ، ئۇ ياۋا كالىدا ئۇنىڭ ھېچقانداق ئىنكاسىنى كۆرمىدى . ئارقىدىن ۋىلسون ئاتتى . ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلاق پەردىسىنى يىرتىۋېتىدىغاندەك ئاڭلاندى . ئۇ ياۋا كالىنىڭ دەلدەڭشىگەنلىكىنى كۆردى . ماكومبى ئەستايىدىل قارىغا ئېلىپ يەنە بىر ئاتتى . شۇنىدىلا ياۋا كالا يىقىلىپ يەرگە تىزلىنىپ قالدى.

— بەلەن بولدى، — دېدى ۋىلسون، — ئۇلار جەمئىي ئۈچ.

ماكومبى خۇددى مەست بولۇپ قالغاندەك ھاياجانلانغانىدى.

— سەن نەچچە پاي ئاتتىڭ؟ — سورىدى ئۇ.

— ئۈچلا پاي، — دېدى ۋىلسون، — سەن بىرىنچى بۇقىنى ئۆلتۈردۈڭ ، ئەڭ چوڭىنى ، قالغان ئىككىسىدە مەن ساڭا ياردەملەشتىم . ئۇلارنىڭ خىلۋەت جايغا قېچىپ بېرىۋېلىشىدىن ئەنسىرىگەنىدىم . ئۇلارنى سەن ئۆلتۈردۈڭ . مەن پەقەت ئازراق ياردەملەشتىم . سەن ناھايىتى قالتىس ئاتتىڭ.

— بىز ماشىنىغا چىقايلى، — دېدى ماكومبى،— مەن بىر ئاز ھاراق ئىچەي.

— ئاۋۋال ئۇ بۇقىنى جايلىۋېتەيلى ، — دېدى ۋىلسون.

ياۋا كالا يەرگە تىزلىنىپ بېشىنى غەزەپ بىلەن تولغايتتى. ئۇلار ئۇنىڭغا يېقىنلاشقاندا ئۇ ئۆلتۈرۈشۈپ كەتكەن بىر جۈپ كىچىك كۆزى بىلەن ئۇلارغا چەكچىيىپ ئەسەبىيلەرچە ھۆركىرىدى.

— پەخەس بول ، ئۇنى ئورنىدىن تۇرغىلى قويما ،— دېدى ۋىلسون . ئارقىدىن يەنە، — يان تەرىپىدە تۇرۇپ ئۇنىڭ بويىنىغا ئات . قۇلىقىنىڭ ئارقىسىدىكى جايغا،— دېدى.

ماكومبى ئەستايىدىل قارىغا ئېلىپ ئۇنىڭ زور ، ھۆركىرەشتىن تولغانغان بويىنىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئاتتى . ئوق ئاۋازى ياڭراش بىلەن تەڭ ئۇنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتتى.

— بەلەن ئاتتىڭ، — دېدى ۋىلسون، — ئومۇرتقىسىغا تەگدى . ئۇلارنىڭ تۇرقى تولىمۇ كۆركەم ، شۇنداقمۇ؟

— بېرىپ ئازراق ھاراق ئىچەيلى، — دېدى ماكومبى ، ئۇ ئۆمرىدە ئەزەلدىن بۇنچە خۇشال بولۇپ باقمىغانىدى.

ماكومبىنىڭ ئايالى ماشىنىدا چىرايى تاتارغان ھالدا ئولتۇراتتى.

— سىزنىڭ قىلغانلىرىڭىز ھەقىقەتەن قالتىس بولدى ، قەدىرلىكىم، — دېدى ئۇ ماكومبىغا، — ماشىنىنى شۇنچە خەتەرلىك ھەيدىگەن بارمۇ؟

— بەك سىلكىنىپ كەتتىڭىزمۇ؟ — سورىدى ۋىلسون.

— ھەقىقەتەن قورقۇنچلۇق . ئۆمرۈمدە ئەزەلدىن بۇنداق قورقۇپ باقمىغانىدىم.

— بىر ئاز ھاراق ئىچەيلى، — دېدى ماكومبى.

— ئەلۋەتتە بولىدۇ، — دېدى ۋىلسون، — ئالدى بىلەن ئايالىڭىزغا بەر.

مارگارىت ياپىلاق ھاراق بوتۇلكىسىنى ئېلىپ بىر يۇتۇم ۋىسكى ئىچتى . ھاراقنى يۇتقاندا ئازراق تىترەپ كەتتى . ئۇ بوتۇلكىنى ماكومبىغا بەردى . ماكومبى ۋىلسونغا ئۇزاتتى.

— ماڭا قاتتىق تەسىر قىلدى، — دېدى مارگارىت، — ئۇنىڭ دەستىدىن مىگرەن ئاغرىقى كېتىدىغاندەك ئاغرىۋاتىدۇ . بىراق ، مەن ماشىنىدا تۇرۇپ ئوق چىقارساڭلارمۇ بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىكەنمەن.

— ھېچكىم ماشىنىدا تۇرۇپ ئوق چىقارمىدى،— دېدى ۋىلسون ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن.

— ئۇلارنى ماشىنا بىلەن قوغلاشنى دېمەكچىمەن.

— بۇ قائىدىگە توغرا كەلمەيدۇ، — دېدى ۋىلسون، — بىراق بىز مۇشۇنداق قوغلاۋاتقاندا مەن ئەكسىچە ھەرىكەت ئەخلاقىغا ئۇيغۇن دەپ قارايمەن . ماشىنىدا ئولتۇرۇپ دالىدىكى بارلىق كامار ۋە پۇتلىكاشاڭلاردىن ئۆتۈپ ئوۋچىلىق قىلىش پىيادە ئوۋچىلىق قىلغاندىن كۆپ خەتەرلىك . ھەر قېتىم ئوق ئاتقاندا ئۇلار خالىسىلا بىزگە ئېتىلالايتتى . بىز ئۇنىڭغا ھەممە قېتىم پۇرسەت بەردۇق . بىراق ، باشقىلارغا دەپ سالماڭ ، بۇ قانۇنسىزلىق . سىزنىڭ ئايدىڭلاشتۇرۇۋالماقچى بولغىنىڭىز مۇشۇغۇ.

— قېيىن ئەھۋالدا قالغان ھايۋانلارنى ماشىنا بىلەن قوغلاش مېنىڭچە ئىنتايىن ئادىل بولمىغانلىق، — دېدى مارگارىت.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى ۋىلسون.

— ئەگەر ئۇلار بۇنداق ئىشنى نايروبى ① دا ئاڭلىسا نېمە ئىش يۈز بېرەتتى؟

— بىرىنچىدىن مەن پراۋامدىن ئايرىلىپ قالاتتىم . يەنە بىر جەھەتتىن كۆڭۈلسىزلىك يۈز بېرەتتى، — دېدى ۋىلسون ياپىلاق بوتۇلكىدىن بىر يۇتۇم ھاراق ئىچىپ ، — مەن ئىشسىز قالاتتىم.

① نايروبى — بۇرۇن ئەنگلىيە مۇستەملىكىسىدە بولغان ، ھازىر كېنىيىنىڭ پايتەختى.

— شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

— ھەم، — دېدى ماكومبى، — ئەتىگەندىن بېرى تۈنجى قېتىم كۈلۈمسىرەپ، — ئەمدى ئۇ يامان يېرىڭدىن تۈتۈۋالدى.

— سىزنىڭ سۆز قابىلىيىتىڭىز نېمىدېگەن قالتىس فىرانسىس، — دېدى مارگارىت ماكومبىغا.

ۋىلسون ئۇلارغا قارىدى . «ئەگەر بىر چۈپرەندە قاندـ جۇقتەك بىر بۇزۇق ئايالغا ئۆيلەنسە، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — ئۇلاردىن تۇغۇلغان بالا قانچىلىك ئېپلاس چىقار» . ئەمما ئۇ ئاغزىدا:

— بىز بىر قورال كۆتۈرگۈچىدىن ئايرىلدۇق . دىقـ قەت قىلدىڭلارمۇ؟ — دېدى.

— ۋاي خۇدايىم ، ياق، — دېدى ماكومبى.

— ئۇ كېلىۋاتىدۇ، — دېدى ۋىلسون، — ھېچنېمە بولماپتۇ . ئۇ بىز بىرىنچى كالىنى ئاتقان جايدىن ئايـ رىلغاندا يىقىلىپ چۈشكەن.

ئۇ ئوتتۇرا ياشلىق قورال كۆتۈرگۈچى ئاقساپ يېتىپ كەلدى . ئۇ توقۇلما دوپپا ، كاجى كۆڭلەك ، كالتە ئىشتان ۋە تاسمىلىق رېزىنكە ئاياغ كىيىۋالغان بولۇپ ، چىرايى تۈتۈق ، روھىي ھالىتى قورقۇنچلۇق ئىدى . ئۇ كېلىپلا سۋاھىر تىلىدا ۋارقىراپ بىرنەرسە دېدى . ئۇلار ئاشۇ ئاق تەنلىك ئۈچىنىڭ چىرايىنىڭ بىراقلا ئۆزگەرگەنلىكىنى كۆردى.

— ئۇ نېمە دەيدۇ؟ — دېدى مارگارىت.

—ئۇنىڭ دېيىشىچە بىرىنچى قېتىمقى ياۋا كالا قوپۇپ چاتقاللىققا كىرىپ كېتىپتۇ، — دېدى ۋىلسون ئىپادىسىز بىر ئاھاڭدا.

— ئاھ، — دېدى ماكومبى يەڭگىللىك بىلەن.

— قارىغاندا بۇ ئاشۇ شىرنىڭكىدەك ئىش بوپتۇ ـ دە! — دېدى مارگارىت ئۈمىدكە تولغان ھالدا.

— شىرنىڭ ئىشىغا ئازراقمۇ ئوخشىمايدۇ، — دېدى ۋىلسون ئۇنىڭغا، — يەنە ئازراق ئىچەمسەن ، ماكومبى؟

— بولىدۇ ، رەھمەت، — دېدى ماكومبى . ئۇ ئۆزىدە شىرغا مۇناسىۋەتلىك ئاشۇ تۇيغۇلارنىڭ يەنە كۆرۈلىدـ غانلىقىنى مۆلچەرلىگەنىدى . لېكىن ئۇنداق بولمىدى ، ئۇ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم قورقۇنچتىن تامامەن خالىي ھېسسىياتتا بولدى . ئۇ قورقمايلا قالماي ئەكسىچە ئۆزىنى ناھايىتى روھلۇق ھېس قىلدى.

— بىز بېرىپ ئىككىنچى قېتىمقى بۇقىغا قاراپ باقايلى، — دېدى ۋىلسون، — مەن شوپۇرغا ماشىنىنى سايىغا توختىتىشنى ئۇقتۇرۇپ قوياي.

— سىلەر نېمىش قىلغىلى بارىسىلەر؟ — دەپ سورىدى مارگارىت ماكومبىدىن.

— ياۋا كالىنى كۆرگىلى.

— مەنمۇ بارىمەن.

— يۈرۈڭ.

ئۇلار ئۈچى ئىككىنچى ياۋا كالا ياتقان بوشلۇققا كەلدى . ياۋا كالا قاپقارا ، غايەت زور بېشى ئوتلاققا ساڭـ گىلىغان ، بىر جۈپ مۈڭگۈزى تېخىمۇ كېرىلگەن ھالەتتە ئىدى.

— ئۇنىڭ بېشى ناھايىتى ياخشىكەن، — دېدى ۋىلسون، — ئۇنىڭ ئىككى مۈڭگۈزىنىڭ ئەڭ چوڭ ئاـ رىلىقى ئەللىك ئىنگلىز سۈكى كەلگۈدەك.

ماكومبى خۇشال ھالدا ئۇنىڭغا قاراۋاتاتتى.

— ئۇ نېمىدېگەن كۆرۈمسىز، — دېدى مارگارىت، — بىز سايىغا كەتسەك بولمامدۇ؟

— ئەلۋەتتە بولىدۇ، — دېدى ۋىلسون ، ئاندىن ماـ كومبىغا قولى بىلەن كۆرسىتىپ، — قارا ئۇ چاتقاللىقنى كۆردۈڭمۇ؟ — دېدى.

— كۆردۈم.

— بۇ دەل بىرىنچى ياۋا كالا كىرىپ كەتكەن جاي . قورال كۆتۈرگۈچىنىڭ دېيىشىچە ، ئۇ يىقىلىپ چۈشـ كەندە ياۋا كالا يەردە ياتقانىكەن . ئۇ بىزنىڭ قوغلاۋاتقـ نىمىزنى ، ئاشۇ ئىككى كالىنىڭ ئۈچقاندەك قېچىۋاتقانـ لىقىنى كۆرگەن . ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ياۋا كالىنىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا قاراۋاتقانلىقىنى بايقاپ ، جان ـ جەھلى بىلەن قاچقان . ئۇ كالا ئاستا مېڭىپ چاتقاللىققا كىرىپ كەتكەن.

— بىز كىرىپ قوغلامدۇق؟ — دېدى ماكومبى قىزغىنلىق بىلەن.

ۋىلسون ئۇنىڭغا دەڭسەش نەزىرى بىلەن قارىدى ، «بۇ شەك ـ شۈبھىسىز بىر غەلىتە نەرسە، — دەپ ئويلىـ دى ۋىلسون، — تۈنۈگۈن ئۇنىڭ قورقۇنچتىن يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكەن . بۈگۈن ئۇ قاپ يۈرەك بولۇپ قاپتۇ» .

— بولمايدۇ . بىز ئۇنىڭغا ئازراق ۋاقىت بېرەيلى.

— سايىغا بېرىۋالساق بولمامدۇ؟ — دېدى مارگارىت چىرايى تاتىراڭغۇ ۋە بىتاب كۆرۈنەتتى.

ئۇلار باراقسان بىر تۈپ دەرەخنىڭ تۈۋىگە كەلدى . ماشىنا مۇشۇ يەرگە توختىتىلغان بولۇپ ، ئۇلار ماشىنىغا چىقتى.

— ئۇ ئۆلۈپ قالغان بولۇشى مۇمكىن، — دېدى ۋىلسون، — بىردەمدىن كېيىن بېرىپ قاراپ باقايلى.

ماكومبى ئۆزىنى ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان ، تىزـ گىنلىگىلى بولمايدىغان ۋە غەلىتە ھاياجاندا سەزدى.

— ۋاي خۇدا ، بۇ بىر مەيدان قوغلاپ ئۆۋلاشقۇ،— دېدى ئۇ، — مەن ھېچقاچان بۇنداق تۇيغۇدا بولۇپ

باقمىغان. بۇ ناھايىتى قالتىس بولدى. شۇنداقمۇ مارگارېت؟

— مەن بۇ ئوۋدىن بىزار.

— نېمىشقا؟

— مەن ئۇنىڭغا ئۆچ، — دېدى ئۇ چىشلىرىنى كىرىشتۇرۇپ، — مەن ئۇنىڭدىن يىرگىنىمەن.

— سەن بىلىسەن، نېمىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر مەن ئەمدى قورقمايمەن، — دېدى ماكومبېر ۋىلسونغا، — بىز ياۋا كالىنى قوغلاشقا باشلىغاندىن تارتىپ مەندە زور ئۆزگىرىش بولدى. خۇددى توسما يار ئالغاندەك. نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك.

— يۈرىكىڭمۇ يوغىنىدى، — دېدى ۋىلسون، — ئادەم دېگەندە ھەرقانداق غەلىتە ئۆزگىرىش بولۇپ تۇرىدۇ.

ماكومبېرنىڭ چىرايى نۇرلىنىپ كەتكەنىدى.

— سەن بىلىسەن، مەن ئۆزگىرىپ كەتتىم، — دېدى ئۇ، — مەن پۈتۈنلەي باشقىچە بولۇپ قالدىم.

ئۇنىڭ ئايالى ھېچنېمە دېمەستىن غەلىتە بىر قىياپەتتە ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارايتتى. ئۇ ئارقا ئورۇندا ئولتۇراتتى. ماكومبېر بولسا ئالدىغا ئېڭىشىپ، ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە يېنىچە يۆلەنگەن ھالدا ئارقىسىغا قاراپ تۇرغان ۋىلسون بىلەن پاراڭلىشىۋاتاتتى.

— ساڭا ئايان. يەنە بىر قېتىم شىر ئوۋلاپ باقساقمىكىن دەيمەن، — دېدى ماكومبېر، — مەن ئەمدى ئۇلاردىن ھەرگىز قورقمايمەن. ئەمەلىيەتتە ئۇلار سېنى نېمە قىلالايتتى.

— دېگىنىڭ توغرا، — دېدى ۋىلسون، — ئەڭ ئوسال ئەھۋال ئۆلۈمدىن ئارتۇق بولمايدۇ. شېكسپىر بۇنى قانداق دېگەن؟ ناھايىتى بەلەن ئېيتقان، قېنى ئەسلىيەلەمدىمەن يوق. ئاھ، ناھايىتى بەلەن ئېيتقان. بىر مەزگىل بۇ سۆزنى ئۆزۈمگە ئۈلگە قىلىپ كەلگەن. ئاڭلاپ باقساق زەرەرى بولماس، «راستىنى دېگەندە مەن ئازراقمۇ پىسەنت قىلىپ قويمايمەن. ئادەم پەقەت بىر قېتىم ئۆلىدۇ. بىزنىڭ خۇداغا بىر قېتىملىق جان قەرزىمىز بار. نېمىلا دېگەنبىلەن بۇ يىل ئۆلگەن ئادەم كېلەر يىلى يەنە ئۆلمەيدۇ» نېمىدېگەن بەلەن ئېيتقان، ھەي!

ئۇ ئۆز ھاياتىنى ئالقىنىدا تۇتۇپ تۇرغان بۇ كۆزقاراشنى دەپ سالغانلىقىدىن ناھايىتى ئوڭايسىزلىق ھېس قىلدى. بىراق، ئۇ بۇرۇنمۇ ئەرلەرنىڭ پىشىپ يېتىلگەنلىكىنى كۆرگەن، بۇ ھامان ئۇنى ھاياجانلاندۇراتتى. بۇ ئۇلارنىڭ يىگىرمە بىر ياشقا كىرگەن توغۇلغان كۈنى بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز.

ماكومبېر بىر قېتىملىق تاسادىپىي غەلىتە ئوۋغا، ئىشتىن ئەنسىرەش پۇرسىتى بولمىغان، ئالدىراش ئېلىپ بېرىلغان تۇيۇقسىز ھەرىكەتكە تايىنىپ ئۆسۈپ يېتىلدى.

بىراق، نېمە ئۆزگىرىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر شەك ـ شۈبھىسىزكى ئۆزگىرىش ئاللىقاچان يۈز بەردى. «بۇ ئەبلەخكە قارا، — دەپ ئويلىدى ۋىلسون، — ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ بەزىلىرى نۇرغۇن ۋاقىت ئۆتسىمۇ بالا پېتى تۇرۇۋېرىدۇ. بەزىدە بىر ئۆمۈر شۇنداق. ئۇلار ئەللىككە كىرسىمۇ بالا پېتى تۇرۇۋېرىدۇ. تىپىك بالا مىجەزلىك ئامېرىكىلىقلار. ھەقىقەتەن غەلىتىلىكتە چېكىگە يەتكەن». بىراق، ھازىر ئۇ ماكومبېرنى ياقتۇرۇپ قالدى. غەلىتىلىكتە چېكىگە يەتكەن ئەبلەخ. ئېھتىمال ئۇ ئەمدى يۇمشاق باش بولماس. ھەي، بىراق بۇ ئىنتايىن قالتىس ئىش بولدى. نېمىدېگەن قالتىس. بۇ ئەبلەخ ئېھتىمال بىر ئۆمۈر يۈرەكزادە بولۇپ ئۆتكەن، بۇنىڭ نېمىدىن كېلىپ چىققانلىقىنى بىلەلمەي كەلگەن. بىراق، ھازىر ھەممە ئۆتۈپ كەتتى. بايا ئۇنىڭ ياۋا كالىدىن قورقۇشقا ۋاقتى چىقمىغانىدى. بۇ مۇشۇنداق ئىش. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاچچىقلىنىشىمۇ بار. ماشىنىنىڭمۇ رولى چوڭ بولدى. ماشىنا قورۇنۇش كەيپىياتىنى تۈگەتتى. ئاخىر ئۇ بىر قاپ يۈرەككە ئايلاندى. ئۇ ئۇرۇشتىمۇ مۇشۇنداق ئەھۋالنى كۆرگەن. بۇ سەبىيلىكتىن ئايرىلغاندىنمۇ چوڭ ئۆزگىرىش ئىدى. قورقۇنچ خۇددى ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋەتكەندەكلا يوقىلىپ، باشقا بىرنەرسە ئۇنىڭ ئورنىنى ئالدى. بۇ ئەركەك بولۇشتىكى مۇھىم نەرسە، مۇشۇ نەرسە بولغاچقىلا ئۇ بىر ئەركەككە ئايلىنالىدى. ئاياللارمۇ بۇنىڭ نېمە ئىشلىقىنى بىلىدۇ. ئەركەك بولۇش ئۈچۈن پەقەتلا قورقماسلىق كېرەك.

مارگارېت ئارقا ئورۇندۇقنىڭ بۇلۇڭىدا تۈگۈلۈپ ئولتۇرۇپ ئۇ ئىككىسىگە قارىدى. ۋىلسوندا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىغانىدى. ئۇ تۈنۈگۈنكىگە تامامەن ئوخشاش بولۇپ، تۈنۈگۈن ئۇ ئۇنىڭ قانچىلىك قابىلىيىتى بارلىقىنى بىلگەنىدى. بىراق ئۇ ھازىر فرانسىس ماكومبېردا زور ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى كۆردى.

— قىلماقچى بولغان ئىشىمىزدىن خۇشالمۇ سەن؟ — دەپ سورىدى ماكومبېر يەنىلا ئۆزىنىڭ قىممەتلىك بايقىشىنى ھاياجان بىلەن تىلغا ئېلىپ.

— سەن بۇنى تىلغا ئالماسلىقىڭ كېرەك ئىدى، — دېدى ۋىلسون يەنە بىرسىنىڭ يۈزىگە قاراپ، — سېنى ئالاقزادە بولۇپ كەتتى دېگەن ئەڭ مۇۋاپىق، دىققەت قىل. يەنە ئالاقزادە بولۇشۇڭ، نۇرغۇن قېتىم ئالاقزادە بولۇشۇڭ مۇمكىن.

— بىراق سەن قىلماقچى بولغان ئىشىمىزدىن خۇشاللىق ھېس قىلامسەن؟

— ھەئە، — دېدى ۋىلسون، — دېگىنىڭ توغرا، بىراق بۇ توغرىدا ئۇنچىلا جىق سۆزلەپ كەتمە. تولا سۆزلەۋەرسەڭ ھەرقانداق ئىشنىڭ قىزىقى قالمايدۇ.

ـــ دېگەنلىرىڭلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇق گەپ، ـــ دېدى مارگارېت، ـــ سىلەر پەقەت ماشىنىدا ئولتۇرۇپ پاناھسىز بىرقانچە ھايۋاننى قوغلىغان تۇرۇپ خۇددى باتۇر ئەزىمەتلەردەك سۆزلىشىۋاتىسىلەر.

ـــ كەچۈرۈڭ، ـــ دېدى ۋىلسون، ـــ مەن قۇرۇق گەپنى تولا قىلىپ كەتتىم.

«ئۇ چوقۇم بۇ ئىشتىن ئەنسىرەپ قالدى» دەپ ئويلىدى ئۇ.

ـــ نېمە دېيىشىۋاتقانلىقىمىزنى بىلمەي تۇرۇپ گەپكە نېمىشقا ئارىلىشىسەن؟ ـــ دېدى ماكومبېر ئايالىدىن.

ـــ سەن باتۇرلىشىپ كەتتىڭ . شۇنداق تويۇقسىزلا، ـــ دېدى ئايالى مەنسىتمەسلىك بىلەن . ئۇنىڭ مەنسىتمەسلىكى ئانچە پۇختا ئاساسقا ئىگە ئەمەس ئىدى . ئۇ بىر ئىشتىن ئىنتايىن قورقۇۋاتاتتى.

ماكومبېر قاقاقلاپ كۈلدى . ئۇنىڭ كۈلكىسى ناھايىتى تەبىئىي بولۇپ ، ئىچ ـ ئىچىدىن چىققانىدى.

ـــ ساڭا ئايان ، مەن ئۆزگەردىم، ـــ دېدى ئۇ، ـــ مەن راستىنلا ئۆزگەردىم.

ـــ سەل كېچىكىپ ئۆزگەردىڭىزمۇ قانداق؟ ـــ دېدى مارگارېت ئازابلىق ھالدا . چۈنكى ئۇ ئۇزۇندىن بۇيان ئەڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنىدى . ھازىر ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ بۇ ھالغا كېلىپ قېلىشىدىكى سەۋەبلىكنى بىرلا ئادەمگە ئىتتىرىپ قويغىلى بولمايتتى.

ـــ مېنىڭچە بولغاندا ئازراقمۇ كېچىكمىدى، ـــ دېدى ماكومبېر.

مارگارېت زۇۋان سۈرمەي ئورۇندۇقنىڭ بۇلۇڭىغا يۆلەندى.

ـــ سېنىڭچە بىز ئۇنى يېتەرلىك ساقلىغانمىدۇق؟ ـــ ماكومبېر خۇشاللىق بىلەن ۋىلسوندىن سورىدى.

ـــ بېرىپ قاراپ باقايلى، ـــ دېدى ۋىلسون، ـــ سەندە ئېشىپ قالغان پۇتەي ئوق بارمۇ؟

ـــ قورال كۆتۈرگۈچىدە ئازراق بار.

ۋىلسون سىۋاھىر تىلىدا بىرنى ۋارقىرىشىغا ، ياۋا كالىنىڭ باش تېرىسىنى سويۇۋاتقان ياشىنىپ قالغان قورال كۆتۈرگۈچى ئورنىدىن تۇردى . يانچۇقىدىن بىر قۇتا ئوق ئېلىپ ، ماكومبېرغا ئەكېلىپ بەردى . ئۇ قورالىنى لىق ئوقلاپ ، ئېشىپ قالغىنىنى يانچۇقىغا سالدى.

ـــ سەن يەنىلا سپرىڭفىلىد ماركىلىق قورالىنى ئىشلەتسەڭ ياخشى بولغۇدەك، ـــ دېدى ۋىلسون، ـــ سەن ئۇنىڭغا كۆنۈپ قالدىڭ . مانلىچىر ماركىلىقنى ماشىنىدا ئايالىڭغا قويۇپ كېتەيلى . قورال كۆتۈرگۈچىڭ مىلتىقىڭنى كۆتۈرسۇن . مەن بۇ ئۆلگۈر توپنى ئىشلىتەي . ئەمدى ساڭا ياۋا كالا توغرىسىدا سۆزلەپ بېرەي، ـــ ئۇنىڭ بۇ گەپنى ئاخىرىغا قالدۇرۇشى ماكومبېرنى ئەنسىرەتمەسلىك ئۈچۈن ئىدى، ـــ ياۋا كالا ئادەتتە بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تىك ھالەتتە ئېتىلىپ كېلىدۇ . ئۇنىڭ مۈڭگۈزىنىڭ بۆسۈپ چىققان قىسمى ئۇنىڭ مېڭىسىنى قوغدايدۇ . ئۇ يەرگە ئوق ئېتىپ كىرگۈزگىلى بولمايدۇ . ئوقنى پەقەت ئۇدۇل بۇرنىغا قارىتىپ ئېتىش كېرەك . ئۇنىڭدىن باشقا ئوقنى كۆكرىكىگە ، ياكى سەن يان تەرىپىدە بولساڭ ئۇنىڭ بوينىغا ، ياكى مۈرىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئاتساڭ بولىدۇ . ئۇلارنى بىر قېتىم ئېتىش بىلەن جىمىقتۇرۇش بەك تەس . ھەرگىز قۇرۇق خىيالدا بولما . ئەڭ مۇۋاپىق يېرىگە ئات . ئۇلار ياۋا كالىنىڭ باش تېرىسىنى سويۇپ بولۇپتۇ . بىز يولغا چىقايلى ، بولامدۇ؟

ئۇ قورال كۆتۈرگۈچىلەرگە ۋارقىرىدى . ئۇلار قوللىرىنى سۈرتكىنىچە يېتىپ كەلدى . ياشانغىنى ماشىنىغا چىقتى.

ـــ مەن كونگولۇقنى ئېلىۋالاي، ـــ دېدى ۋىلسون، ـــ يەنە بىرى قېلىپ قۇشلارنى ھەيدىسۇن.

ماشىنا ئاستا سۈرئەتتە ئوچۇقچىلىقنى كېسىپ ئۆتۈپ، كىچىك ئارالغا ئوخشايدىغان چاتقاللىققا قاراپ ماڭدى . ئۇ بىر پارچە باراقسان تار بەلباغ بولۇپ ، ماشىنا ئويمانلىقنى كېسىپ ئۆتكەن قۇرغاق دەريانى ياقىلاپ داۋاملىق ئىلگىرىلىدى . ماكومبېر يول بويى يۈرىكىنىڭ قاتتىق سوقۇۋاتقانلىقىنى ، ئاغزىنىڭ قۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى . بىراق ، بۇ ھاياجاندىن بولۇپ ، قورقۇنچتىن ئەمەس ئىدى.

ـــ ئۇ مانا بۇ يەردىن كىرىپ كەتكەن، ـــ دېدى ۋىلسون،ئارقىدىن قورال كۆتۈرگۈچىگە سىۋاھىر تىلىدا، ـــ قان ئىزىنى تاپ، ـــ دېدى.

ماشىنا ئاشۇ چاتقاللىق بىلەن تەكشى ھالەتتە ئىدى . ماكومبېر ، ۋىلسون ھەم قورال كۆتۈرگۈچى ماشىنىدىن چۈشتى . ماكومبېر ئۆرۈلۈپ قاراپ ، ئايالىنىڭ يېنىدا بىر قورال تۇرغانلىقىنى ، ئايالىنىڭ ئۇنىڭغا قاراۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇ ئايالىغا قول پۇلاڭلاتتى . لېكىن ، ئايالى ئىنكاس قايتۇرمىدى.

ئالدىغا ماڭغاندا چاتقاللىق بۈك ـ باراقسان بولۇپ ، يەر يۈزى قۇرغاق ئىدى . ئوتتۇرا ياشلىق قورال كۆتۈرگۈچىنىڭ پۈتۈن بەدىنى ئىسسىقتىن تەرلەپ كەتكەن ، ۋىلسون دوپپىسىنى كۆزىگە چۈشۈرۈۋالغان ، ئۇنىڭ قىزىل بويىنى ماكومبېرنىڭ ئالدىدا ئىدى . قورال كۆتۈرگۈچى تۇيۇقسىز سىۋاھىر تىلىدا ۋىلسونغا بىر نەرسە دەپ ئالدىغا يۈگۈردى.

ـــ ئۇ ئاللىقاچان ئۇ يەردە ئۆلۈپ قاپتۇ، ـــ دېدى ۋىلسون، ـــ ياخشى بولدى.

ئارقىدىن ئۆرۈلۈپ ماكومبېرنىڭ قولىنى تۇتتى . ئۇلار

قول تۇتۇشۇپ بىر ـ بىرىگە قاراشقىنىچە كۈلۈشتى . شۇ پەيتتە ھېلىقى قورال كۆتۈرگۈچى ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ تاشلىدى . ئۇلار ئۇنىڭ چاتقاللىقتىن قىسقۇچ پاقىدەك تېزلىكتە يېنىچە قېچىپ چىققانلىقىنى كۆردى . ئارقىدىن ھېلىقى بۇقا چىقتى . ئۇ بۇرنى ئالدىغا سوزۇلغان ، ئاغزى يۇمۇلغان ، قان تامچىلاپ تۇرغان غايەت زور بېشى تىك ھالدا بىراقلا ئېتىلىپ كەلدى . ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ ، قانغا تولغان كىچىك كۆزلىرى ئۇلارغا تىكىلگەنىدى . ۋىلسون ئالدىدا بولۇپ ، تىزلىنىپ تۇرۇپ ئوق چىقاردى . ماكومبېرچۇ ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئاتقان ئوقىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىدى . چۈنكى ۋىلسونىنىڭ قورالىنىڭ ئاۋازى بەك يۇقىرى ئىدى . پەقەتلا مۈڭگۈز ئۆسۈپ چىققان جايدىن كاھىش پارچىلىرىدەك پارچىلار چۇۋۇلۇپ چىقتى . ياۋا كالا بېشىنى ئارقىسىغا بۇرىشىغا ئۇ ئۇنىڭ يوغان بۇرۇن تۆشۈكىگە قارىتىپ بىرنى ئاتتى . بىر جۈپ مۈڭگۈزنىڭ قاتتىق سىلكىنگەنلىكىنى ، پارچىلارنىڭ ئۇچۇپ چىققانلىقىنى كۆردى . ئۇ ۋىلسونىنى كۆرمىدى . ئاشۇ ياۋا كالىنىڭ غايەت زور تېنى ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېتىلىپ چۈشەيلا دەپ قالغانىدى . ئۇ ئېھتىيات بىلەن نىشانلاپ يەنە بىرنى ئاتتى . ئۇنىڭ مىلتىقى بىلەن ئېتىلىپ كەلگەن ياۋا كالىنىڭ بېشى بىر تەكشىلىكتە ئىدى . ئۇ ۋەھشىلىككە تولغان بىر جۈپ كىچىك كۆزنى كۆردى . ئارقىدىن ئاشۇ باش ساڭگىلاشقا باشلىدى . تۇيۇقسىز قىزىق ، ئىنتايىن نۇرلۇق چاقماقنىڭ ئۆز مېڭىسىدە چېقىلغانلىقىنى سەزدى . بۇ ئۇنىڭ بارلىق ھېس قىلغانلىرى ئىدى.

بايا ۋىلسون ئېگىشىپ ياۋا كالىنىڭ مۈرىسىنى نىشانلاپ ئاتقان ، ماكومبې تىك ھالەتتە تۇرۇپ ئۇنىڭ بۇرنىغا قارىتىپ ئاتقانىدى . ئوق ھەر قېتىم سەل ئۈستىگە كېتىپ ، ئېغىر مۈڭگۈزگە تېگىپ ، كاھىشلىق ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە تەگكەندەك سۇنۇق پارچىلىرى ئۇچۇپ چىققانىدى . ماشىنىدىكى ماكومبې خانىمچۇ؟ ياۋا كالىنىڭ مۈڭگۈزى ماكومبېنى ئۇسەيلا دەپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ 6.5 كالىبىرلىق مانلىچىر مىلتىق بىلەن ياۋا كالىنى نىشانلاپ ئاتقان . ئوقنىڭ ئېرىنىڭ ئارقا مېڭىسىگە بېرىپ تېگىشىنى كىم بىلسۇن.

شۇ تاپتا فىرانسىس ماكومبې يېنىچە ياتقان ياۋا كالىدىن ئىككى يارت يىراقلىقتا دۈم ياتاتتى . ئۇنىڭ ئايالى ئۇنىڭ يېنىدا تىزلانغان ، ۋىلسون ئۇنىڭ يېنىدا ئىدى.

— مەن ئۇنى ئۆرۈپ قويمايمەن، — دېدى ۋىلسون.

بۇ ئايال ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاۋاتاتتى.

— مەن ماشىنىغا قايتاي، — دېدى ۋىلسون، — ھېلىقى مىلتىق قېنى؟

مارگارېت بېشىنى لىڭشىتتى . ئۇنىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى . قورال كۆتۈرگۈچى مىلتىقنى ئالدى.

— جايىغا قويۇپ قوي، — دېدى ۋىلسون ، ئارقىدىن يەنە، — ئابدۇللانى چاقىرىپ كەل . ئۇ ھادىسە يۈز بەرگەن نەق مەيدانىنى كۆرسۇن، — دېدى.

ئۇ تىزلىنىپ ، يانچۇقىدىن قول ياغلىق ئېلىپ فىرانسىس ماكومبېنىڭ ماتروسلارنىڭكىدەك قىسقا چاچ قويۇلغان بېشىنى يېپىپ قويدى . قان قۇرغاق ، بوش تۇپراققا سىڭىپ كەتكەنىدى.

ۋىلسون ئورنىدىن تۇرۇپ يېنىچە ياتقان ياۋا كالىغا قارىدى : ياۋا كالىنىڭ تۆت پۇتى تۈپتۈز سوزۇلغان بولۇپ ، شالاڭ تۈكلۈك قورسىقىغا كانىلار ئولىشىۋالغانىدى.

— بۇ ياۋا كالا نېمىدېگەن قالتىس، — ئۇ ئىختىيارسىز دەڭسەپ كۆردى، — ئىككى مۈڭگۈزىنىڭ ئارىلىقى ئەللىك ئىنگلىز سۈڭى كېلەر ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كەڭرەكتۇ ، تېخىمۇ كەڭرەكتۇ.

ئۇ شوپۇرنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا جەسەتنىڭ ئۈستىگە بىر پارچە پالاس يېپىپ قويۇپ ساقلاشنى تاپىلىدى . ئاندىن ماشىنىنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇ ئايال ماشىنىنىڭ بۇلۇڭىدا ئولتۇرۇپ يىغلاۋاتاتتى.

— قالتىس ئىش قىلدىڭىز، — دېدى ۋىلسون ئادىيلا، — ئۇ ھامان سىزنى تاشلىۋېتەتتى.

— بولدى قىلىڭ، — دېدى ئۇ.

— ئەنسىرەپ كەتمەڭ، — دېدى ۋىلسون، — بىر قاتار كۆڭۈلسىزلىكلەر بولۇشى مۇمكىن ، بىراق مەن بىر قانچە پارچە رەسىمگە تارتقۇزۇۋالىمەن ، جەسەت تەكشۈرگەندە بۇ سۈرەتلەر بەك لازىم بولىدۇ . ئىككى نەپەر قورال كۆتۈرگۈچى ۋە شوپۇرنىڭمۇ ئىسپاتى بار . سىزگە ھېچ ئىش بولمايدۇ.

— بولدى قىلىڭ، — دېدى ئۇ.

— قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئىش بار، — دېدى ئۇ، — كۆل بويىغا ماشىنا بىلەن ئادەم ئەۋەتىشىم كېرەك . ئۇ تېلېگراما سېلىشى ، ئۈچىمىزنى نايروبىغا ئېلىپ بېرىشقا ئايروپىلان ئۇقتۇرۇشى كېرەك . سىز نېمىشقا ئۇنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرمەيسىز؟ ئەنگلىيىدە ئاياللار مۇشۇنداق قىلىشىدۇ.

— بولدى قىلىڭ ، بولدى قىلىڭ ، بولدى قىلىڭ، — ئۇ ۋارقىراپ كەتتى.

ۋىلسون ئىپادىسىز كۆك كۆزلىرىنى ئايالغا تىكتى.

— مېنىڭ ئىشىممۇ تۈگەپ قالدى، — دېدى ئۇ، — مەن بايا بىر ئاز تېرىككەن . مەن ئەسلى ئېرىڭىزنى ياخشى كۆرۈشكە باشلىغانىدىم.

— ئو ، بولدى قىلىسىڭىزچۇ، — دېدى ئۇ، — بولدى قىلىسىڭىزچۇ.

— بۇ ياخشىراق بولدى، — دېدى ۋىلسون، — بولدى قىلىسىڭىزچۇ دېگىنىڭىز ياخشى بولدى . مەن ئەمدى بولدى قىلىمەن.

(خەنزۇچە «**ھېمىڭۋاي ھېكايىلىرى**» توپلىمىنىڭ 1 ـ قىسمىدىن ئېلىندى. **ئەسئەت ئەمەت** تەرجىمىسى)

تەھرىرلىگۈچى: **ئەركىن نۇر**

www.uyghurkitap.com

«فرانسىس ماكومبىنىڭ قىسقىغىنە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى»غا كىرىش

ئەسئەت ئەمەت

ئىرنىست ھېمىڭۋاي دۇنيا ئەدەبىياتىدا ئىنتايىن يۇقىرى شۆھرەتكە ئىگە يازغۇچى بولۇپ ، ئەسەرلىرى بىر دەۋر دۇنيا ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىسىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ . ھېمىڭۋاي ئۆزىنىڭ يۇقىرى بەدىئىي تالانتى بىلەن كېيىنكى نۇرغۇن مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئۇستازى بولۇپ قالغان . ئۇنىڭ دۇنيا ئەدەبىياتىغا كۆرسەتكەن تەسىرىنى كەمدىن ـ كەم يازغۇچىلارغا سېلىشتۇرۇش مۇمكىن . ھېمىڭۋاي ئەسەرلىرى جۇڭگو كىتابخانلىرى بىلەن ناھايىتى بۇرۇن يۈز كۆرۈشۈشكە باشلىغان بولۇپ ، «ئەلۋىدا قورال» ، «قۇياش يەنىلا كۆتۈرۈلىدۇ» قاتارلىق رومانلىرى خەنزۇ يېزىقىدا ئىنگلىزچە نەشرىدىن بىرقانچە يىللار كېيىنلا نەشر قىلىنغان ، ھېمىڭۋاي ئەسەرلىرىنى تونۇشتۇرۇش دۇنيادىكى نۇرغۇن دۆلەتلەردە ئۆز دۆلىتى ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە خەلقنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ مۇھىم ئېھتىياجى بولۇپ قالغان . ھېمىڭۋاي ئەسەرلىرىنى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا تونۇشتۇرۇش ئەدەبىيات نەتىجىلىرىگە قارىتا ئىلمىي تەھلىل ۋە يېتەكلەش تەجرىبىسى يېتەرسىز ئۇيغۇر ئەدەبىيات ـ سەنئىتى ئۈچۈن تېخىمۇ زور ئەھمىيەتكە ئىگە ، شۇنداقلا غەرب ئەدەبىياتى ۋە ئۇلارنىڭ ئىلغار يېزىقچىلىق ئىستىلىغا بولغان چۈشىنىشىمىزنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىزگىمۇ زور ياردەم بېرىدۇ.

ھېمىڭۋاينىڭ «فرانسىس ماكومبىنىڭ قىسقىغىنە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى» ناملىق بۇ ھېكايىسى ئەڭ مۇنەۋۋەر ھېكايىلىرىنىڭ بىرى دەپ ئورتاق مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن ، يازغۇچى گارسىيە ماركىز بۇ ھېكايىنى «دۇنيا ئەدەبىيات خەزىنىسىدىكى بىر تال گۆھەر» دەپ تەرىپلىگەن ھەم ھېمىڭۋاينىڭ ئۇسلۇبى ، ئىقتىدارى بۇ ئەسەردە ئەڭ ياخشى جارى قىلدۇرۇلغان ، دەپ باھا بەرگەن.

ئىرنىست ھېمىڭۋاي ئاخبارات مۇخبىرلىقى بىلەن شۇغۇللانغان يىللاردىلا ، خەۋەر يېزىقچىلىقى تىلىنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلەرگە تېخىمۇ ماس كېلىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان ھەم خەۋەر يېزىقچىلىقىغا قويۇلىدىغان نۇرغۇن تەلەپلەرنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە ئىلىپ كىرىلسە ئەسەردىكى قۇرۇق دەبدەبە ، گەپدانلىق ، رەڭدار سۆزلەر ، گەپ يورغىلىتىش ، چۈشىنىكسىز مۇرەككەپ جۈملىلەر ، قۇرۇق تەھلىل ، بىھۇدە ئىستىلىستىكا قاتارلىقلاردىن خالىي بولغىلى ۋە ئەدەبىي ئەسەرنىڭ سۈپىتىنى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرگىلى ، شۇنداقلا تېخىمۇ يۇقىرى ئەستايىدىللىقتا ئىبرىشتۈرگىلى بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن . ھېمىڭۋاينىڭ بۇ بايقىشى ۋە مۇشۇ خىل يېزىقچىلىقى ھەم ئۇنىڭ كېيىنكى كۆپلىگەن يېزىقچىلىق ئىسلاھاتى ئىجادىيىتىگە زور ئۇتۇق ، دۇنيا ئەدەبىياتىغا زور بۇرۇلۇش ئىلىپ كەلگەن.

بۇ ئەسەردە ئاپتور سالماق ، ئېغىر ـ بېسىق ، ئەستايىدىل پوزىتسىيە بىلەن پېرسوناژلارنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتى ، گەپ ـ سۆزلىرى ، ئۇلار تۇرۇۋاتقان مۇھىت قاتارلىقلارنى بىرمۇ بىر بايان قىلىپ بېرىدۇ . ئەسەردە يازغۇچىنىڭ بىرەر ئوبيېكتىنى ھاياجان بىلەن ياكى نەپرەت بىلەن تەسۋىرلىگەنلىكىنى بىلەلمەيمىز . ئەسەرنىڭ بارلىق جەريانى ئىنتايىن تەكشى بايان قىلىنغان بولۇپ ، يازغۇچىنىڭ كەيپىيات جەھەتتىن گاھ ئۆرلەپ ، گاھ تۆۋەنلىگەنلىكىنى بايقىيالمايمىز . پېرسوناژلارغا ئاپتورنىڭ ھېچقانداق ئېنىق پوزىتسىيىسى سىڭدۈرۈلمىگەن . ئۇلارنىڭ خاراكتېرى ، پەزىلىتى ئۆزلىرى قىلىۋاتقان ئىشلارغا ، ئۇلارنىڭ تىلىغا يوشۇرۇنغان . ئەسەر قارىماققا ئىنتايىن راۋان ، ئاددىي بولۇپ ، ئوقۇرمەن ھېچقانداق زورۇقۇش ھېس قىلمايدۇ . ھېمىڭۋاي كىتابخانلارنى مانا شۇنداق ئەپچىللىك بىلەن ئۆزىنىڭ مۇرەككەپ دۇنيا ھەققىدىكى ئەسەرلىرى قويىنىغا باشلاپ كىرەلەيدۇ.

ئەسەردە پېرسوناژلار ئۆزىگە مۇناسىپ ئاددىي گەپلەرنى قىلىدۇ . ئۇلار تۇرغان لاگېر ۋە ئوۋ ئوۋلىغان جايلار دەريا ، ئورمانلىق ، چاتقاللىق ، شىر ، پېرسوناژلارنىڭ ھەربىر ئىنچىكە ھەرىكەتلىرى خۇددى سۈرەتكە تارتقاندەك ئېنىق ، رەتلىك ، ئەترايلىق تەسۋىرلەنگەن.

ئەسەردە ئاساسلىق ئۈچ پېرسوناژ بار.

فرانسىس ماكومبى «ناھايىتى باي ھەم تېخىمۇ باي بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى» . ئۇ ئايالى مارگارىتنى ئېلىپ ئافرىقىغا ساياھەتكە ، ئوۋ ئوۋلاشقا كەلگەن . مارگارىت «ئەزەلدىن ناھايىتى گۈزەل بولۇپ ، ئافرىقىدىمۇ ھەم شۇنداق ئىدى . بىراق ، ئامېرىكىدا ئۇ ئېرىنى تاشلاپ كېتەلىگۈدەك ، تېخىمۇ ياخشى كۈن كەچۈرەلىگۈدەك دەرىجىدە گۈزەل

ئەمەس ئىدى» . «مارگارىت ناھايىتى چىرايلىق بولغاچقا ، ماكومبىنىڭ ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتىشكە كۆڭلى قىيمايتتى . ماكومبىنىڭ پۇلى ناھايىتى كۆپ بولغاچقا ، مارگارىتمۇ ئايرىلىشقا چىدىمايتتى» .

پېرسوناژلارنىڭ يەنە بىرى ئاق تەنلىك يالالنما ئوۋچى ۋىلسون . ئۇ ، بۇ ئەر - خوتۇننىڭ ئوۋچىلىقىغا ياردەملەشەتتى ھەم ئۇلارنىڭ بىخەتەرلىكىگە مەسئۇل ئىدى.

ماكومبى ئەر - ئايال قارىماققا تولىمۇ بەختلىك ئىدى . ئەمما ، شىر ئوۋلاش جەريانىدا مەسىلە كۆرۈلۈشكە باشلايدۇ . يەنى ماكومبى شىردىن قورقۇپ قېچىپ كېتىدۇ . ئايالى مارگارىت بۇنىڭدىن قاتتىق نومۇس قىلىدۇ ھەم ئۇنىڭ ئالدىدىلا يالالنما ئوۋچىنىڭ ئاغزىغا سۆيىدۇ . ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى ناھايىتى ئوسال ئەھۋالدا قالغان ئېرىگە قاتتىق زەربە بولىدۇ . مارگارىت ئۆز نەزىرىدىكى ئەزىمەت ۋىلسونغا ناھايىتى يېقىنچىلىق قىلىدۇ ھەم كېچىسى ئېرىنىڭ يېنىدىن ئوغرىلىقچە چىقىپ ۋىلسوننىڭ چېدىرىغا كىرىپ كېتىدۇ . ماكومبى سېزىپ قالغاندىن كېيىنمۇ يوشۇرۇپ ئولتۇرمايدۇ . ماكومبىنى ئىنتايىن خورلايدۇ . ئۇنىڭ ۋىلسونغا قىلغان يېقىنچىلىقى ماكومبىغا ئازار بېرىشنى مەقسەت قىلغان بولۇپ ، ئۇنىڭ بارلىق ئىش - ھەرىكىتى ، تىلى ماكومبىنى قاتتىق ئازابلايدۇ . ماكومبى ئايالى ۋە باشقا كىشىلەر ئالدىدا تۆكۈلگەن ئابرۇيىنى ئەتىسى ياۋا كالا ئوۋلاش ئارقىلىق قايتا ئەسلىگە كەلتۈرمەكچى بولىدۇ . ئەتىسى راستىنلا باتۇرلۇق بىلەن ئۈچ ياۋا كالىنى ئوۋلاپ ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ئالاھىدە ھۆرمىتىگە ئېرىشىدۇ . ئەمما ، بۇ ئىش ئۇنىڭ ئايالىنى بىئارام قىلىپ قويىدۇ . تۇنجى ئوۋلانغان كالىنىڭ ياۋا چاتقاللىق ئىچىگە كىرىپ كەتكىنىنى ئاڭلاپ ، ئايالى ئېرىنىڭ يەنە بىر ئوسال بولۇشىغا ئازراق ئۈمىد باغلايدۇ . باشتا ماكومبىنى ئازراقمۇ مەنسىتمىگەن يالالنما ئوۋچى ئۇنىڭ كېيىنكى باتۇرلۇقىنى كۆرۈپ ئۇنى ھۆرمەتلەشكە باشلايدۇ . بۇنىڭ بىلەن ئايالى ئۆزىنى قاتتىق ئوسال بولغان ھالدا سېزىدۇ . كۈتمىگەندە چاتقاللىقتىكى كالا بىلەن ئېلىشىشتا ئېرى تېخىمۇ باتۇرلۇق كۆرسىتىدۇ . بۇ چاغدا مۇرەككەپ ھېس - تۇيغۇ ئىچىدە قالغان ئايالى ئېرىنىڭ مېڭىسىگە ئوق ئېتىپ ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ . ئاپتور ئايالىنىڭ ياۋا كالىنى ئاتقاندا ئېرىگە تاسادىپىي تېگىپ كەتكەنلىكىگە مايىل بىرئاز بايان بېرىدۇ . ماكومبى ئەر - ئايالىنىڭ ھېسسىيات ماجىراسىدىن باشتىن - ئاخىر خەۋەردار ۋىلسون بولسا ، مارگارىتنىڭ مەلۇم قەستەنلىكىنى نەزەردىن ساقىت قىلمايدۇ ھەم: «ئۇنى نېمىشقا زەھەرلەپ ئۆلتۈرمەيسىز ، ئەنگلىيىدە ئايالالار مۇشۇنداق قىلىشىدۇ» ، «قالتىس ئىش قىلدىڭىز ، ئۇ ھامان سىزنى تاشلىۋېتەتتى» دەيدۇ . يەنە: «بۇ قەستەنلىك ئەمەس... سىزگە ھېچ ئىش بولمايدۇ» دەيدۇ . فىرانسىس ماكومبىنىڭ ئوۋ جەريانىدىكى قىسقىغىنە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى مانا شۇنداق ئاخىرلىشىدۇ.

بارلىق مۇنەۋۋەر يازغۇچىلار ئەمەلىيەتتە ئەڭ كۆپ زېھنىنى ئىجتىمائىي ئەخلاق تېمىلىرىغا سەرپ قىلغان بولۇپ ، ھېمىڭۋاينىڭ بۇ ئەسىرىمۇ دەل شۇ ساھەدىكى مۇھىم بىر ئىزدىنىش . ماكومبى خانىم ئۆز ئېرىنىڭ باتۇر ، ئەزىمەت بولۇشىنى شۇقەدەر ئارزۇ قىلاتتى . ئۇنىڭ ئېرى ھەقىقەتەن بىر ئەزىمەتكە ئايلىنىپ ئۆزىنىڭمۇ ، ئايالىنىڭمۇ يۈزىنى كۆتۈرگەندە بولسا ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىچى تارلىقى ، شەپقەتسىزلىكى ، ۋاقتىنچە ھاياجىنىنى بىرتەرەپ قىلالمايدىغان ئەقىلسىزلىقى سەۋەبىدىن ئېرىدىن ئايرىلىپ قالدى . ئۇ بەلكىم ئۆزىنىڭ ئەمدى تاشلىنىپ كېتىدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپ ، ئېرىنى ئۇجۇقتۇرۇش ئارقىلىق (دەل مۇشۇنداق جىددىي ئوۋ مەيدانىدا ، ئېرى بىلەن يىرتقۇچ ھايۋان ئېلىشىۋاتقاندا ئېرىنى كۆزدىن يوقىتىش ئېرىنىڭ بايلىقى ، شۇنداقلا ئۆزىنىمۇ بىخەتەر ساقلاپ قېلىشنىڭ ياخشى چارىسى بولۇشى مۇمكىن) ئۆزىگە يېڭى چىقىش يولى ھازىرلاش نىيىتىدە بولغان بولۇشى مۇمكىن . رېئاللىقتا ئادەملەر ئىنتايىن مۇرەككەپ ھېس - تۇيغۇدا ياشايدىغانلىقى ، ئۇنىڭغا ماتېماتىكىدەك ئېنىق تەبىر بەرگىلى بولمىغىنىدەك ، يازغۇچىمۇ بۇ ئەسەردە مارگارىتنىڭ ئېنىق مەقسىتى ھەققىدە ھېچنېمە دېمەيدۇ . پەقەتلا مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بىزنىڭ چوڭقۇرلاپ چۈشىنىشىمىز ۋە تەھلىل قىلىشىمىزغا كەڭ بوشلۇق ھەم ئىمكانىيەت قالدۇرىدۇ . مانا بۇ ئىلغار ئەدەبىياتنىڭ مۇھىم بىر ئالاھىدىلىكى بولۇپ ، مەلۇم جەھەتتە ئەسەر ئوقۇغۇچىلارنىمۇ ئۆزى بىلەن تەڭ جانلىق تەپەككۇر قىلىشقا يېتەكلەشتۇر . ئوقۇرمەنلەرگە ھەممىنى دەپ بېرىپ ئوقۇرمەنلەرنىڭ تەپەككۇرىنى تار دائىرىگە سىغداپ قويۇش ، ھەتتا ئەمەلىيەتتىن ئايرىلغان قۇرۇق ھاياجانغا ئېرىشتۈرۈش ئەستايىدىل يېزىقچىلىققا پۈتۈنلەي يات بولۇپ ، ھېمىڭۋاي قاتارلىق مۇنەۋۋەر يازغۇچىلار ئەسەرنىڭ داۋرىگىدىن كۆرە ئۇنىڭ ئۈنۈمى ، ئەستايىدىللىقىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن . ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت ئىستىلىنى بىز چوڭقۇر ئۆگەنگەندىلا ئىجادىيەتتە سەممىمىي مۇئامىلە قىلالايمىز.

تەھرىرلىگۈچى: **ئىمىرھەسەن مەخمۇت**

2004 ـ يىللىق «ئاقيول» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئەسەرلەر

2004 ـ يىلىدىن باشلاپ «تەڭرىتاغ» ژۇرناللار نەشرىياتىمىز بىلەن «ئاقيول» رېستورانى بىرلىشىپ «ئاقيول» نامىدا مۇكاپاتلىق شېئىر ۋە شېئىرىيەتكە ئائىت ماقالىلەر مەخسۇس سەھىپىسىنى ئاچقاندۇق. بۇ جەرياندا نۇرغۇنلىغان ئاپتورلار ئۆزلىرىنىڭ ئەڭ نادىر ئەسەرلىرى بىلەن يېقىندىن ماسلاشتى. ئوقۇرمەنلەر پائالىيىتىمىزگە قاتناشتۇرۇلغان ئەسەرلەرگە راي سىناش جەدۋىلى ئارقىلىق باھا بېرىپ كەلدى. قىسقىسى، «ئاقيول» رېستورانىنىڭ دىرېكتورى، مەرىپەتپەرۋەر ئامىنە خانىمنىڭ پائال قوللىشى، ئاپتورلارنىڭ قىزغىنلىق بىلەن پائالىيەتكە قاتنىشىشى، كىتابخانلارنىڭ سەممىي باھالىشى نەتىجىسىدە، ئۆتكەن بىر يىللىق پائالىيىتىمىز غەلىبىلىك تاماملاندى.

2004 ـ يىللىق «ئاقيول» مۇكاپاتىنىڭ باھالاش ھەيئىتى: ئىمىن ئەھمىدى، مۇھەممەت پولات، مۇختار مەخسۇت، ئابدۇقادىر جالالىدىن، مىجىت تاشتىن ئىبارەت بەش نەپەر ئەدىبتىن تەركىب تاپقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا ئادىللىق بىلەن ئاۋاز بېرىشى ۋە ئوقۇرمەنلەرنىڭ راي ئەھۋالىدىن پايدىلىنىش ئاساسىدا، 2004 ـ يىللىق «ئاقيول» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئەسەرلەر تۆۋەندىكىدەك بېكىتىلدى:

مۇكاپاتقا ئېرىشكەن شېئىرىي ئەسەرلەر:

1. مۇختار بۇغرانىڭ «سۆيگۈسىز كوچا» ناملىق شېئىرى (2004 ـ يىل 2 ـ سان).
2. غوجىمۇھەممەت مۇھەممەتنىڭ «دۇتارچى ئايال» ناملىق شېئىرى (2004 ـ يىل 4 ـ سان).
3. ئاسىمجان ئوبۇلقاسىمنىڭ «سۇ تالىشىش» ناملىق شېئىرى (2004 ـ يىل 3 ـ سان).
4. ئەكبەر نىياز پەتتارنىڭ «نورۇزدىكى ئەستىلىكلەر» ناملىق شېئىرى (2004 ـ يىل 2 ـ سان).

شېئىرىيەتكە ئائىت ماقالىلەر (ئوبزور ۋە نەزەرىيىۋى ماقالىلەر):

1. غەيرەت ئابدۇراخمان ئۇزغارنىڭ «ئوسمانجان ساۋۇت شېئىرلىرىنىڭ تىل ئالاھىدىلىكى» ناملىق ماقالىسى (2004 ـ يىل 2 ـ سان).
2. ھاياتنوپۇس مۇھەممەتنىڭ «شېئىردىكى گۈگگا گۈزەللىك» ناملىق ماقالىسى (2004 ـ يىل 6 ـ سان).

ئاپتورلارنىڭ «ئاقيول» نامىدىكى مۇكاپاتلىق سەھىپىسىگە داۋاملىق ئەسەر ئەۋەتىشىنى ئۈمىد قىلىمىز، شۇنداقلا بۇ يىلقى پائالىيەتنىڭ تېخىمۇ غەلىبىلىك بولۇشىغا تىلەكداشمىز ۋە بۇ پائالىيەتنىڭ ھامىيسى ئامىنە خانىمغا تەشەككۈر ئېيتىمىز.

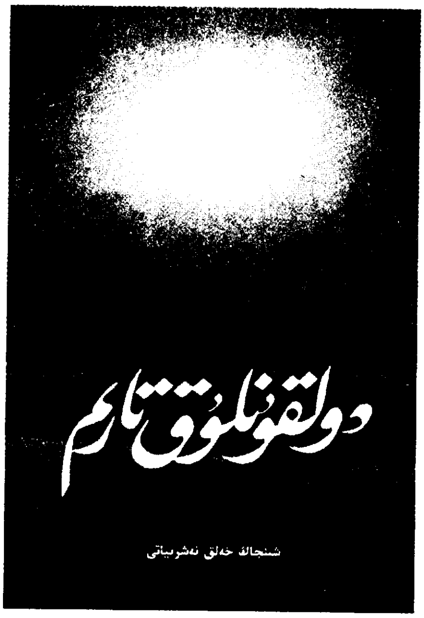

ياش يازغۇچى ئابدۇكېرىم قادىرنىڭ «دولقۇنلۇق تارىم» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمى يېقىندا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىپ، جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرىدا تارقىتىلدى.

«دولقۇنلۇق تارىم» ناملىق بۇ كىتابقا يازغۇچىنىڭ يېقىندىن بۇيان يازغان شەھەر كەمبەغەللىرى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ تۇرمۇشى ئاساسىي تېما قىلىنغان 20 پارچە ھېكايىسى كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، بۇ ئەسەرلەر قۇرۇلمىسىنىڭ پۇختىلىقى، خەلق تىلىغا يېقىنلىقى، بەدىئىيلىكىنىڭ يۇقىرىلىقى بىلەن كىتابخانلارغا ياخشى بەدىئىي ئوزۇق بەرگۈسى.

ئابدۇكېرىم قادىر 1969 ـ يىلى يەكەندە تۇغۇلغان بولۇپ، ھازىر يەكەن ناھىيىلىك ئامانەت ـ قەرز ھەمكارلىق بىرلەشمە كوپېراتىپىدا كاتىباتلىق، ئەشۇنقات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ. ئۇ ئىلگىرى ئەدەبىي ئىجادىيەتتىن بىر مەزگىل توختاپ قالغان بولۇپ، يېقىندا قايتا قولىغا قەلەم ئالغان ۋە يازغان ئەسەرلىرى ھەرقايسى مەتبۇئاتلاردا ئارقا ـ ئارقىدىن ئېلان قىلىنغان، ئەسەرلىرىمۇ كىتابخانلارنىڭ ياقتۇرۇپ ئوقۇشىغا ئېرىشكەنىدى.

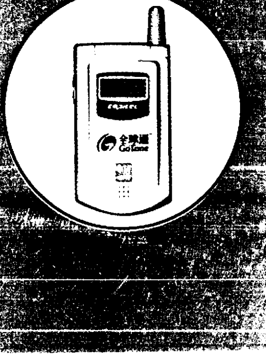

شىنجاڭنىڭ مەھسۇلاتى

بىزنىڭ ئۇيغۇرچە يانفونىمىز

ئۇيغۇرچە يانفون دۇنياغا كەلدى، ئۇ شىنجاڭ كۆچمە خەۋەرلىشىش شىركىتىنىڭ سوۋغىسى.

شىنجاڭ كۆچمە خەۋەرلىشىش شىركىتى كۆپ يىل ئىزدىنىپ تەتقىق قىلىپ، مەخسۇس ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۈچۈن ئىشلىگەن.

ئۇيغۇرچە يانفوننىڭ ئۇيغۇرچە ئىقتىدار كۆرۈنۈشى، ئۇيغۇرچە كىرگۈزۈش-يوللاش، ئۇيغۇرچە قىسقا ئۇچۇر يوللاش ئىقتىدارلىرى سىزگە شاتلىق ئاتا قىلغۇسى.

www.xj.chinamobile.com

米智广告全面代理 2840226 2841226

سىياسىي كېڭەش ئۈرۈمچى شەھەرلىك 10 ـ نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ
ئەزاسى، شىنجاڭ مېيىپلار جەمئىيىتىنىڭ سابىق مۇئاۋىن رەئىسى،
شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى بىلەن ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار
جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ژۇرنىلىمىزنىڭ تەھرىر ھەيئەت ئەزاسى ۋە
قىزغىن قوللىغۇچىسى، ئاتاقلىق مائارىپچى غوپۇر نۇر ئەپەندى (1945 ـ 2005)